

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**YOKSUL YERLEŞİM BÖLGELERİNDEKİ KONUTLARIN
SÜRDÜRÜLEBİLİR MEKANSAL İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ**

Sama Haritash

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

YOKSUL YERLEŞİM BÖLGELERİNDEKİ KONUTLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR
MEKANSAL İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

Sama Haritash

Yüksek Lisans Tezi

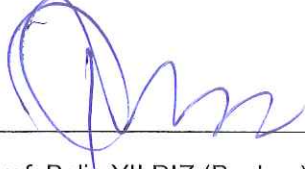
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

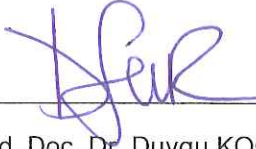
Sama Haritash tarafından hazırlanan "Yoksul Yerleşim Bölgelerindeki Konutların Sürdürülebilir Mekansal İyileştirme Yöntemleri" başlıklı bu çalışma, 09.01.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Peliş YILDIZ (Başkan)

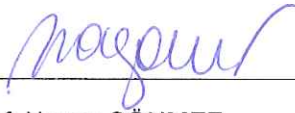
Prof. Dr. Meltem YILMAZ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Duygu KOCA

Yrd. Doç. Dr. G. Cankız ELİBOL

Prof. Nazan SÖNMEZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Türev BERKİ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

09.01.2015

Sama Haritash

ÖZET

HARİTASH, Sama, *Yoksul Yerleşim Bölgelerindeki Konutların Sürdürülebilir Mekansal İyileştirme Yöntemleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Yoksulluk dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biridir. 1980'li yıllardan itibaren dünyada yaşanan küresel dönüşümlerle birlikte yoksulluk, kent özelinde daha farklı görünümle ortaya çıkmıştır. Nüfusu imkanlarından daha hızlı artan ülkelerin göçe hazırlıksız yakalanan kentlerinde göçerlerin barınma sorunu meşru yollarla karşılanamayınca, bu sorun kentsel mekana "gecekondulaşma" olarak yansımıştır. Bu çalışmada yoksulluğun genel tanımları yapıldıktan sonra gecekondulaşma süreci, gecekonduyunun beraberinde getirdiği sosyal ve psikolojik sorunlar ve gecekonduya bir çözüm önerisi olarak getirilen kentsel dönüşüm projeleri incelenirken örnek olarak İstanbul Küçükçekmece (Ayazma-Tepeüstü) Kentsel Dönüşüm projesi incelenmiştir.

Bugün, gecekondulaşmanın önüne geçebilmek ve gecekonduya yaşayan nüfusu yoksulluktan kurtarabilmek için, ıslah imar planlarından ve imar aflarından çok daha ötede bir çözüme ve yeni bir örgütlenme biçimine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'nin bugünkü sorunlarını 100 yıl önce yaşayan ve çözüm arayışında insani kaygılar güden İngiltere'nin yaşadığı tecrübelerden yararlanmak ülkemizdeki soruna kalıcı çözümler bulmakta oldukça yararlı olacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada İngiltere'nin kentsel dönüşüm projelerinde yaşadığı olumsuzluklara ve çözüm önerilerine değinilmiştir.

1970'li yıllardan itibaren tartışılmaya başlayan sürdürülebilir kalkınma "bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarında ödün vermeden karşılamak" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkılarak sürdürülebilir kalkınmanın üç daire modeli ortaya çıkmıştır. Bu modele göre ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda eşit kalkınma sürdürülebilirliği getirebilir. Bir başka deyişle

çevresel açıdan refah olmadıkça toplumsal ve ekonomik açıdan da refahtan söz edilmesi imkansızdır.

BM Binyıl Zirvesi, ve Rio konferansında alınan kararlar uyarınca sürdürülebilir ve güvenli yaşam ilkeleri çerçevesinde kentsel yenileme ve yerleşme projelerin özellikle kamu-özel sektör işbirliği ile ülkemizin kalkınma ve dinamizmine ayak uyduracak hızlı, kalıcı, kaliteli ve yaşanabilir çözümler üretecek bir model ile gerçekleştirmelidir. Bu amaca ulaşmak için yapılan araştırmalar sonucunda çevre koruma politikaları ve sürdürülebilir kalkınma konusu ile ilgili veriler toplanmıştır.

Son olarak "Yoksul Yerleşim Bölgelerindeki Konutların Sürdürülebilir Mekansal İyileştirilme Yöntemleri" ni sunmak adına mevcut durum ve yapılabilecekler, eğitim, çevre, sürdürülebilir kalkınma ve kentsel dönüşüm çerçevelerinde anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk, Küreselleşme, Kentsel Dönüşüm, Sürdürülebilir Kalkınma

ABSTRACT

HARITASH, Sama, *Sustainable Spatial Improvement Methods of Houses in the Poverty-Stricken Residential Areas*, Master Thesis, Ankara, 2015.

Poverty is one of the most important problems in the world. Poverty together with global transformations which have had in the world since 1980s has come up with more different appearances specific to the city. Since migrant's shelter problems could not be resolved legally in the cities caught unprepared to migration of the countries whose population increases more rapidly than their opportunities, this problem has reflected to the urban area as 'squattling'. In this academic work after poverty has been defined generally, Istanbul Küçükçekmece (Ayazma-Tepeüstü) has been studied as an illustration while the process of squattling, social and psychological problems which squatter housing brings with it and urban transformation projects proposed as a solution to squatter housing have been studied.

Today, a solution and a new organizational form are needed rather than improvement plans and construction exemptions in order to prevent squattling and relieve the population living in squatter housing of poverty. In order to solve the problem in our country permanently it will be quite useful for us to benefit from experiences of England which had the same problems 100 years ago as Turkey's current problems and had humane concerns in search of a solution. So, in this academic work the problems and the solution proposals have been mentioned, which England's urban transformation projects had.

Sustainable development which has been discussed since 1970s has been defined as meeting today's needs without compromising next generations' meeting their own needs. On the basis of this definition, three circles model of development has come out. According to this model, equal development in the economic, social and environmental fields could bring sustainability. In other words, unless welfare is

provided in environmental aspects, it will be impossible for us to talk about welfare in social and economic aspects.

In accordance with the decisions taken in UN Millennium Summit and Rio Conference within the frame of sustainable and reliable life principles urban renewal and settlement projects should be realized especially in cooperation with public and private sector via the model which will produce rapid, permanent, quality and livable solutions keeping up with the development and dynamism of our country. In consequence of researches made in order to achieve that goal, data related to environment protection policies and sustainable development issue have been collected.

Finally, for the sake of presenting ‘ Sustainable Spatial Improvement Methods of Houses in the Poverty-Stricken Residential Districts’ current condition and actions to be taken have been explained within the frames of education, environment, sustainable development and urban transformation.

Key Words

Poverty, Urban poverty, Globalization, Urban Regeneration, Sustainable Development

ÖNSÖZ

Sanayi devriminden sonra yaşanan kırsal mekandan kentsel mekana göç, kentlerde barınma imkanlarının yetersizliğinden kaynaklanan gecekondulaşma sürecini ortaya çıkarmıştır. Gecekondulaşmanın yanı sıra yaşanan kültürel ve sosyal dışlanma, sağlıksız beslenme, suç oranlarının artması, çevresel sorunlar, tarihi mekanların yok olması vb... bir çok sorunu daha beraberinde getirmiştir.

Araştırmanın ana başlığı olan “Yoksul Yerleşim Bölgelerindeki Konutların Sürdürülebilir Mekansal İyileştirme Yöntemleri” ne bağlı olarak öncelikle yoksullukla ilgili kavramlar, farklı yoksulluk türleri çerçevesinde anlatılıp, kentsel yoksulluğun ve kentsel yenileşirmenin temel olarak bağlantılı olduğu kent, kentleşme, küreselleşme, gecekondulaşma ve köhneme kavramları üzerinde durulmuş ve bu kavramların arasındaki bağlantılar ortaya konulmuştur. Ardından küreselleşme ve sanayileşme ile şiddet bulan yoksulluğun kente yansımaları olan gecekondu ve çöküntü alanlarında yaşayan insanların kültürel, psikolojik ve sosyal sorunlarına değinilmiştir.

Aralarında sebep sonuç ilişkisi bulunan mekansal ayrımcılık ve sosyal dışlanma, Tarlabası örneğiyle gözler önüne serilmiştir. Tarlabası mahallesi şehrin kalbindeki konumu itibarıyla sakinlerinin toplumdaki uzaklaşma eğilimi şehrin dışında yaşayan aynı durumda gecekondu mahallelerine kıyasla daha belirgindir, yani Tarlabasılılar sınıf farkından daha çok mekansal ayrımcılıktan dolayı dışlanmaktadır.

Bu sorunların üstüne gidip, tedavi etmeye karar verdiğimiz kentsel yoksulluk ve gecekondulaşmayla mücadele de Türkiye’de bir çok kentsel dönüşüm uygulaması yapılmış ve ne yazık ki pek çoğunda olumlu sonuçlar alınmamıştır. Bu bağlamda dünya da örnek sürdürülebilir kent konumunda olan İngiltere’de uygulanan kentsel yenileme politikaları Londra mekansal örneğiyle incelenmiştir.

Marmara depremi, AB’ye giriş çabaları ve küreselleşme sonucu içine girdiğimiz kentsel dönüşüm süreci kamu yararının göz ardı edildiği, münferit rantların gözlemlendiği uygulamalarla doludur. Bu süreci anlama bilmek için dönüşüme tabii tutulmuş mahalleleri incelemek gerekir, fakat olup bitenlerin tamamını kapsayacak bir çalışma olanaksız olduğuna

göre, deneme tahtası hüviyetine sahip mahalleleri saptamak gerekmektedir, bu hüviyete sahip mahallelerden biri de Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü mahallesidir.

Ayazma-Tepeüstü mahallesi şehrin merkezinde "çöküntü alanı" damgasını yemiş, Tarlabası'ndan farklı olarak tamamen gecekondulardan oluşan yeni bir yerleşim alanıydı, TOKİ, İBB, ve Küçükçekmece Belediyesi'nin radarına 2004 yılında takılmıştı, zira alan cazip ve rant potansiyeli yüksekti. Ayazma mahallesi İstanbulun tanıklık ettiği en zorlu barınma hakkı arayışından biri olmasına rağmen verilen sözlerin tutulmadığı ve sakinlerin yoksullukla birlikte yer değiştirdiği bir proje olmaktan öteye geçmemiştir.

Kentsel yoksulluğun sebeplerinden olan küreselleşmeyle mücadelede sadece bugünü kurtaracak çözümler değil, mevcudu koruyarak gelişmeye yardımcı olacak çözümler geliştirilmelidir ki bu esasında kalkınma kavramının temelini oluşturmaktadır. Bu kavramı tamamlayacak bir unsur vardır o da 'sürdürülebilirlik'tir. Çalışmada "Sürdürülebilir Mekansal İyileştirme Yöntemleri" ni bulmak için mekan kavramı bir kent bütünü olarak ele alınmış, sürdürülebilir kalkınma için düzenlenen uluslararası protokol ve raporlara yer verilmiştir.

Tüm bu araştırma ve değerlendirmelerin sonucunda ortaya çıkan verilerin ışığında İyileştirme yöntemleri sunmak adına aslında neler yapılıp neler yapılmaması gerektiği eğitim, çevre, sürdürülebilir kalkınma, kentsel dönüşüm çerçevelerinde özetle 'yapılabilecekler' halinde sunulmuştur.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM : YOKSULLUK- NEDENLERİ VE KENT İLE İLİŞKİSİ.....	3
1.1. Yoksulluk Kavramı.....	3
1.1.1. Yoksulluğun Bir Sorun Olarak Ortaya Çıkışı.....	3
1.1.2. Yoksulluğun Türleri.....	4
1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk.....	4
1.1.2.2. Göreli Yoksulluk.....	5
1.1.2.3. İnsani Yoksulluk.....	6
1.2. Kent.....	6
1.2.1. Kentleşme.....	7
1.2.2. Kentlileşme.....	8

1.2.3. Kentsel Yoksulluk.....	9
1.3. Köhneleşme.....	10
1.4. Küreselleşme.....	11
1.5. Gecekondulaşma.....	12
2. BÖLÜM YOKSUL YERLEŞİM BÖLGELERİNDEKİ SORUNLAR.....	17
2.1. Kültürel Sorunlar.....	17
2.2. Psikolojik Sorunlar.....	18
2.2.1. Kentleşme, Kent Yaşamı, Ruhsal Bozukluklar.....	20
2.3. Sosyal Dışlanma ve Mekansal Sürgün, Örnek: İstanbul Tarlabaşı Mahallesi.....	22
2.3.1. Göçlerle Şekillenen Bir Mahalle.....	23
2.3.2. Mekansal Boyut.....	24
2.3.3. Söylemsel Boyut.....	25
3. BÖLÜM: KENTSEL DÖNÜŞÜM.....	27
3.1. Dünyadaki Kentsel Yoksulluk.....	27
3.2. İngiltere'de Kentsel Dönüşüm.....	34
3.2.1. Kapsamlı Yeniden Gelişme Modeli.....	34
3.2.2. Toplum Tabanlı Yeniden Gelişme Modeli.....	39
3.2.3. Mahalle Rehabilitasyon Modeli.....	41

3.2.4. Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirme Modeli.....	43
3.2.5. Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirme Örneği: Paddington...45	
3.2.5.1. Londra Genelinde Kentsel Yenileştirme Stratejileri, Londra Planı ve Yönetim Şeması.....	45
3.2.5.2. Paddington'un Londra'daki Yeri ve Önemi.....	49
3.2.5.3. Paddington Yeniden Yerleştirilme Projesi'nin Genel Tanımı.....	49
3.2.5.4. Paddington Yeniden Yerleştirilme Projesi'nin Aktörleri.....	52
3.3. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm.....	54
3.3.1. Türkiye'deki Kentsel Dönüşümün Tarihi başlangıç Süreci.	55
3.3.2. Batı Avrupa ve İngiltere Deneyiminin Türkiye'deki Yansıması.....	57
3.4. Türkiye'deki kentsel dönüşüm Politikaları.....	60
3.5. Farklı Dönüşüm Uygulamaları ve Özellikleri.....	65
3.6. Bir Kentsel Dönüşüm Projesi: İstanbul Küçükçekmece.....	76
3.6.1. Tarihsel Gelişim Süreci.....	78
3.6.2. Planlama Çalışmaları.....	79
3.6.3. Gündemdeki Projeler.....	80
3.6.4. Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü Mahallesi.....	81
3.6.5. Fiziksel Yapı Analizleri.....	83
3.6.6. Sosyal Yapı Analizleri.....	89

3.6.7. Ekonomik Yapı Analizleri.....	91
3.6.8. Uzlaşma Yöntemleri.....	94
3.6.9. Uygulama Süreci.....	94
3.6.10. Yeni Yaşam Alanına Yerleşim.....	95
3.6.11. Boşaltılan Alanın Temizlenmesi.....	96
3.6.12. Bezirganbahçe'de Yeni Yaşam.....	96
3.6.13. Sonuç.....	98
4. BÖLÜM: ÇÖZÜM OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA.....	102
4.1. Kalkınma.....	102
4.2. Sürdürülebilir Kalkınma.....	103
4.2.1. Tarihçe ve Tanım.....	104
4.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaç ve Hedefleri.....	105
4.3. Kalkınma ve Çevrenin Etkileşim Süreci.....	107
4.3.1. Büyümenin Sınırları.....	108
4.3.2. Stockholm Çevre Konferansı.....	109
4.3.3. Akdeniz Eylem Planı.....	109
4.3.4. Brundtland Raporu.....	110
4.3.5. Rio Konferansı.....	111
4.3.5.1. Rio Bildirgesi.....	112
4.3.5.2. Gündem 21.....	112

4.3.5.3. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi.....	113
4.3.5.4. Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi.....	114
4.3.5.5. Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri.....	115
4.3.6. Kyoto protokolü.....	115
4.3.7. BM Binyıl Zirvesi.....	118
4.3.8. Dünya Kalkınma Zirvesi.....	120
4.4. Rio Konferansının Ardından Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler..	123
4.4.1. Rio+20 Konferansına Hazırlık Projesi'nin Yoksuluğun Giderilmesi Konusunda Açıklamaları.....	125
4.4.2. Mevcut Durum Değerlendirmesi Çalıştaylarında Yoksulluğun Giderilmesi.....	126
5. BÖLÜM: YOKSUL YERLEŞİM BÖLGELERİNDEKİ KONUTLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR MEKANSAL İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ.....	129
5.1. Eğitim.....	129
5.1.2. Yapılabilecekler.....	134
5.2. Çevre.....	135
5.2.1. Gönüllü çevre kuruluşlarının devletle ilişkileri.....	142
5.2.2. Yürürlükteki Yasal Düzenlemenin Gönüllü Örgütlerin Etkinliklerine Etkisi.....	143
5.2.3. Yapılabilecekler.....	144
5.3. Sürdürülebilir Kalkınma.....	145

5.3.1. Yapılabilecekler.....	146
5.4. Kentsel Dönüşüm.....	147
5.4.1. Yapılabilecekler.....	149
5.5. Sonuç.....	150
KAYNAKÇA.....	151
EK1.....	160
EK2.....	161
EK3.....	162
EK4.....	163
EK5.....	164
EK6.....	167
EK7.....	168

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.4.1. Ekonomik Mekan'ın ve Sosyal Mekan'ın İçerikleri	9
Tablo 3.1.1 Dünyada yoksulluk sorununun bölgesel görünümü (günde 1 doların altında gelire sahip yoksul nüfus oranı)	29
Tablo 3.1.2 Ulusal Yoksulluk Sınırı Altında Bulunan Kentsel ve Kırsal Nüfus Oranları	31
Tablo 3.1.3 Günde 1 ve 2 \$'dan Daha Az Bir Gelirle Yaşamını İdame Ettiren Nüfus Yüzdesinin Ülkelere Göre Dağılımı ve Türkiye'nin Durumu	32
Tablo 3.2.1.1 1930-1980 Yılları Arasında gecekondutemizleme Çalışmalarının Sayısal Değerlendirmesi.....	36
Tablo 3.4.1. illerin gelişmişlik düzeyleri ve Toplu Konut İdaresi tarafından yürütülen farklı türde dönüşüm uygulamalarının bazı illerde dağılımı.....	71
Tablo 4.3.6.1. BMİÇDS'nin EK-I ve EK-II Ülkeleri.....	118

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1.4 Avrupa Birliği Üye Ülkeleri	33
Şekil 3.2.1.2. Birmingham'ın Genel Doku Özellikleri.....	38
Şekil 3.2.2.1. Leeds'in Genel Doku Özellikleri.....	40
Şekil 3.2.2.2 Toplum Tabanlı Yeniden Gelişme Modeli'nin Uygulama Süreci.....	41
Şekil 3.2.5.4.1. Yenileştirme Projesi'nin yönetim şeması.....	55
Şekil 3.6.4.1. Ayazma Mahallesi Hava Fotoğrafı.....	82
Şekil 3.6.5.1.Arazi Kullanımı.....	85
Şekil 3.6.5.2. Arazi Kullanımı oranları.....	86
Şekil 3.6.5.3. Bina Durumu Oranları.....	87
Şekil 3.6.5.4. Mülkiyet Durumu Paftası.....	88
Şekil 3.6.5.5. Mülkiyet Durumu Oranları.....	89
Şekil 3.6.6.1. Cinsiyet Oranları dağılımı.....	90
Şekil 3.6.6.2. Doğum Yeri Dağılım Oranları.....	90
Şekil 3.6.7.1 .Yardım Periyotları Dağılımı.....	92
Şekil 3.6.7.2. Yerel Halkın Meslek Dağılımı.....	93
Şekil 3.6.7.3 Meskenlerin Mülkiyet Durumu Dağılımları.....	94
Şekil 3.6.10.1. Bezirganbahçe Toplu Konut Alanı.....	95
Şekil 4.2.1.1. Üç Daire Modeli.....	105
Şekil 4.2.1.2. Ekonomik ve Toplumsal Gelişiminin Çevresel Kısıtları.....	105
Şekil 4.3.1. Kalkınma ve Çevrenin Etkileşim Süreci.....	107

GİRİŞ

Tarihi insanlık kadar eski olan yoksulluk genel anlamıyla, insanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur (Taş ve Özcan, 2012, s.423). Fakat yoksulluğu sadece açlık ya da yeterince beslenebilecek gıdaya sahip olamama şeklinde algılamak doğru değildir. İnsan sadece yemek ihtiyacı olan bir varlık değil, başta gıda olmak üzere giyim, barınma, eğitim, sağlık, altyapı, kültür, ortak yaşama ve buna benzer ihtiyaçları da olan bir varlıktır (Arapcıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.60).

Sanayileşmenin ürünü olan göçler, ülkelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve mekansal yapısını biçimlendiren en önemli olgulardan biridir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biri, nüfusun kırsal alandan kentsel alana göç etmesiyle karşılaşılan ‘hızlı kentleşme’ sürecidir. Bu süreçte kentlerde bir çok hizmet aksamakta, gecikmekte ve dolayısıyla ihtiyaç sahiplerinin isteklerine yeterince cevap verilmemektedir. İhtiyaçları gerektiği ölçüde karşılanamayan insanlar da kendilerine özgü çözümlerle hayatı sürdürmektedirler (Mutlu S., 2007, s.2).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, Batı Avrupa genelinde özellikle de İngiltere de, savaşın izlerini silmeyi, artan nüfusun konut ihtiyacını gidermeyi ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen politikalar uygulanmıştır (Özdemir D., 2010, s.2). İngiltere, 19.yy’dan itibaren ülkenin geliştirmiş olduğu projelerin deneyimleri ve AB’nin konuya getirmiş olduğu açılımların yardımıyla bugünkü uygulamaları şekillendiren stratejileri ortaya çıkararak bu konuda AB’deki en ileri düzeyde uygulamaları olan ülke konumuna gelmiştir (Keskin, Surat, Yıldırım, 2002, s.2). Bu nedenle bu çalışmada İngiltere’nin 19. yy’dan 1990’ların ortasına kadar olan kentsel yenileşme çalışmalarının olumlu ve olumsuz tarafları kısaca anlatılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde, kent içindeki sanayi ve benzeri üretim alanlarının kent dışına çıkarılmasıyla boşalan ve çöküntü durumuna gelen alanların yenilenmesi ve geliştirilmesi için “stratejik planlama” ve “kentsel dönüşüm” birlikte uygulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, kent kuralları dışında gelişmiş gecekondular ve kaçak yapı alanlarının dönüştürülerek kentin yeniden yapılanması

gündemdedir. Her iki durumda da, sorunların klasik planlama yaklaşımı ile çözülemeyeceği açıktır (Köktürk E., 2010, s.2). Bu nedenle çalışmamızda uygulanan kentsel dönüşüm projelerindeki izlenen politikaların sürdürülebilir olması gerektiğine dikkat çekilip, uluslararası sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde yapılması gerekenler anlatılarak, izlenilmesi gereken politikalar yapılabilecekler halinde sunulmuştur.

1. BÖLÜM

YOKSULLUK - NEDENLERİ VE KENT İLE İLİŞKİSİ

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI: Yoksulluk kavramı ile ilgili literatürde farklı görüşler yer alsa da, kavram ve türleri açısından bazı ortak noktalar bulamak mümkündür. Her ne kadar ortak noktaları olsa da yoksulluk ve zenginlik sübjektif kavramlardır. Öyle ki, bu kavramlar kişiden kişiye, toplumdan topluma değişiklik gösterir. Kişiden kişiye, zamana ve mekâna göre değişen bu kavramı ölçmek, her ülkede farklılık arz eden bu parametreleri evrensel bir ölçümle ortak bir yoksulluk tanımına ulaştırmak mümkün olmamaktadır (Taş ve Özcan, 2012, s.423).

1.1.1. Yoksulluğun Bir Sorun Olarak Ortaya Çıkışı: 1980'lerde başlayan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle birlikte yoksulluk kavramı kalkınma tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. Yoksulluğun, Dünya Bankası tarafından yapılan Dünya Kalkınma Raporunda ana tema olarak ele alınması, yoksulluk çalışmalarını da hızlandırmış, konunun sadece ekonomik bir sorun olmanın ötesine geçmesiyle uluslararası kuruluşlar da konuyla ilgilenmeye başlamışlardır. Yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak ve daha mutlu bir yaşam gerçekleştirebilmek her dönemde devlet politikalarının önemli amaçlarından olmuştur. Konuyla ilgili çözüm politikalarının sürdürülebilir hale getirilmesi tüm dünya ülkeleri için oldukça büyük önem taşımaktadır. Zira, yoksulluk sadece ekonomik gelişmişlik sağlayamayan ülkelere değil, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda da ortak bir sorun olarak yaşanmaktadır (Taş ve Özcan, 2012, s.424).

Türkiye İstatistik Kurumu "2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçlarına göre; Türkiye'de fertlerin yaklaşık yüzde 0,48'i sadece gıda harcamalarını içeren mutlak açlık sınırının, yüzde 18,08'i ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için bu sınır 2 dolar, Türkiye'nin dâhil olduğu ve Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14.40 dolar olarak belirlenmiştir (Taş ve Özcan, 2012, s.424).

1.1.2. Yoksulluğun Türleri: Farklı kriterler göz önüne alınarak yoksulluk kavramına farklı anlamlar katan yoksulluk türleri mevcuttur. Literatürde farklı yoksulluk türlerini ifade eden mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve insani yoksulluk gibi tanımlamalarla karşılaşmak mümkündür.

1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk: Temel fiziksel kriterleri karşılamak için minimum tüketim standardına erişememek genellikle mutlak yoksulluk ya da "yoksunluk" olarak ifade edilir. Başka bir deyişle; mutlak yoksulluk, hane halkının ya da bireyin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gerekli, yalnızca en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaması durumudur. Birinci dereceden yardıma muhtaç olarak algılanması gereken bu yoksullar temel insani ihtiyaçlarını bile karşılayamamakta, hatta bu duruma düşen bir kişiye dışarıdan yardım edilmediği takdirde ölüm riskiyle karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olabilmektedir. Mutlak yoksulluğun dünyanın her ülkesinde var olmasına karşın, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla görülebilmektedir (Taş ve Özcan, 2012, s.424).

Mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması için bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekir. Mutlak yoksulluk gıda ve gıda dışı ihtiyaçlar dikkate alınarak ayrı ayrı belirlenebilmektedir. Sadece gıda harcamalarını esas alan mutlak yoksulluk sınırının hesaplanması; "minimum temel gıda maddelerinden oluşan gıda sepetinin fiyatıyla" hesaplanır. Mutlak yoksulluk oranı, asgari refah düzeyine erişemeyenlerin sayısının toplam nüfusa oranıdır (TÜİK, 2008). Tüm nüfus için önerilen kişi başına günlük alınması gereken kalori miktarı esas alınarak, bundan daha az kalori alan insanlar bir yoksulluk çizgisi oluştururlar. Örneğin, Dünya Bankası'nın 1990'daki çalışmasına göre bir insanın hayatını devam ettirebilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2.400 kalorilik gıda sepetinin maliyeti, mutlak yoksulluk sınırı olarak belirlemiştir (Taş ve Özcan, 2012, s.424).

TÜİK ise 2008 yoksulluk çalışmasında Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından belirlenen yetişkin bir kişinin minimum alması gereken günlük kalori değeri 2.100 olarak belirlenmiştir. Bu değer, birçok ülkede de hala yoksulluk kıstası olarak kullanılmaktadır.

Mutlak yoksulluk sınırı gıda harcamalarına ek olarak temel gereksinimleri de (eğitim, sağlık, barınma, giyim) göz önüne alarak hesaplanabilir. Günümüzde bir çok Az Gelişmiş Ülkelerde bu yaklaşım (Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı) baz alınarak mutlak yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır (Taş ve Özcan, 2012, s.424).

1.1.2.2. Göreli Yoksulluk: Temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların yetersizliği nedeniyle toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılımları gösteremeyenler göreli yoksullardır (Smith A., 1776).

Göreli yoksullar, birinci dereceden yoksul olmaktan ziyade daha çok ikinci derecede dar gelire sahip, asgari yaşam seviyesini yakalamış olsalar da ortalama refah düzeyinin altında olan insanlardır. Temel ihtiyaçlarını kısmen karşılamakla beraber, eğitim, sağlık, sosyal katılım yönünden eksiklerdir. Yoksulluğu göreli bir kavram olarak yorumlayan ve sosyal yönü daha fazla olan göreli yaklaşım, yoksulluğu bireyin ihtiyaçlarını karşılama gücü açısından toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumuna göre tanımlamaktadır. Yani, bir kişinin yoksul olup olmadığı sadece ne kadar gelire sahip olduğuna bağlı olmayıp, toplumdaki diğer insanların da ne kadar gelire sahip olduklarına da bağlı olacaktır. Yoksulluğun göreli olarak tanımlanmasında ya nüfusun düşük gelirli bir oranı yoksul olarak kabul edilmekte ya da ortalama gelir düzeyinde bir sınır belirlenerek bu sınırın altında bir gelire sahip olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, ss.60-76).

1.1.2.3. İnsani Yoksulluk: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) da yoksulluğun kavramlaştırılması çabalarına, hem yoksulluk kavramı etrafındaki tartışmaları hem de yoksulluğun ölçülmesi yaklaşımlarını genişleterek katkıda bulunmuştur. UNDP'nin 1997 İnsani Gelişme Raporu ile ilk defa "İnsani Yoksulluk" (Human Poverty) kavramı ortaya atılmıştır. İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğu ile ilişkili olsa da aslında ondan farklıdır. Gelir yoksulluğu ölçümleri mutlak gelir üzerinde odaklanırken, "insanî yoksulluk" kavramı, okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenemez hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden yoksun olmak biçiminde tanımlanabilir. Buna göre temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya -

enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu erişimin yokluğu ya da kısıtlanması yoksulluğun “insani” boyutu olarak nitelendirilmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.11).

Aynı raporda insani yoksulluğu ölçmek amacıyla “İnsani Yoksulluk Endeksi” (Human Poverty Index) geliştirilmiştir. Bu endeks gelişmekte olan ülkeler için (HPI) şu üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır:

1. Yaşam süresi: 40 yaşın altındaki nüfus yüzdesi

2. Eğitim: Okuma yazma bilmeyen nüfus yüzdesi

3. Makul bir yaşam standardı

- Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi

- Temel sağlık imkanlarından yoksun nüfus yüzdesi

- 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen, bu yüzden ciddi düzeyde düşük kilolu olan çocukların nüfus yüzdesinden oluşmaktadır (UNDP ,2011).

1.2. KENT: Çağımızın egemen yerleşme biçimi olan kent; insanlık tarihi boyunca, insanlar arası ilişkilerin, fiziksel mekana yansımalarının bir boyutudur. Kentlerdeki mahallelerin, mekanların çeşitli şekillerle ortaya çıkışları, her kenti, bir diğerinden ayırdığı gibi demografik ve ekonomik yapılarıyla da kentler birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Kent; sadece yeni bir ekonomik yapılanma ve değişmiş bir fiziki çevreyi belirtmez; aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerine de etki eden yeni bir değişik sosyal düzeni ifade eder (Sezal İ., 1992, s. 23)

En genel ifadesiyle kent; Tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik değişimin beraberinde getirdiği uzmanlaşma ve iş bölümünün en yüksek düzeye ulaştığı, farklı fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi artmış karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği insan yerleşmesidir (Çezik A.,

1982, s. 17). Tüm bu özellikleriyle kent, Sanayi Devrimi sonrasında bir üründür. Kent, tarihsel gelişimde ilk köleci devlet biçimi olarak adlandırılmıştır. Antik çağda ise, günümüzdeki anlamının dışında kent-devleti ya da kanton-devletidir. Ticaret, ordu ve kültür temeline dayanmaktadır (Es ve Ateş, 2004, s. 212).

1.2.1. Kentleşme: Kentleşme dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması demektir. Kentsel nüfus köyden kente göçlerle artar. Gelişmekte olan ülkelerde kentleşme bu şekilde nüfus akınları halinde gerçekleşir. Fakat kentleşme yalnızca nüfus hareketi bağlamında düşünülmemelidir. Kentleşme, aynı zamanda o toplumda ekonomik ve toplumsal yapıyla da ilintilidir. Bu nedenle kentleşmeyi tanımlarken o nüfus hareketini yaratan toplumsal ve ekonomik değişimlere de yer vermek gerekir. Bu şekilde düşünersek kentleşme, “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması, bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında hızla artan örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere sebep olan bir nüfus birikim süreci” olarak tanımlanabilir (Keleş R., 1975, s.19).

Bir ülkedeki kent sayısı ve kent nüfusundaki artış anlamına gelse de, kentleşme yalnız bir nüfus hareketi değildir. Bu nedenle kentleşmeyi tanımlarken nüfus hareketinin kaynağını oluşturan toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimleri de göz önüne almak gerekir (Aydın T., 2005, s.8).

1.2.2. Kentlileşme: Kentlileşme, temelde insanların kentle bütünleşmesi anlamına gelir. Bütünleşme kavramı genelde, bir nüfus grubunun daha büyük bir nüfus grubuyla kaynaşması anlamını ifade eder. Kentlileşme, kentleşme akımı sonucunda toplumsal değişimin insanların davranış ve ilişkilerinde, değer yargılarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde değişiklikler ortaya çıkarması sürecidir (Keleş R., 1980, s.70). Başka bir deyişle kentlileşme ‘kırlılıktan uzaklaşma, organize edilmiş sosyal hayata geçiş’ olarak da ifade edilebilir.

Bütünleşmenin ve ya kentlileşmenin psikolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik olmak üzere en azından iki boyutta gerçekleştiği söylenebilmektedir (Göymen K., 1982,

s.81). Eğer kentin psikolojik, kültürel ve sosyal yapısı kır yapısından çok farklı değilse bütünleşme kolay olmaktadır. Eğer yapılar farklı ise uyuşmazlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Kırsal kesimden kente göç eden ailelerin kentle bütünleşme süreçlerini açıklamada “ekonomik mekan” ve “sosyal mekan” kavramları araç olarak kullanılabilir. “ekonomik mekan” ve “sosyal mekan” ın içerikleri ise şöyle izah edilebilir: (Tablo 1)

“Ekonomik Mekan” ve “Sosyal Mekan”, göçmenler için, kır ile kent arasında yüzen bir görünüme sahiptir. Bu belirtilen mekanlardaki değişmeler kişinin kentlileştiğinin veya kentlileşmediğinin göstermektedir. Kentlileşen insanda ekonomik ve sosyal olmak üzere iki bakımdan değişme olmaktadır. Bunlar a) Ekonomik bakımdan kentlileşme b) Sosyal bakımdan kentlileşme olmak üzere tasnif edilebilir.

- Ekonomik bakımdan kentlileşme; Kişinin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerle sağlaması ile gerçekleşmektedir.
- Sosyal bakımdan kentlileşme; Kır kökenli şahsın her konuda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşmektedir (Es ve Ateş, 2004, s. 215)..

Ekonomik ve Sosyal açılardan “kır insanı” nın “kent insanı”na dönüşme süreci, ülkenin “toplumsal yapısı”ndaki dönüşme ile paralellik gösterir. Toplumun “ekonomik yapısı”ndaki dönüşüm ile kişinin “ekonomik mekanı”ndaki dönüşüm benzerliklere sahiptir. Aynı şekilde bu dönüşüm benzerliği sosyal mekan içinde geçerlidir (Es ve Ateş, 2004, s. 215).

Ekonomik Mekan	Sosyal Mekan
Kişinin Altyapısı	Kişinin Altyapısı
<p>Ekonomik değer üretme elde etme ve kullanma biçimleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tutulan işlerin türleri - Gelir türleri - Geliri kullanma biçimleri - Varlıklanma <p>Ekonomik Mekanın Öğeleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Varlıklar (Kır-Kent) - Ücret Gelirleri (Kır-Kent) - Varlık Gelirleri (Kır-Kent) - Karşılıklar - Yatırımlar 	<p>Benimsenen tüm sosyal ve dinsel değerler düzeni, inançlar, tutum ve davranışlar;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Siyasal tutum ve davranışlar - Dayanışma ve yardımlaşma konusunda benimsenen değerler - Örgütlenme biçimleri - Uyulan benimsenen gelenek ve görenekler - Eğitim ve öğretim konusunda tutum ve davranışlar - Bilgilenme biçimleri - Dini tutum ve davranışlar - Hak arama yöntemleri - Kadın ve erkeklerle ilgili düşünce tutum ve davranışlar - Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gereçler

Tablo 1.4.1. Ekonomik Mekan'ın ve Sosyal Mekan'ın İçerikleri (Kartal K. S., 1992, s.51)

1.2.3. Kentsel Yoksulluk: Kentsel yoksulluğun sadece açlık sınırı, yoksulluk sınırı gibi ekonomik verilerle açıklanması doğru değildir. Ekonomik verilerin yanında "temel hizmetlere" erişememe, sosyal statünün değersiz hale gelmesi, kent mekanında marjinal durumlar ve yaşam kalitesinde düşüş, adalete, bilgiye, eğitime, karar verici güce ve vatandaşlığa kısıtlı erişim, güvenliğin kaybı, şiddet ve hasar görülebilirlik gibi verilerin bir araya gelmesidir. Kentin bünyesinde yerleşen, küreselleşmenin negatif bir sonucu olarak beliren, kentsel mekana gecekondulaşma olarak yansıyan ve genel

anlamda ekonomik, sosyal ve fiziksel yoksullukla ilişkili olan kentsel yoksulluk çok bileşenli bir kavramdır (Aydın T., 2005, s.9).

1.3. KÖHNELEŞME: "köhne" ve "köhneleşmiş bölge" terimleri son yıllarda oldukça sık kullanılan terimler arasına girmişlerdir. Her ne kadar bu terimler, kentsel yeniden geliştirme teriminden önce plancılar, müteahhitler, emlakçılar, ipotekle borç verenler ve başkaları tarafından kullanılıyor idiyse de, bu terimlerin gelişmesi hemen hemen birlikte olmuştur. Kentsel dönüşümün hedefi, köhneleşmiş kentsel bölgelerin ortadan kaldırılmasıdır. Her ne kadar bu ifade, şehirlerin yeniden geliştirilmesinin sadece köhneleşmiş bölgelerin temizlenmesi anlamına gelmediği şeklinde bir itiraza yol açacaksa da, köhneleşmiş bölgelerin temizlenme işinin yeniden geliştirme programlarının temel hedeflerinden biri olduğu tartışma götürmeyecek açıktır. O halde köhne terimi hangi anlamda kullanılmaktadır? (Yörük T. 2006, s. 26)

"Köhne" genel bir terimdir ve Hemen hiçbir zaman tek bir bina için kullanılmaz. Genellikle, büyük bir bölge ya da alan için kullanılır. Belli bir özelliği, ya da durumu göstermek ve hatta, daima aynı cümle içerisinde bulunan bir grup şart ya da özelliği ifade etmek için kullanılmaz. Aksine, verilecek örneklere göre değişen cümleler içerisinde bulunan ve bir takım tali niteklere sahip olan veya olmayan şart ve özellikleri kapsamına alır. Tarifimizi daha çok derine götürmeden diyebiliriz ki, köhneleşmiş bölgelerin esaslı iki özelliği vardır: Standartların altında oluşları ve gelişmelerin durmuş veya gerileme halinde olması (Yörük T. 2006, s. 27).

Standartların altında bulunma hali, bir bölgenin, kullanıldığı amaçlara göre resmen benimsenmiş veya genellikle kabul edilmiş bulunan standartlara ulaşamama halidir. Özellikle, kentsel bölgelerde standart düşüklüğü; binalar bakımından, binaların tasarımına, içlerindeki donanımına, yapısal sağlamlıklarına, onarım ve bakım durumlarına; etraftaki binalar ve vaziyet planları bakımından, arsaların büyüklük ve biçimlerine, kapsam ve yoğunluklarına ve hatta bazen, yeni, ya da gelişme halindeki kullanım amaçları için ayrılan bölgelerin miktar ve tahsis şekline; topluma arz edilen imkan ve kolaylıklar ve hizmetler bakımından su, kanalizasyon, okullar, eğlence yerleri, ulaştırma, vs. ye; ve mahal bakımından da mahzurlu kullanım yerlerine

yakınlığına, o bölgeden, ulaşım kolaylığına veya insan ve malların sürekli olarak yöneldikleri bölgelere yakınlığına bakılarak kolayca tespit edilebilir. Bir bölgenin, bu hususların bir kısmında veya bütününde tespit edilmiş bulunan standartların altında bulunması halinde köhneleşmiş bölge olarak kabul edilmektedir (Yörükkan T. 2006, s. 28).

1.4. KÜRESELLEŞME: Kimilerine göre son yirmi yılın en önemli dönüşümü olan, kimilerine göre var olup olmadığı bile tartışılan, kentsel yoksulluğu da bir çeşit sonuç-ürün olarak ortaya koyan küreselleşme kavramı "dünyanın sıkışması ve tek bir olarak algılama bilincinin artışı" şeklinde tanımlanmaktadır (Aslanoğlu R. A., 2000, s.128).

Somut bir örnekle küreselleşmeyi açıklamak gerekirse Raymond Williams'ın kurgusundan faydalanabiliriz. Kurgu şöyledir: “Merkezi Amerika’da bulunan uluslararası bir şirketin Londra’daki ofisinde çalışan genç İngiliz, işi bitince Japon yapımı arabasına binerek eve döndü. Alman mutfak gereçleri ithal eden bir firmada çalışan eşi, eve ondan önce gelmişti, çünkü küçük İtalyan arabasıyla trafikte daha hızlı ilerleyebiliyordu. Yeni Zelanda pırlolusu, Kaliforniya havucu, Meksika balı, Fransız peyniri ve İspanyol şarabından oluşan yemeklerini yedikten sonra, Fin yapımı televizyonlarında İngilizler’in Falkland Adaları’nı alışına dair bir belgesel programı seyrettiler. Program sonrasında ne kadar İngiliz olduklarını hissederek mutlu oldular” (Aslanoğlu R. A., 2000,s.160).

Küreselleşme sürecinde ülkeler dünya ekonomisine daha fazla uyum sağlamaktadırlar. Bu uyum sürecinde “mal ve hizmetlerin yanı sıra teknolojiler, finansal akımlar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, göç eden emek, bilgi ve kültürel akımlar önemli göstergelerdir. Bu süreçle birlikte sosyal ilişkiler, coğrafi sınırlar, zaman ve mesafe gibi kısıtlamaların etkisinden uzakta oluşmaktadır” (Aydın T., 2005, s.10).

Ayrıca bu süreç, ticaretin ve yatırımın önündeki engellerin de kalkmasına yardımcı olmaktadır. "Sermaye sahipleri, üst düzey yöneticiler ve kaynaklarını talebin en çok olduğu yerde arz etme imkanına sahip olan kesim bu gelişme sonucunda refahını artırırken vasıfsız veya az vasıflı işçiler ile orta düzeydeki yöneticilere talep daha

esnek bir hale geldiğinden, başka bir ifadeyle, çalışan nüfusun geniş katmanları tarafından sunulan hizmetler milli sınırlar ötesindeki insanlarca kolayca sunulabilir hale geldiğinden, bu kesim refah kaybı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu da küreselleşmenin nasıl kentsel yoksulluğun sebeplerinden birisi olduğunun açıklamaktadır (Aydın T., 2005, s.11).

Küreselleşme eğer iyi yönetilir ise bu süreç sonunda orataya çıkan servet ve gelir imkanları, milyonlarca yoksulun bu durumdan kurtulmasına imkan sağlayabilir. Ama eğer tıpkı bugün olduğu gibi kötü yönetilmesi halinde ise marjinalleşme ve işsizlik ile yoksulluk ve gelir eşitsizliğini artırabilir (Aydın T., 2005, s.11).

1.5. GECEKONDULAŞMA: Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda "gecekondu" olgusu karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşmekte olan ülkelerin kentleşme düzeyleri, göç yoluyla kente akın eden nüfusun gereksinimlerini karşılayamamakta, dolayısıyla 'çarpık kentleşme' ortaya çıkmaktadır. Nüfusu, imkanlarından daha hızlı artan kentler, göçlerle kente gelen nüfusun barınma sorununu meşru yollarla karşılayamayınca "gecekondulaşma" kentsel mekanda kendini göstermeye başlamıştır (Mutlu S. 2007, s.1).

Gecekonduyunun çeşitli adlar almasının yanında kavramın birçok düşünür tarafından da tanımlandığını görüyoruz. Gecekondu, tarımda pazara yönelik üretime geçişin ve kentlere nüfus yığılmalarının hızlanmasına rağmen, sanayileşmesini çok yavaş gerçekleştiren ülkelerde ortaya çıkmaktadır (Mutlu S. 2007, s.1). Tekeli (1982) gecekondu kavramını, dıştan alınan teknoloji ile kalkınan bir ülkenin güncel teknoloji kullanan kesimi tarafından emilemeyen işgücünün kentlerde oluşturduğu bir yerleşme biçimi" olarak tanımlamaktadır (Tekeli İ., 1982, s.49-81).

Ruşen Keleş ise gecekonduyu Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde; "Bayındırlık ve yapı kuralları na aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve ya özel kişilerin toprakları üzerine, toprak sahibinin istenç ve bilgisi dışında yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü" olarak tanımlar (Keleş R., 1998, s.53).

Kongar ise gecekonduyu şöyle açıklamıştır: "Tarımda makinalaşma, toprağın küçük birimlere bölünmesi ve sonra da tekellerde konsantrasyonu sonunda açığa çıkan işgücü, kentsel alanlardaki hizmetler ve ücretler tarafından kentlere cezp edildikleri fakat mevcut sanayi ve hizmetler piyasası tarafından emilmediklerinde, önce konut gereksinmelerinin karşılanması için, başkasının arsası üzerinde ve sağlık koşullarına aykırı bir biçimde inşa edilmiş konutlar, bunların zamanla oluşturduğu egemen yaşam biçimi, kentleşme açısından tampon mekanizma" (Kongar E., 1982, s.23-54).

Ülkemizde 1966 yılında kabul edilmiş olan 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nun 2. maddesinde ise şöyle tanımlanmaktadır: "Gecekondu deyimiyle imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan izinsiz yapılar kastedilmektedir" (Odyakmaz N., 1996, s.696).

Nüfusun hızlı arttığı toplumlarda karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi kırsal yörelerden kentlere olan göç ve bunun yarattığı çarpık kentleşmedir. Göç hareketleriyle kente gelenlerin yoğun olmadığı dönemlerde kentsel mekanizmalar bu nüfusu emebilmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde, genellikle bunun tersine kısa sürede ve yoğun olarak göç yaşanmaktadır. Göçen kitle, kentin yapısını ve işleyiş tarzını hem etkilemekte hem de değiştirmektedir. Bu etkileme ve değiştirme sürecinin doğal sonuçlarından biri olarak da "gecekondu" oluşumları ortaya çıkmaktadır (Mutlu S. 2007, s.10).

Köylerden kentlere nüfus akınlarının ve ilgili ülkelerin sosyo-ekonomik gelişme düzeylerinin dolaysız bir ürünü olarak görülen gecekondunun ve oluşum sürecinin anlaşılması için göç ve kentleşme konularıyla bağlantısına değinmek gerekmektedir. Kentleşmenin nedenlerinden sayılan göç olgusunu tetikleyen güçler olan itici, iletici ve çekici faktörler, aslında gecekondulaşma olgusunun da dolaylı yoldan nedenlerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla göç sürecinin temelini oluşturan bu güçleri kısaca ele almakta fayda vardır. Tarım politikalarının yanlışlığı, toprakların parçalanmışlığı, tarımda hızlı makinalaşma ve daha geniş alanların tarıma açılmalarının yanısıra köylünün elde ettiği gelirin ve yaşam düzeyinin düşmesi, kırsal alanların yetersizliği anlamına gelen köyün iticiliği olarak kabul edilmektedir (Oktik N., 1997, s.81-82).

Göç hareketlerinin temelinde yatan diğer öge de iletici güçlerdir. Keleş'e göre, iletişim ve ulaşım imkanları göç kararında oldukça etkili olmaktadır. İletici güçlerle anlatılmak istenen taşınım imkanlarındaki gelişmedir (Mutlu S. 2007, s.11).

Kentlerdeki iş imkanları ve yüksek ücretler, kentin kültürel değerleri, büyük kentlerin eğitim ve sağlık alanlarındaki imkanlar kır insanını kente çekmede rol oynayan en önemli etmenlerdendir. Kentsel mekandaki bu hizmetlerin niteliği her ne kadar çoğu zaman sorunlu ve yetersiz de kalsa kırsal yörelerdeki yaşam koşullarından daha cazip bir hayat sunmaktadır; dolayısıyla bu çekici güçlerden kaynaklanarak kente göç tüm hızıyla sürmektedir (Kongar E.,2002, s.553).

Kentleşme dar anlamda, kent sayısının artması veya kent nüfusunun artması yoluyla mümkündür. Kent nüfusu ya doğum ve ölüm oranlarının doğumlar lehine olması ya da göçler yoluyla artmaktadır. Günümüzde artık hayat şartlarının daha nitelikli hale gelmesiyle beraber ilk yolla nüfus artışından pek söz edildiği söylenemez; oysa nüfus artışında göçler önemli bir rol oynamaktadırlar.(Sağır M., 1997, s.379). Kentleşme oranı, bir toplumun en önemli gelişmişlik ölçütlerinden biri sayılmaktadır. Çünkü kentleşme ve sanayileşme paralel olarak ilerlemekte; böylece kentlerde özel bilgi ve becerilerle donatılan birçok "uzmanlaşmış" kişi işgücüne girmekte ve bilgi, hizmet ve mal üretilmektedir. Ancak sözü edilen bu kentleşme, ideal olan ölçütlere göre tarif edilmiştir ve daha çok gelişmiş ülkelerde bu gibi örneklerine rastlamak mümkün olabilmektedir (Mutlu S. 2007, s.11).

Az gelişmiş ülkelerin kentleşmesinden söz edilirken de "çarpık, hızlı, aşırı, sahte, dengesiz" şeklinde betimlendiği görülür. Bu sözcüklerin değer yargısı taşıdığı ve ölçüt olarak neyin alındığının bilinmediği yönlerinden eleştirilmektedir. "Aşırı" ya da "sahte" kentleşme savının kentleşme hızının istenmeyen bir gelişme olarak görülmesine dayandırıldığı belirtilmektedir. Kentleşmenin hızlı ya da yavaş olduğundan söz edilirken belli bir zaman dilimi veya başka bir ülkenin kentleşme düzeyi ile karşılaştırılma yapılmalıdır. Bu konuya ilişkin, az gelişmiş ülkelerde aşırı kentleşme biçiminin ekonomik gelişmeyi engelleyip engellemediği ile ilgili iki farklı görüş vardır. Engellediğini düşünenler, bu nüfus artışının, kentlilerin kişi başına düşen gelirlerini olumsuz etkilediğini; aksini -diğer bir deyişle ekonomik gelişmenin

engellenmediğini- savunanlar, daha yavaş bir kentleşme ile ya da kentleşmeksizin kalkınmanın daha güç olacağını belirtmektedirler (Mutlu S. 2007, s.12). Aslında burada incelenmesi gereken konu, gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme oranlarının gün geçtikçe artması ve bunun kırdaki ve kentte doğurduğu sonuçlardır. Bugün yüzlerce kilometre genişliğe varabilen metropoliten bölgelerden söz edilmektedir. Bu bölgelerin oluşumu; yoğun kentleşme ve bu alanlarda nüfusun fazlaca yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır (Yıldız M. Z., 2004, s.284).

Kırsal veya kent kökenli grupların göçlerle kente gelmesiyle hem kırdaki hem kentte belli değişimler yaşanmaktadır. Kırsal yöre, nitelikli, genç ve dinamik işgücünü kaybettiği için tarımsal faaliyetleri ve verimi azalmıştır. Bunun yanı sıra, daha iyi yaşam koşullarına kavuşma beklentisiyle insanların kentlere akını ile ortaya çıkan göç hızı, kentlerin olanaklarının ve doğal gelişiminin önüne geçmiştir (Mutlu S. 2007, s.13).

Tarımdan kopan göçerler, kentlerdeki nüfusu hızla artırınca, iş alanı yaratılması konusunda da zorluklar yaşanmaktadır. Göçle kente gelen nüfusun, sanayi ve hizmet dallarında iş bulmasının zorluğu, sadece bir yer değiştirme ve meslek sorunu değil, toplumun yaşam biçimini değiştirmesi anlamına gelen ulusal bir sorundur (Gürkan N. G., 2000, s.91)

Köyden veya diğer yerlerden göçenler gelişmiş kent ekonomisine dahil olamayınca, düzensiz ve geçici de olsa geçimlerini sağlamak için geçimlik yeni bir sektörün (pazarcılık, minibüsçülük, işportacılık, kapıcılık, vb.) oluşmasına neden olmaktadır. Bu insanlar çeşitli marjinal işler arasında bocalamakta; geliri yeterli ve sabit bir iş bulamayınca sık sık iş değiştirmektedirler. Bunun nedenine baktığımızda; kentleşme hızıyla ekonomik büyümenin aynı paralelde gitmediği ortaya çıkmaktadır (Mutlu S., 2007, s.13).

Kentleşme hızının ekonomik büyüme ve sanayileşmeyle tutarlı ve dengeli bir biçimde oluşmaması kentlerde istihdam sorununun ve işsizliğin oluşmasına yol açmaktadır. Kentte yaşayan diğer insanlarla karşılaştırıldığında gelir düzeyi ortalamasının altında kalan bu yoksul kesim, barınma sorunlarının da kendisi aşmak zorunda kalmaktadır. Böylece kentlerde "gecekondu" olgusunun ortaya çıktığı

görülmektedir. Çünkü, toplumun farklı sınıfları, imkanları doğrultusunda, ücret ödeyebilme düzeylerine göre kentin farklı yerlerinde yerleşmektedirler. Böylece kentsel yerleşme alanları aynı zamanda burada yaşayan insanların toplumdaki tabakalaşma ve sınıf yapısını da yansıtmaktadır (Mutlu S. 2007, s.14).

2.BÖLÜM

YOKSUL YERLEŞİM BÖLGELERİNDEKİ SORUNLAR

2.1. KÜLTÜREL SORUNLAR: Kırsal alanlardan kente gelen insanların mevcut kültür ve değerleri kent değerleriyle çatışmaktadır; Bu çatışma, büyük kentlerde gecekonduların doğmasına neden olmuştur. Gecekondularda kır değerlerinin devam ettiği ve bunlara saygı gösterenlerin çokluğu dikkati çekmektedir. “Türk kırılışının kişiliğini etnik grubu, dini ve mezhebi şekillendirmektedir. Kırdaki bu kişilik büyük ölçüde kentlerde de devam etmektedir. Çünkü hemşehriler hemen hemen aynı bölgelere yerleşmektedirler. Kentlerde hemşehriler yalnızca aynı kırdan olanlar değil, aynı kazadan, aynı vilayetten hatta bazen aynı mezhepten olanlardır” (Karpat K., 1976, s 108).

Aynı yörelerden gelenler aynı yerlere yerleşerek kent bünyesinde kendi içinde kapalı “kültür odacıkları” oluşturmaktadır. Herhangi bir mahalle ya da semt ölçeğinde olan bu odacıklar o insanların terk ettikleri yörelerin küçük bir modeli olmaktadır. Böylece Erzurumlular, Tokatlılar, Karşılılar, Rizeliler görünürde kentlerde ama gerçekte her biri kendi “memleketlerinde” yaşamaktadırlar. Bu durum insanların kente uyum sağlamalarını engelleyen önemli bir nedendir (Es ve Ateş, 2004. s.224).

Sanayileşme, kentleşme sürecinde ülkenin kentleri sosyo-kültürel değişimin en yoğun yaşandığı yerler olmuştur. Kentler, genişlemiş ve kozmopolitleşmiştir. Bu süreçte insanlar arasındaki ilişkilerin şekli değişmiş ve insanlar sadece menfaatleri için yan yana bulunur hale gelmişlerdir (Es ve Ateş, 2004. s.227).

Kentlerde maddiyat, manevi ilişkilerin yerini almıştır. Kentler kendi nüfuslarına dışında, kırsal bölgelerden gelen insanların toplandıkları yerler olmaları sebebiyle homojen bir kültüre sahip değildirler. Kırdan gelenler kendi geleneksel davranışlarını da beraberinde getirirler. Kırla irtibatın yoğun olması sebebiyle kendi kültürlerini kentte devam ettirmektedirler. Heterojen ve kalabalık kentlerde yaşayanlar farklı bölgelerin örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini asimile olmadan sürdürmektedirler. Ülkemizde kentleşmenin çok hızlı bir şekilde yaşanması, toplumsal mekanizmaların aynı hızla kurulup gelişmeyişi, bir taraftan toplumdaki

sosyal kontrolü azaltırken diğer taraftan bireyin toplum içinde kendisini sorumlu hissetme niteliklerini kaybettirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde kentleşme çoğu zaman sosyal kontrol mekanizmasını yok etmektedir. Göçle birlikte komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin azalması, din adamlarının etkinliğinin yok olması gibi değişimler, kişilerin anomik davranışlarını engelleyen, onları toplumsal değerlere entegre eden mekanizmaların ortadan kalkması demektir (Es ve Ateş, 2004. s.227).

Toplum sürekli değişim halindedir. Tarımsal yapıdan kopan kitleler kentlere gelince, kentte yaşayanlara eşit birer üye olarak değil, “ikinci sınıf” üye olarak katılmaktadırlar. Bu gruplar çeşitli ekonomik ve sosyal etkenler sonucunda tarım toplumu yapısından, bu toplumun kültür ortamından, hizmet ve sanayi faaliyetlerinin yaşam ve teşkilatlanma biçimini belirlediği çok kalabalık kent alanlarına yerleşmektedirler. Kent hayatının değişik istekleri bu insanları “kültür şoku”na sokmaktadır (Ergil D. 1980, s.108).

2.2. PSİKOLOJİK SORUNLAR: Sağlıksız kentleşme insan psikolojisine nasıl tehdit etmektedir?

Göçler sonucunda kentlerin hızla büyümesi:

- Aşırı kalabalık ve düşük standartta yaşam süren nüfusta artma,
- İşsizlik, yoksulluk,
- Suç,
- Çevre kirliliği,
- Kültürel değişim, çatışma, yabancılaşma, yalnız kalma,
- Çocukların çalışmak zorunda kalması,
- Ailelerin parçalanması,
- Hızlı gecekondulaşma, kalitesiz evde yaşama, estetik yapının bozulması,
- Trafik sorunları,
- Geleceğin belirsizleşmesi, endişe ve kaygılar gibi olumsuzluklara yol açmakta; kişilerin ruh sağlığı olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bütün bunların sonucunda ise:

- Psikolojik hastalıklar,
- İntihar,
- İnsan öldürme,
- Madde kullanımı,
- Şiddet,
- Koroner kalp hastalıkları,
- Trafik kazaları gibi sorunlar da artış olmaktadır (Turan ve Beşirli, 2008, s. 239).

Kentleşmenin insan üzerinde bıraktığı olumsuz izler her zaman tartışılmaktadır. Günümüzde büyük kentlerin mutluluk getirdiğini düşünenlerin sayısı giderek azalırken, kentlerdeki gelişmelerden korku ve endişe duyanların sayısı da hızla artmaktadır. Kentlerde büyük ve küçük gruplar arasındaki ilişkiler çoğunlukla gergin, çatışmalı bir o kadar da tedirgin edici karakterdedir. Kırsal kesimden göçen bireyler büyük problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Problemini çözemeyenler strese girmekte, şiddeti çözüm yolu olarak görmektedirler. (Balcıoğlu İ., 2001, s.50)

Terk edilen yer ile varılan yer arasındaki yaşam biçimlerinin farklılığı, kültürel bir çatışma ortaya çıkarmaktadır. Yeni yerleşilen çevre ile özellikle başlangıç döneminde ortak amaçlar yok olmakta, amaçsız ve umutsuz bir yaşam tarzı duyarsızlığa, ilgisizliğe ve saldırganlığa yol açmaktadır Bunun sonucunda toplumun dengesi ve düzeni bozulmaktadır. İnsanlar kendi başına, kendi koyduğu kurallar doğrultusunda yaşamaya başlarlar. Kırsal alandan gelip geleneksel kültür ve değerlerinden uzak kalanlar, yanlış, çıkarıcı ve bencil eğilimlerin bulunabileceği kent yaşamının etkisi altına girmiş olmaktadır (Balcıoğlu İ., 2000, s.62).

Bu nedenle göçen insanlarda kimlik sorunları ortaya çıkabilmektedir. Kentleşme süreciyle birlikte kentte yaşayanlar göçle gelenleri kabul etmekte zorluklar yaşamakta, bu durum göçle gelenlerin kente uyum sürecini zorlaştırmakta ve olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece, bu kişiler kendilerini kent içinde daha yabancı ve dışlanmış hissetmektedirler. Büyük kentlerde ilişki kurmaktaki zorluk, uyum sağlayamama ve yabancılaşma; sosyal dışlanmaya yol açarak şiddet davranışının artmasına neden olabilmektedir (Turan ve Beşirli, 2008, ss. 239-240).

Köylerde ve küçük yerleşim birimlerinde kısıtlayıcı etkenler, nüfusun az olması, sosyal statünün aynı kalması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin yoğun olması ilişkilerde ortak bir denetim ve sosyal dayanışma yaratır. Böylece saldırgan davranışlar, şiddet olayları ve suç oranı azalır (Balcıoğlu İ., 2000, s.64).

2.2.1. Kentleşme, Kent Yaşamı, Ruhsal Bozukluklar: Stresli yaşam ve sosyal destek sisteminin zayıflığı kentsel alanlarda kırsal alanlardan daha fazla görülmektedir. Kentsel çevrenin bireyin genç yaşlarda ruh sağlığını etkilediği ve yaş ilerledikçe şizofreniye genel duyarlılığı artırdığı düşünülmektedir (Turan ve Beşirli, 2008, s. 241). İstanbul'da yapılan bir araştırmada, İstanbul'un yerlileri ile etraf ilçelerden ve yurt dışından gelip aynı semte yerleşenler arasında nevrotik bozukluk oranının iç göçmenlerde (%59) daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca göç edenlerin çocuklarında uyumsuzluk reaksiyonlarının daha fazla olduğu dikkati çekmektedir (Bayülkem F., 1986, ss. 128-129). Göçle birlikte işsizliğin artması, ekonomik durumun kötüleşmesi ve stres yaratan olaylarla fazla karşılaşma viral hastalıkların daha çok görülmesine ve kötü beslenmeye yol açmaktadır. Doğum öncesi döneminde viral enfeksiyonlarla karşı karşıya kalma ve sağlıksız beslenme şizofreniyle ilişkili bazı erken risk etkenleri arasındadır. Genetik yatkınlıkla kent yaşamına katılma arasında biyolojik bir sinerjizm olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca hem kentleşme düzeyi, hem de ailesel yatkınlık (aile öyküsünde psikiyatrik tedaviyi gerektirecek sanrılar ve/veya varsanılarının tanımlanması) birbirinden bağımsız olarak da psikolojik bozukluk riskini artırmaktadır (Turan ve Beşirli, 2008, s. 241).

Yetişkin bireyler içinde buldukları çağın özellikleri çerçevesinde çevre ile ilişki kurarlar. Gençler çevreden gelen her türlü yeniliğe açık olmaları sebebiyle kentleşme sürecinde ortaya çıkan değişikliklerden en çok onlar etkilenmektedirler. Köyden kente göç eden ailelerin sorunlarının başında çocukların yetiştirilmesi gelmektedir. Zira göç ile birlikte, ailenin çocuklar üzerindeki kontrolü azalmaktadır. Ayrıca, aile içinde de yeni kent toplumunun istediği kişiliği verecek şekilde otorite ve sevgi ilişkileri kurulmamıştır. Buna rağmen kentlerde çocukların sosyalleşmesini sağlayan aile dışındaki kurumlardan, söz konusu küçükler, yeterince yararlanamaz. Göç eden anne

baba köydeki davranış biçimlerini hemen değiştiremiyor ve çocuğunun hayatına bazı kısıtlamalar getiriyor. Bu durum da kentin özgür havasında bulunan gencin aile ile sorunlar yaşamasına sebep olabiliyor (Balcıoğlu İ., 2001, s.53).

Pekçok sosyal bilimci, insan davranışlarının ve gelişiminin açıklanmasında bir yandan fiziksel etmenlerin birey üzerindeki etkilerini incelerken, diğer yandan bireylerin çevrelerine ilişkin algılamalarının da önemli bir etmen olduğu görüşünü öne sürmektedirler (Balcıoğlu İ., 2001, s.54).

Çocuğun gelişiminde, onun içinde yer aldığı fiziksel çevre dikkate alınmalıdır. Uygun çevreyi bulamayan çocuk güvensiz olur. Karmaşık duygu, düşünce ve çelişkiler içinde bunalır. Kimsenin kendisini sevmediğini, istemediği düşünür, kimseye inanmaz ve güvenmez. Bu nedenle büyüklerin ilgisini çekmek için gereksiz davranışlar yapmaya başlar. Bunların hepsi bir süre sonra çocuğun çevreye uyumunu olumsuz etkiler. Bu tür bozuklukların bazıları sürekli hırçınlık, sinirlilik, geçimsizlik, yalancılık, kavgacılık, söz dinlememe, kaygı ve korku halidir. Yaş ilerledikçe bunlar çevreye ve topluma uyum bozukluğu şekline dönüşür. Evden, okuldan kaçma, hırsızlık, yangın çıkarma, sürekli isyan etme, tüm kuralları çiğneme ve saldırganlık görülebilir. Bunların yanı sıra çocuk ve gençlerde türlü suçlara neden olabilir. Bunlar arasında hırsızlık, yan kesicilik, araba hırsızlığı, alkol, madde bağımlılığı, kavgaya çıkarma, tahrip, bıçak ve tabanca taşıma, dövme, yaralama, cinayet gibi hafiften ağıra giden birçok suç yer almaktadır (Balcıoğlu İ., 2001, s.54).

Sonuç olarak hızlı kentleşmenin ve kent yaşamının insan üzerinde ruh sağlığını da içeren bir dizi olumsuz etki yaptığı inkar edilemeyecek bir konudur. İşsizlik, geleneklerden uzaklaşma, yabancılaşıma, gecekondulu yaşamı, geleceğin belirsizliği, sosyal izolasyon, sosyal desteğin az olması gibi etkenler olumsuz etkinin belirleyicileri olarak görülmektedir. Bu nedenle köyden kente olan hızlı göçün kontrol altına alınması gerekmektedir. Kentleşme süreci yaşamın çevrenin ortaklığı sebebiyle sadece göç eden kişileri değil, kentlerde yaşamakta olan insanları da ilgilendiren bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Hızlı kentleşme sonucunda ortaya çıkan ruhsal bozuklukların tedavisi yapılırken bir yandan da ruh sağlığının korunması için çaba gösterilmelidir. (Turan ve Beşirli, 2008, s.242).

2.3. SOSYAL DIŞLANMA VE MEKANSAL SÜRGÜN; ÖRNEK İSTANBUL TARLABAŞI MAHALLESİ

“sıklıkla bir bina yıkılır; o kadar kötü durumdadırlar ki insanların içeri giriş çıkışlarını görürken insan hamamböceklerinin ulaşabileceği boyutlarla şaşkına döner.”

“İstanbul’un ucuz uyuşturucu merkezi... tehlikelidir...”

“eski Rum evleri hâlâ ayakta, içindekileri rutubet ile yavaş yavaş çürütmekte..”

“bazı sokaklarına polisin giremediği yer...”

“Dünya bir üçüncü dünya savaşının ardından herhalde Tarlabası’na benzer... çarpıklık, tarih, dünyanın her yanından insan, simetrisizlik... İstanbul’u simcity gibi oynasak suç tablosunda koyu kırmızı parlayacak bölge...”

“Tarlabası bir çamur gibidir. ona dokunmamalısınız. yoksa elinize yapışıp kalır, size bulaşır çıkmaz.’

İstanbul’un bu ‘namlı’ semtinde yaşayan küçük kapkaççının gözüyle Tarlabası, bu...”

“Caddesi’nin altından geçince istiklal Caddesi’yle hiç bir alakan kalmaz. 12yi geçirdiyse hızlı yürü. arkanı da iyi kolla. gündüzse kafanı kaldırıp evlere de bak... evlere dikkat et. hatırladın mı? savaş ay’da göstermişti hani yasadışı kerhane diye”

“bu yoksulluğu paylaşan insanlar kadar birbirinden nefret eden başka semt yoktur. romanlar Kayserililerden, Siirtliler romanlardan, Karadenizliler Kürtlerden öldüresiye nefret ederler.”

Sanal bir sözlükte Tarlabası için yazılanlar (2000-2005)

Bu alıntılar, Tarlabası’nın çoğu özelliğinin (eski evler, suç, fuhuş, heterojen nüfus, yoksulluk...) yanında, bu mahallenin kamuoyu tarafından nasıl görüldüğünü de yansıtmaktadır. Bu imaj, her ne kadar gerçek olsa da, burada oturanları damgalayan ve mekansal ayrımcılığa sürüklüyen bir abartıdır. Bu imaj, ayrıca, yokuşun aşağı kısmındaki Tarlabası’nın çöküntü mahallelerini, üst kısımdaki hali vakti yerinde, eğlence, kültür ve ticaret merkezi olan Beyoğlu’ndan ayıran Tarlabası Caddesi’nden çok daha keskin bir sınır çizgisi yaratmaktadır (Yılmaz B., 2006, s.27).

Türkiye’deki kentbilim çalışmalarında yoksulluğun mekansal durumu çoğunlukla şehrin dışındaki gecekonduılara, sosyal ve mekansal mesafeyi yansıtan, “varoşlara”

odaklanarak araştırılmıştır. Ancak, özellikle 1990'lerden sonra, İstanbul ve Diyarbakır başta olmak üzere, büyük ketlerdeki terk edilmiş alanlar genelde zorunlu göçe maruz kalmış kesimleri, sokak çocuklarını ve yankesicilik/uyuşturucu madde işçiliği gibi yeraltında iş yapan kesimi barındırmaktadır. Başta yoksulluk olmak üzere, gecekondu bölgeleriyle kentiçi çöküntü mahallelerinin birçok ortak noktası olmasına rağmen, ekonomik, mekansal, hukuki, kültürel ve politik süreçler bağlamında birçok farklılık taşımaktadırlar(Erman T., 2004)

2.3.1. Göçlerle Şekillenen Bir Mahalle: 19. yüzyıl Perasının, Marmara'yı ve Boğaz girişini kucaklayan güney yamaçları, batılı tüccar ve bürokratlar ile Osmanlının yüzlerini batıya dönmüş kesimlerinin yaşam, ticaret ve eğlence mekanı iken, Haliç'e bakan kuzey yamaçlar, yani bugünün Tarlabası dar ve orta gelir grubunun konut alanı olarak gelişmiştir. Cumhuriyet ile birlikte Pera, Beyoğlu'na dönüşürken, İstanbul'un en durağan ve hatta gerileyen bu dönemi, kendi halinde yaşayan Tarlabası'nı çok da etkilemedi. Asıl dalgalanma 1950'li yıllar ile birlikte geldi. 6-7 Eylül olayları, özellikle 1964 Kararnamesi ve Kıbrıs Harekatı, ağırlıkla Rum ve kısmen Türklerden oluşan bu dar ve orta gelirli mahallenin kompozisyonunu değiştirdi. Yeni gelenler 1950'li yıllar Türkiyesinin kırsal kesiminden kopan bekarlar ve kırdan birikimi olmayan genç çiftlerdi. Tarlabası'ndan gidenlerin konutlarını bir anlamda işgal eden, bir anlamda ucuza kapatan diğer bir anlamda da bu konutlara sığınan "yeni Tarlabasılılar" bölgenin bugünkü kimliğini oluşturmada "öncü" gruplar olmuşlardır (Dinçer ve Enlil, 2002, s.417).

Tarlabası artık toplum dışına düşmüşlerin Romanlar, travestiler, başka yerde barınamayan hayat kadınları, şehre yeni gelenler, bekar odalarında yaşayan genç erkekler, uluslararası göçmenler -çoğunlukla Türkiye'de kalıcı sığınma ümit eden Iraklılarla Batı Afrikalılar- ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan çatışmalar nedeniyle gelen Kürt göçmenlerin yaşam alanı haline gelmişti:. Sonuçta, bu mahalle homojen bir nüfusa sahip olmaktan çok uzaktı. 1950lerden bu yana, her on yıl yeni bir göçmen grubunu getirmişti: Karadeniz Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nden (ki son grup ağırlıklı olarak Roman'dır) 1960lardan önce gelen ilk grubu, 1960- 80 arasında kitleler halinde Orta ve Doğu Anadolu'dan (özellikle Sivas, Erzincan, Konya ve

Kayseri) gelen göçmenler izledi. 1980 sonrası ana göçmen grup Güneydoğu Anadolu'dan ve daha az oranda da Doğu Anadolu'dan gelen, çoğunlukla Kürt kökenli gruptu. Kürt göçü kabaca ikiye ayrılabilir: 1980lerde gönüllü olarak adlandırılacak ekonomik nedenlere dayalı göç, 1990lardan itibaren, hem politik hem de ekonomik sebeplerden kaynaklanan gönülsüz göç dalgası. Şunu en baştan belirtmek gerekir ki, Tarlabası'nda ikamet eden farklı göçmenler farklı sosyoekonomik ve mekansal konumda olmaları nedeniyle sosyal dışlanmadan eşit derecede etkilenmemektedirler. İlk göçmenler şehir hayatının her alanında daha iyi bir durumdayken, sosyal dışlanma prosedürlerine maruz kalanlar daha ziyade son göçmenlerdir. Mekansal anlamda, Tarlabası'nın en ücra mahallesi ve sosyal dışlanmanın en sert biçimde yaşandığı yer olan Çukur Mahallesi, Kürt nüfusun yoğunlaştığı ve en eski mahalle olması nedeniyle çevredeki binaların en fazla yıprandığı bir yer olarak ön plana çıkmaktadır (Yılmaz B., 2006, s.27).

2.3.2. Mekansal Boyut: Sosyal dışlanma nadiren mekansal ayrımcılıktan ayrılmaktadır. Tarlabası'ndaki dışlanmanın mekansal boyutu özellikle son derece kötü fiziksel çevre koşulları olarak kendini göstermektedir. Rumların mahalleyi terk etmesinden bu yana, 19. yüzyıldan kalma eski binaların yalnızca küçük bir kısmı bakım görmüş durumdadır. Bu çürüme hali, paradoksal biçimde, Tarlabası'nın 1993 yılında koruma altındaki tarihi kentsel sit alanı ilan edilmesiyle hızlanma eğilimine girmiştir. Zira sit alanı olması nedeniyle, mahalle sakinleri Koruma Kurulu'ndan gerekli izinleri almadan binaların dışında herhangi bir onarım yapamamaktadırlar. Ancak, yaşayanların yoksulluğu düşünüldüğünde, restorasyon çalışmaları gelir düzeylerinin çok ötesinde olduğu açıktır. Bu durumda sakinler yalnızca iç mekanda küçük ölçekli tamiratlar yapabilmektedir. Sonuç olarak, mahallenin genel görünüşü gittikçe köhneleşmekte ve her yıl birkaç bina yıkılmaktadır. Öyle ki, binaların çoğu harap durumdadır, çok sayıda yıkık ve terk edilmiş bina bulunmaktadır. Mevcut yapılı çevrenin her gün biraz daha eskimesi, binaların çoğunun mekansal bölünme ve yüksek hanehalkı nüfusu nedeniyle aşırı kalabalık oluşuyla daha da ağır bir biçimde kendini hissettirmektedir (Yılmaz B., 2006, s. 36).

Mekansal dışlanmanın bir diğer yüzü de yoğunlaşma etkisidir. Diğer bir deyişle, dışlanmışların arasında yaşamak sosyal mesafeleri derinleştirmekte ve sosyal dışlanma döngüsünü kırmayı zorlaştırmaktadır. Mahalle etkileri de bu çerçevede ele alınabilir: Her ne kadar Tarlabası sakinlerine bazı avantajlar sunsa da (ucuz kira ya da iş fırsatları gibi), nüfus ve mekanın etkileşimi dolayısıyla yaşayanları dibe çekmek gibi inkar edilmez bir etkisi de mevcuttur. Şöyle ki, hırsızlık olaylarının Tarlabası ve çevresini yerleşmiş olması, aksi durumda bu tür olaylara karışmayacak olan bazı mahalle sakinlerini etkilemekte ve cezbetmektedir. Yine de, bazı Tarlabası sakinleri yasadışı faaliyetlere karışıyorlarsa bunun sebebi, hayatta kalışlarını güvence altına almak için başka çareleri olmamasıdır. Bu yasadışı faaliyetler hayata kalma stratejilerinin bir parçası olarak önem kazanmaktadır. Son olarak, Tarlabası örneğinde mekansal boyutun çok belirgin bir yönü daha bulunmaktadır: Şehrin kalbindeki konumu itibarıyla, sakinlerinin toplumsal uzaklığının yadsınamayacak boyutta olduğu gözle görülür bir haldedir. Daha açık bir ifadeyle, Tarlabası'ndaki sosyal dışlanma şehir dışında yaşayan, aynı (hatta daha kötü) durumdaki gecekonduların mahallelerine kıyasla daha belirgindir. Yoksullar mahallenin dışına çalışmaya değil de, dilenci benzeri sokak satıcısı çocuklar, yankesici, kapkaççı, hayat kadını ya da sadece ziyaretçi olarak çıktıklarında, yeterince kalabalık olduklarında yoksulluk rahatsız edici bir fenomen halini almaktadır (Yılmaz B., 2006, s.37).

2.3.3. Söylemsel Boyut: Söylemler dışlayıcı süreçlerde çok önemli bir rol oynamakta ve mevcut sosyo-mekansal dışlanma halini tetiklemektedirler. Tarlabası örneğinde, birbiriyle ilintili iki söylem mahalle sakinlerini geri dönüşü olmayan bir biçimde damgalamaktadır.

Birincisi yani mekansal damgalama, mahallenin suç ve fuhuşla özdeşleşen kötü namıyla artmakta ve bunu arttırmaktadır. Tarlabası sakinleri, yalnızca burada yaşıyor olmaktan dolayı, ahlaksız ya da suça yatkın görülmektedirler. İkincisi ise, bununla ilişkili ama mekansal sınırları aşan özelliktedir: Tarlabası sakinleri, Kürtleri terörizmle, Romanları pislikle ve Afrikalıları da uyuşturucu satıcılığıyla tanımlayan bir etnik damgalamaya mahkum durumdadır. Kent yoksulları genelde diğer insanlar tarafından 'tehlikeli sınıf' olarak görülmektedirler. O insanlara göre bu grubun

özellikleri arasında şunlar sayılabilir: toplumun değer ve kalıplarına karşı sorumsuzluk, iş ahlakının reddi, genel ahlakın çöküşü, ailevi değerlerinin zayıflığı ve en önemlisi suç. Tarlabası, bu damgalayıcı söylemin uç noktası olmuştur; zira şehir merkezindeki konumu ve artan adli vakaları sebebiyle dışlamanın görülür yüzünü temsil eder hale gelmiştir. Tarlabası korku salmaktadır ve bu şekilde damgalandıkça da sakinleri sosyal dışlanmanın kısır döngüsüne daha da hapsolüp, korku salan faaliyetlere dahil olmaktan başka yolları kalmayacaktır (Yılmaz B., 2006, s.27-38).

3.BÖLÜM

KENTSEL DÖNÜŞÜM

3.1. Dünyadaki Kentsel Yoksulluk:1. bölümde de belirtildiği gibi en genel tanımıyla, “ulusal düzeyde yapılan gelir dağılımı araştırmalarında kişilerin kendilerini ve ailelerini geçindirebilecek minimum gelir esas alınarak bu gelirin altında gelire sahip olan nüfus “yoksul” olarak adlandırılmaktadır”(Aktan C. C., 2002, s.1)

Devlet Planlama Teşkilatının'nin 8. Kalkınma Planı'nda belirttiğine göre “gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda ve az gelişmiş ülkelerde açlık ve aşırı yoksulluk edeniyile ciddi güçlükler yaşanmaktadır. Dünyada toplam gelirin artmasına rağmen, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde eşitsizlikler büyüme eğilimi göstermiştir. Teknolojik ilerleme, sosyal alandaki gelişme ve sosyal hizmetler açısından da yeni ve çok büyük potansiyeller taşısa bile, teknolojik gelişmelerden sınırlı sayıda ülkenin yararlanması, ülkelerarası farkı daha da artıracak ve küresel gelişmeyi de olumsuz yönde etkileyecektir” (DPT, 2000).

Dünya çapında bir hareket olarak, 2000 yılında Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü, Dünya Bankası Grubu tarafından hazırlanan “Herkes İçin Daha İyi Bir Dünya” Raporu'nda geçen “yoksulluk bir ızdıraptır; bir hastalık gibidir. İnsanlara sadece maddi olarak değil manevi olarak da saldırır. Değerleri yok eder, umutsuzluğa sürükler” temasından yola çıkılarak bir dizi hedefler belirlenmiştir (United Nations, 2000, s.6).

Raporun verdiği mesaj, “Eğer bazı ülkeler, farklı yollarla yoksulluğun azaltılması yönünde büyük ilerleme sağlayabiliyorlarsa, başka ülkeler de bunu başarabilir. Fakat çatışma, Sahra Güneyi Afrika'nın pek çok ülkesinde toplumsal kalkınma alanındaki kazanımları yok etmektedir. HIV/AIDS'in yayılması, bütün dünyada bireyleri, aileleri ve toplulukları yoksullaştırmaktadır. Yoksullukta uzun vadeli azalmaların en önemli yolu olan kalıcı ekonomik büyüme ise, dünya ülkelerinin yarısında hala yoktur. Bu ülkelerin 30'dan fazlasında, kişi başına gerçek gelir son 35 yıl boyunca azalmıştır. Büyümenin yaşandığı ülkelerde ise, bunun daha eşit şekilde yayılması

gerekmektedir” şeklindedir (United Nations, 2000, s.4). Rapora göre, “gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda, yoksullar, formel ekonominin kısıyında mücadele etmektedir. Siyasi güçten, eğitimden, sağlık hizmetinden, yeterli barınma olanaklarından, kişisel güvenlik, düzenli gelirden ve sağlıklı gıdadan mahrumdurlar” (United Nations, 2000, s.6). Rapora göre yoksulluğu yenmek adına belirlenen uluslararası kalkınma hedefleri şöyle sıralanmaktadır:

Hedef-1: Kalkınmakta olan ülkelerde mutlak yoksulluk içinde yaşayan insanların oranı, 1990 ve 2015 yılları arasında en az yüzde elli azaltılmalıdır

Hedef-2: 2015 yılına kadar bütün ülkelerde evrensel ilköğretim olmalıdır.

Hedef-3: 2005 yılına kadar ilk ve orta öğretimde cinsiyet dengesizliğini yok ederek cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi yönünde ilerleme gösterilmelidir.

Hedef-4: Bebekler ve beş yaş altındaki çocuklar için ölüm oranları, 1990 ve 2015 arasında gelişmekte olan ülkelerde üçte iki oranında azaltılmalıdır.

Hedef-5: Anne ölüm oranı, 1990 ve 2015 arasında dörtte üç oranında azaltılmalıdır.

Hedef-6: En geç 2015 yılına kadar, ilgili yaşlardaki bütün bireyler için, temel sağlık sistemi yoluyla üreme sağlığı hizmetlerine erişim sağlanmalıdır.

Hedef-7: Çevresel kaynakların kaybında mevcut trendlerin hem küresel hem de ulusal düzeylerde 2015 yılına kadar geri çevrilmesini sağlamak üzere, 2005 yılına kadar her ülkede, sürdürülebilir kalkınma için bir ulusal strateji uygulama konulmuş olmalıdır (United Nations, 2000, s.5).

Tablo 3.1.1’deki veriler yıllara bölgelerdeki yoksul nüfus oranlarının dağılımını göstermektedir. Buna göre 1998 yılı itibari ile Sahra Altı Afrika bölgesinde yoksul nüfus oranı %46.3, Güney Asya’da %40, Latin Amerika ve Karayipler’de %15.6, Doğu Asya’da ise %15.3, Avrupa ve Merkezi Asya’da %5.1, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da %1.9’dur. Toplama bakıldığında ise 1998 yılında dünya nüfusunun yaklaşık %24’ünün günde 1 doların altında gelire sahip olduğunu görürüz ki bu

sonuç da dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinden tekabül etmektedir. Yani her 4 insandan 1'isi bu gece aç uyuyacaktır.

Bölge	Araştırmanın Kapsadığı Nüfus %	Kafa Sayısı İndeksi (Yoksul Nüfus Oranı) (%)				
		1987	1990	1993	1996	1998
Doğu Asya ve Pasifik (Çin Hariç)	90,8	26,6	27,6	25,2	14,9	15,3
	71,1	23,9	18,5	15,9	10,0	11,3
Avrupa ve Merkezi Asya	81,7	0,2	1,6	4,0	5,1	15,1
Latin Amerika ve Karayipler	88,0	15,3	16,8	15,3	15,6	15,6
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	52,5	4,3	2,4	1,9	1,8	1,9
Güney Asya	97,9	44,9	44,0	42,4	42,3	40,0
Sahra Altı Afrika	72,9	46,6	47,7	49,7	48,5	46,3
Toplam (Çin Hariç)	88,1	28,3	29,0	28,1	24,5	24,0
	84,2	28,5	28,1	27,7	27,0	26,2

Tablo 3.1.1. Dünyada yoksulluk sorununun bölgesel görünümü (günde 1 doların altında gelire sahip yoksul nüfus oranı) (Aktan C. C., 2002, s.9)

Rapor, yoksul insanların genellikle kırsal alanlarda yaşadığını, ancak kentsel yoksulluğun da hızla arttığına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte yine rapora göre “kadınların, arazi ve diğer varlıklar üzerindeki haklardan yoksun olmaları ihtimali, erkeklere kıyasla daha yüksektir. Ayrıca, kredi imkanlarına erişmekte güçlük çekmekte ve güvenli istihdamdan ve yaşlılıkta ekonomik güvenceden de yoksun bulunmaktadır” (United Nations, 2000, s.18).

Dünya yoksullarının pek çoğunun, tarım, ormancılık ve balıkçılık yaparak geçinebilmeleri için doğrudan doğruya çevreye bağımlı oldukları ve aynı zamanda da

hava, toprak ve su kirliliği yaratacak uygulamalardan en fazla yoksulların etkilendiğinin belirtildiği raporda, enerji tüketimiyle ilgili şu açıklama yapılmaktadır; “daha yüksek gelirli ülkeler enerjiyi daha verimli kullanıyor, fakat daha büyük toplam emisyonlar üretiliyorlar. Yoksul ülkeler geliştikçe, onların da enerji verimliliği artıyor, aynı miktarda enerji kullanarak, daha fazla mal ve hizmet üretebiliyorlar. Fakat, verimlilik artışlarından sağlanan toplam enerji tasarrufları, toplam tüketimdeki büyüme tarafından fazlasıyla giderilmektedir. Bu nedenle, eğer yoksul ülkeler, bugünkü yüksek gelirli ülkelerin modelini izlerlerse, toplam enerji kullanımları büyümeye devam edecek ve bununla birlikte sera gazı emisyonları da artacaktır. İyi ki, küresel sera gazlarını azaltmaya yönelik politikalar, yerel kirliliği azaltmaya ve enerji verimliliğini arttırmaya yönelik politikalar ile çakışmaktadır. Bu durum, hem en büyük karbondioksit yayıcıları olan gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir” (United Nations, 2000, s.19).

Yine aynı rapora göre, “ülkeler, toplumsal ve cinsiyet eşitsizliklerini azaltan ve yoksullar için gelir kazanma fırsatları yaratan politikalar geliştirirlerse, yoksulluk oranları 2015’e kadar yarıya indirilebilir. Fakat hedefe varmak sadece bir ilk adımdır. Çünkü neredeyse 900 milyon insan hala mutlak yoksulluk içinde kalacaktır. İşte bu nedenle, yoksulluğu yok etme çabası artırılmalıdır” (United Nations, 2000, s.7).

Raporda çözüm önerisi olarak sunulan, eğitim -özellikle kadınların eğitimi- sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için oldukça önemlidir. Buna göre eğitim “kadınlara daha küçük ailelere sahip olma, çocuklarına daha iyi eğitme ve onların çocuklarının yaşamlarını iyileştirecek bilgileri aktarma olanağını kazandıracaktır” (United Nations, 2000, s.21). Böylece yoksulluğun önüne geçilerek, herkes için daha iyi bir dünya sağlanacaktır.

Dünya çapındaki, yoksulluk ve kentsel yoksullukla ilgili diğer sayısal verilere baktığımızda, Tablo 3.1.2’te kentsel yoksulluğun yaygın olduğu ülkelerin ulusal yoksulluk sınırı altında bulunan kentsel nüfus oranlarını görürüz. Buna göre 1993 yılında Honduras %57; 1997 yılında Peru %40.4; 1999 yılında Hindistan %30.5, 1992 ve 1993 yıllarında Nijerya %30.4, 1997 yılında Kırgızistan %28.5, 1990 ve

1991 yıllarında Sri Lanka %28.4, 1997 yılında Filipinler %22.5 ve 1998 yılında Endonezya %17.8'lik oranlara sahip görülmektedirler.

Ülke Adı	Ulusal Yoksulluk Sınırı Altında Bulunan Kentsel Nüfus Oranı (%)
Honduras (1993)	57,0
Peru (1997)	40,4
Hindistan (1999)	30,5
Nijerya (1992-1993)	30,4
Kırgızistan (1997)	28,5
Sri Lanka (1990-91)	28,4
Filipinler (1997)	22,5
Endonezya (1998)	17,8

Tablo 3.1.2 Ulusal Yoksulluk Sınırı Altında Bulunan Kentsel ve Kırsal Nüfus Oranları (Aktan C.C., 2002, s.14)

Tablo 3.1.3'te ise yoksulluğun en yaygın olduğu başlıca ülkeler gösterilmiştir. Tablodaki verilere göre Zambiya'da nüfusun %72.6'sı günde 1 dolardan daha az; %91.7'si ise günde 2 dolardan daha az bir gelire sahip bulunmaktadır. Tablo 3.1.3.'teki durumu ülkemiz verileri ile aynı yılların Türkiye verileri ile karşılaştırırsak, %2.4'ün 1dolardan daha az bir gelire;%18'i ise günde 2 dolardan daha az bir gelire yaşamını idame ettirmektedir ki bu da tablodaki diğer ülkelere göre daha iyi bir durumda olduğunun göstergesidir.

Ülke Adı	Günde 1\$ Az Gelirle Yaşamını İdame Ettiren Nüfus (%)	Günde 2\$ Az Gelirle Yaşamını İdame Ettiren Nüfus (%)
Zambiya (1996)	72,6	91,7
Mali (1994)	72,8	90,6
Nijerya (1997)	70,2	90,8
Merkezi Afrika Cum. (1993)	66,6	84,0
Nijer (1995)	61,4	85,3
Burkina Faso (1994)	61,2	85,8
Madagaskar (1993)	60,2	88,8
Sierra Leone (1989)	57,0	74,5
Endonezya (1997)	44,2	86,2
Lesotho (1993)	43,1	65,7
Guatemala (1989)	39,8	64,3
Honduras (1996)	40,5	68,8
Botswana (1985-86)	33,3	61,4
Etiyopya (1995)	31,3	76,4
Bangladeş (1996)	29,1	77,8
Türkiye (1995)	2,4	18,0

Tablo 3.1.3 Günde 1 ve 2 dolardan Daha Az Bir Gelirle Yaşamını İdame Ettiren Nüfus Yüzdesinin Ülkelere Göre Dağılımı ve Türkiye'nin Durumu (Aktan C. C., 2002, s.13)

Yeni bir ekonomik güç olarak gördüğümüz ve üye olmak için kapısında beklediğimiz Avrupa Birliği de kentsel yoksulluğun önüne geçilmesinde, kentsel yenilemekten önemli bir çözüm olarak bahs etmektedir. Küreselleşmenin en önemli sonuçlarından biri olan Avrupa Birliği'nin, mekansal-bölgesel gelişme rehberi olan Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi'nde ana hedefleri şöyle belirtilmektedir:

- Ekonomik ve sosyal bütünleşme
- Doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması
- Avrupa'nın daha dengeli yarışabilirliği (European Commission, 1999, s.10).

Şekil 3.1.4'te Avrupa Birliği'nin sınırlarını ve üye ülkelerini görmekteyiz.

Şekil 2.1.4 Avrupa Birliği Üye Ülkeleri (www.fco.gov.uk/servlet)

Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi'nde, kentlerin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmaları için belirlenen 5 madde ise şunlardır:

- Kentlerin fiziksel büyümelemlerinin kontrol altına alınması,
- Sosyal dışlanmaya karşı sosyal grupların ve fonksiyonların bir arada tutulması,
- Kent ekosisteminin ve kaynakların korunması,
- Çevreye duyarlı ve daha geçişken farklı ulaşım tiplerinin kullanımı,

- Doğal ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi (European Commission, 1999, s.22).

Ana hedeflerinden de anlaşılacağı üzere, sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıkarken, bölgeler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi ve doğal ve kültürel mirasın korunması hedeflenmektedir. Bu arada kentsel yoksulluğun en önemli neden ve sonuçlarından birisi olan sosyal dışlanmanın da yenilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi, yasal bir dayatma değil, fon aktarımı için şarttır. Bununla birlikte “fonlardan yararlanmak isteyen üye ve aday ülkeler bu mekansal gelişme perspektifini kendi ulusal imkanları dahilinde değerlendirerek, kendi yerel koşullarına uygun mekansal gelişme stratejilerini oluşturarak, uzun dönemli işsizlik, düşük seviyeli ekonomik aktivite, yoksulluk ve dışlanmışlık ve sosyal zorluklardan en az üç kriteri içeren yenileme projelerini geliştirmek zorundadırlar.” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002).

3.2. İNGİLTEREDE KENTSEL DÖNÜŞÜM: İngiltere, 100 yıldan fazla bir süredir gündeminde tuttuğu kentsel yoksulluğa karşı kentsel yenileme, yenileşme ve iyileştirme projeleriyle, Avrupa Birliği ülkeleri arasında da en ileri düzeyde olan ülke durumundadır. Galler’le birlikte nüfusu 1801’le 1901 yılları arası 9 milyondan, 32 milyona çıkan İngiltere’de, 19. yüzyıldan itibaren, dönemin sosyal, politik ve ekonomik durumuna göre şekillenen dört farklı yenileşme modeli uygulanmış ve her bir model, bir önceki modelin eksiklerini kapatarak, en ideal yöntem arayışına girmiştir. Uygulama sırasına göre bu modeller:

- Kapsamlı Yeniden Gelişme Modeli (1. Model)
- Toplum Tabanlı Yeniden Gelişme Modeli (1a Modeli)
- Mahalle Rehabilitasyonu Modeli (2. Model)
- Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirme Modeli (3. Model) (Aydın T. 2005, s.26).

3.2.1. Kapsamlı Yeniden Gelişme Modeli: İngiltere’de yenileştirme hareketlerinin ilk dönemi, “konut stokunun iyileştirmesine yönelikti. İlk kuşak mahalle programları, politik olarak kabul görmüş 19.yy ortalarının standartlara uygun olmayan konut

alanlarının yıkılması ve onların yerine sosyal konut yapılması odaklıdır. Yerel yönetimlerce idare edilen geniş ölçekli kapsamlı yeniden yapılaşma programları, kamulaştırma, yıkma ve, insan ikamet etmesine uygun değildir değerlendirmesinin yapıldığı, bir milyondan fazla konutun yıkılıp yeniden yapılması ile sonuçlanmıştır. Bu programlar, 1950, 1960 ve 1970’lerde İngiltere konut strateji ve hedeflerinin en önemli boyutunu oluşturmaktadırlar” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2003).

Gibson’ın Sustainable Urban Regeneration Recent Developments In UK and European Practice (2003) ders notlarına göre sanayileşmenin ve bununla bağlantılı olarak da kentleşmenin hızlanmasıyla, İngiltere’de kırsal alandan kentsel alana göç başlamış ve giderek artmıştır. Bu duruma hazırlıksız yakalanan kentlerde yeni göçmenlerin barınak sorununa çözüm adına, hızlı fakat sağlık ve yaşam standartları düşük ve yüksek yoğunluklu evler yapılmıştır. Bir süre sonra bu binalar halkın sağlığını ve güvenliğini tehdit etmeye başlamış ve bu tehdit sadece bu bölgede yaşayan insanlarla sınırlı kalmayıp, hiçbir sosyal sınıf ayrımı yapmadan, zengin fakir ayırmadan kent halkının tümünü etkilemiştir. Buradan hareketle, İngiltere’deki ilk yenileme çalışmalarının 1870’li yıllarda ‘Slum temizleme’ (slum clearance) çalışmaları ile başladığını görürüz. Bu dönem yaklaşık 100 yıl kadar sürmüş ve 1970’lerde tamamen son bulmuştur. Gibson ve Langstaff’a göre “Slum temizleme ve yeniden gelişme kentsel yenilemenin en belirgin-görünen bileşenidir. Bu bileşenler, yaşam alanlarımızın görünümünü değiştirmiş ve milyonlarca insanın hayatını etkilemiştir” (Gibson ve Langstaff, 1981,s.18). Tablo 3.2.1.1, 1930-1980 yılları arasında Slum temizleme çalışmaları sırasında yıkılan bina sayısını göstermektedir.

Yıllar	Temizleme Alanlarında Yıkılan Ev Sayısı			Temizleme Alanında Olmayan Yıkılan Ev Sayısı			Toplam Yıkılan ve Kapatılan Ev Sayısı	Taşınan İnsan Sayısı
	Sağlıksız	Diğer	Toplam	Yıkılan	Kapalı	Toplam		
1930-44	222	7	229	93	16	112	341	1340
1945-54	32	2	33	37	19	56	90	309
1955-59	104	6	110	60	44	104	213	669
1960-64	176	16	192	70	41	112	304	834
1965-69	223	26	249	52	38	90	339	896
1970-74	225	27	252	33	25	57	309	704
1975-79	152+	17+	169	17	27	44	213	378
Toplam	1134	101	1234	362	210	575	1809	5130

Tablo3.2.1.1. 1930-1980 Yılları Arasında gecekondutemizleme Çalışmalarının Sayısal Değerlendirmesi(Gibson-Langstaff, 1981, s. 31)

Bu bölgelerdeki yerleşmeler sağlıksız barınma koşullarına sahip ve tuvalet- banyo evin dışında ve komşularla paylaşılır haldeydi. Ayrıca evler, fabrikaların hemen etrafında oldukları için, genellikle arka avluları fabrikaya bakıyordu. Bir endüstri kenti olan Birmingham'da uygulanan bu proje tamamen eskiyi yıkıp, yerine yenisini yapmak üzerine kurulmuş ve ağırlıklı olarak kolera salgınından canı yanan burjuvanın baskısıyla geliştirilmiştir. Evleri yıkılan insanların nereye gideceği, yeni hayatlarında ne yapacakları o günlerde kimsenin umurunda olmadığı gibi tek düşünülen, bu "pislik yuvalarını" yani "gecekonduları" ortadan kaldırmaktı. Bu noktada "Ulusal Gecekondutemizleme Kampanyası" ve "Sağlık Reformu Hareketi" başlatıldı. Sağlık reformlarını, "irinli yaralardan yayılan ve hiçbir şekilde sosyal sınıf

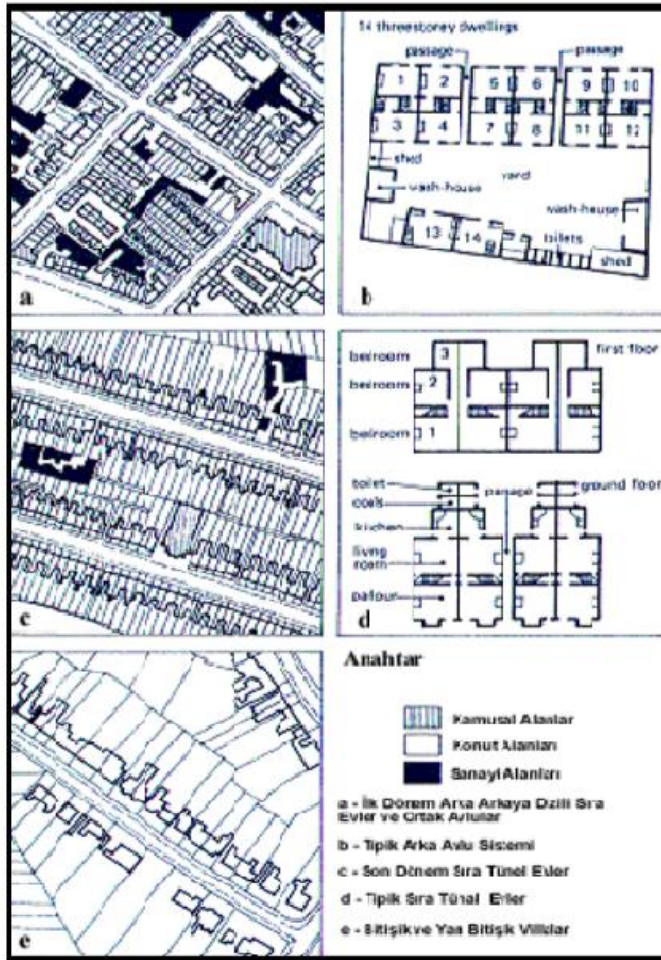
ayrımı yapmayan kolera salgınının tahribatı gayretlendirdi” (Gibson- Langstaff, 1981,s. 20).

Burada amaç, öncelikli olarak kentsel mekanlardaki sağlık koşullarını iyileştirmek ve kanun eliyle konutlardaki minimum yaşam standardını belirleyip, belirlenen standartların altında olan yapıların yıkılmasıyla kent halkının sağlığını, güvenliğini ve fiziksel çevreyi estetik kaygıyla yeniden düzenlemektir.

Sağlıksız koşulların tanımı yapılırken ve standartlar belirlenirken şu faktörler göz önünde bulundurulmaktaydı:

- Yapının onarım-tamirat görüp görmediği
- Sağlamlığı
- Rutubetsiz olup olmadığı
- İç dekorasyonu
- Doğal aydınlatma durumu
- Havalandırma sistemi
- Su sistemi ve su israfını önleyecek donatılar
- Kanalizasyon sistemi
- Islak zeminlerin varlığı ve durumu
- Mutfak durumu

Şekil 3.2.1.2’te Birmingham’ın dönem dönem yapılaşma koşullarını, kentsel doku özelliklerini ve genel plan ayrıntılarını görmekteyiz.

Şekil 3.2.1.2. Birmingham'ın Genel Doku Özellikleri (Gibson-Langstaff, 1981,s.206)

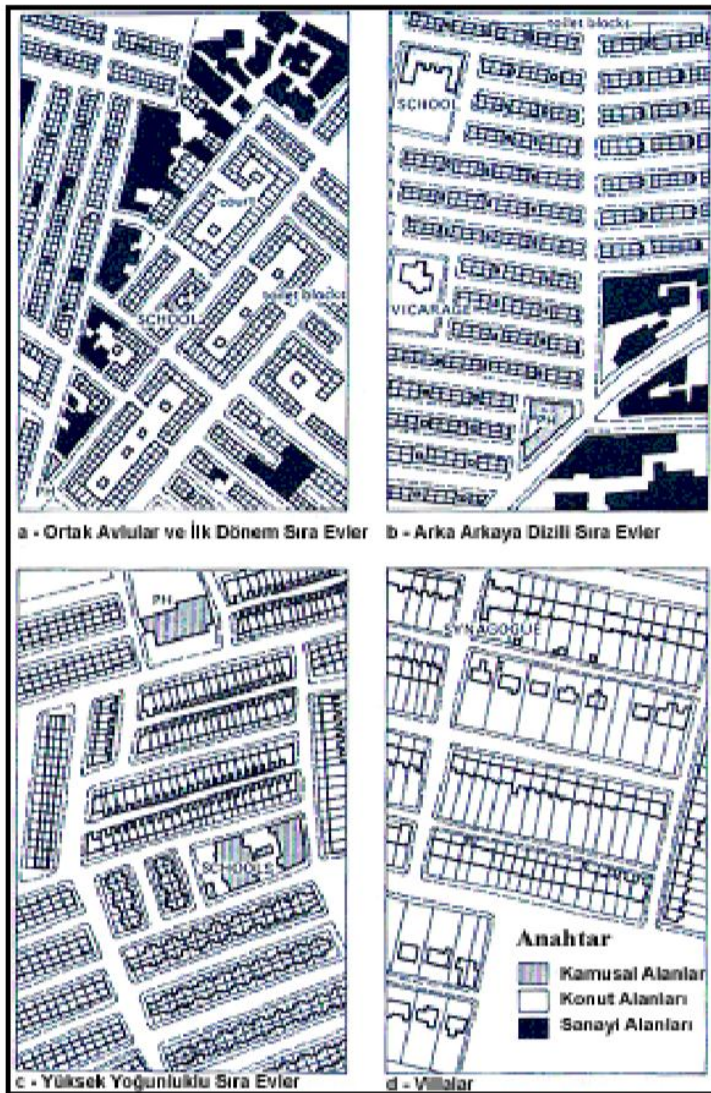
Gibson ve Langstaff kentsel yoksulluğun en belirgin sonuçlarından birisi olan gecekondulaşmanın ilk kez 19. yüzyılda bir problem olarak görülmeye başlandığını ve bununla bağlantılı olarak da “sağlık reformu hareketi”nin endüstriyel kapitalizmin gelişme döneminde genel sağlık durumuna bir karşılık olarak oluşturulduğunu bildirmektedir (Gibson ve Langstaff, 1981, s.19).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, “Slum temizleme” uygulamaları farklı bir yaklaşımla devam etmiştir. Buna göre mahalleler yıkılıp, her türlü sosyal donatı alanları ve altyapı tesisleriyle birlikte yeniden inşa ediliyordu. Ancak sonuç olarak ortaya yüksek katlı apartmanların çıkması nedeniyle bu model güncelliğini yitirmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra, İngiltere'nin ekonomik krize girmesi ve “yıkıp yeniden

yapmanın” bütçeye çok büyük bir mali zorluk getirmesi nedeniyle Dünya Bankası kamu yatırımlarına sınırlama getirmelerini istedi ve model kullanımdan kalktı.

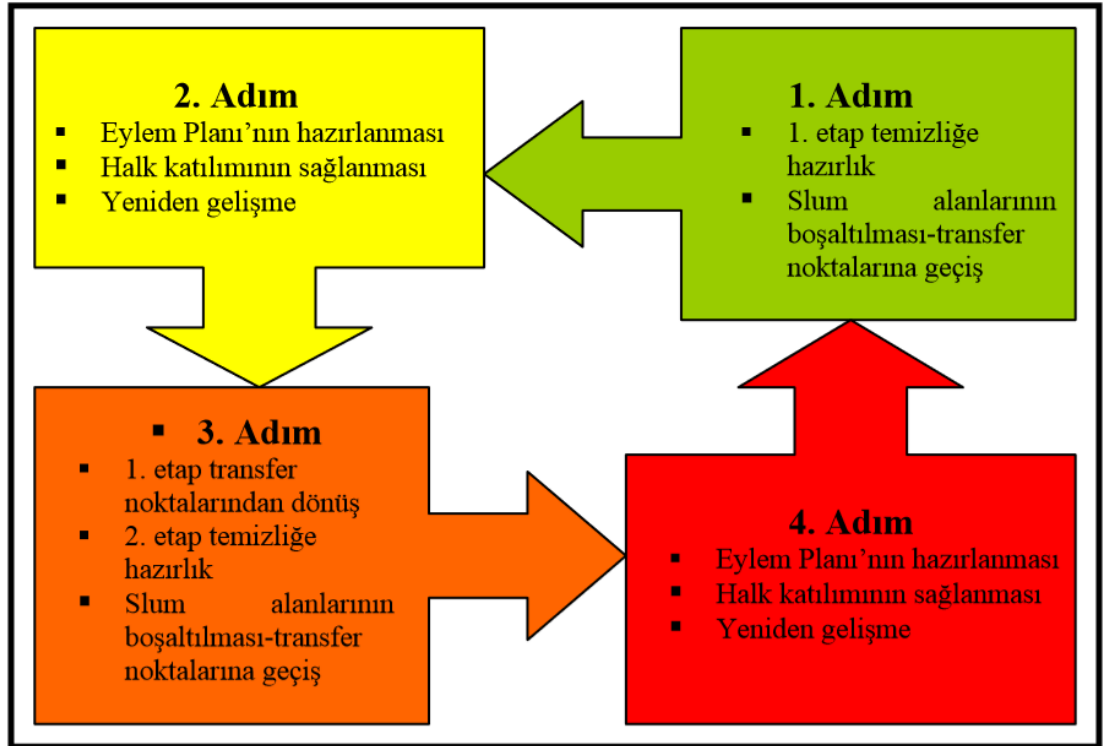
Günümüzde, kapsamlı yeniden gelişme modeli, “toplumsal hayatı kabul edilemez bir şekilde parçaladığından tartışmalar yarattığı” için geçerliliğini tamamen yitirmiştir (Gibson-Langstaff, 1981,s.18).

3.2.2. Toplum Tabanlı Yeniden Gelişme Modeli: 1975-1978 yılları arasında İngiltere'nin Leeds kentinde uygulanan ‘Toplum Tabanlı Yeniden Gelişme Modeli’-1a modeli-, 1. modelde yani Kapsamlı Yeniden Gelişme Modeli’ne bağlantılı olmakla birlikte, onun kamu faktörü de gözönünde bulundurularak geliştirilmiş halidir. Bu modelin dayandığı temel “halk için değil, halkla birlikte” sloganıdır. Tipik İngiliz kenti dokusuna sahip olan Leeds’de de sıra evler ve ortak kullanımlı avlulara rastlamak mümkündür (Aydın T.,2005, s.22). Şekil 3.2.2.1. de ise Leeds’in dönem dönem yapılaşma koşullarını, kentsel doku özelliklerini ve genel plan ayrıntılarını görmekteyiz.

Şekil 3.2.2.1. Leeds'in Genel Doku Özellikleri (Gibson-Langstaff, 1981,s.250)

Birmingham'da, 1. modelden sonra 2. modelle geçilirken, Leeds'de 1a modeli uygulanmaktaydı. Leeds'deki yönetim, Leeds halkının Birmingham'da uygulanan modeli kabul etmeyeceğini biliyor ve eğer kentsel yenileştirme için bir model uygulanacaksa, bu modelin kesinlikle ve kesinlikle Leeds halkının talep ve ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda olduğunu biliyordu. Leeds'in Birmingham'a göre avantajlı olduğu nokta, kent merkezinde boş alanlar olmasıydı ki bu da model 1a'nın uygulama sürecini hızlandıran ve kolaylaştıran bir noktaydı (Aydın T.,2005, s.33). Leeds'de yaşanan yenileşme süreci Şekil 3.2.2.2.'te görsel olarak aktarılmaktadır.

Şekil 3.2.2.2 Toplum Tabanlı Yeniden Gelişme Modeli'nin Uygulama Süreci (Gibson – Kocabaş, 2003)

Buna göre ilk adım, birinci adım gecekondü alanlarının boşaltılarak temizlenmeye hazır hale getirilmesi ve orada yaşayan insanların, geçici yerleşim yerleri olan transfer merkezlerine aktarılmasıdır. İkinci etap ise birinci adıma paralel olarak, halk katılımıyla birlikte bir “eylem planının” hazırlanmasıdır. Bu eylem planı, o bölgelerde yaşayan halkı ikna edip, süreç içine katılımlarını sağlamak; yaşayan halkın öncelikli olarak ne istediğini öğrenmek ve farklı kullanım ve tasarım alternatifleri hazırlamaktır. Üçüncü ve dördüncü adımlarda da aynı süreç ikinci etap yerleşmeler için uygulanmıştır (Aydın T.,2005, s.34).

3.2.3. Mahalle Rehabilitasyonu Modeli: İngiltere'deki yenileştirme hareketini ikinci döneminde, “geç 19. yüzyıl standartlarına uygun olmayan özel konutların iyileştirilmesi ile, ulusal konut stokunun köhneleşmesini azaltma gereksinimi üzerine kurulmuştur. Bu programlar, 1970'lerde yavaş yavaş yeniden yapılaşma programlarının yerine geçmiştir. 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında iyileştirme (rehabilitasyon) programlarının kapsamı, köhneleşen belediye konut alanlarını da -

belediyenin mülkünde olan, onlar tarafından yapılmış ve idare edilen, sübvansiyonla desteklenen, sosyal konutların olduğu alanlar- içerecek biçimde genişletilmiştir. Bu nedenle, mahalle programları, başlangıçta, ulusal konut yenileme strateji ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi için bir mekanizma olarak kabul edilmiştir” (Gibson-Kocabaş- Öztaş, 2003).

1970’lerde İngiltere’de ekonomik kriz ile beraber yoksulluğun artması, kentleşmenin yavaşlaması ve sanayisizleşme (deindustrialization) politikaları mahalle yenileşme modellerinde daha ekonomik ve daha hızlı model arayışlarına gidilmesine sebep olmuştur. 1980’lerdeki bu değişikliğin ilk amacı, devletin ekonomik anlamdaki katılımını azaltmaktır. Ayrıca “dönemin yenileşme çalışmalarının en önemli özellikleri kentlerin küresel talepleri karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılarak yarışabilirliklerini arttırmaya yönelmesi ve bu doğrultuda kurulan özel-kamu sektörü ortaklıkları oluşturmaktır” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002).

Bu modelin temeli, binaları yıkmadan, onarmaya, daha önceden devlet eliyle tespit edilmiş olan yapı standartlarına uygun hale getirmeye, literatürdeki adıyla “retrofitting”e dayanıyordu. Bu modelin uygulandığı alanlardaki yapılar, kanunsuzca ya da gelişigüzel yapılmış yapılar değil, aksine 1870 sonrası kanunlara uygun olarak inşa edilmiş, küçük bahçeleri olan sıra evlerdi. Yenileştirmeyi gerektiren sebep ise ev sahiplerinin dar gelir düzeyine sahip, düzenli gelirleri olmayan yoksul insanlar olmalarından dolayı evlerini onaramamaları ve bölgelerin köhneme sürecine girmek üzere olmalarıydı (Aydın T.,2005, s.36).

Ayrıca bu modelde, evlerin yakın çevresinde bulunan fabrikaların taşınmalarıyla birlikte ortaya çıkan boş alanlar sosyal donatı ve park alanları olarak yeniden düzenlenmiş ve yeni yol düzenlemeleri yapılmıştır (Aydın T.,2005, s.36).

Mahalle Rehabilitasyonu Modeli’nde yerel yönetimler çok büyük rol oynamaktalardı. Buna göre yerel yönetim, işin başından sonuna kadar bütün organizasyonu üstleniyor ve finansal bağlantıları kuruyordu. Ancak bir süre sonra organizasyon zorlaşmaya ve kontrolden çıkmaya başlayınca, kamu ve yönetim arasında duracak kuruluşlara ihtiyaç duyuldu. Böylece Konut Geliştirme Ajansı adı

altında kuruluşlar ortaya çıktı. Bu kuruluşlar, gerekli tamiratlar için işçilerin bulunması gibi ev sahipleriyle birebir ilişki gerektiren konularda hizmet veren bürolardı (Aydın T.,2005, s.36).

“Mahalle Rehabilitasyonu Modeli”, “Kapsamlı Yeniden Gelişme Modeli”ne göre o bölgede yaşayan halka daha duyarlı gibi görünmesine rağmen, ortaya çıkan sonuç ürün fiziksel ve çevresel yenilemeden öteye gidememiştir (Aydın T.,2005, s.36).

3.2.4. Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirme Modeli: Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirme Modeli'nin temeli, 1990'ların başında geliştirilen Şehir Mücadelesi (City Challenge) ve Yenileşmede Tek Bütçe (Single Regeneration Budget-SRB) adlı iki programa dayanmaktadır. Buna göre “Şehir Mücadelesi programını karakterize eden en önemli özellik yarışmaya dayalı olması ve yenileşme çalışmalarını konut alanlarının dışına çıkması olmuştur. SRB süreci ise Şehir Mücadelesi Programının kapsamından daha çeşitli projelere tek bir bütçeden fon aktarması olmuştur. 1990'ların başındaki uygulamaların ortak özelliği ise sürece artan halk katılımı olmuştur” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002).

1997'de Tony Blair'in İşçi Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte, sosyal adaletin yerine gelmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması adına bir dizi yeni politika geliştirilmeye başlanmış ve bunun için yeni arayışlara girilmiştir. Bu arayışlar sonunda ortaya çıkan “Üçünü Yol” kavramı, “sürdürülebilirlik” kavramını baz alarak “ideal bir kentsel gelişmenin “sürdürülebilirlik” kavramının ekonomi, toplum ve çevre alanında sağlanmasıyla mümkün olabileceğini göstermiştir” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002).

Bu sürecin sonunda ortaya çıkan Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Modeli'nde diğer modellerden farklı olarak, kentsel planlama kavramı dinamik bir süreç olarak ele alınmış; ekonomik, sosyal ve fiziksel çerçeveler bazında ayrı ayrı analiz edilmiş ve kamu-özel sektörü ile toplum ortaklığıyla sentezlenmiştir. Model, sürdürülebilirlik üzerine kurulmuş olup en temel amaçları, ekonomik yarışın sağlanması, sosyal dışlanmanın azaltılması ve kaynakların korunmasıdır. İngiltere'de, “bu hedeflere yönelik olarak 3 anahtar boyut belirlenmiştir;

- Yeni hedefler, stratejiler ve kararlar,
- Daha iyi bir yerel koordinasyon ve yöre halkının güçlendirilmesi,
- Ulusal ve bölgesel destek” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.7).

Tüm bu hedeflerin yanında, “1997’de Yeni İşçi Partisi hükümetinin seçilmesinden beri, en büyük değişim Mahalle Yenilemesi için Ulusal Stratejinin (MYUS) ortaya konması olmuştur”. “Merkezi hükümet, şimdi, bütün büyük kentsel yerel yönetimlerin belediye sınırlarını kapsayan Yerel Mahalle Yenileşme Stratejilerini (YMYS) hazırlamalarını ve uygulamalarını istemektedir” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2003).

İngiltere’nin kentsel yenileşme uygulamalarına yaklaşımındaki en önemli nokta, en alt kademedeki yerleşim birimi olan mahalle ölçeğine kadar yönetsel örgütlenme sağlamış olmasıdır. Buna göre Mahalle Yenileme Birimi (Neighbourhood Renewal Unit - NRU), çalışanlarına uyguladığı sürekli kapasite artırımı yaklaşımı ile devlet ve yenileşme alanı arasında bağlantı kurarak, ihtiyaç programları oluşturulması ve bu doğrultuda fon aktarımlarının sağlanmasıyla sorumludur. Mahalle Yenileme Birimleri’nin yanı sıra, yenileştirilmesi öncelikli mahallelerin belirlenmesi, mahallelerde eylem planlarının hazırlanması ve yerel halk ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla oluşturulan Yerel Stratejik Ortaklıklar (Local Strategic Partnerships - LSPs) da bu örgütlenmenin bir parçası durumundadırlar. Model, stratejik yaklaşıma sahip ve toplum ve çevre tabanlı yeniden kalkınmayı hedefleyen bir yaklaşıma sahiptir. Genel hedefleri konut kalitesinin yükseltilmesi, çevresel gelişmenin sağlanması, kentsel ve toplumsal donatıların sağlanması, iş ve mesleki eğitim olanaklarının geliştirilmesi, suç oranının azaltılması ve toplumsal güvenliğin sağlanması ve ekolojik dengenin korunmasıdır. Tüm bu hedeflere ulaşmak için de kullanılacak araç, yerel halkın katılımıyla hazırlanacak bir eylem planı olarak görülmektedir. Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirilmesi Modeli’nin uygulama finansmanı üç farklı birimden sağlanmaktadır. Bu finansal kaynaklar:

- Merkezi yönetim,
- Yerel yönetim,
- Avrupa Birliği’nin sadece üyelerine aktardığı fonlardır.

Bununla birlikte “en gelişmiş mahalle yenileşmesi uygulamaları, artık en yoksul mahallelerde yaşayanların çok çeşitli gereksinimlerini karşılayacak biçimde tasarlanmış kapsamlı ve bütünleştirilmiş eylem programlarının sosyal, ekonomik ve çevresel eğilimli bileşenlerini de içermektedir” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2003).

3.2.5. Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirme Örneği: Paddington: İngiltere’de yüz yılı aşkın bir süredir kentsel yoksullukla mücadelede hem araç hem de amaç olarak ortaya konulan kentsel yenileştirme modelleri, günümüzde de farklı uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır.

Bugün Londra’da kentsel yenileştirme hareketleri gerek Londra Büyükşehir Belediye Başkanı’nın stratejileri arasında yer almakta gerekse Şubat 2004’te yürürlüğe giren Londra Planı’nda oldukça geniş yer tutmaktadır.

Londra halkının kendi iradesiyle seçtiği Londra Büyükşehir Belediye Başkanı ve Londra Büyükşehir Belediye Meclisi’nin yanı sıra merkezi hükümeti temsil eden Londra Hükümet Ofisi’nin ortaklığıyla organize edilen kentsel yenileştirme çalışmaları, sivil inisiyatifin ve yerel halkların da katılımıyla birlikte daha kararlı bir şekilde ilerlemektedir (Aydın T., 2005, s. 40).

3.2.5.1. Londra Genelinde Kentsel Yenileştirme Stratejileri, Londra Planı ve Yönetim Şeması: En önemli dünya metropollerinden birisi olan Londra, İstanbul’daki yönetim şemasına benzer bir şema ile yönetilmektedir. Buna göre kentte büyükşehir belediyesi ve Londra Hükümet Ofisi olmak üzere iki ayrı yönetim bulunmaktadır.

1997 yılında iktidara gelen Tony Blair’in İşçi Partisi hükümeti tarafından, 2000 yılında yeniden kurulan Londra Büyükşehir Belediyesi (Greater London Authority – GLA), üçüncü yol politikalarının bir ürünü durumunda ve metropoliten alan için daha kapsamlı bir yönetim ve daha şeffaf karar verme ve uygulama süreci hedeflerinden doğmuştur.

Kendi tanımlamalarına göre Londra Büyükşehir Belediyesi (Greater London Authority-GLA) “Londra için yeni ve özel bir stratejik yönetim biçimidir”. Halk

seçimle göreve gelen bir Büyükşehir Belediye Başkanı (Mayor) ile ayrıca seçilen bir Belediye Meclisi'nden (Assembly) oluşur. Temel hedefleri, Londra Büyükşehir sınırları içerisinde ekonomik ve toplumsal gelişimin güçlendirilmesi ve çevrenin korunmasıdır” (GLA, 2001).

Belediye meclisi hemen hemen bizim belediye meclislerimiz gibi çalışmakta olup, başkanı denetleme ve önerilerde bulunma hakkına sahiptir. Bununla birlikte, “GLA'nın ulusal ve bölgesel ölçekteki kararları yerel düzleme indiren ve yenileşme projelerinin şekillendirecek olan mekansal stratejileri ve yenileşme ortaklıklarının oluşturulmasında oldukça önemli bir role sahiptir” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002. S. 12). Londra Büyükşehir Belediye Başkanı'nın (Mayor) görevleri genel olarak şöyledir:

- Londra'da fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi,
- Londra'yı ilgilendiren konularda stratejiler hazırlanması
- Atık, gürültü, ekolojik sistemdeki organizmaların çeşitliliği (biodiversity), hava kalitesi ve kültür konularında stratejiler yayınlamak
- Londra için - Londra vizyonu için- planlama stratejileri hazırlamak
- İlçe belediyelerinden gelen planlama başvurularını çözümlenme, stratejik nedenlerle ilçe belediyelerine planlama ruhsatı verip vermeme kararı almak.
- Stratejilerin tümünde Londralıların sağlığı, fırsat eşitliği ve Bileşik Krallık'ta sürdürülebilir bir gelişmeye katkı gibi birbiriyle içiçe geçen üç konuyu hesaba katmakla yükümlüdür (GLA, 2001).
- “Londra için, Avrupa, İngiltere ve Bölge planlama politikalarını içerecek şekilde, genel gelişme ve arazi kullanım kararlarını ve GLA'nın mekansal etkisi olan diğer stratejilerini barındıran Mekansal Gelişme Stratejilerini belirlemekle görevlendirilmiştir” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.12).
- “Yeni yerel yönetim yapısı içerisinde oluşturulmuş iki yeni birim olan Londra Gelişme Ajansı (Londra Development Agency) ve Londra için Ulaşım (Transportation for London) birimlerini yönetmek” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.12).

Büyükşehir Belediye Başkanı'nın sorumluluğunda olan Londra Gelişme Ajansı, "İlçe belediyeleri, girişimciler, gönüllü gruplar, yenileşme ortaklıkları ve eğitim kurumları ile ortaklık içersinde başkanın ekonomik gelişme ve yenileşme stratejilerini hazırlamak ve uygulamakla hükümlüdür" (Gibson ve Kocabaş, 2001, s.182). Ayrıca Londra Gelişme Ajansı;

- "Londra'nın ekonomik ve yenileşmeye yönelik stratejilerini hazırlama
- Londra'nın işletme verimliliği, yatırım ve yarışabilirliğini sağlama
- Londra'da iş olanakları sağlama
- Yerel halkta kapasite artırımını sağlamak
- Sürdürülebilir gelişmeye yardım etmek" gibi konularla ilgili çalışmalar yapmaktadır (GLA,2001).

Londra Büyükşehir Belediyesi (Greater Authority of London)'ın dışında, başka bir yerel yönetim birimi olan Londra Hükümet Ofisi (Government Office for London) ise Londra'da merkezi hükümeti temsil eden ve tüm kurum ve kuruluşlar arasında ilişki sağlayan yerel bir kurum konumundadır. Hedefleri, hükümet stratejilerinin en iyi şekilde sağlanması ve Londra'nın daha yaşanılabilir bir kent olması için gerekenlerin yapılmasıdır. Yani Londra ve hükümet arasındaki bir köprü görevi görmektedir. Bu amaçla, Londra'nın ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bundan hükümetin haberdar edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kentsel yenileşmeyle ilgili birimleri, "The Office of the Deputy Prime Minister – ODPM" ve "Home Office – HO". Özellikle "The Office of the Deputy Prime Minister" kentsel yenileşmeye odaklanırken, "Home Office" de suç ve uyuşturucu ile mücadele ile ilgilenmekte ve bu yanıyları yenileşme projelerine destek vermektedir. Ayrıca diğer önemli bir nokta da GOL'ın, yerel yönetimleri yani GLA'yi ve ilçe belediyelerini denetlemesi ve performanslarını değerlendirme yetkisine sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra, tüm büyük yatırımlar, GOL'ın organizasyon ve ilişkilendirmesine göre yapılmaktadır (Aydın T., 2005, s.42).

Londra Büyükşehir Belediye Başkanı'nın kendine vizyon olarak belirlediği, 'Londra'nın örnek sürdürülebilir bir dünya kenti olarak geliştirilmesi' hedefine ulaşması için, çalışmalarına 2001 yılında başlanan Londra Planı, fiziksellikten uzak,

15-20 yıllık bir projeksiyona sahip, stratejik yaklaşımli bir plandır. Şubat 2004'te yayınlanan plan 'Büyükşehir Belediyesi'nin mekansal gelişme stratejisi' olarak sunulmuştur.

Planda Londra, kentin Güney Doğu bölgesi ve Avrupa bağlamındaki gelişimi için toplumsal, ekonomik ve çevresel konuların kapsamlı bir çerçeve içinde ele alınmaktadır. Plan, Büyükşehir Belediye Başkanı'nın diğer stratejilerinin fiziksel ve coğrafi boyutlarına bütünsellik kazandıracak, değişim alanlarını genel hatları ile belirleyecek, arazi kullanımı yönetim ve imar çalışmaları için çerçeve sağlayacak stratejilerin uygulanması ve finansmanı için öneriler sunmuştur. Aynı zamanda Londra Planı ile ilçe belediyelerinin Tek İmar Planları (Unitary Development Plans) aracılığı ile yerel planlama politikalarını belirlemeleri için Londra çapında bir çerçeve oluşturulması sağlanmaya çalışılmıştır. En önemli nokta ise, Londra Planı'nın, Avrupa'nın yerel planlama kılavuzu olarak görülen, Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (European Spatial Development Perspective – ESDP)'na Londra'nın yanıtı olarak görülmesidir.

Tüm bunların dışında, Londra Planı'nda alınan en önemli karar, Londra'da belirlenen ve 'fırsat alanları' diye adlandırılan, yenileştirilecek köhneme alanların belirlenmesi ve bu alanlar için planlama çerçevelerinin çeşitli ilkeler doğrultusunda çizilmesi olmuştur. Buna göre fırsat alanları için konulan planlama şartları bu şekilde sıranmaktadır:

- “Geniş ölçekli karma kullanım yapılaşmalarında konut ve iş olanaklarının bütünlüşmüş olarak sağlanması;
- Olumlu varolan veya planlanmış kamu ulaşım ağının olduğu yerlerde büyük yenileşme alanlarının yeri;
- Kamu fonlarını kullanarak, özellikle de Londra Geliştirme Kurumu aracılığı ile özel yenileşme fonlarını kullanarak, yoksul komşu mahallelerde iyileştirilmiş konut yerleşim ve toplu kamu hizmetleri ve çevresel iyileştirmelerin sağlanması;
- Aşağıda ifade edilenler gibi mekanizmalar ile, karlı ticari yapılaşma ile mahalle yenileşmesinin ilişkilendirilmesi:

- Toplu kamu hizmetleri için özel fonlar sağlamak amacı ile planlama sözleşmeleri;
 - Yörede ve Londra'nın her bir yerinde yeni işler için yarışabilmeleri için, yöre sakinlerinin bilgi ve becerilerini artırıcı eğitim programları;
- ve
- Kamu sektörü, özel sektör ve gönüllü katılımcı sektörün, sürdürülebilir yenileşmeye katılımlarını bir araya getirmelerini sağlayacak, ortaklık düzenlemelerinin geliştirilmesi" (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.110-111).

3.2.5.2. Paddington'ın Londra'daki Yeri ve Önemi: Londra Planı, kentsel yenileşme için çeşitli fırsat alanları belirlemiştir. Paddington da gerek fiziksel gerekse sosyal ve ekonomik özelliklerinden dolayı bu fırsat alanlarından birisi olmuştur.

Londra'nın zengin belediyelerinden Westminster Belediyesi sınırları içinde bulunan Paddington Fırsat Alanı için Londra Planı, "23.000 iş istihdamı ve 3000 yeni konut hedeflemiştir". Paddington Basin kullanılmayan bir demiryolu güzergah alanına komşu bir kanal-teraf yerleşim alanıdır. Paddington İstasyonu, Londra merkezinden Heathrow Havalimanına uzanan yeni ekspresin son istasyonudur. Bu önemli yerin, Westminster Kent Meclisi tarafından onaylanmış olan bir yapılaşma çerçevesi bulunmaktadır. Bu çerçeve, oteller, bürolar, bir hastane ve pahalı apartmanları kapsayan, büyük bir çok kullanımlı yeniden geliştirme alanı için geçerlidir. Öngörülen toplam yatırım miktarı 3 milyar euro'dur" (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s. 113).

3.2.5.3. Paddington Yenileştirme Projesi'nin Genel Tanımı: Paddington Yenileşme Projesi, İngiltere'de geliştirilen yenileşme stratejilerinin uygulanmakta olan en güncel örneklerinden birisidir. Heathrow Havaalanı ile Londra'nın merkezini birbirine bağlayan Heathrow hızlı ray taşımacılık sisteminin de faaliyete geçmesi ile beraber bölge önem kazanmaya başlamış ve Londra'ya yönelik yatırımları Paddington'a çekmek amacıyla işyeri ve konut alanları yaratılarak, bölge ekonomisinin canlanması hedeflenmiştir. Temeli ekonomik anlamda yenileşmek olsa

da yerel halkın da sürece katılımı sağlanarak sosyal anlamda da yenileşme gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir (Aydın T., 2005, s.46).

Projenin en önemli özelliği, kamu-özel sektör ve yerel halkın ortak katılımıyla gerçekleştirilmesidir. Buna göre proje, bölgedeki yatırımcılar ve özel firmalar ile yerel halkın katılımıyla kurulan “Paddington Yenileştirme Ortaklığı” eliyle geliştirilmiştir. Proje iki ana hedefe sahiptir. Bu hedefler,

- Paddington için güvenli bir çevre yaratarak sürdürülebilir çevresel yenileştirmeyi gerçekleştirmek ve Londra için yeni bir ticaret bölgesi yaratmak,
- Mevcut yerel kurum ve organizasyonların deneyimleri ve bilgilerinden yararlanarak, yenileştirme sonucu ortaya çıkacak ekonomik, sosyal ve toplumsal kazançları paylaşmaktır. (Paddington Regeneration Partnership, 2005).

Paddington Yenileştirme Ortaklığı'nın (Paddington Regeneration Partnership) web sayfasındaki bilgilere göre, bu hedefler doğrultusunda hareket eden Paddington Yenileştirme Ortaklığı'nın eylemleri dört ana hedefe odaklanmıştır;

- Paddington bölgesini pazarlamak,
- Yerel ekonomik gelişmeyi sağlamak,
- Eğitim,
- Kamu mekanları yaratmak.

Ortaklığın ‘Paddington bölgesini pazarlama’ eyleminde asıl amacı bölgenin imajını yükseltmektir. Diğer yenileştirme alanlarına göre, zengin bir belediyenin sınırları içinde olduğu için Paddington daha avantajlı bir durumdaydı ve uygun tanıtımlarla bölgeye daha çok yatırım yapılması sağlanabilirdi. Bu doğrultuda hareket eden Paddington Yenileştirme Ortaklığı, “basın ve medyanın ilgisini maksimize edecek ve yerel halkın ve işletme sahiplerinin Paddington’un geleceğini belirlemeye katılmalarını sağlayacak bir dizi faaliyet programı planlayıp uygulamaktadır” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.408).

Ortaklık Paddington'daki yerel ekonominin güçlü ve canlı kalması adına eğitim ve istihdamla ilgili çalışmaları belirlemek üzere İstihdam İçin Paddington'a Ayrıcalık (Paddington Charter for Employment)'ı kurmuştur. Bu kuruluş, "ortaklığın eğitim ve istihdam için girişimlerinin hedeflerini ve bu hedefler çerçevesinde yeni ortakların ve müteahhitlerin kira kontratlarını şekillendirecek tartışmaların çerçevesini oluşturmuştur" (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.408).

İşsiz yerel halka iş sağlama ve eğitimle birlikte kapasite artırımına gitme İstihdam İçin Paddington'a Ayrıcalık'ın aldığı en önemli kararlar olmuştur. İşsizler için, özellikle bölge içinde başlayan yenileştirme çalışmalarının inşaat alanında eğitimle birlikte yeni iş imkanları yaratılması hedeflenmişti. Böylece yerel halk da ister istemez yine yenileşme boyutunun bir parçası durumuna gelmişti (Aydın T., 2005, s.47).

Paddington Yenileştirme Ortaklığı, Paddington Yenileştirme Projesi kapsamında en önemli hedef eğitimin kalitesinin artırılmasıdır. Buna göre Paddington Yenileştirme Ortaklığı'nın eğitim konusundaki amacı "başarıyı artırmak için tasarlanmış bir dizi yenilikçi eğitim projesi aracılığıyla Paddington'ın geliştirilmesine yüksek seviyede yerel destek ve katılımı sağlamaktır. Ortaklık eğitim yoluyla kendi projesini daha geniş kesimlere duyururken diğer taraftan da Paddington'daki fiziksel değişimin yanı sıra sosyal değişimin gerçekleştirilmesini hedeflemektedir" (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.409).

Projenin ana hedeflerinden biri olan kamusal mekanlar yaratmak adına Paddington Yenileştirme Ortaklığı, "...10 yıllık bir sürede ofis, konut, alışveriş, sağlık ve boş zaman faaliyetlerini içerecek şekilde yaklaşık 8 milyon m² lik bir alanının yeniden yapılandırılması hedeflemiştir. Proje hem alana olan ilginin sürdürülebilmesi hem de bölgenin algılanışını iyileştirerek Paddington'a yeni bir kimlik ve imaj yaratacak yüksek kaliteli kamusal alanlar oluşturmayı amaçlamıştır" (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.409).

Atılan tüm bu adımlar sonucu Paddington Yenileştirme Ortaklığı, kentsel yenileştirmeye yönelik olarak kullanılmak üzere 2000 yılında Yenileşme İçin Tek

Bütçe fonundan 5 yıl süreyle yararlanma hakkı kazanmıştır. Bunun ardından hazırlanan programda, öncelik Paddington’ın ana caddesi konumunda olan Praed Sokağı’na verilmiş ve çalışmalar bu sokaktan başlanmıştır (Aydın T., 2005, s.47).

Praed Sokağı, Paddington için oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü Paddington’ın giriş kapısı olarak tanımlanan sokak önemli iş ve hizmet alanlarını bünyesinde bulundurmasıyla hem yerel halk hem de ziyaretçiler ve turistler için oldukça uğrak bir mekandır. Bununla beraber “sokakta trafik tıkanıklığı, grafiği, düşük ticari performans gibi pek çok fiziksel ve ticari problem görülmektedir. Sokağın karşılaştığı bu problemlerin çözebilmek ve yeni gelişmelerle mevcut doku arasında bir geçiş oluşturabilmek için geliştirilen bu programda öncelikli olarak sokağın karşılaştığı problemler üzerinde konsensüs oluşturularak sokağın performansını artıracak eylemler belirlenmiştir” (Keskin-Sürat-Yıldırım, 2002, s.410).

3.2.5.4. Paddington Yenileştirme Projesi’nin Aktörleri: Paddington Yenileştirme Ortaklığı’nın dışında bir çok özel sektör kuruluşunun da dahil olduğu yenileştirme sürecinde, yerel halkı da sürece katarak, merkezi ve yerel hükümetin katkılarıyla projenin ilerlemesine ve yönlendirilmesine imkan sağlanmaktadır. Özel sektörün yenileştirme sürecine dahil olması, Paddington Waterside Ortaklığı’nın (Paddington Waterside Partnership – PWP) kurulması ile olmuştur. Paddington Waterside Ortaklığı, “başlangıçtaki yapılaşmaları ve kararlılıkları temelinde, yörenin yapılaşma potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesini sağlamak için, bir girişimciler konsorsiyumu” konumundadır (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.111).

Ortaklık, Basin’in yeniden yapılaşması sırasında, Westminster Kent Meclisi ile koordineli ve işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Yapılaşmanın yanı sıra, sosyal ve ekonomik yenileşmeye de katkı sağlayan Paddington Waterside Ortaklığı, “10-15 yıllık yapılaşma programı ile uygulanan inşaat işleri de dahil olmak üzere, yerel halkın yeni iş olanaklarından yararlanmasını sağlamayı amaçlayan, bir işçi bulma ve eğitme kurumu olan, Paddington First’ü kurumuştur” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.111). Proje kapsamında, halkla ilişkileri güçlendirmek adına, Paddington Gelişme Vakfı (Paddington Development Trust – PDT) toplum tabanlı bir kentsel

yenileştirme ofisi olarak 1998’de kuruldu. Vakıf, Kuzey Paddington’un (Basin) sosyal, ekonomik ve ekolojik yenileştirmesinde, önümüzdeki 15 yıl boyunca sosyo-ekonomik hedefleri gerçekleştirmek üzere hizmet vermek için kurulmuştur (Aydın T., 2005, s.50).

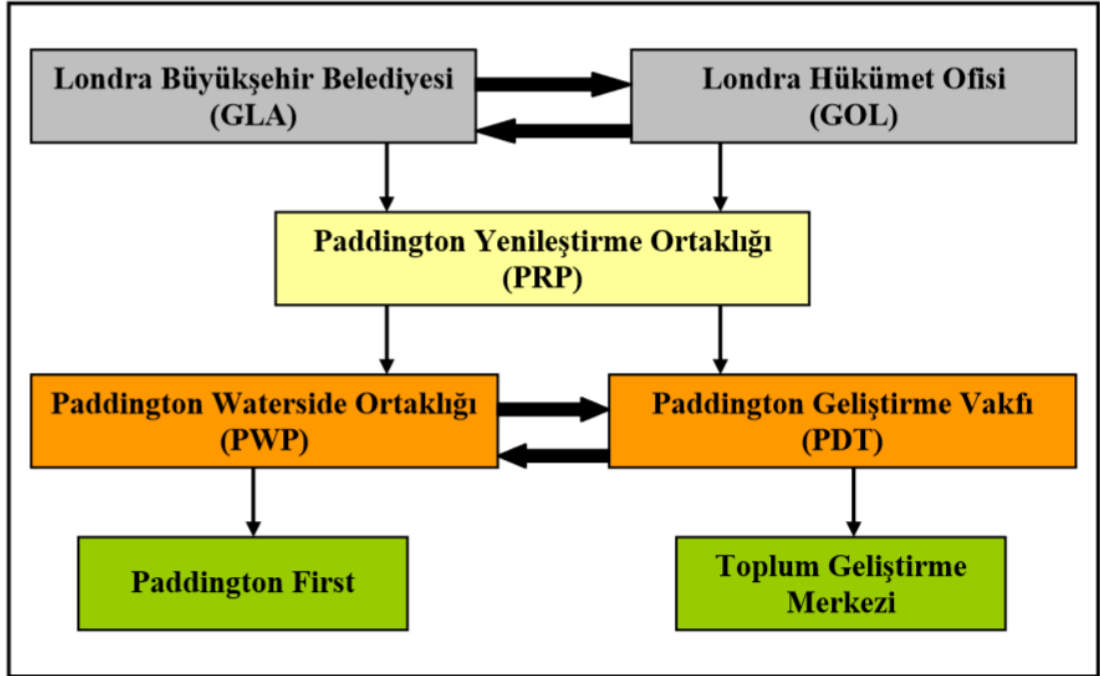
Buna göre “vakfın ana fonu, 5 yıllık yenileşme programını finanse etmek için, 1999 yılında kazanılmış olan 13,5 milyon euroluk Tek Yenileşme Bütçesidir. Vakıf, bu parayı yörede 104 çeşitli sosyal, ekonomik ve çevresel projenin geliştirilmesi ve uygulanması için kullanmıştır. Özellikle, Vakıf tohum- sermaye, mekan ve yönetim hizmetleri sağlayan, küçük yerel toplum işletmelerinin yaratılmasına katkıda bulunan Londra Toplum Girişim Merkezini kurmuştur” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.112). Paddington Gelişme Vakfı, toplum girişimciliğini merkezine almakta ve bunu da dört temel nokta ile vurgulamaktadır. Bunlar:

- karşılıklılık – yararların toplum içerisinde paylaşımı;
- güçlendirme – yaşamlarını etkileyen kararları yönlendirmede yöre sakinleri için fırsatlar yaratmak;
- finansal kendine-yeterlilik – Tek Yenileşme Bütçesi parası tükendiğinde, kurumun çalışmalarını sürdürmesini sağlamak için, gelir kaynakları sağlayacak mülk gibi, gelir üreten gayri menkulün edinilmesi; ve yörede yaşayan tüm farklı toplumlar için eşit fırsatlar” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.112).

Paddington Gelişme Vakfı, “yerel yönetimin sorumlu organizasyon olduğu geçici uygulamanın aksine, doğrudan sorumlusu olduğu, Tek Yenileşme Bütçesi fonu temin edici ilk bağımsız gönüllü sektör kuruluşlarından birisi olmuştur” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.112).

Vakfın çalışmalarının çoğu yörede yaşayanların Basin’in yeniden yapılaştırılmasından yarar sağlamaları amacı üzerinde odaklanmıştır. Vakıf, “toplum yararları gündeminin izlenmesini teşvik ederek, Paddington Waterside Ortaklığı ile paralel olarak çalışmalarını yürütmektedir” (Gibson- Kocabaş-Öztaş, 2004, s.112).

Paddington Yenileştirme Projesi'nin yönetim şemasını Şekil 3.2.5.4.1.'te daha net görmekteyiz.

Şekil 3.2.5.4.1. Yenileştirme Projesi'nin yönetim şeması (Aydın T., 2005, s.57)

Buradan yola çıkarak projenin, toplumsal projelerin sürdürülebilir olmasının en önemli şartının, özel sektör kaynakları ile sivil toplum örgütlerinin toplumsal gücünün birleşebilmesi olduğunun altını önmele çizdiğini görebiliriz (aydın T., 2005, s.53).

3.3. TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM: Türkiye'de, gerek bazı gecekonduların alanlarında (Ankara Dikmen Vadisi, Portakal Çiçeği Vadisi, Esenboğa Havalimanı Protokol Yolu gibi alanlar) gerekse kent merkezlerinde, gelişmiş ülkelerde uygulanan projelere benzer uygulamalar yapılmıştır. Son yıllarda, kent merkezindeki sanayinin kent dışına taşınmasıyla boşalan alanlarda, atıl ve boş bekletilen yerlerde ve çöküntü bölgelerinde iş merkezleri, spor kompleksleri, rekreasyon tesisleri, oteller, kongre-fuar-kültür merkezleri şeklindeki bütünleşik proje uygulamalarında da gözle görülür bir artış yaşanmaktadır. Bu tür kentsel dönüşüm uygulamaları, Haziran 1996'da İstanbul'da toplanan HABİTAT II Konferansından sonra daha da hızlanmış ve ayrıca çeşitlenmiştir. Sürdürülen kentsel dönüşüm faaliyetleri ile

kentlerin tarih, turizm, ticaret, kongre ve fuar merkezi işlevleri artırılmak hedeflenmektedir. Luks projelerin yaşama geçirilmesi ile kentin çekiciliği artırılmakta ve dünya kentleri ile rekabet edebilir duruma gelmesi öngörülmektedir (Köktürk E. ve Köktürk E., 2010, s.7).

3.3.1. Türkiye'deki Kentsel Dönüşümün Tarihi Başlangıç Süreci:Türkiye’de, toplumsal yaşamın tüm alanlarını kapsayan reformların başlangıcı, 622 yıl süren (1299-1922) Osmanlı İmparatorluğu’nun ardından, Cumhuriyet’in kuruluşu (1923) yıllarına dayanmaktadır. O yıllarda, mekansal alanları da kapsayan düzenlemelerin ilk etkilediği kent Ankara olmuştur. Cumhuriyet’in ilanından 16 gün önce resmen Türkiye’nin başkenti seçilen Ankara (1923) için Alman mimar Prof. Herman JANSEN’a hazırlatılan imar planı (1932) sonrasında, Ankara baştan aşağı yenilenmiştir. Ankara’da hükümetin desteği ile uygulanan kentsel gelişim projeleri, kamu binaları, sosyal ve teknik alt yapı tesislerinin kurulması yanı sıra sosyo-ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamın iyileştirilmesi ile birlikte büyük bir hız kazanmış ve Türkiye’nin diğer tüm kentlerine örnek oluşturmuştur (Köktürk E. ve Köktürk E., 2010, s.3).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında, imar, planlama ve taşınmaz mallar konularında yapılan kapsamlı hukuksal düzenlemelere karşın, kentsel gelişim uygulamalarının yaygınlaştığı kentler, 61 il içinde yalnızca İstanbul, Ankara ve İzmir ile sınırlı kalmıştır. Özellikle, 1927 yılında Türkiye’de % 24.2 olan kentlerde yaşayan nüfusun oranı, 1950 yılına kadar önemli bir değişim göstermemiştir. 1950 yılında, % 25 olan kentlerde yaşayan nüfusun oranı, sonraki yıllarda sürekli artış göstererek 2000 yılında % 64.9’a ulaşmıştır (Köktürk E. ve Köktürk E., 2010, s.3).

40 yıl içinde (1950-1990) ikiye katlanan dünya nüfusunun yıllık artış oranı % 1.7, Avrupa’daki nüfusun yıllık artış oranı % 0.2 olduğu halde, Türkiye’deki nüfusun yıllık artış oranı % 2.64 olmuştur. Bu dönemde (1950-1990), Türkiye’deki kentleşme oranı, yıllık nüfus artış oranının iki katı kadardır. Bu değerler, Türkiye’de hızlı bir kentleşme sürecinin yaşandığını göstermektedir. Son yıllarda, nüfus artışında azalmalar olmasına rağmen, gelişmiş ülkelere kıyasla yüksektir. 1990-2000 yılları

arasında, Türkiye’de yıllık nüfus artış oranının % 2 ve kentleşme oranının % 3.2 olması bunu tasdiklemektedir (Köktürk E.ve Köktürk E., 2010, s.3).

1950’den sonraki çok partili dönemde benimsenen liberal ekonomi politikası, Türkiye’de önemli ve kalıcı değişikliklere yol açmıştır. Sanayinin kentlere ve deniz kıyılarına yakın bölgelerde kurulmasının yanı sıra, tarım sektörüne sağlanan mali destek ve yatırım kolaylıkları, Türkiye’nin toplumsal yapısında ve mekanlarında önemli gelişmelere neden olmuştur. Tarımda makineleşme ile birlikte topraktan kopan ve işsiz kalan milyonlarca insan kırsal alanlardan kentlere göç etmeye başlamıştır. Kentlerde imar, planlama ve altyapı yetersizlikleri dışında, ayrıca konut üretimi ve istihdam yaratmada da eksik kalınmıştır. Bunun bir sonucu olarak, Türkiye’de kentsel alanlarda 50 yıl süresince (1950-2000) yoğun bir şekilde kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma süreci yaşanmıştır. Bu süreç son yıllarda azalmakla beraber, yine de sürmektedir (Köktürk E, 2003, s.59).

Bu süreçte gerek merkezi yönetim ve gerekse yerel yönetimler, kentleşmede disiplini bir türlü kuramamışlardır. Bu yüzden, Türkiye’de kentleşme, devletin ve yerel yönetimlerin denetiminde ve imar planlarına göre değil, çoğunlukla her türlü denetimden uzak bir şekilde ve yasa dışı kesimlerin etkinliğinde gelişmiştir. Dolayısıyla, başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere Türkiye’de kentler yüz binlerce ruhsatsız yapıyla dolup taşmıştır (Köktürk E. ve Köktürk E., 2010, s.4).

Türkiye’deki kaçak yapı ve gecekondu ile mücadele topluma mal edilememiş ve yasa dışı gelişmelerin önlenememesi yüzünden kırsal alanlardaki yoksulluk kentlere taşınmıştır. Özellikle kentsel alanlarda yoksullaşma süreci derinleşerek sürmüştür ve hala da sürmektedir. Bu süreç, Türkiye’deki ekonomik, sosyal ve siyasi yapının da bir yansıması ve mekandaki bir görüntüsü olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de imar yasalarına ve kent kurallarına aykırı biçimde gelişen bu duruma dur demenin tek çözüm yolu, var olan durumu hukukileştirmek olarak görülmüştür. Bunun için, son 56 yıl içinde (1948-2004) toplam 17 adet yasa çıkarılmıştır. Gecekondu ve kaçak yapıların arazide fiilen kullandıkları sınırlar ve işgal durumları plan olarak kabul edilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin 21.10.1986 tarihli ve E.1986/16, K.1986/25 numaralı kararına göre, bu uygulamalardan yararlanmak için, yaklaşık 1.5-2 milyon

yapı başvurmuştur. Bu uygulamalar sırasında, milyonlarca metrekare kamu arazisi düşük bedellerle elden çıkarılmıştır. Yüzölçümü 200 - 400 m² arasında değişen on binlerce parselin tapusu, işgal edenlere verilmiştir. Kentsel alanlarda oluşan bu küçük mülk sahipliği, bugün, stratejik planlama ve kentsel dönüşüm için en büyük sorunlardan birini teşkil etmektedir (Köktürk E. ve Köktürk E., 2010, s.5).

Tarihsel süreç içinde, Türkiye’de, klasik planlama yaklaşımı ile edinilen deneyim ve sonuçlardan en önemlileri şunlardır:

1. Kamu arazileri, kentleşme ile ortaya çıkan istekleri ve gereksinimleri karşılamak için, verimli bir şekilde değerlendirilememiştir.
2. Fiziksel ve sosyal çevre kalitesi ile yerel halkın yaşam seviyesi düşmüştür.
3. Yanlış kentleşme politikaları yüzünden, kentsel alanlarda, küçük mülk sahipliği yaratılmıştır.
4. Merkezi ve yerel yönetimler, kentsel arsa geliştirmede ve konut yapımında başarısız olmuşlardır.
5. Kentlerdeki yapıların imar planlarına uygunluğunu denetleyecek mekanizmalar oluşturulmadığı için yatayda tek katlı olan kaçak yapılaşma, bu kez düşeyde çok katlı yeni bir kaçak yapılaşmaya dönüşmüştür.
6. Tapu kütüğüne kayıtlı olmayan, kent kurallarına ve imar planına aykırı yapılan binaların yarattığı sorunların kentsel dönüşümle nasıl çözüleceği de kurgulanmamaktadır.

Yukarıda belirtilenlerin dışında, binlerce yıllık tarihi içinde, 15 ayrı uygarlığa ev sahipliği yapan Türkiye’de, tarihi doku da tahrip edilmiştir. Ayrıca, doğal ve kültürel varlıklar da önemli biçimde hasara uğramışlardır. Gecekondu ve kaçak yapıların bağışlanması, sorunları azaltacağına artırmıştır. Zira bağışlayarak hukukileştirmenin sonunun gelmediği görülmüştür. Her bağışlama, bir süre sonra yeni bir af yasaının çıkacağı beklentisini doğurmuş ve oluşan beklentiler de boşa çıkmamıştır (Köktürk E.ve Köktürk E., 2010, s.6).

3.3.2. Batı Avrupa ve İngiltere Deneyiminin Türkiye'deki Yansıması:

Türkiye'deki yerel ve merkezi yönetimlerdeki yöneticilerin, politika-yapıcıların ve uygulamacıların konuyu ele alış biçimleri ile akademisyenler, meslek odaları ve sivil

toplum kuruluşlarının ele alış biçimlerinin tamamıyla farklı olduğu görülmektedir. Bu anlamda dönüşüm konulu akademik toplantı ve etkinliklerde akademisyenler tarafında dile getirilenlerin, mevzuata ve uygulamaya yansıtılmadığı açıktır. Kentleşme dinamiklerinin birbirinden farklılaşması sebebiyle Avrupa deneyiminin Türkiye'ye ışık tutmayacağı ve Türkiye'deki yasadışı konut alanlarının konuyu başka bir zemine taşıdığı görüşü, hem konunun kavramsallaştırılması sürecinde bir zafiyet yaratabilir hem de bu deneyimlerden alınabilecek dersleri görünmez kılabilmektedir (Özdemir D., 2010, s.21). Bu bağlamda Batı Avrupa ve İngiltere'deki örneklerden alınması gereken, Atkinson'un (2005) da belirttiği gibi 'politika öğrenimi' olmalıdır:

"AB içersinedeki tüm yönetim kademelerinde, kentsel sosyal dışlanma sorununa bütüncül bir şekilde yaklaşılması gerektiği giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Sözü edilmesi gereken, **politika aktarımı değil, politika öğrenimi olmalıdır**. Yani, başka bir bağlamda işleyen ne olduğunu (ve nelerin işe yaramadığını) tespit etmek ve bu durumlardan neler öğrenilebileceğine ve istanbul'daki kentsel dönüşüm stratejilerinin gelişimine katkıda bulunacak, özelde ise ekonomik gelişimden farklı olarak sosyal gelişimle neyin kastedildiğini ortaya koyacak... ne tür dersler çıkarılabileceğine karar vermektir"(Atkinson R., 2005, s. 87).

Dolayısıyla bir kentsel alanın sırf fiziksel mekana yönelik müdahalelerle ele alınması bir dönüşüm sürecini tanımlamamaktadır. Konu ile çalışan Türk ya da yabancı akademisyenlerin hayata geçirilmesini önerdikleri kentsel dönüşüm uygulamalarının kastettikleri ekonomik, sosyal ve çevresel dinamiklere dayalı bir gelişim sürecinin yaratılmasıdır. Bu tüm tarafların katılımının sağlandığı, sürecin yukarıdan-aşağıya ve aşağıdan-yukarıya çeşitli yönetim kademeleri arasındaki etkileşimle planlandığı ve alınan kararların üst ölçekli devlet politikaları ile desteklendiği bir yaklaşımı kastetmektedir. Dönüşüm stratejilerinin bunlara paralel yürütülmediği zamanlarda, konut, istihdam, eğitim, sağlık vs. gibi çok geniş kapsamlı sorunlara köklü çözümler getirilmesi imkansızdır. Tüm bunların gerçekleştirilmesi, kentsel dönüşüm konusunun ötesinde bir 'kentsel politika' oluşturulabilmesine bağlıdır. Bu yaklaşım kentsel dönüşümü bir 'imar affi' olarak görülmesinin ötesinde geçerek, 1980'lerden

sonra kentsel mekanda giderek artan sorunları ve bunlara yönelik çözümleri tanımlamamıza yardımcı olacaktır. Aksi takdirde dönüşümün çok-boyutlu doğası içinde sadece konut alanlarının iyileştirilmesi ya da tarihi kent merkezlerinin yeniden canlandırılması gibi özel konular üzerinde odaklanmak, bir buzdağının sadece suyun üstündeki kısmına müdahaleden öteye geçmeyecektir. Oysa ülkemizde kentsel dönüşüm projelerindeki fiziksel makana yönelik müdahalelerin tek kriter haline getirilmesi, emlak üzerine kurgulanmış maksimum rant beklentisi içindeki projelerin gündemde olması, şeffaf ve katılımcı bir sürecin işletilmemesi, yerel halkın sorun ve isteklerinin göz ardı edilmesi, merkezi yönetimin katı tutumu ve yerel ölçekte planlamanın yok sayılması, kapalı veya açık bir şekilde dönüşüm alanlarında soylulaşmanın teşvik edilmesi sorunları çözmek yerine onları çeşitlendirmektedir (Özdemir D., 2010, s.22).

Yurtdışı örneklerine yönelik çalışmaların yorumlanması da ders çıkarmaktan çok onların hatalarını tekrar etmeye yönelmiştir. Örneğin Batı Avrupa ya da İngiltere deneyiminde örnek teşkil edebilecek onlarca mahalle ölçeğinde dönüşüm programı ve katılım esasına dayalı ortaklık modeli mevcut iken, bunların yerine İngiltere'de de çeşitli çevrelerce eleştirilen, 'hastane arsalarının üst gelir gruplarına konut üretmek amacıyla transfer edilmesi gibi' emlak ve rant-eksenli bir uygulamanın, aynen alınarak hayata geçirilmesi ve bu kapsamda Toplu Konut İdaresi'ne kentsel alanlarda prestijli konumlardaki hastane ve okul arsalarının devredilmesi 'politika öğrenimi' konusunun ülkemizde nasıl yanlış anlaşıldığının bir ispatıdır (Özdemir D., 2010, s.23).

Türkiye'yi Batı Avrupa ve Amerika deneyimlerinin örnek alındığı bir diğer konu ise, 1980 sonrası neo-liberal politikalarla sırtını dayamış, tüketim-odaklı ve küreselleşme söylemleri ile beslenmekte olan bir rekabetçilik, yarışmacılık gündeminin büyük kentlere ve özellikle de istanbul'daki projelere damgasını vurmuş olmasıdır. Sanayi kentinin dönüşümü esnasında istanbul kentinin iç bütünlüğü zayıflayarak, kent uluslararası emlak piyasasının bir parçası haline gelmiş ve bu da kenti değiştirmiştir. Bu noktadan hareketle, kentsel dönüşüm projelerini üç ana kategoride toplamak mümkündür. Birincisi kentsel bölgeye geçiş projeleridir. Bu tip projeler bir önceki

dönemin politikaları sonucunda ortaya çıkmış, sağlıksız yapıları, gecekondu alanları gibi yerleri kapsamaktadır. İkincisi, kentin yapısının değişmesi ile kentin merkezinde çöküntü alan olarak dönüşüme tabi tutulup, ortaya çıkan boşalmanın yarattığı ve soylulaşma örneklerinin görüldüğü projelerdir. Üçüncü ise yerel yöneticilerin ideolojik tercihleri sonucunda ortaya çıkan sahte projelerdir (Özdemir D., 2010, s.23).

3.4. TÜRKİYE'DEKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM POLİTİKALARI: 2000'li yıllar, Türkiye Cumhuriyeti için bir yandan Avrupa Birliği'ne giriş çabaları, diğer yandan 1990'lı yıllarla birlikte kendine kent mekanında yavaş yavaş hissettirmeye başlayan küreselleşmenin getirdiği sorunlarla mücadele etmek demektir. Bu durum, ülkeyi, kent yönetimi konusunda köklü bir değişim arayışı içine itmiştir. 2000'li yılların özlenen kent mekanı, ne 1980'lerin popülist politikaları ya da tüm dünyayı saran özelleştirme çılgınlığı ile oluşan plansız, kontrolsüz ve bir çırpıda oluşan kent mekanıyla, ne de 1990'larla birlikte düşeyde gökyüzü ile buluşan, yatayda ise etrafında ne varsa yutan kent mekanıyla benzeşmeliydi. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kentleri, 2000'li yıllara yalnızca bu son 20 yılın değil, geride bıraktığı son elli yılın sorunlarını sırtlanarak girmişti. Yasa dışılık, acıları henüz çok taze olan 1999 Marmara depremine rağmen devam etmekte, noktasal plan kararları kent mekanında ve planlarında kara delikler açmaya, kentlerin doğal yaşam kaynakları olan su havzaları ve orman alanları korumasızca kemirilmeye devam etmekteydi. yaşanan, yalnızca fiziksel bir tahribat değildi. Kent mekanı parçalanırken, alt bölgeler arasında uçurumlar oluşuyordu. Bu derin uçurumlar, kentlerin sakinlerini de içine çekmeye başlamıştı. Toplumsal yapının iki ucu arasındaki fark giderek derinleşmekte, mekandaki farklılaşma ve kutuplaşma toplumsal yapıya da en olumsuz haliyle yansımaktaydı (Özden P.P., 2010, s.195).

Henri Lefebvre'ye göre, bir ürün olan mekan, sosyal ve toplumsal olarak üretilmekte, sosyal, politik ve ideolojik unsurları içermekte ve kendi içinde birçok çatışma, gerilim ve müzakereyi barındırmaktadır (Lefebvre ,1976)

Lefebvre (1976) hiç kuşkusuz yıllar önce mekanın üretiminin toplumsal yanına dikkat çekip ve mekanı, ideolojiden ya siyasetten arındırılmış bir nesne olmadığını

kendisinin politik bir süreç olduğunu vurgularken 2000'li yılların kentlerinin mekansal örgütlenmesini ön görmemişti. Ancak bu yaklaşım, belkide ana felsefesini, 1976 yılında çok daha iyi anlatmaktadır.

2000'li yıllarla birlikte, ülkemiz kentlerinde, toplum-mekan-siyaset üçgeni yeni boyutlar kazanmaya başlamıştır. Bu açıdan 1980'li yıllar, toplum-yasadışı-siyaset üçgenini güçlü bir şekilde vurgulandığı bir önceki kırılma noktası olarak kabul edilebilir. Bugün bu örüntünün ağırlık noktalarında değişimler söz konusudur; örneğin birinci dönemde siyasetin rolü daha pasif bir duruşla geride kalıp gelişmelere duyarsız kalmak iken, ikinci dönemde siyaset mekana çok daha fazla inerek, sürecin içinde katılıp çok daha güçlü bir ağırlık noktası oluşturmuştur (Özden P.P., 2010, s.195).

Birinci dönemde kent mekanı belirgin ve bilinçli bir politikasızlığa teslim edilmişken, ikinci dönemde belirgin ve bilinçli bir politika hakim olmuştur. Böylelikle ilk döneme yasa dışı bir kent mekanı örüntüsü hüküm sürerken, ikinci döneme "meşru" kılınmaya çalışan bir kent örüntüsü damgasını vurmuştur. Bununla birlikte iki dönem arasında bir ortak payda bulunmak hiç zor olmayacaktır: Bu ortak payda "rant" olarak adlandırılmaktadır; seksenlerde bu rantı yasadışılık ve popülizm üzerinden temin eden çevreler, bugün yine geçmişteki yasa dışılıktan, bunun uzantısı olan bir kentsel yoksulluk ve yoksunluktan nemalanmaya devam ederek, rantı kentsel dönüşüm üzerinden sağlamaya çalışmaktadırlar (Özden P.P., 2010, s.196).

Elbette yeni dönemi etkileyen iki önemli dış unsur da mevcuttur: Bunlardan birincisi, aslında onlarca yıllık bir geçmişi bulunmasına rağmen ülkemizin kent mekanlarına doksanlı yıllarla birlikte gelen küreselleşme, ikincisi de yine seksenli yılların bir ürünü olan Avrupa Birliği'dir. 11-12 Aralık 1999' da Helsinki' de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda Türkiye'ye adaylık hakkı tanınması ve 4 Temmuz 2000 tarihinde 4587 sayılı kanunla, Başbakanlığa bağlı olarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin kurulması, süreci hızlandırmıştır. Türkiye, bu amaca yönelik olarak bir dizi görüşmelere başlatmıştır, bu girişimler, adaylık ve üyelik sürecinde gerçekleştirilmesi gereken bir dizi farklı yapılanma ve dönüşüm hareketine de ilk işaretlerini vermiştir. Bu iki dış unsurun yanı sıra, 1999 yılında gerçekleşen ve

büyük can ve mal kayıplarına neden olan Marmara depremi, kent yönetiminde değişim ihtiyacının en temel sebeplerinden biri olarak, sürecin değişimi için baskı kuran bir iç unsur olmuştur (Özden P.P., 2010, s.196).

Aynı dönemlerde Türkiye'nin yeni gündemlerine paralel olarak kamu yönetimine yeniden yapılanma üzerine tartışmalar başlamıştır. Seksenli yılların ekonomik ve siyasal gelişmelerinin bir sonucu olarak hızla değişen toplum ve toplumun yeni beklenti ve gereksinimleri, kamu yönetimini yeni bir anlayışla tekrar yapılanmasını gerekli kılmıştır. Geleneksel yönetim anlayışından yeni kamu yönetimi anlayışına doğru yaşanan tartışmalar ve kamu örgütleri ile işletme yönetimlerini birbirine yaklaştıran teorik ve pratik gelişmeleri Türkiye'de kamu yönetiminin hem örgütsel hem de işlevsel olarak reforme edilmesine gerektirdiğini belirten (Yılmaz A., 2007, s. 217) bu geçişin zeminini hazırlayan unsurları üç grup içine toplamıştır. Ona göre birinci grupta örgütsel bozukluklar ve yapısal sorunlar bulunmaktadır. İkinci grup, uygulamalarla ilişkilendirilmektedir. uygulamacıların, sorunun ana ögesini oluşturduğuna dikkat çekilmektedir. Üçüncü grupta ise mekan, araç-gereç, yöntem ve bürokratik kültür sorunu yer almaktadır (Özden P.P., 2010, s.196).

Sayılan bu iç ve dış unsurların ortaya çıkardığı bir ihtiyaç olarak, doksanlı yılların sonlarında ve özellikle de yeni bin yılın hemen başlarında, yeniden yapılanma girişimleri, ülke ve kent çapında çalışmalar ile kendini göstermeye başlamıştır. Ülke düzeyinde bakıldığında, özellikle Kamu ve Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile bir dizi Yerel Yönetimler Reform Paketi, gündeme damgasını vurmuştur. Kent düzeyinde ise, İstanbul için gerçekleştirilen 'İstanbul Gibi İstanbul' çalışması ile Tarihi Yarımada'nın Yönetimi amacıyla hazırlanan alternatif çalışmalar hatırdan kalan arayışların bir kısmı olarak sıralanabilmektedir. Bu girişimler içinde yer alan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı kabul görmemiş; bununla birlikte bu tasarının mantığı ve kurgusu Yerel Yönetimler Reform Paketi'ni önemli ölçüde etkilemiştir (Özden P.P., 2010, s.196). Ardı ardına çıkartılan 5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Resmi Gazete, 10.07.2004), 5393 sayılı Belediye Kanunu (Resmi Gazete, 03.07.2005) ve 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu (Resmi Gazete, 04.03.2005), Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısının ana felsefesini odağına almıştır.

Yeni yasalar, Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı'nın temel mantığı üzerinde şekillenirken, 2000'li yıllarla birlikte gündeme yerleşen kentsel dönüşüm kavramı da bu yeni yasal yapılanma hareketleri içinde yerini almıştır. Belediye ve Büyükşehir Belediyesi kanunları içerisinde belediyelerin kentsel dönüşüme yönelik rolleri ve yükümlülükleri ilk kez açıklanmıştır (Özden P.P., 2010, s.197).

Bu çerçevede, 5393 Sayılı Belediye Kanunu içinde yer alan iki madde ile kentsel dönüşüme zemin hazırlanmıştır. Bunlar, Arsa ve Konut Üretimi başlıklı 69. madde (EK1) ile Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı başlıklı 73. maddedir (EK2). Kanunda kentsel dönüşüm ve gelişim alanı için herhangi bir tanım yapılmamıştır; bununla birlikte, 73. maddede bu alanları belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde, meclis üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilan edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Her ne kadar, kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarının hangi amaçlara hizmet ettiği belirtilmekte ise de Kanun'da bu alanların bilimsel tanımları yapılmamıştır, yalnızca metrekare ölçütü baz alınmıştır. Oysa çağdaş dönüşüm uygulamalarında, bu tür alanların bir çok bilimsel kriter üst üste örtüştürülerek belirlenmesi gerektiği görülmüştür. Eski ve köhne konut dokusu, konut konfor koşullarının eksikliği, genel görünümün sefilliği, çoklu kullanıcılık ve yüksek oranda kiracılık, kimliksiz çevre, sanayi ve konut karışımı yerleşme dokusu, işlevsel hale gelmeye başlamış, az işleyen okullar, toplum standartlarına uyum sağlayamayan birey ve aileler, hizmet birimlerinin ve donatılmasının noksanlığı bu kriterlerden bazılarıdır ve hiç kuşkusuz bu kriterler, mekanın ve toplumsal yapının nitelikleri ekseninde daha da çeşitlendirilebilirler (Özden P.P., 2010, s.198).

17.06.2006 tarihinde ise, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda değişiklik yapan 5998 sayılı Kanun yürürlüğe girerek, Belediye Kanunu'nun 73. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Buna göre, bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim olarak ilan edilebilmesi için gerekli şartlar daha da geliştirilmiş, "üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar"ın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olabileceği açıklanmıştır (Resmi Gazete 17.06.2010). Bu noktada özellikle de üzerinde yapı olmayan ya da imarsız alanlara ne tür bir dönüşüm projesine tabi tutulacağı tartışmalıdır. Bilindiği gibi 3194 sayılı İmar Kanunu, "Planların Hazırlanması ve

Yürürlüğe konması konusu" nu, 8. maddesi ile "belediye sınırları içinde kalan yerlerin nazım ve uygulama imar planları ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır" şeklinde açıklığa kavuşturmuş ve 7. maddesinde ise,"mevcut planların yerleşmiş nüfusa yetersiz olması durumunda veya yeni yerleşme alanlarını acilen kullanmaya açılmasını temin için; belediyeler veya valiliklerce yapılacak mevzi imar planlarına veya imar planı olmayan yerlerde Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelik esaslarına göre uygulama yapılır" diyerek (Resmi Gazete 09.05.1985), yetersizlik ya da plansızlık durumunda yapılması gerekenleri açıkça anlatmaktadır .

Maddede,"toplamı 5 hektardan az olmamak şartıyla proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir" hükmü de getirilmiş, ancak "proje alanı ile ilişkili" olmanın kapsamı belirtilmediği için, aslında, 5 hektardan küçük alanların da diğer projelerle herhangi bir şekilde ilişkilendirilerek, dönüşüm alanı olmasına olanak tanımıştır (Özden P.P., 2010, s.197).

Maddenin getirdiği en önemli değişikliklerden biri dönüşümün genel ilke ve esaslarına aykırı bir şekilde, alanda yaşayanların ordan ayrılmasına olanak tanıyacak düzenlemeleri açıklığa kavuştururken, olabildiğince "yerinde dönüşüm" yaklaşımına hiçbir vurgu yapmamış olmamasıdır. Halbuki, kentsel dönüşüm ve gelişim uygulamalarında öncelikle istenen, alanda yaşayan halkın-ki buna kiracılar da dahildir-, dönüşüm sonrasında yine mümkün olduğu kadar alanda yaşamalarını sürdürmelerine yönelik kolaylıkların sağlanmasıdır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise, alana en yakın yerde yeni koşulların yaratılmasına dayır tedbirler alınmasıdır. 73. maddede yapılan düzenlemede¹ ise kentsel dönüşüm ve gelişim proje

¹ Kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarındaki gayrimenkul sahipleri ve 24.02.1984 tarihli ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna İstinaden, hak sahibi olmuş kimselerle anlaşmaları halinde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanında hakları verilir. 2981 Sayılı Kanun kapsamına girmeyen gecekondu sahiplerine enkaz ve ağaç bedelleri verilir veya belediye imkanları ölçüsünde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı dışında arsa veya konut satışı yapılabilir. Bu kapsamda bulunanlara Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile işbirliği yapılmak suretiyle konut satışı da yapılabilir.

alanı dışında arsa veya konut satışından söz edilmekte, ancak ne "öncelikle yerinde dönüşüm", ne de "alana en yakın noktada arsa ve konut satışı" gibi açıklamalar yapılmaktadır. Bu durum, kentsel dönüşüm uygulamalarında sıkça rastlanılan ve sosyal yapılanmayı göz ardı eden "yerinden edilme" politikasını daha da destekleyecek gibi gözükmektedir (Özden P.P., 2010, s.199).

73. maddede yapılan değişikliğe yönelik olarak meslek odalarından ve çeşitli parti mensuplarından gelen bu tür itirazlar, aslında, düzenlemenin demokrasi ve temsiliyet açısından "eksik" olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Anlaşmayla ortaya çıkmayan bu tür düzenlemelerde ısrar edilmesi, toplum düzeyinde "güvensizlik" ve "art niyet arayışı" gibi uygulamaların ortaya çıkmasına olanak tanımıştır (Özden P.P., 2010, s.200).

2004 yılında kabul olunan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (Resmi Gazete, 10.04.2004) Büyükşehir Belediyelerine, Belediye Kanunu'nun 69 ve 73 üncü maddelerindeki yetkileri kullanmak görevini tanımıştır; böylelikle bu iki kanunla, kentsel dönüşümün yereldeki yöneticileri yasal anlamda belirlenmiştir.

Aynı şekilde, 12.05.2004 tarihinde kabul olunan, 5162 sayılı 'Toplu Konut Kanunu'nda ve Genel Kadro Ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da yapılan düzenleme ile, Toplu Konut İdaresi kentsel dönüşümün merkezi düzeydeki uygulamacısı olarak sürecin içine dahil olmuştur (Özden P.P., 2010, s.201).

2012 yılında kabul edilen 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un hedefi afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların olduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartları çerçevesinde, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini yaratmak üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete 31.05.2012).

Yasa tasarısında “zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma nedeniyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan alanlar” riskli alanlar olarak tanımlanmaktadır. Yasa

tasarısı riskli alanların tespitini büyükşehirlerde büyükşehir belediyesince bizzat veya ilçe belediyeleri tarafından yapılmasını veya yaptırılmasını öngörmekle birlikte “belirlediği alanlardaki riskli yapıların” tespitini “süre tanıyarak” TOKİ’den ve idareden istmektedir (TMH, 2012, s.14). Genel olarak Afet Yasası başlıca iki kamu kurumunu başat aktör olarak göstermektedir. Biri yasanın yürütücülüğünü üstlenen, dolayısıyla siyasi sorumluluğu olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ikincisi ise uygulamacı konumuyla TOKİ (Uşaklıgil E., 2014, s.67).

Yasa tasarısının bir diğer dikket çeken özelliği daha “gönüllülük ilkesine” vurgu yapmasıdır. Ancak; Yasa tasarısının 5. Maddesinin 1. Fıkrasında Tahliye ve yıktırma işlemlerine ilişkin olarak, “Riskli yapıların yıktırılmasında ve bunların bulunduğu alanlar ile rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda, öncelikli olarak malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi esastır.” denilmekte, fakat aynı maddenin 3. Fıkrasında "Riskli yapıların yıktırılması için, bu yapıların maliklerine altmış günden az olmamak üzere süre verilir. Bu süre içinde yapı, malik tarafından yıktırılmadığı takdirde, yapının idari makamlarca yıktırılacağı " belirtilmektedir (Resmi Gazete 31.05.2012).

3.5. FARKLI DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI VE ÖZELLİKLERİ: Bugün Türkiye’de sürdürülen kentsel dönüşüm uygulamaları, temelde 9 türe ayrılabilir. daha özelde ise bu sayıyı artırmak mümkündür. Bu kısımda sözkonusu uygulamaların türlerine, özelliklerine ve kent mekanındaki etkilerine değinilecektir.

- o 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesine dayanarak yürütölm kentsel dönüşüm uygulamaları.

Bugün belediyeler, 5393 sayılı kanundan aldıkları yetkilerle birçok alanda kentsel dönüşüm projeleri uygulamaktadırlar. Bursa Yıldırım İlçesi Beyazıt Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi, yine Bursa Kükürtlü Dericiler Bölgesi-sıcaksu-Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi ile İstanbul Zeytinburnu'nda KİPTAŞ ile yürütölen Merkez Evleri ve Sümer Mahallesi Projeleri gibi örnekler 73. madde kapsamında yürütölen uygulamalar arasında sayılabilirler. Bu uygulamaların genel özellikleri konusunda şunlar söylenebilir:

- Yasanın 69. ve 73. maddelerin verdiği yetkilere dayanılarak yapılan uygulamalardır.
 - Bu tür uygulamalar kimi zaman belediyeler tarafından bizzat, kimi zaman da ortaklık modelleri ile sürdürülmektedir.
 - Bütüncül planlama yaklaşımını gözardı eden parçacıl, noktasal çözümler sunmaktadır.
 - Genellikle gecekondular ile boş alanlarda yapılan uygulamaları kapsamaktadır. Bununla birlikte, sınırlı oranda boşalan sanayi bölgesi, merkezi iş alanı gibi uygulamaları da mevcuttur.
 - Konut eksenli dönüşümün ağırlıklı olduğu bu uygulamalarda, gecekonduların yüksek oranda bulunması nedeni ile mülkiyet hakkı ve kiracılık gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.
 - Uygulama alanlarında 'zorlu tahliye'lere sıklıkla rastlanmaktadır. Kiracılar genellikle sürecin dışında tutulurlar ve alandan ötelenirken, hak sahipleri de zaman zaman alanın dışına itilmekte, bazen de yeni yaşam koşullarına manen ya da maddeten ayak uyduramayarak alandan uzaklaştırılmaktadırlar (AGFE İstanbul Misyonu, İstanbul Raporu, 2009).
 - Uygulama alanları içinde genellikle tescilli yapılar bulunmadığı için, yenilenen alan, yüksek yoğunluklu ve tek tipleşme sorunu içeren bir karakter sergilemektedir.
 - Yeni üretilen mekanlar açık ve yeşil alanlar ile sosyal donatı alanlarına sahip olarak tasarlanmaktadır.
 - Katılım süreçleri yasanın öngördüğü model içinde gerçekleştirilmeye çalışılsa da, genellikle etkin katılım modelleri ve mekanizmaları geliştirilmemekte, dolayısıyla yeterli ölçüde temsiliyet sağlanamamakta, müzakere sonuçları gerektiği gibi gelişmemekte ve asgari toplumsal katılım ile sürdürülmektedir (Özden P.P., 2010, s.213).
- 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a göre yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları

2005 yılında yürürlüğe giren kanun'un ardından, birçok sit alanında yenileme uygulamaları hızlı bir şekilde hayata geçirilmiştir. Kanunun ilk uygulaması 20.02.2006 tarihli ve 2006/10172 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile İstanbul Beyoğlu'nda yenileme alanlarının ilan edilmesi ile başlamıştır.

2005'te Ankara Kalesi ve çevresi, 2006'da Karaman İli kent merkezinde yer alan bazı alanlar, Beyoğlu, Fatih, Eminönü, Tuzla, Zeytinburnu, Kütahya Belediyeleri ve Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki bazı alanlar ardı ardına kentsel yenileme alanı olarak seçilmiştir. Bu uygulamalar,

- Sit alanlarını kapsamaktadırlar.
- Büyük ölçüde kamu-kamu ortaklığı modeliyle yürütülmektedirler.
- Bütüncül planlama yaklaşımını göz ardı eden parçacıl, noktasal çözümler sunmaktadırlar.
- Katılım süreçleri genellikle yetersizdir ya da katılıma tamamen kapalı olarak yürütülmektedirler.
- Mevcut uygulamalara bakıldığında, tasarım anlamında diğer uygulamalara kıyasla farklı çözümler yaratılmaya çalışılsa da, özgünlük ve kimlik kaygılarına gerektiği gibi önem verilmediği görülmektedir.
- Yapılan uygulamalar, özgünlük ve kimlik unsurlarının bir diğer önemli boyutu olan sosyal yapının da yeterince dikkate alınmadığını göstermektedir. Uygulamaların hemen hepsinde, alanın mevcut sakinleri başka bir alana transfer edilmektedirler. Karar vericiler, bu konuda gerektiği şekilde finansal modeller ve örgütlenme yaklaşımları geliştirilmemektedir.
- Yenileme uygulamaları, bu yaklaşımın uzantısında, yaygın biçimde "soylulaştırma" olarak tanımlanan, ancak ülkemizde daha çok "varlıklı sınıfın diğerlerinin yerine doğru hareket etmesi" şeklinde biçimlenen bir süreci yaratmaktadırlar.
- Bu sürecin bir başka sonucu olarak, çevresel anlamda sürdürülebilirlik "kısmen" sağlansa bile, kullanıcıların -zaman içinde değil-, hızla değiştirilmesi nedeniyle toplumsal anlamda sürdürülebilirlikten söz etmek mümkün olmamaktadır.

- Sit alanları içinde uygulama yapmanın, fiziksel kısıtları bulunmaktadır. Bununla birlikte, uygulamaların kendi ekonomisini yaratması amacıyla uygulamalarda çoğu zaman bu alanlar içinde yoğunluk artımına gidilmektedir. Alan içinde sit değeri olmayan yapılar ve boş alanlardan bu anlamda maksimum fayda sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durum, bir taraftan alanda dengesiz yoğunluk bölgeleri yaratmakta, diğer taraftan da alanın özgün kimliği ve sahip olduğu ölçek büyük ölçüde değişime uğramaktadır (Özden P.P., 2010, s.214).

- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun'na göre uygulanan kentsel dönüşüm projeleri

2004 tarihinde çıkan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Belediye kanununun 69 ve 73. maddelerindeki yetkileri kullanma görevini büyükşehir belediyelerine vermektedir. Bu madde büyükşehir belediyelerine kentsel dönüşüm uygulaması yapma yetkisi tanımaktadır.

- Büyükşehir belediyeleri, genellikle kentsel dönüşüm uygulamaların içine, büyükşehir belediyesi-belediye-TOKİ ortaklığı örgütlenme modeli ile katılmaktadırlar.
- üst ölçekli planlardan bağımsız kararlar içerir ve bu nedenle de bütüncül planlama ilkesi ile ters düşen, parçacıl, noktasal çözümler sunmaktadırlar.

Uygulamalar, İstanbul'da Kiptaş, Kocaeli'nde kent-konut gibi belediye şirketleri eliyle yürütülmektedir.

- Dubai Kuleleri, 3. köprü gibi büyük ölçekli projelerin yanısıra, Sıcaksu (Kükürtlü Dericiler Bölgesi) Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi gibi işlevsel dönüşüm gerektiren projeler de söz konusudur.
- Bu anlamda kent üzerinde mevcutta ve gelecekte büyük etkiler yaratacak kararlar içermektedirler (Özden P.P., 2010, s.215).

- 5162 Sayılı Toplu Konut Kanun'nda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'a göre yürütülen kentsel dönüşüm uygulamaları

TOKİ tarafından yapılan uygulamalar, ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarına yapılan elştirilerden büyük pay almaktadır. Kanuna dayanarak bugün ülkenin her tarafında dönüşüm projeleri üretilmektedir. Bu uygulamalar,

- Genel olarak gecekondular ile boş alanları kapsamaktadırlar.
- Bununla birlikte, İstanbul Park Formula 1 Pisti gibi büyük ölçekli uygulamalar da yapılmaktadır.
- TOKİ, merkezi alanlarda çok sınırlı sayıda dönüşüm uygulaması yapmaktadır.
- Tektipleşme, özgünlük ve kimlik uygulamalarda dikkate alınmamaktadır; ülkenin dört bir yanında aynı standartlarla konut üretilmektedir.
- TOKİ'nin ürettiği ve sosyal konut olarak adlandırılan projeler, gerçek anlamda içi doldurulmuş bir sosyal konut niteliğine sahip olmamaktadırlar. Ayrıca bunların toplam konut üretimi içindeki payı oldukça azdır.
- İçi doldurulmuş bir kavram olarak sosyal konut kavramının sürdürülebilirliğine yönelik tedbirler alınmamaktadır. Bu nedenle, satılan konutları alanların yalnızca 2008 yılı içinde yaklaşık %4'ünün konutlarını iade etmek için TOKİ'ye başvurduğu görülmektedir. Oysaki, üst gelir grubu içinde konutların geri iade oranı sadece %0.4'tür (İMO, TOKİ Raporu, 2009).
- Sosyal konut konusunda, kentlerin gelişmişlik düzeyleri açısından durum incelendiğinde, alt gelir gurubuna yönelik uygulamalar ve kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları ile gelişmişlik düzeyleri arasında bir doğru orantı kurulmadığı görülmektedir. Örneğin gelişmişlik sıralamasında en sonda yer alan Muş'ta alt gelir gurubuna yönelik uygulama, 2009 yılı itibariyle bulunmamaktadır (Tablo 3.4.1.) (Özden P.P., 2010, s.215).

- 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'a dayanarak yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları.

2012 yılında kabul edilen Kanun, İstanbul Gaziosmanpaşa, Fikirtepe, Sarıyer ve Kadıköy ilçelerinin riskli alan olarak ilan edilmesiyle dönüşüme tabii tutulan alanlar olarak örnek gösterilebilir. Bu uygulamaların genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Bu tür uygulamalar genellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı-TOKİ- Belediye ortaklığıyla yürütülmektedirler.
- Yenileme süreci alanın Belediye tarafından "riskli alan" veya "rezerv alanı" ilan edilerek başlamaktadır (TMH, 2012, s.14).
- Genel olarak yıkıp yeniden yapma politikası ile uygulanmaktadır (Uşaklıgil E., 2014, s.65).

- İmar planlarında ilan edilen kentsel dönüşüm alanları

Kentsel dönüşüme yönelik olarak şimdiye kadar getirilen eleştirilerin en önemli noktası, dönüşüm projelerinin bütüncül planlama yaklaşımına aykırı oluşu ve planlama alanı için münferit alanlar yaratması olmuştur. Oysaki olması gereken, kentsel dönüşümü kökten reddeden bir yaklaşım değil, dönüşüm kavramını, bütüncül planlama yaklaşımının doğal bir parçası olarak alanı dönüştürmeyi hedefleyen kararlar getirmek, bu anlamda da dönüşüm kavramına yöneltilen eleştirileri bir boyutuyla ortadan kaldırmaktadır. Bu uygulamalar bugün itibariyle henüz sınırlı sayıdadır. İstanbul'da Fikirtepe mahallesi dönüşüm alanı buna örnek olarak gösterilebilir (Özden P.P., 2010, s.217).

- Özel kanun düzenleme yolu ile hazırlanan kentsel dönüşüm projeleri

Ülkemizde son dönemlerde özel kanunlar yoluyla kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmaya başlamıştır. Bunun nedeni 2004 yılında çıkan 5234 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur. Kanun'un Geçici 5. maddesi ile Maliye Bakanlığı, Haydarpaşa Limanı'nı, TC Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne bedelsiz olarak devredip bu konuda yetkili kılınmıştır, devir sürecinin hemen ardından Haydarpaşa Liman'nın

dönüşümünü hedefleyen planlama çalışmaları başlatılmıştır. Yine aynı madde ile alandaki taşınmaz mallarla ilgili olarak "imar mevzuatındaki kısıtlamalar ile plan ve parselasyon işlemlerindeki askı, ilan ve itirazlara dair sürelerle ilişkin hükümlere tabi olmaksızın, her ölçekteki imar planını yapma, yaptırma, değiştirme ve her türlü ruhsatı verme" yetkisi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na tanınmıştır.

	İstanbul	Ankara	İzmir	Bursa	G. Antep	Samsun	Trabzon	Erzurum	Diyarbakır	Muğla
İlim gelişmişlik düzeyi	1	2	3	5	20	32	38	60	63	81
Kentsel Yenileme	7	18	6	5	4	2	1	3	2	-
Konut+Sosyal donatı	16	41	4	6	2	3	6	4	6	1
Alt Gelir grubu	1	1	1	3	-	1	-	2	3	-
Altyapı ve sosyal donatı	32	35	7	7	6	4	8	7	8	3
Emlak konut G.Y.O. AŞ projesi	21	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Kiralama			1	-	-	-	-	-	-	-
Restorasyon	3	6	-	-	1	-	-	-	-	-
Afet konutu	1	1	2	1	-	-	3	5	-	1
Arsa satış karşılığı gelir paylaşımı	21	5		-	-	-	-	-	1	-
İdare konut uygulaması	21	28	7	9	3	3	3	4	8	1

Hizmet alımı	6	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Müşavirlik hizmetleri	2	7	1	1	1		1	1	-	-
Tarımköy uygulaması	-	-	-	-	1		-	1	-	-
Toplam	132	150	34	33	18	13	22	27	28	6

Tablo 3.4.1. illerin gelişmişlik düzeyleri ve Toplu Konut İdaresi tarafından yürütülen farklı türde dönüşüm uygulamalarının bazı illerde dağılımı (Özdemir D., 2010, s.216).

24 Temmuz 2008 tarihinde çıkan 5793 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" yine bir torba yasadır ve bu yasanın Geçici 8. maddesi (Ek3) ile Haydarpaşa Limanı ve Haydarpaşa Garı dahil olmak üzere alanın tamamında Dünya Ticaret Merkezi ve Kruvaziyer Limanı işlevleri getirilmiş; otel, mega yat limanı, marina, vb. tesislerin yapılması için Özelleştirme İdaresi'ne yetki verilmiştir (Özden P.P., 2010, s.218).

Sonradan yürütülmesi durdurulan, ancak dönemin anlayışını ortaya koymak üzere burada sözü edilecek olan bir başka torba kanun olan 2005 tarihli 5335 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 32.maddesi de dikkat çekicidir. Söz konusu maddeye göre, Özelleştirme Yüksek Kurulunca özelleştirme programına alınan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) İşletmesi Genel Müdürlüğü kullanımındaki liman sahaları içinde kalan Hazineye ait taşınmazlar, talep edilmesi halinde bedelsiz olarak TCDD Genel Müdürlüğüne devredilebilmekte, satışı ve değerlendirilmesi yapılacak taşınmaz mallara ilişkin, her ölçekte imar planı ve iyileştirme işlemleri Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafında askı sürelerine tabi olmaksızın resmen yapılabilmektedir. 07 nisan 2007 tarihli Anayasa Mahkemesi Kararı ile söz konusu Kanun'un yürütülmesi durdurulmuştur. Benzer şekilde, 13.01.2005'te yürürlüğe girmiş olan TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü Taşınmaz İhale Yönetmeliği Danıştay 10. Dairesi'nin 18.04.2006 tarihli karar ile 09.11.2006 tarihli TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğüne ait Taşınmazların Satışı ve Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik ise Danıştay

13.Dairesi'nin 07.12.2007 tarihli karar ile yürütmeyi durdurma ile sonuçlanmıştır (Özden P.P., 2010, s.218).

TC Devlet Demiryolları'nın kurumsal hedefleri içersinde;

- İhtiyaç olmayan taşınmaz malların değerlendirerek satılması,
- Tüm gar ve istasyonların gelir getirecek şekilde alışveriş ve kültür merkezine dönüştürülmesi,
- Taşınmaz mallardan elde edilen gelirlerin % 400'ün üzerine çıkarılması,
- Kentle bütünleşen en az 10 garın sosyal donatı haline getirilebilmesi için imar planlarının tamamlanması,
- Taşınmaz mallardan elde edilen gelirin % 100 artırılması,
- Tüm garların kentle bütünleştirilmesi için gerekli çalışmaların sonuçlandırılması ve 16 garın imar planlarının tamamlanması, vb. hedefler sıkça yer alır hale gelmiştir (Nasiboğlu, Bektaş, Önal, 2009)

Özel kanun düzenleme yoluyla sürdürülen dönüşüm uygulamaları,

- Büyük ölçüde merkezden ya da Özelleştirme İdaresi gibi kurumlar tarafından yürütülen, yerel ayağın içinde bulunmadığı uygulamalardır.
 - Merkezin sürece müdahalesi genellikle büyük orandadır,
 - Büyük projeleri gerçekleştirmek amacıyla yapılmaktadırlar. Bu anlamda kentsel mekana ve topluma etkileri yüksek düzeydedir.
 - Mevcut uygulamalara bakıldığında, alınan kararların, kendi amacına hizmet etmekten daha farklı amaçları olduğu görülmektedir. Örneğin kurvaziyer Limanı alanı projelerinde alanın büyük bölümü alışveriş merkezi yapımına ayrılmaktadır (Özden P.P., 2010, s.219).
- Kamu İhale Kurumu mimarlık, peyzaj mimarlığı, mühendislik, kentsel tasarım projeleri, şehir ve bölge planlama ve güzel sanat eserleri yarışmaları yönetmeliği'ne dayanarak uygulanan kentsel dönüşüm projeleri.

Yönetmelik çerçevesinde özellikle İstanbul'da Kartal ve Küçükçekmece projeleri öne çıkmaktadır. 2006 tarihinde Zaha Hadid, MVRDV, Massimiliano Fuksas, Kisho Kurokawa, Ken Yeang ve Kengo Kuma, Kartal Sanayi Bölgesinde Merkezi İş Alanları Planlaması ile Küçükçekmece Sahilinde İç Dış Kumsal Rekreasyon Alanları Planlaması için İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Metropolitan Planlama Merkezi tarafından davet edilmiştir. Bu sürecin sonunda, Zaha Hadid'in Kartal Sanayi Bölgesinde Merkezi İş Alanları Planlaması projesi ve Ken Yeang'ın Küçükçekmece Sahili İç Dış Kumsal Rekreasyon Alanları Planlaması Projesi uygulamaya hak kazanmıştır.

İş ve konut kuleleri, yedi yıldızlı otel gibi kent bütününde büyük etkiler yaratacak projeler olmalarının yanı sıra, bu tür alanların ulusal değil, uluslararası yarışmalarla dönüşüm alanı haline getirilmesi de bu yaklaşıma karşı getirilen eleştiriler arasındadır.

o Özel proje alanlar yoluyla dönüşüm

2000 sonrası dönemde kent planları içinde özel proje alanları tariflenmesi giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Buna örnek olarak, 2006 yılında İstanbul Söğütözü'deki tarihi Karaağaç Tekkesi civarının Özel Proje Alanı olarak ilan edilmesini gösterilebilir. Alana bu kararlar birlikte oteller ve rezidanslar yapılması gündeme gelmiştir. Bu şekilde, kent parçaları içinde planların getirdiği karar ve yaklaşımlardan bağımsız, kente büyük etkiler yapan ve yoğunluklar getiren alanlar yaratılmaya çalışılmaktadır. Özel proje alanları yoluyla dönüşüm uygulamalarında

- Bütüncül planlama kavramının tümüyle göz ardı edilmesi
- Kent parçaları içinde ayrıcalıklı haklar yaratılması
- Baştan tanımlanmayan işlevler nedeniyle belirsizlikler yaratılması
- Kent içinde tanımsız ve belirsiz kara delikler oluşturması gibi özellikler sayılabilir (Özden P.P., 2010, s.220).

o 3621 sayılı Kıyı Kanunu'na göre yürüyen kentsel dönüşüm uygulamaları

Son dönemlerde dönüşüm projelerinin büyük ölçüde kıyı alanlarında yürütüldüğü görülmektedir. Eski liman alanlarının dönüşümü bu çerçevede önemli bir gündem olarak göze çarpmakta ve kamuoyunda önemli yankılar yaratmaktadır. Bu yaklaşımı destekleyecek şekilde, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'na, 2005 tarihinde ek bend ve fıkralar eklenmiş (EK4), böylelikle kruvaziyer liman kavramı yasalarda yer almıştır. Benzer şekilde 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5398 sayılı "Özelleştirme Uygulamaların Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" da kıyı, sahil şeridi ve dolgu alanlarında kruvaziyer limanı yanısıra turizm eksenli alışveriş merkezleri ve konaklama birimlerinin yapımının mümkün kılmış; böylelikle üst ölçekli planlama yaklaşımını tümüyle yok sayan ve kamuoyunda Galataport projesi olarak bilinen, 1/5000 Tophane Salı Pazarı Kuruvaziyer yat limanı planı tadilatı, Tophane Salı Pazarı Turizm merkezi 1/5000 ölçekli Nazım İmar planı ile; 1/1000 ölçekli "Tophane Salı Pazarı Kuruvaziyer Yat Limanı Uygulama İmar Planı gündeme getirilmiştir.

Benzer bir Örnekle, yine bu kanuna dayanılarak Zeytinburnu Kazlıçeşme için yapılan Seaport projesi de içinde barındırdığı yüksek ve yoğun oteller, kongre merkezleri, hastane, eğlence merkezi ve fuar alanı ile gündeme gelmiştir. Projenin kuruvaziyer limanı, mega yat limanı ve yat limanı olmak üzere üç farklı aşaması bulunmaktadır. projeye açılan davaların ardından 2009 yılı sonu itibariye halen Danıştay kararı beklemektedir.

Söz konusu uygulamaların genel özelliklerinden şunlar söylenebilir.

- Büyük ölçüde merkezden -Bakanlık tarafından- yürütülen ya da Özelleştirme İdaresi gibi yerel halkın içinde bulunmadığı projelerdir.
- Özel kanun düzenleme yoluyla üretilen Haydarpaşa projesinde olduğu gibi Galataport ve Seaport projeleri de alana ve kent bütününe büyük yükler, yoğunluklar ve siluet etkileri getirmektedirler. Bu yüzden "iddialı" projelerdir.
- Bu projeler, büyük ve küresel yatırımları davet etme özelliğine sahiptirler.
- Turizm ve ticaret odaklı projelerdir.

- Üst ölçekli planlardan bağımsız kararlar içerirler bu nedenle de bütüncül planlama ilkesi ile ters düşmektedirler (Özden P.P., 2010, s.221).

3.6. BİR KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ: İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE:

İstanbul'un batı yakasında yer alan Küçükçekmece ilçesi, sınırları, 06.03.2008 tarihinde kabul edilen ve 22.03.2008 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un uygulaması sonucu oluşturulan yeni sınır düzenlemelerine dek 118 km² yüz ölçümüyle en büyük ilçelerinden biri konumundaydı (www.kucukcekmece.bel.tr).

Söz konusu düzenlemeye kadar kuzey ve kuzeydoğuda Gaziosmanaşa, doğuda Bağcılar ilçeleri; güneyde Bakırköy ilçesi, Marmara Denizi ve Avcılar İlçesi; Güneybatıda yine Avcılar ilçesi ve batıda ise Büyükçekmece ilçesine komşu olan Küçükçekmece ilçesi 785.392 nüfusu (TÜİK, 2007) ile de İstanbul'un en fazla nüfus olan ikinci ilçe olmuştur. Yeni düzenleme sonrasında ise, yayıldığı 37,73 km² alan ise kuzeyde TEM otoyolu ile sınırlanmış olup nüfusu 662.566 olmuştur. Küçükçekmece Gölü'nü Marmara Denizi'nden ayıran kıyı kordonunun doğu bölümü de ilçe sınırları içinde yer almaktadır. İlçe toprakları bu bölümdeki dar bir kıyı şeridinde Marmara Denizi'ne komşu konumundadır (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.26).

Bu sınırlar bağlamında %80'i yasadışı bir şekilde gelişmiş olan ilçe (Küçükçekmece Belediyesi, 2009); plansız, altyapısız, teknik ve sosyal donatıdan yoksun, çevre ulaşım bağlantıları sorunlu, sağlıksız, mekansal kaliteden yoksun ve yer yer sosyal boyutlu sorunlar içeren bir yerleşme profiline sahip olmaktadır. Küçükçekmece ilçesinin kentsel gelişim süreci Cumhuriyet dönemine dayanmaktadır. 1920-1950 yılları arasında Avcılar ve Küçükçekmece merkez alanlarında küçük yerleşmelerle başlayan imar faaliyetleri, 1950-1970 yılları arasında hızlanarak, Avcılar, Sefaköy ve Halkalı bölgelerine yayılmıştır. 1970'lerden sonra bu kontrolsüz yayılma hareketi oldukça hızlı kazanmıştır. Bu oluşum karşısında örgülü kentsel politikaları, planlama, yönetim ve denetim süreçleri hızla kendini göstermiştir. Bu süreçte ilçenin etrafında altyapı, ulaşım bağlantıları, sosyal donatı alanları olmayan ve kaçak olarak üretilmeye başlanan konut bölgeleri bütün hızıyla yapılanmaya başlamıştır. Yaşanan

göç olgusu, çalışma alanlarının özellikle de sanayi bölgelerinde çalışanların konut ihtiyacı paralelinde oluşan yasadışı konut üretim süreçleri Küçükçekmece ilçesinin sorunlu yapısının altyapısını oluşturmuştur (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.27).

3.6.1. Tarihsel Gelişim Süreci: Araştırmalara göre Küçükçekmece İlçesi'nin tarihi M.Ö. 500-600 yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Türkiye'nin bilinen en eski yerleşim yerlerinden biri olan Yarımburgaz Mağarası Küçükçekmece ilçesinin sınırları içinde bulunmaktadır. Bugünkü Küçükçekmece'nin bulunduğu alanda ve yakınında kurulmuş olan en eski yerleşimin Bathonca olduğu sanılmaktadır. Ancak Bizantion'a bağlı bir "Phyle" (mahalle) olan Bathonca'nın yeri kesin olarak tespit edilememiştir. Küçükçekmece'nin yüksek kesimlerinde Region adlı bir bölge yer almaktadır. Region'ayla ilgili en eski bilgilere M.Ö. 2.yy'a ait kaynaklarda rastlanmaktadır (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.28).

Osmanlılar Kostantinapolis'ten önce Region'ı ele geçirmişlerdir ve konaklama merkezi olarak önem kazanan bu yerleşim merkezine Küçükçekmece ismini vermişlerdir. Bu bölgede Osmanlı padişahları, paşalar ve beyler köprüler, kervansaraylar, köşkler, camiler, medreseler ve çiftlikler yapmışlardır. Kıyı kenarında ise zaman zaman padişahların dinlendiği Barutçubaşı Köşkü yer almaktaydı. III.Selim kuzeydeki Resneli Osman Bey Çiftliği ile güneydeki Yarımburgaz Mağarası arasında yer alan Azadlı yada Büyükazadlı'da baruthane yaptırmıştı. Yapımı 1796'da tamamlanan baruthanenin su ihtiyacı, Şamlar Köyü yakınında inşa edilen bentler ile sağlanıyordu. Baruthane 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus orduları tarafından yıkılmıştır. 19.yy'ın ikinci yarısında bu yörede yeni bir sanayi tesisi kurma girişiminde bulunulduğu görülmektedir. O dönemlerde Bugünkü ilçe sınırları içinde yapılan Halkalı Ziraat Mektebi önemli kurumlardan birisidir. 1878 yılında en önemli yerleşim merkezi "Çekmece-i Sagir" adıyla geçen Küçükçekmece Köyü idi. O sırada Çatalca Kazası'na bağlı olan bu yöre, 1908'de Makriköy (Bakırköy) Kazası'nın sınırları içine katılmıştır. Sirkeci-Halkalı Banliyö Hattı'nın son bölümünün buradan geçmesi, daha sonra "Londra Asfaltı" denen önemli karayolunun yapımı Küçükçekmece ilçesindeki eski çiftlik arazilerinin yatırım aracı olarak değer kazanmasına sebep olmuştur. Birkaç

medeniyetin izlerini üzerinde taşıyan bu ilçede, günümüzde sadece birkaç su sarnıcı kalmıştır ki, bunların da gelişigüzel yapılaşmalar sonucu yok olmaları kaçınılmaz sondur (Aydın T., 2005, s. 76).

1935'te ilçenin bugünkü sınırları içindeki başlıca yerleşim merkezleri Küçükçekmece, Safra ve Halkalı Köyleri idi. 1954'te Bulgaristan ve Yugoslavya'dan göçenlerden bazılarının bu yöreye yerleşmesi ile nüfusta belirgin bir artış görülmüştür. İstanbul metropoliten kent alanının oluşmaya başladığı bu dönemde; Küçükçekmece Gölü kenarındaki eski çiftlikler parseller halinde bölünerek arsa olarak satılmaya başlanmıştır. Bu araziler üzerinde düzensiz bir yapılaşma oluşmuş ve sanayi tesislerinin kurulmuştur. Daha sonra ise kooperatifler, alanda birçok site kurmuştur. İlçe sınırları içindeki yerleşim alanlarında nüfus 1965'ten 1970'e kadar %100'e varan artışlar göstermiş, 1970-1980 arasında da bu artış sürmüştür (Aydın T., 2005, s. 77).

1980'den sonra TEM otoyolunun açılması, Tem ile E-5 otoyolları bağlantı yollunun yapılması ve bu yolun kenarında sanayi tesislerinin kurulması nüfus artışını hızlandırmıştır. Sanayi tesislerinin etrafında düzensiz konut yerleşmeleri oluşmuştur. Hızlı büyümenin en önemli nedenleri, İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ve Halkalı Konutları'nın yapılmasıdır. 1970'li yıllara kadar, İstanbul'un en temiz bölgesi durumunda olan Küçükçekmece, Nükleer Araştırma Merkezi'nin de kurulması ile plansız ve çarpık kentleşmeye teslim olmuştur. 1988'de İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla birlikte yoğun olarak göç almaya başlamıştır. Özellikle suriçi bölgesindeki sanayinin desantralize edilmesi için yapılan İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, Küçükçekmece Gölü'nün koruma altında olan bir su havzası durumunda olmasıyla çelişmektedir. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi daha sonra sadece küçük sanayi ile sınırlandırılmıştır (Aydın T., 2005, s.s. 75-77).

3.6.2. Planlama Çalışmaları: Küçükçekmece ilçesinde 2004 yılında yapılan tespit çalışmalarına göre toplam 44.400 bağımsız yapı mevcuttur. Bu yapılardan 6600'ü ruhsatlıdır. Bu değerlere göre ilçenin yapı stokunun % 15'i ruhsatlı bir diğer deyişle yasaldir. 2009 yılı itibariyle ilçede, 2004'ten sonra toplam 8400 yapı yapılmış olup, bunların hepsi ruhsatlıdır. Bu tablo karşısında, oransal olarak büyük değişikliklerin

olduğu söylenemez, ancak son beş yıl içinde yasaya aykırı ve kaçak olarak yapı yapılmamış olması önemli bir adımdır (Küçükçekmece Belediyesi, 2009). Gerçekleştirilen planlama çalışmaları ve planlama süreci içinde kullanılan planlama ve uygulama araçları da bu yaklaşımın tasdiklemektedir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.30).

3.6.3. Gündemdeki Projeler: Küçükçekmece Belediyesi, 2004 seçimlerinin ardından hızlı bir yapılanmaya girmiştir. Bu konuda, Kasım 2004'teki Uluslararası Kentsel Dönüşüm ve Uygulamaları Sempozyumu ve Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması kapsamında belirlenen 'dönüşüm' alanlarına yönelik olarak senaryo çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu alanlar Cennet Mahallesi, Kanarya Mahallesi, Altınşehir Mevkii, Ayazma ve Tepebaşı Mahalleleridir (Küçükçekmece Belediyesi, 2004).

İlk etap yenileştirme uygulaması için Ayazma ve Tepeüstü Mahalleleri seçilmiş, bu amaçla da Küçükçekmece Belediyesi, TOKİ ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol metni Ek5'te sunulmuştur. Buna göre TOKİ tarafından Halkalı 182/1 ada/parsel ayazma ve Tepeüstü mevkiindeki gecekonduların temizlenmesi için kullanılacaktır. TOKİ'ye ait olan bu arazi, yine TOKİ tarafından, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'na dayalı konut yapılacaktır. Buraya yapılacak olan konutlar sosyal konut olarak adlandırılmaktadır (Aydın T., 2005, s.78).

Protokol, sadece gecekonduların temizlenmesini içermemekte, kentsel tasarıma yönelik ön şartları da sunmaktadır. Kentsel tasarımda üst ölçek yaklaşımı öngören protokol kapsamında, Ayazma bölgesinde gerçekleştirilecek olan kentsel tasarım projelerinin, Olimpiyat Köyü, Kongre Vadisi ve rekreasyon alanlarıyla bütünleşik bir yapı sergilenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca proje kapsamında, TOKİ tarafından yapılacak olan konut ve ticaret birimlerinden, Küçükçekmece Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne de arsa payları verilecektir. 'Kentsel dönüşüm' projelerinin yanı sıra, kentsel tasarım, özellikle de meydan tasarımlarına hız veren belediye, Küçükçekmece ve Halkalı meydanları için alternatif projeler hazırlatmıştır (Aydın T., 2005, s.78)

3.6.4. Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü Mahallesi: Ayazma Mahallesi, Küçükçekmece İlçesi'nin içinden geçen TEM otoyolunun ve Halkalı Toplu Konutları'nın kuzeyinde bulunmaktadır. Atatürk Olimpiyat Stadı'nın ve İkitelli Organize Sanayi Bölgesi arasında kalan mahalle, kaçak yapılaşma ile bugünkü görünümüne kavuşmuş ve oldukça yoğun bir yerleşim alanı haline gelmiştir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.30). Çalışma alanının sınırları Şekil 3.6.4.1.'de görülmektedir.

Ayazma Mahallesi ile ilgili bir ayrıntı daha, resmi kayıtlara bakıldığı zaman kendisinden, adından hiçbir iz rastlanmamıştır. Yani resmi kayıtlara göre aslında böyle bir mahalle yoktur ya da bahsettiğimiz koordinatlarda, devlet eliyle belirlenmiş bu şekilde isimlendirilmiş sınırları çizilmiş bir yerleşim alanı mevcut değildir. Bu mahallenin varlığına, sakinleri tarafından can verilmiş, sınırları sakinleri tarafından çizilmiş ve adı yine sakinleri tarafından belirlenmiştir. Onları temsil eden 'Ayazma Mahallesi muhtarı' ünvanına sahip bir temsilcileri olmasa da bu 'mahalle' orada ve sakinleri başka bir mahallenin muhtarını seçmekte ve ondan 'hizmet' almaktadırlar. Bu ayrıntıya rağmen, yerleşmenin tarihinin 80'li yıllarda başladığını da dikkate alırsak, "bir mahalle görmezden gelinebilir mi?" sorusuna "evet" yanıtını verebiliriz (Aydın T., 2005, s.79).

Şekil 3.6.4.1. Ayazma Mahallesi Hava Fotoğrafi (Aydın T., 2005, s.79)

İdari bölünüşe göre Ayazma, İkitelli Ziya Gökalp Mahallesi'ne bağlıdır. Devlele herhangi bir bağlantısı olmayan bölgenin ne ilköğretim okulu ne de sağlık ocağı vardır.

Küçükçekemece'deki kentsel yoksulluğun bir yüzü olan Ayazma'da yaşayanların gözünde zenginler "yukarıda, vadi yamaçlarının üstündeki sitelerde ya da uzaktan rahatlıkla gördükleri yüksek apartmanlar halinde kurulmuş olan toplu konut alanlarında yaşayanlar. Kendilerine yukarıdan baktıkları yanı sıra, bir de pisliklerini Ayazma'ya akıtıyorlar" (Ocak E., 2003, s.111).

Ayazma Mahallesi, toplamda 127.5 hektar olup, sınırları içerisindeki toplam yapı sayısı 1900'dür. Bu 1900 yapının 1080'İ konut olup, diğer yapılar da boş binalar, müstemilatlar ve diğer fonksiyonlardır. Su toplama alanında bulunan ve bir vadi boyunca yayılan yerleşmenin toplam alanının 34 hektarı dere koruma kuşağında kalmaktadır. Ayazma Mahallesi'nin nüfusu yaklaşık 9000 olarak tahmin edilmiştir (Aydın T., 2005, s.80).

Perause ve Dekhli Ayazma için “geniş çapta hakim olan işsizlikten dolayı, Ayazma mahalle kimliğine sahip değildir. Yani başka bir yerde, ne olursa olsun, bir iş fırsatı karşılarsa, hemen orayı terk etmeye hazırlar. Ayrıca, böyle hareketli ve istikrarsız bir nüfusla asla bir mahalle oluşturulamaz...Öyle ki görünülemez ve geçici bir ‘yerleşim alanı’ söz konusudur” demektedirler (Perause ve Dekhli, 2002, s.82).

Aynı şekilde Ocak da Ayazma'nın Küçükçekmece'nin en yoksul mahallesi olduğunu vurgularken, Ayazma'nın ‘İstanbul’un köyü mü yoksa mahallesi mi?’ sorusuna cevap ararken “İkitelli-Ayazma tam bir arada kalmışlık hali. Ne köy, ne de kentin bir parçası. Ama İkitelli-Ayazma İstanbul'un bir mahallesi...” sonucuna varmaktadır (Ocak E., 2003, s.111).

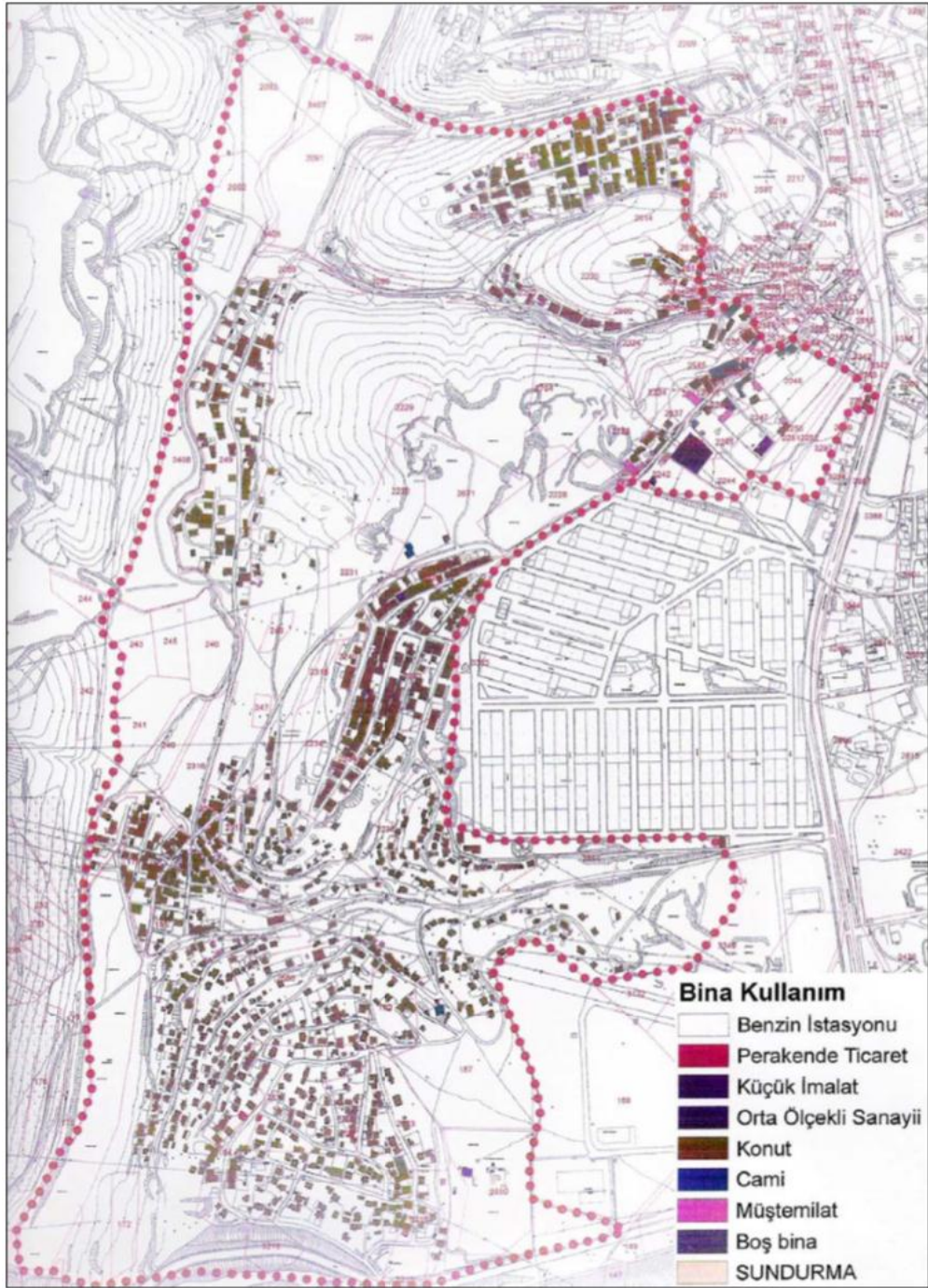
Ancak Perause ve Dekhli ise şöyle devam etmektedir, “Ayazma'nın resmi bir varlığı olmasa bile günlük yaşamdan kaynaklanan birtakım somut ihtiyaçlar bu çeşit bir ‘mahalle’ bilincinin şekillendirmesini sağlamıştır” (Perause ve Dekhli, 2002, s.82).

Gecekondulaşma sürecinde bahsettiğimiz ve çoğu gecekondu bölgesinde de olduğu gibi Ayazma'da da hemşehrilik ilişkileri oldukça kuvvetlidir. Nüfus yapısı oldukça renkli olan Ayazma'ya ilk olarak “yerleşim yerinin ‘kurucuları’ ve aynı zamanda arsaların ilk satıcıları veya dağıtıcıları olan Erzurumlular gelmiş; son olarak da Bingöl ve Muşlular” (Perause-Dekhli, 2002, s.83).

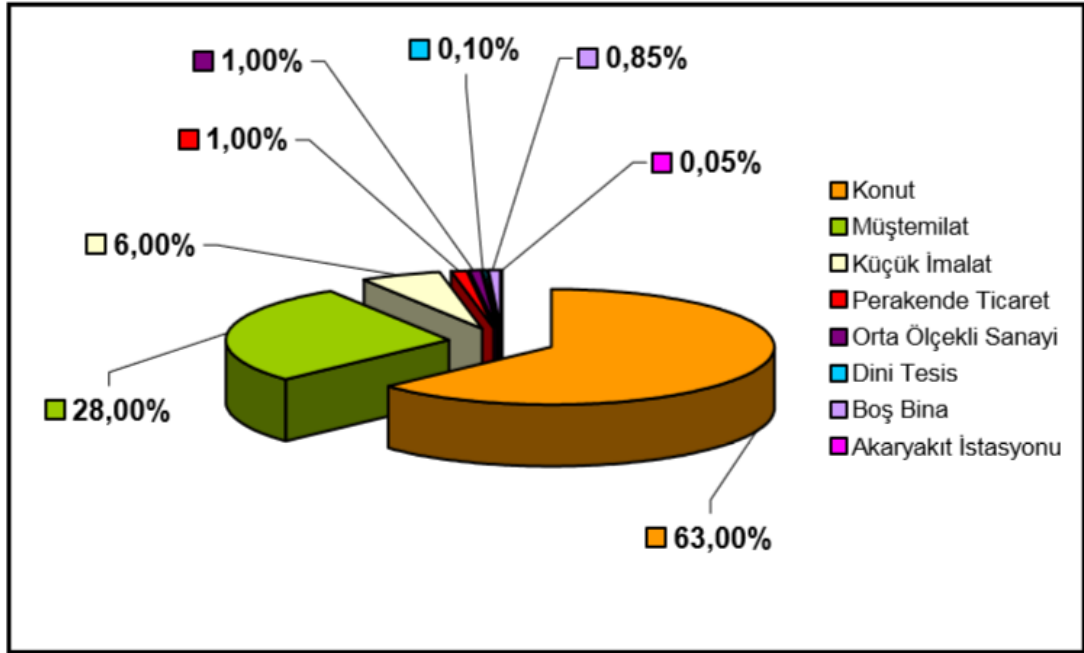
3.6.5. Fiziksel Yapı Analizleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü'nün yaptığı Küçükçekmece Arazi Tespit çalışmasının sonuçlarının kullanılacağı bu bölümde, Ayazma Mahallesi'nin fiziksel durumu, mekansal kullanım özellikleri ve mülkiyet durumu ortaya konmaktadır. İstanbul Büyükşehir

Belediyesi tarafından bu çalışmada kullanılmış olan arazi tespit föyü EK6'da görülmektedir.

Arazi Kullanımı Analizi: Ayazma Mahallesi'nin arazi kullanımına bakıldığında, alanın % 63'nün konut olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada bulunan diğer işlevler ve yüzdelik dağılımları ise %28 ile müstemilat, %6 ile küçük imalat, %1 ile perakende ticaret, %1 ile orta ölçekli sanayi, %0.10 ile dini tesisler ve %0.05 ile akaryakıt istasyonudur. Bölgede 3 adet dini tesis bulunup, eğitim tesisi ise bulunmamaktadır. Ticaretin yoğunlaştığı alan olarak ise her hangi bir yeri işaret etmek mümkün değildir. Ancak yörede haftada bir gün Pazar kurulmaktadır (Aydın T., 2005, s.81). Arazi kullanımının mekansal dağılımını ise Şekil 3.6.5.1'de görmekteyiz. Ayrıca bu oranları Şekil 3.6.5.2'de görmekteyiz.

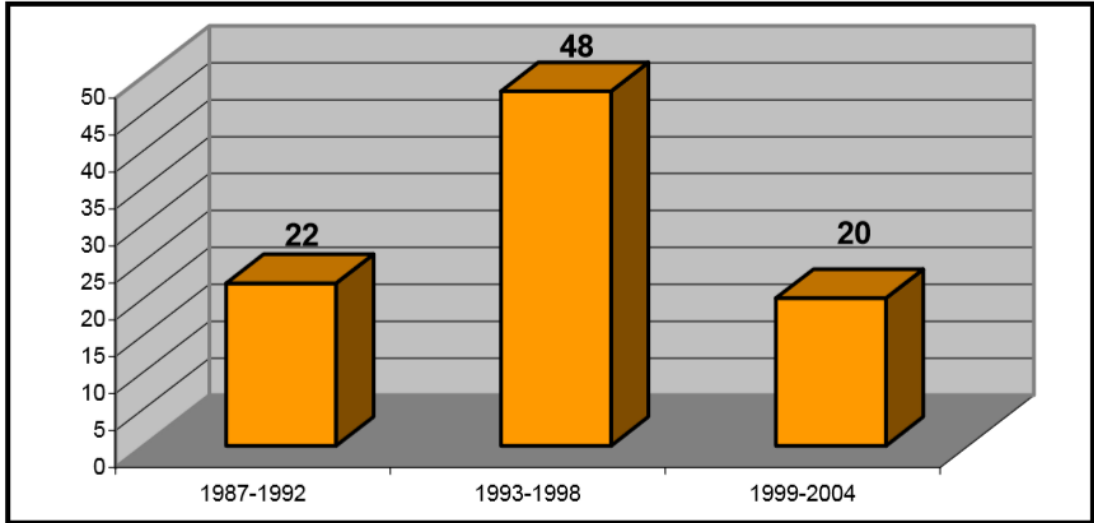
Şekil 3.6.5.1.Arazi Kullanımı (Aydın T., 2005, s.82)

Şekil 3.6.5.2. Arazi Kullanımı oranları (Aydın T., 2005, s.83)

Bina Durum Analizi

Mahalledeki binaların büyük çoğunluğu oldukça çöküntü durumdadır. Sadece 4 kat ve üzeri yapılar iyi durumdadırlar, onların da çoğunun projesiz yapılar olduğu göz önünde tutulursa, yörenin genel yapı kalitesinin bir hayli düşük olduğu sonucuna varılabilmektedir. Binaların durumları ile ilgili fikir vermesi açısından anket sonuçlarından çıkartılan bina yapım yıllarına bakıldığında ise %47 gibi bir oranla en çok 1993-1998 yılları arasında inşa edildiği görülmektedir. Yine anket sonuçlarından hareket edersek, yapıların % 22'si 1987-1992 yılları arasında %20'si ise 1999-2004 yılları arasında inşa edilmiştir (Aydın T., 2005, s.87). Bu oranları Şekil 3.6.5.3'de görmekteyiz.

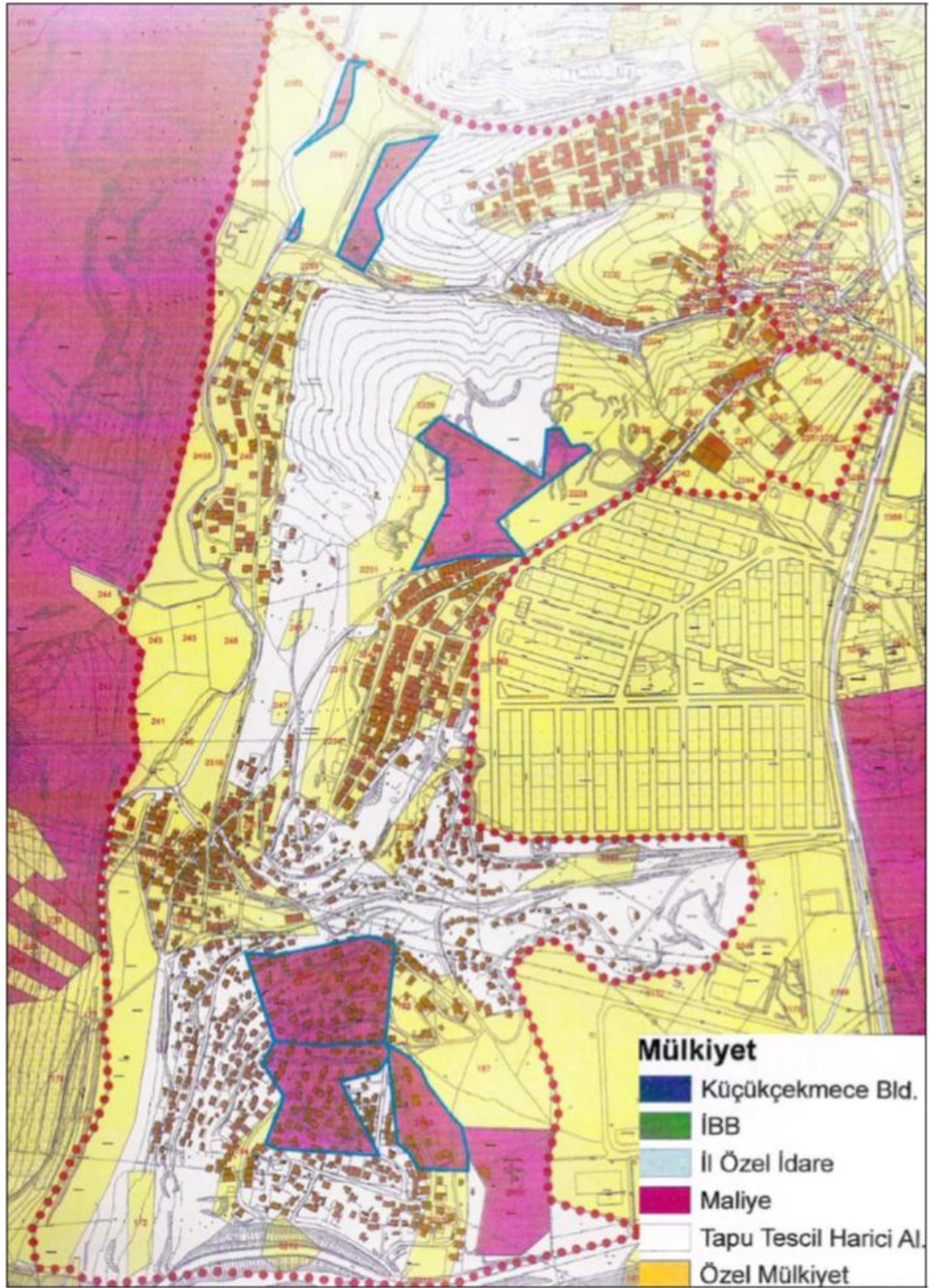

Şekil 3.6.5.3. Bina Durumu Oranları (aydın T., 2005, s.88)

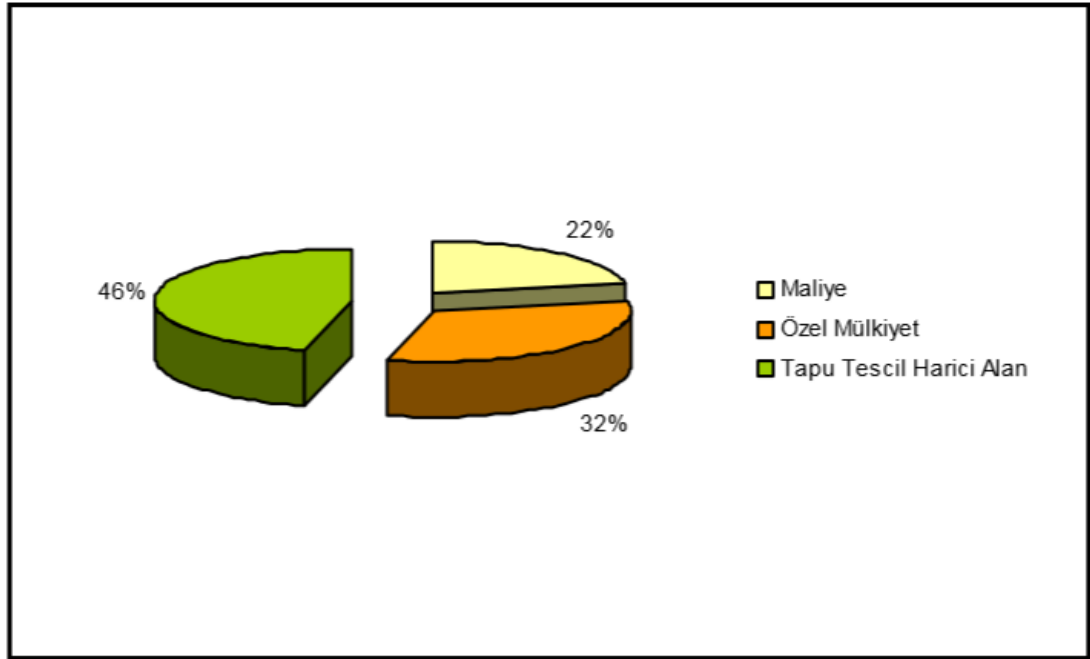
Mülkiyet Analizi

Ayazma'nın toplam alanının 58.65 hektarı tapulama harici alanlar; 28.05 hektarı hazine mülkü ve 40.80 hektarı da özel mülkiyet olarak dağılmaktadır. Dere koruma kuşağında kalan 34 hektarlık alanın 5.4 hektarı tapulama harici alan ve 28.6 hektarı ise özel mülkiyet kapsamındadır. Yine bu koruma kuşağında kalan toplam 404 yapının 225'i konut geri kalan 179'u ise müştemilattır (Aydın T., 2005, s.90).

Alanda tapu tescil harici alan oranı %46'dır. Bu oranı, % 32 ile özel mülkiyet ve %22 ile maliye mülkiyeti izlemektedir. Ayrıca bu oranları Şekil 3.6.5.5'de görmekteyiz.

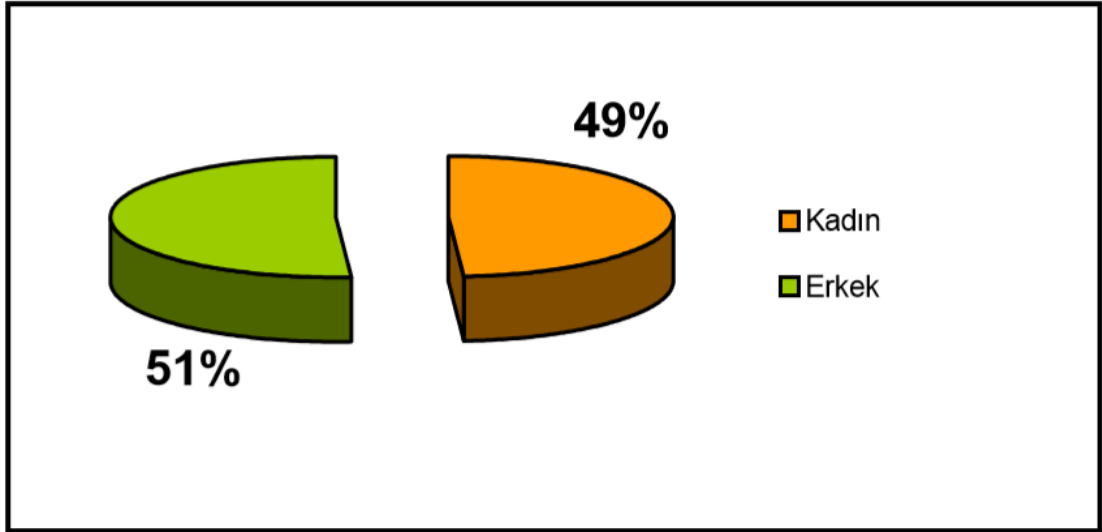
Şekil 3.6.5.4. Mülkiyet Durumu Paftası (Aydın T., 2005, s.91)

Şekil 3.6.5.5. Mülkiyet Durumu Oranları (Aydın T., 2005, s.92)

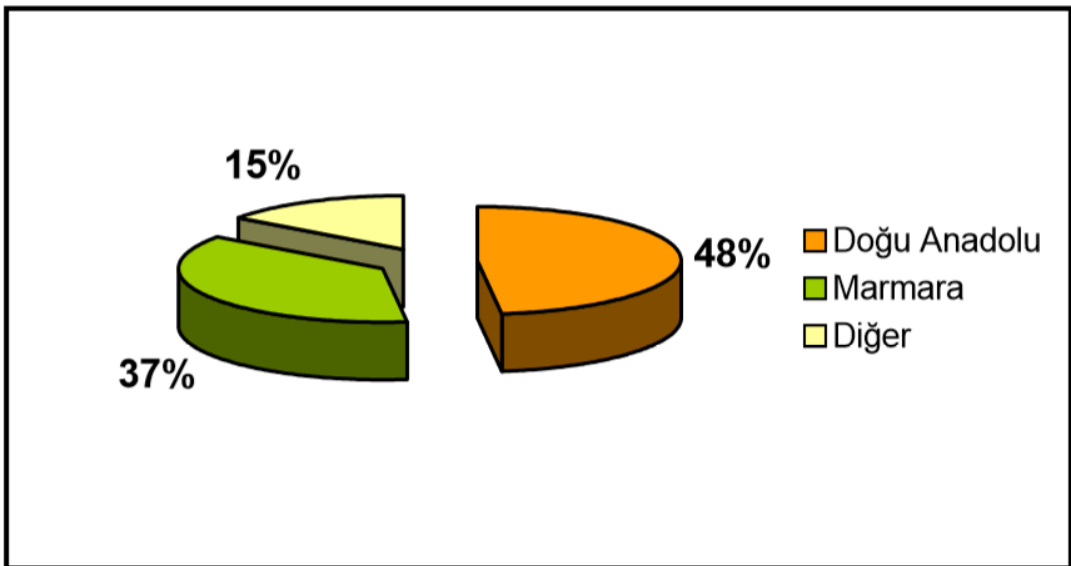
3.6.6. Sosyal Yapı Analizleri: Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Proje Ar-Ge Koordinasyon Birimi'nin gerçekleştirdiği anket çalışması sonuçlarının değerlendirileceği bu bölümde, Ayazma Mahallesi'nin sosyal dokusunun genel özelliklerine saptamak ve halkın nasıl bir yerde ne şartlarda yaşadığı ortaya konulmaktadır. Saha çalışmasında kullanılan anket föyünde dikkate alınan sorulardan oluşturulan anket örneğini Ek7'de görmekteyiz.

Anket sonuçlarına göre, oldukça genç bir nüfusa sahip olduğu ortaya çıkan Ayazma Mahallesi'nde, nüfusun % 38'i 0-14 yaş grubuna dahildir. Anket çalışması sırasında soruları yanıtlayan kişilerin %49 kadın ve %51'i erkektir (Aydın T., 2005, s.94). Bu oranları Şekil 3.6.6.1'de görmekteyiz.

Şekil 3.6.6.1. Cinsiyet Oranları dağılımı (Aydın T., 2005, s.94)

Yine anketten çıkan sonuçlara göre, Ayazma Mahallesi'nde yaşayanların % 48'i Doğu Anadolu, % 37'si ise Marmara doğumludur. İstanbul doğumlu hane reisi oranı ise sadece % 1.3'dür (Aydın T., 2005, s.95). Doğum yerine ilişkin oranları Şekil 3.6.6.2.'de görmekteyiz.

Şekil 3.6.6.2. Doğum Yeri Dağılım Oranları (Aydın T., 2005, s.95)

Bitirdikleri okullar itibariyle alanda yaşayanlar incelendiğinde, Ayazma Mahallesi'nde eğitim oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Burada

yaşayanların % 23'ü okuma yazma bilmemekte, % 22'si ise yalnızca okur-yazardır. İlkokul mezunu olanların oranı ise % 43,6'dır. Yöre halkının %7'si orta okul, %4'ü lise ve sadece %0.3'ü ise üniversite mezunudur (Aydın T., 2005, s.95).

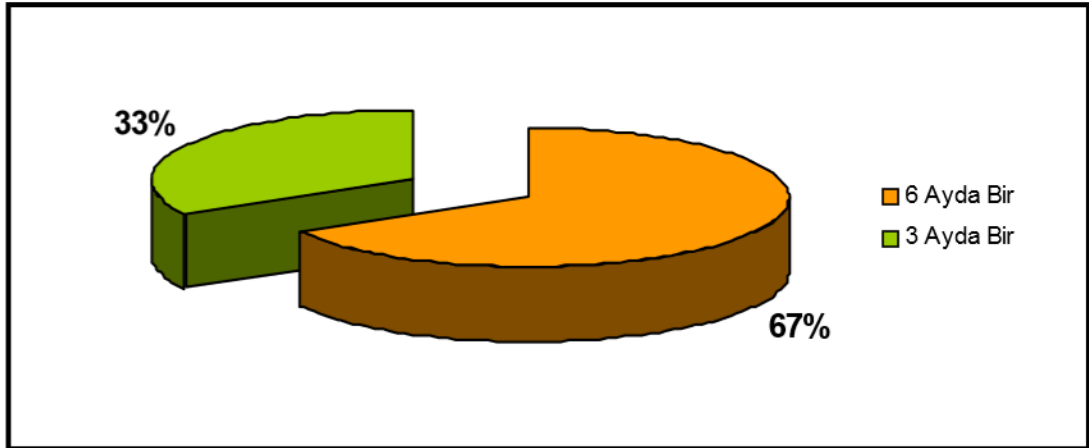
Anketten çıkan en önemli sonuçlardan birisi de alandaki işgücünün % 67'sinin Bağcılar ilçesinde çalışmasıdır. Bu oranı % 11.3 ile Küçükçekmece'de ve %9.4 ile İstanbul dışında çalışanlar izlemektedir. Büyükçekmece'de çalışanların oranı %2.8 iken Bakırköy'de ve Bahçelievler'de çalışanların oranı da %0.9'dur (Aydın T., 2005, s.96).

Ayazma mahallesinde eğitim tesisi bulunmamaktadır. Buna göre anketlerden çıkan sonuçları değerlendirdiğimiz zaman okul çağındaki çocukların %18'inin ilçe merkezindeki okullara, %76'sının da Avrupa yakasındaki farklı okullarda eğitim görmeyi tercih ettiği görülmektedir (Aydın T., 2005, s.96).

Ayazma mahallesinde aynı evde yaşayan aile sayısı incelendiğinde çekirdek aile yapısının oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Yapılan anketin sonuçlarına göre 1 ailenin yaşadığı hanelerin oranı %85 iken 2 ailenin birlikte yaşadığı hanelerin oranı % 8, ve 3 ailenin birlikte yaşadığı hane oranı %7 olduğu ortaya çıkmaktadır (Aydın T., 2005, s.98).

Ailedeki kişi sayısı incelendiğinde ise Ayazma mahallesinde 4 kişilik aile oranının %22.4, 6 kişilik aile oranının % 17.1, 5 kişilik aile oranının %13.2, 3 ve 7 kişilik aile oranlarının %10.5, 2 kişilik aile oranlarının %7.9, 8 ve 9 kişilik aile oranlarının %6.6, 11,12,13 ve 15 kişilik aile oranlarının ise %1.3 olduğu görülmektedir (Aydın T., 2005, s.99).

3.6.7. Ekonomik Yapı Analizleri: Anket değerlendirme sonuçlarından bilgilere göre hane reislerinin % 67'si 6 ayda bir, % 33'ü ayda bir olmak üzere düzenli olarak yiyecek, giyecek, yakacak; vb. yardımı almaktadır (Aydın T., 2005, s.112). Bu dağılımı Şekil 3.6.7.1'de görmekteyiz.

Şekil 3.6.7.1 .Yardım Periyotları Dağılımı (Aydın T., 2005, s.112)

Yapılan anketten çıkan sonuçlara göre Ayazma Mahallesi'ndeki kira değerlerine bakıldığında nüfusun % 37'sinin 100-150 milyon arasında, % 21'inin 50 milyondan az ve yine % 21'inin 50-100 milyon arasında kira ödediği ortaya çıkmaktadır(Aydın T., 2005, s.96).

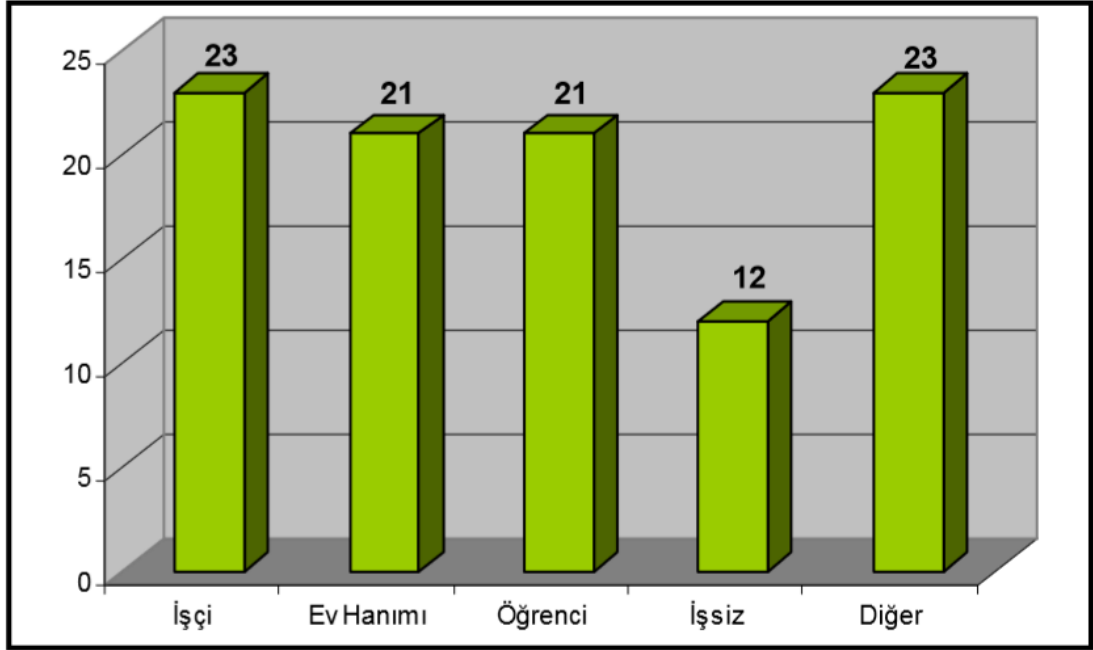
Yine anket sonuçlarına göre, bu kira gelirleri %58'lik kesimin aylık gelirinin üçte birine ve %32'lik kesimin de aylık gelirinin dörtte birine tekabül etmektedir (Aydın T., 2005, s.113).

Ayazma mahallesi sakinleri sosyal güvence sahipliği açısından incelendiğinde ise çalışan nüfusun, % 63'ünün herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadığı, sadece %37'lik bir kesimin sosyal güvencesinin olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca hane reislerinin % 28'i SSK'lıdır ve mahallede Yeşil Kart sahibi olanların oranı % 10 oranındadır (Aydın T., 2005, s.114).

Ayazma mahallesinin ekonomik yapısına dair çıkan en vahim sonuçlardan birisi de hanelerin %13'ünde çalışan hiç kimsenin bulunmamasıdır. Buna göre 1 kişinin çalıştığı hane oranı % 59 olmaktadır (Aydın T., 2005, s.114).

Mahalledeki meslek dağılımına bakıldığında yöre halkının %23'ünün özel sektörde ücretli işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Şekil 3.6.7.2'den de anlaşılacağı gibi yapılan anketlere göre ev hanımlarının oranı %21, öğrencilerin oranı %21 ve işsizlerin oranı da %12'dir. Grafikte "diğer" olarak gösterilen kesim emekli, esnaf ve

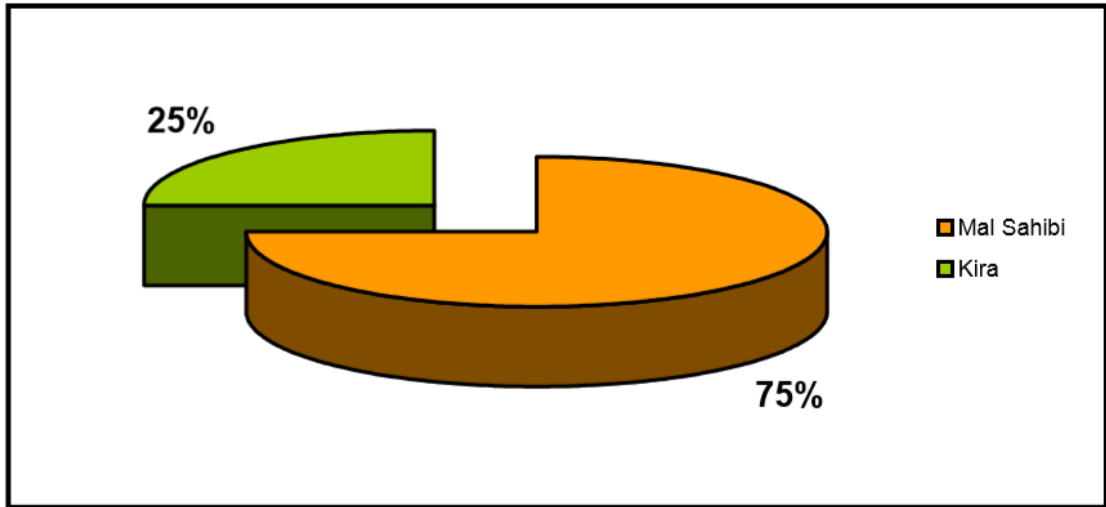
düzenli bir gelire sahip olmayanları göstermektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında yaklaşık olarak %30'luk bir kesimin çalışarak, %70'lik kesime baktığını söylemek mümkündür (Aydın T., 2005, s.115).

Şekil 3.6.7.2. Yerel Halkın Meslek Dağılımı (Aydın T., 2005, s.115)

Ayazma mahallesinde işgücünün % 99'u ücretli olarak çalışmakta, sadece %1'lik bir kesim kendi hesabına çalışmaktadır. Bu kesim de yöredeki dükkan sahibi esnaflar olmaktadır (Aydın T., 2005, s.115).

Tipik bir gecekondü alanı olarak nitelendirdiğimiz Ayazma mahallesinde mal sahipliği oranı %75, kirada oturanların oranı ise %25 olmaktadır. Şekil 3.6.7.3'da da gördüğümüz bu dağılıma göre yörede gecekonduların kiraya verilmesi söz konusu olup, insanın en doğal hakkı olan barınma amacıyla ortaya çıkan gecekondulaşmanın, artık para kazanma kapısı haline getirildiği gözler önüne serilmiştir (Aydın T., 2005, s.116).

Şekil 3.6.7.3 Meskenlerin Mülkiyet Durumu Dağılımları (Aydın T., 2005, s.116)

3.6.8. Uzlaşma Yöntemleri: Projenin hazırlık etabı içerisinde gerçekleştirilen bir diğer ve önemli adım da muvafakatname durum incelemeleridir. Toplamda mülkiyet dokusu % 44 özel ve %56 hazinedir. Küçükçekmece Belediyesi ve TOKİ işbirliği ile Ayazma ve Tepeüstü tapusuz ve tapululara yönelik olarak farklı muvafaknameler hazırlanmıştır. Nihai muvafakatnameler için alternatifler, kullanıcılar ve ilgili muhataplar açısından birçok defa değerlendirme yapılmıştır. Ayazma ve Tepeüstü bölgelerindeki tapusuz ve tapulu hak sahiplerine yönelik hazırlanarak , uygulamaya geçen anlaşma bölgelerinin kapsamı farklıdır. Boşalan bölgelerden transfer edilen nüfus kendilerine uygun muvafakatname koşullarınca yeni yaşam alanı olan Bezirganpaşa Toplu Konut Alanı'na yerleşmektedirler (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.42).

3.6.9. Uygulama Süreci: Uygulama sürecine gelindiğinde; İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, projenin yürütülmesi ve uygulanması sürecinde etkin bir rol üstlenmektedir. TOKİ, projenin kaynağını sağlamıştır. Halkın yerleştirileceği Bezirganbahçe'deki konutların inşaatını üstlenmiştir. Bunun karşılığında gecekonduların yıkımından sonra boşalacak alanın mülkiyet hakkı ilgili yasa gereği TOKİ'ye verilip, imar planlarına göre yeni konut alanlarının inşaatına başlama görevini üstlenmiştir. TOKİ; aynı zamanda proje sürecinde hak sahipliği tespit çalışmalarında Küçükçekmece belediyesi ile işbirliği içinde çalışıp sözleşmelerin imzalanmasını denetlemiştir. Yerel yönetim olarak Küçükçekmece Belediyesi,

projenin uygulama sürecinin tamamında rol alan, proje yürütücüsü ve bölgede yaşayanlarla birebir ilişki kuran kurumdur. Arazi tespit çalışmaları, hak sahiplerinin belirlenmesi, sözleşmelerin imzalanması, kura çekimi, kendi kaynakları ve kendi işgücü ile nakliye işlemlerini ve gecekonduların yıkımını gerçekleştirmiştir. Uygulama süreci, projenin amacına ulaşmada kolaylaştırıcı etapları ve yeni yaşam alanındaki toplumsal destek sistemine geçişteki uygulama aşamalarını kapsamaktadır (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.44).

3.6.10. Yeni Yaşam Alanına Yerleşim: 15 Eylül 2006 tarihinde gerçekleştirilen kura çekimi ile hangi birim konutta oturacağı belirlenen haneler bu belirlemenin ardından bütünüyle belediye tarafında organize edilen ve maliyetleri karşılanan süreçlerde Ayazma -Tepeüstü bölgesinden Bezirganbahçe'ye taşınmışlardır.

Şekil 3.6.10.1. Bezirganbahçe Toplu Konut Alanı (WWW.Küçükçekmece.bel.tr)

13 Şubat 2007 tarihinde başlayan bu 1. etap taşınma süreci toplam bir ay sürmüştür. Bu sürecin tamamlanması ile de Ayazma-Tepeüstü bölgelerinde boşalan yapıların yıkım süreci bir başka deyişle alanın tesfiye süreci başlamıştır. Bu uygulamanın ardından tapulu olan hanelerin kura çekimleri de 5 etap halinde gerçekleşmiştir. I. etap kura çekimleri hazine mülkünde işgalci olan mülk sahipleri için gerçekleştirilmiş ve bu etap bütünüyle belediyenin organize ettiği ve yükümlülüğünü üstlendiği bir aşama olup bu aşama sonunda toplam 943 hane yeni konutlarına taşınmışlardır. II. etap tapulu mülk sahiplerine yönelik 2007 yılında 223 hanenin kura çekimleri, III. etap tapulu mülk sahiplerine yönelik 2007 yılında 289 hanenin

kura çekimleri, IV. etap tapulu mülk sahiplerine yönelik 2008 yılında 42 hanenin kura çekimleri ve V. etap tapulu mülk sahiplerine yönelik 2009 yılında 263 hanenin kura çekimleri gerçekleştirilmiştir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.46).

Bugün Bezirganbahçe Toplu Konut Alanı'na Ayazma-Tepeüstü bölgesinden toplam 1365 hane taşınmıştır. Bu hanelerden 967'si halen bölgede ikamet etmeye devam etmektedir. 200 hane daha önce ödeme zorunluluğuna alışık olmadığı hizmet bedellerinden ve konutların aylık ödemelerinden dolayı konutunu devr etmiş ve bölgeden ayrılmıştır. Halen 258 hane Ayazma-Tepeüstünde ikamet etmekte olup, Ayazma Köyiçi Mevkii'nde inşaatı süren yeni konut alanlarına taşınmak için inşaat sürecinin tamamlanmasını beklemektedir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.46).

3.6.11. Boşaltılan alanın Temizlenmesi: Bu alana ilişkin fonksiyonlandırma ve kentsel tasarım çalışmaları 25 Mayıs 2005 tarihinde yeni Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Çalışmasının başlangıcından yaklaşık bir yıl sonra kurulan İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı tarihlerde yine İMP tarafından başlatılmış olan 1/1000, 000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Çalışmaları'nın devam ettiği süreçte bu çalışmalara paralel olarak Kentsel Tasarım Birimi tarafından alana ilişkin fonksiyon ve tipolojisi belirlenmiş ve bu saptamaların ardından ayazma- Tepeüstü bölgesi için belirlenen ilke kararları ve yoğunluklar doğrultusunda 1/ 5000 ölçekli Nazım Plan çalışmaları İMP tarafından 1/ 1000 ölçekli Uygulama İmar Planları da TOKİ tarafından hazırlanmıştır. Aynı süreçte İMP Kentsel Tasarım çalışmaları da başlatılmıştır. Küçükçekmece Belediyesi Kentsel Dönüşüm biriminin dışında sürdürülen bu çalışmalar sonucunda; TOKİ tarafından hazırlanan Tepeüstü Bölgesi planları 23.03.2007 tarihinde İBB tarafınca onaylanmış olup; 28.08.2008 tarihinde revizyon planları onaylanmıştır. Ayazma bölgesi planları ise, 13.02.2008 tarihinde İBB tarafından onaylanmış olup; TOKİ tarafınca hazırlanan revizyon planları 28.12.2008 tarihinde TOKİ tarafından onaylanmıştır (Turgut ve Çaçtaş , 2009, s.47).

3.6.12. Bezirganbahçe'de Yeni Yaşam: Çok paydaşlı, oldukça güç, uzun ve koordinasyonu zor bir sürecin sonunda Bezirganbahçe Toplu Konut Alanı yeni kullanıcılarıyla yaşam bulmaya başlamıştır. Uygulama İmar Planları, kentsel tasarım

çalışmaları ve inşaat süreci TOKİ tarafından kurgulanan, üretilenen ve uygulanan bu çalışmalar sonucunda inşaatı son bulan bölgeye taşınması süreci başlamıştır. I. etap sonunda 943 hane Ayzma-Tepeüstü bölgelerinden Bezirganbahçe'ye taşınmıştır. Buraya yerleşim süreci kentsel dönüşüm projesinin olumlu, olumsuz tüm boyutlarının ötesinde yeni bir yaşam, yeni bir heyecan ve farklı bir soluşun da başlangıcı olmuştur. Bezirganbahçe'ye taşınan Ayazma ve Tepeüstü halkı yeni yaşam alanında farklı bir yaşamla tanışmıştır. Pek çok farklı boyuta sahip olan bu 'yeni yaşam' süreci; kullanıcıların alışkanlık, kültür, beklenti ve istekleri doğrultusunda şekillendiği gibi, konut alanın tasarım, organizasyon, yönetim, sürdürülebilirlik ve çevre ilişkileri ile yapı kalitesi ve üretim süreçlerinin de yine olumlu ve olumsuz olmak üzere oldukça önemli izlerini taşımaktadır (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.47).

2007 yılının Haziran ayından itibaren Küçükçekmece Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'ne bağlı AR-GE Şefliği'nin koordinatörlüğünde sürdürülen Sosyal Kalkınma Programı'nın irtibat ofisi olarak Halkalı Bezirganbahçe Toplu Konutları'nda bir birim kullanılarak çalışmalara başlanmıştır. Doğrudan girişin sağlanacağı organize bir yapının kullanılabilirlik ve tercih edilebilirlik açılarından çok daha çekici ve güvenilir olacağından ve giderek artan ve gelişen sosyal kalkınma program bileşenlerinin duyduğu yeni, çeşitli ve fonksiyonel mekan gereksinimlerinden dolayı yeni bir mekan arayışına girilmiştir. Uygulamalar sürecinde, belirlenen hedeflere ulaşmada örgütlenmenin sürekli hizmet verebileceği ve yaşayan nüfusun gerekli uzmanlarla ve yetkililerle sürekli iletişim kurabileceği, benimseyebileceği aynı zamanda bir buluşma, paylaşım, irtibat ve ortak yaşam alanı olabilecek bir merkezin inşa edilmesi yine proje koordinatörlüğünce kararlaştırılmıştır. Buradan hareketle belirtilen amaçlarla mimarisi özellikle gereksinimler ve alanın sosyal profili doğrultusunda hassasiyetle (çok çocuk sayısı, kadın katılımcının kolayca dahil olabileceği mekanlar, sergi, kermes alanları, eğitim mekanları, kütüphane vb.) yine proje birimi tarafından şekillenen, tasarlanan ve inşaat süreci başlatılan bu biriminin inşaatı TOKİ tarafından gerçekleştirilmiş olup Küçükçekmece Belediyesince tefriş süreci başlatılmıştır. 2010 yılı itibariyle Bizim Halk'a Sosyal Kalkınma Programı'nın çerçevesindeki faaliyetler Bezirganbahçe Halkalı Toplu Konutlarda yer alan yeni Bizim Halk'a İrtibat Merkezi'nde devam

edecektir. Ayrıca Küçükçekmece Belediyesi koordinatörlüğünde çeşitli sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetler sunularak da bölge halkına hizmet verilebilecek bir mekan üretilmiştir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.48).

3.6.13. Sonuç: Özellikle son yıllarda ilgili kamuoyunda sıkça söz edilen kentsel dönüşüm kavramına farklı anlamlar yüklenmekte ve bu alanda farklılıklar taşıyan uygulamalara tanık olunmaktadır. Kimi zaman anlamını-içeriğini kaybetmesi, hızla tüketilmesi gibi eleştirilere konu olan bu kavram; evrensel doğrulardan ve bilimsel tutarlı objektif yaklaşımlardan uzaklaşarak, uygulamalar bağlamında eleştiriler almaktadır. Öyle ki hatalı olan uygulamalar mıdır yoksa kavramın kendisi midir konusuna dek uzanan bu tartışmalar ilgili çevreler arasında da görüş farklılıklarına neden olmaktadır. Kentsel dönüşümün kötü, yanlış ve tehlikeli bir olgu olduğu yönündeki yargıları dahi içeren eleştiriler, mevcut uygulamaların haklı ve haksız mağdurlarını da kimi zaman boş yere uygulamaların karşısında direnç göstermeye teşvik etmektedir. Bu noktada sürecin kazananları ya da kaybedenleri gibi subjektif ancak iddialı bir takım kabullerin bile tartışılmaya başlandığı da görülmektedir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.52).

Mevcut her uygulama kendine özgü kimliklere ve süreçlere sahip olup, ortak bazı sorunlara da sahiptir. Ülkede kentsel dönüşüm sürecinde etkin kurumlardan biri olarak 2004 yılında '5162 sayılı Toplu Konut Kanunu'nda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun' ile aldığı yetkilerle dönüşümün merkezi düzeydeki uygulamacısı olarak devreye giren TOKİ: planlama sürecinde sahip olduğu yetkilerle birlikte süreçteki çok başlılığı artıran bir faktör olarak devreye girmekle birlikte, özellikle kentsel tasarım süreçlerinde sergilenen ortak sorumsuzluklara (tasarım kriterleri, insan ölçeğinden uzak mekan tasarımları ve uygulamaları, kamusal alan yaklaşımları, yapı kalitesi, çevrenin ve yaşam alanlarının kalitesinin sürdürülebilirliği adına yönetim süreçlerinin örgütlenmesi vb.) yol açmaktadır (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.52).

Ülkemizde ilgili paydaşların, siyasi baskı gruplarının, uygulamacıların, kimi kez yasa yapıcılarının; halkın tercihlerini, eğilimlerini, kabullerini, kamusal çıkarlarını ve

bilimsel gerçekleri göz ardı etmesi ve ortak çıkarlar ve kamusal hizmet yerine münferit çıkarlar öne çıkarması, çarpık süreçlerin kurgulanmasına neden olmaktadır. Söz konusu süreçler son derece kapsamlı ve yüksek farkındalık gerektiren çok boyutlu ve uzun süreli çalışmaları kapsamaktadır. Bu süreçlerin yönetimi, örgütlenmesi, farklı tarafların ortak çıkarlar doğrultusunda uzlaşması ve fikir birliğine varması uygulama örneklerinde zor süreçlere işaret etmektedir. Kurumlar, birimler, yöneticiler hatta aynı birim içinde kişiler arasında dahi oluşabilecek vizyon, misyon, kimlik ve kabul farklılıkları, kapasite değişiklikleri, kullanılan yöntem ve stratejiler, teknolojik olanaklar, siyasi yapılanma, görüş farklılıkları ve çıkar çelişkileri gibi pek çok farklı düzey ve düzemindeki ilişki ve profiller bu zor süreci objektif yaklaşımlardan kimi kez uzaklaştırabilen faktörler olarak sistemi şekillendiren ve kurgulayan ana etmenler olmaktadır. Bu noktada üst yönetiminin profili, vizyonu, kararlılığı yönetimi, tecrübesi ve birikimi çok önemlidir. Ekip ise; diğer önemli bileşendir. Buradaki kapasite, çeşitlilik, ortak değerler, kurum kültürü ve birikimi ile bu ekibin yönetim ve organizasyonu konusu şüphesiz sürecin kalite ve verimliliğini belirleyen değerlerdendir. Bu değerler tepe yöneticisinin ardından ara ve orta tüm yöneticiler ve koordinatörler için de geçerli ve önemli bileşenlerdir. Yöneticilerin niteliği, açıklık ve süreklilik de bir diğer önemli konudur (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.53).

Temel hedefi yasadışı olarak gelişmiş bir çöküntü alanının, çevre, fizik, mülkiyet ve sosyal sorunlarına bir çözüm modeli üretmek olan bu projede de olduğu gibi, gecekondularında geliştirilen kentsel dönüşüm çalışmalarının ilgi alanına giren sorun çok kapsamlı ve karmaşıktır. Yerel ölçeği aşan ve ulusal belirleyiciliği olan bu tür sorunların çözümündeki en önemli nokta üst ölçekli politika ve uygulama kararlarıdır. Bu bağlamda üst ölçekli ve bütüncül yaklaşımlar ve iyileştirme araçlarından bağımsız olarak uygulamaya geçen, bir anlamda sınırlı-sorumlu çalışmalar olarak yorumlanabilecek olan girişimlerin ulusal ölçekli sorunlarla baş etmesi oldukça zor olmaktadır. Bunun yanı sıra kurumsal olarak belirlenecek ideal şartları beklemek de gerçekçi bir çözüm gibi gözükmemektedir (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.56).

Atkinson'un da belirttiği gibi bunu da unutmamak gerekir; Çoğu insan daha iyi koordine olarak çalışmanın (ya da ortaklaşa bir yaklaşımın) önemli olduğu konusunda hemfikir olabilecekse de, bu çabanın kendi sonunu hazırlama tehlikesi de var olmaktadır. Sürekli olarak ideal bir yönetsel bir çözüm seti arayışı vardır ve bu arayış bu çözüm seti elde edildiği zaman her şeyin düzeleceği varsayımına dayanmaktadır. Bu teknik ayar olarak bilinen tüm konuların apolitize edilmesi tehdidi de içeren bir yaklaşım biçimidir. Diğer taraftan belki de bugüne kadar farklı yönetim düzeyleri ile bu düzeyler arasındaki etkin koordinasyonun yarattığı etkiyi destekleyecek uygulamalara ilişkin pek fazla bir veri olmadığını da bilmek gerekmektedir (Atkinson R., 2004, s.90).

Nitekim Kunzmann'a göre; aktörler, bakanlar, kurumlar ya da kuruluşların hedefler üzerinde basit bir şekilde anlaşamamaları, hemen göze çarpmayan haset, hırs ya da salt erk ilişkileri gibi hangi gerçek ya da stratejik nedene bağlı olursa olsun, kesinlikle yönetilmek istememektedirler (Kunzmann K., 1988, ss. 105).

Alandaki en temel belirleyiciliğin 'yoksulluk' olduğu ve yaşama dair umutların, heveslerin ve beklentilerin önündeki en önemli engel olarak yoksulluk ve yoksunluk sorunları giderilmediği müddetçe insan için verilen uğraşının amacına ulaştığı pek mümkün değildir. Bu endişe, kentsel kalite ve haklar arayışında yasa dışılığa rant sağlama ya da teşvik etme korkusu ile iç içe geçmiş ironik bir gerçeği işaret ederken, hassas dengelerin gözetilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Ve yasadışı yapılanmanın ve plansız gelişimin, kentlerin geleceğine ve sürdürülebilirliğine yönelik en önemli tehditlerden birini oluşturduğu unutulmamalıdır. Toplumsal haklar ve katılım süreçleri titizlikle ele alınmalıdır. Bu anlamda sürece katılan her paydaşın bilinç düzeyi ve konuya bakış açısı çok önemlidir. Farklı kültürel yapıların iç içe yaşadığı bölgelerde bu sorun daha da belirginleşmekte olup , çalışma öncesi kapasite gelişimi bu bağlamda önemlidir (Turgut ve Çaçtaş ,2009, s.51).

Sonuçta, yasal olmayan ve yasadışılığının da önünde yaşanılması olmayan bir alanın olduğu Ayazma-Tepeüstü gecekondu mahalleleri bugün neredeyse yok. Burada yaşanan altyapı sorunları, sosyal dışlanmışlık, mekansal sorunlar ve kentin içinde ama kentten uzak yaşayan insanlar da yok. Bu insanlar artık çoğunlukla

Bezirganbahçe Toplu Konut Alanında ki yeni evlerinde yaşıyorlar, eğitim ve sağlık hizmetlerini bölgelerinde yer alan kurumlardan alıyorlar. Peryodik sağlık taramaları, dezavantajlı gruplar olarak tanımladığımız, engelli, kadın ve çocuk nüfusun destek aldıkları sistemler var. Hamilelerin, yeni doğanların ve 0-5 yaş grubu çocukların ve ergenlerin, diyabetli hastaların takipleri yapılıyor, beslenme bilgileri veriliyor. Özellikle ilköğretim ve lise öğrencileri spor yapabiliyor. Yaşadığı kentin sunduğu fırsatları az da olsa değerlendirme şansını yakalıyorlar.

Bunlar projenin olumlu sayılabilecek yanları, ancak mekansal endişeler ne yazık ki hala bütünüyle yok olmadı, inşaat kalitesi ve kurgulanmış olan ortamın sürekliliği adına sıkıntılar hala mevcuttur. Bir yanda hiçbir yasal dayanağı yokken eğilimi tek katlı bahçeli evde yaşamak isteyen çoğunlukla işgalci statüsündeki aileler, diğer yanda deprem tehlikesi ardında kurduğu senaryoların ardından ürettiği konutlarla farklı mekansal kalite endişelerini gündeme taşıyan TOKİ, bir yanda da boşalan alanı bir plan hiyerarşisinde değerlendiremeyen, gerek fonksiyonlandırma gerekse tasarım süreçlerini gerektiği gibi tanımlayamayan büyükşehir yönetimi ve ilgili birimleri de bu anlamda soru işaretleri taşıyan bir sürecin sahibi olmuştur. Taşınmadan önceki yaşam profili ile bugünkü yaşam profilleri arasında önemli boyutta olumlu değişiklikler olmasına rağmen alışkanlıklar, yaşam deneyimleri ve beklentileri anlamında sınırları kaldırmakta zorlanan toplum ise yeni yaşam biçimine giderek alışmakta ve yeni koşulların avantajlarından yararlanmakta ancak işsizlik ve yoksulluk gibi en tepede duran sorunun giderilmesi adına da yapılacak çok iş olduğu açıktır (Turgut ve Çaçtaş, 2009, s.53).

4.BÖLÜM

ÇÖZÜM OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Günümüz dünya düzeninde küreselleşmeyle birlikte rekabetçilik de hızla artmaktadır. Böylesi “zorlu” bir ortamda ekonomik gelişme için hedeflenen de yalnızca günü kurtaran tedbirler almak değil, mevcudu koruyarak geliştirmektir. Bu da bir bakıma kalkınma kavramının temelini oluşturmaktadır, yani “Bir konu veya alanda gelişme, ulusal ekonominin bütüncül olarak ele alınarak istenilen düzeye ulaşılması”. Buraya kadar sorunsuz görünen bu olguda aslında temel bir eksiklik mevcuttur: Sürdürülebilirlik.

Klasik kalkınma teorileri ekonominin niceliksel boyutlarına odaklanmaktadır. Niceliksel boyutlara odaklanılırken ise çevre ve sosyal değerler göz ardı edilmektedir. Özellikle sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte mal ve hizmet üretimi bir kalkınma göstergesi olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Ancak artan dünya nüfusu ve ihtiyaçları ile küreselleşme doğal kaynaklar üstündeki baskıyı artırmaya başlamış, doğanın “taşıma kapasitesi” sınırlara dayanmış ve hatta aşılmıştır. Bu durum ekonomik kalkınmanın doğal kaynaklara yönelik ihtiyacını ve çevreyle olan bağlantısını gözler önüne sermektedir. Böylelikle de kalkınmanın sürdürülebilir olması zoraşmıştır (Aksu C, 2011, s. 4).

4.1. KALKINMA: Kalkınma toplumların gelişim süreçlerinden itibaren farklı dönemlerde farklı anlamlarda taşınmıştır. Kimi zaman sanayileşme, modernleşme, gelişme, büyüme gibi kendine yakın anlamlar taşıyan ifadeler yerine kullanılmış, onlarla iç içe geçerek ifade edilmiştir. Literatürde olduğu gibi günlük kullanımında da modernleşme, büyüme ya da sanayileşme yerine kullanılmaktadır. Bu farklı ifade ediş biçimlerinin nedeniyse kalkınmanın hem öznel hem de nesnel öğeler içermesidir. Bu durum da farklı kültürel, ekonomik ve sosyal yapılarıdaki ülkeler için geçerli bir kalkınma kavramının tanımlanmasını güçleştirmektedir (Aksu C,2011,s.5).

Kalkınma en temel anlamıyla bir konu veya alanda gelişme/ilerleme, ulusal ekonominin bütüncül olarak ele alınarak istenilen düzeye ulaşması olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifade de ise “Tarihsel olarak kalkınma az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde insani acıların azaltılması ve maddi refahı artırmaya yönelik potansiyelin harekete geçirilmesi” şeklinde belirtilmiştir (Aksu C., 2011, s.5).

Bu tanım da aslında hem bir hedef hem de bir süreci anlatmaktadır. Kalkınma kavramının bir diğer özelliği de toplumdan topluma farklılıklar göstermekte olmasıdır. Az gelişmiş ülkeler için kalkınma sosyal, kültürel ve ekonomik yapıda gerçekleştirilen değişimler ve düzenlemelerle gelişmiş ülkelerin düzeyine yetişmek iken, gelişmiş ülkelerde sosyal, kültürel ve ekonomik seviyesini mevcuttan ileriye taşımaktır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde kalkınma gibi çok bileşenli bir kavramı tanımlamak oldukça güçtür. Kalkınma yalnızca üretim ve kişi başına düşen gelirin artışı olmayıp sosyal, kültürel ve ekonomik yapının değişimi, üretim faktörlerinin etkinliğinin ve miktarlarının değişimi, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi öğeleri de içermektedir (Aksu C., 2011, s.5).

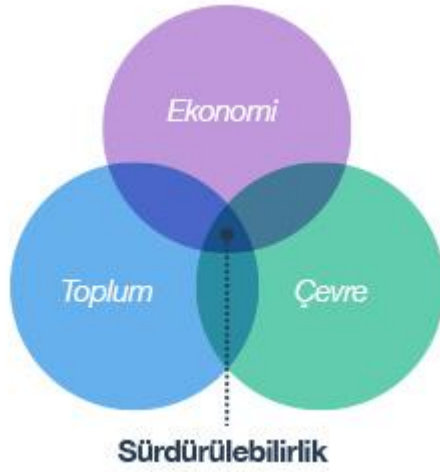
4.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: Dünya Bankası verilerine göre (2011), Son 20 yıl içerisinde dünya nüfusu 7 milyar kişiye yaklaşmıştır. Küreselleşme ile birlikte de uluslararası ekonomi hızla büyümüştür. 1990 yılında dünya genelinde kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla (GSMH) 4.063 USD iken 2009 yılına gelindiğinde bu rakam ikiye katlanarak 7.087 USD’ye ulaşmıştır (WB verileri, 2011). Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomilerde büyüme, kalkınmanın hızlandırılması, işsizliğin önüne geçilmesi, enflasyonun kontrolü gibi kısa vadeli politik hareketlere öncelik tanınmıştır (Dulupçu M. A., 2000, s.46)

Ancak bütün bunlar gerçekleşirken kalkınma ekonomisine yönelik eleştiriler artmaya başlamış, nüfus artışı ve sanayileşme ile birlikte doğal kaynaklara olan talebin ve bu kaynaklar üzerindeki baskının artışı küresel boyuttaki zenginliğin ve üretim-tüketim faaliyetlerinin sürdürülebilirliği konusunda sorgulamaların ihtiyacını gözler önüne sermiştir. Bu noktada toplumların gelişiminin devamlılığının yalnızca ekonomik açıdan değerlendirilmesi yerine ekonomik, sosyal ve çevresel unsurları bir

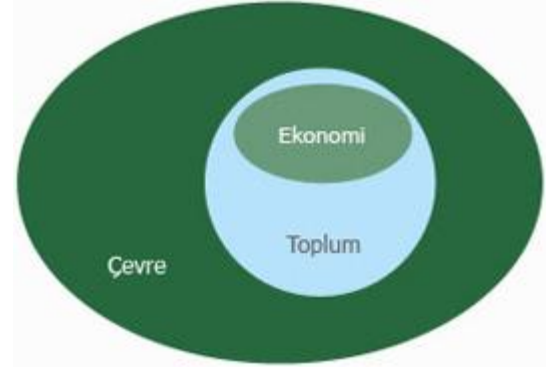
arada barındıran daha kapsamlı bir değerlendirmeye gidilmeye başlanmıştır. Böylelikle çok boyutlu bir kavram olan “sürdürülebilir kalkınma” ortaya konulmuştur (Aksu C, 2011, s.5).

4.2.1. Tarihçe ve Tanım: Her ne kadar 1970’li yıllarda tartışılmaya başlanmış olsa da, sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin geçmişi daha eski tarihlere dayandırılan görüşler demevuttur. Bu düşüncenin ilk kez 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başında Almanya’nın Baden Bölgesi’nde Kara Ormanların (Schwarzvald) yok oluşunu önlemek adına çıkarılan yasalarda yer aldığı görülmüştür (Aksu C., 2011, s.5).

Bu kavram resmi olarak ilk kez 1987 yılında Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’in başkanlığında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından yayımlanan “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland Raporu) adlı raporda kullanılmıştır. Buna göre sürdürülebilir kalkınma, “Bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarında ödün vermeden karşılamak” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım dahilinde sürdürülebilir kalkınma şematize edildiğinde üç daire modeli (three pillar veya three circles model) ortaya çıkmıştır (Şekil.4.2.1.1). Bu modele göre ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda eş zamanlı ve eşit kalkınma sürdürülebilirliği getirebilir. Aksi takdirde sürdürülebilirlik yerine dayanılabilir, yaşanabilir ve adil gibi ifadeler kullanılabilir. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımına dönüşecek olursa, tanım içerisinde ihtiyaç ve ödün verme kavramları yer almaktadır. İhtiyaç kavramı toplumların temel ihtiyaçlarına işaret ederken ödün verme ile bir sınır unsuru gözler önüne serilmektedir. Bu sınırlama çevrenin günümüzde ve gelecek nesillere yönelik toplumsal ve ekonomik ihtiyaçların karşılanabilirliği noktasında kısıtlayıcı durumudur (Şekil.4.2.1.2). Bir başka ifadeyle çevresel açıdan rahatlık ve bolluk olmadıkça toplumsal ve ekonomik açıdan rahatlıktan söz etmek mümkün değildir (Aksu C, 2011, s. 6).

Şekil 4.2.1.1. Üç daire modeli
(www.sustainova.com.tr)

Şekil 4.2.1.2 Ekonomik ve toplumsal gelişimin çevresel kısıtları (www.yeşilkutu.net)

4.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaç ve Hedefleri: Sürdürülebilir kalkınma kavramının anlaşılabilmesi bu kavramın amaç ve hedeflerinin neler olduğuyla doğrudan bağlantılıdır. 2000 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda barış, kalkınma, insan hakları, çevre gibi konuların yer aldığı 60'a yakın hedef belirtilmiştir. Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu) Raporu'nda sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri bu şekilde sıralanmıştır;

1. Büyüme canlandırmak
2. Büyümenin kalitesini değiştirmek
3. İş bulma, yiyecek, enerji, su ve sağlık konularındaki temel ihtiyaçları karşılamak
4. Sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garanti altına almak
5. Kaynak tabanını korumak ve zenginleştirmek
6. Teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek
7. Karar verme sürecinde çevre ve ekonomiyi birleştirmek

Bu hedeflere bakıldığında sürdürülebilir kalkınmanın amaç ve hedeflerini ekonomi, insan, çevre ve teknoloji açısından değerlendirmek mümkündür. Ekonomik anlamda yaşam tarzının değiştirilerek verimliliğin artırılması, enerji ve doğal kaynakların kullanımında daha dikkatli olunması, kaynak kullanımını en düşük seviyeye

indirecek temiz üretim teknolojilerinin kullanımı, dengesiz gelir dağılımının düzeltilmesi ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, eğitim ve sosyal hizmetlerine ulaşımında eşitliliğin sağlanmasıdır (Aksu C, 2011, s. 7).

İnsani açıdan nüfus artışının kontrol altına alınması, kırsal kalkınmayı sağlayarak şehirlere göçün engellenmesi, kentleşmenin yarattığı çevresel sorunların mümkün olduğunca azaltılması, eğitim standartlarının iyileştirilmesi, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin artırılması, kültürel çeşitliliğin korunması, sosyal statünün iyileştirilmesi, kadınların eğitime ve sağlığına önem verilmesi, çevre koruma eğitiminin yaygınlaştırılması olarak değerlendirilebilmektedir (Aksu C, 2011, s. 7).

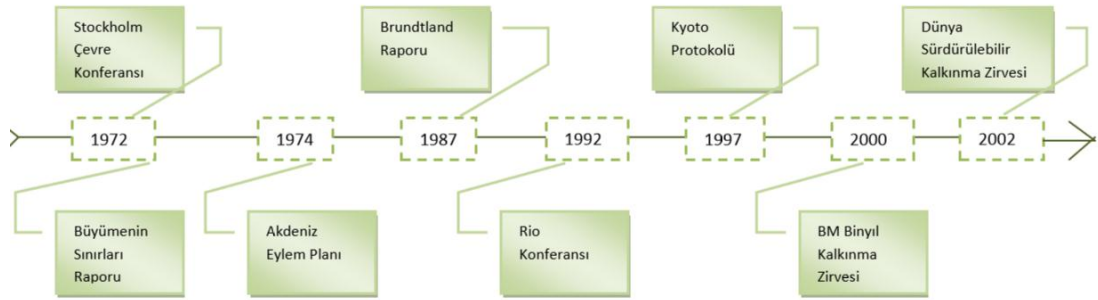
Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel açıdan hedefleri su kaynakları ile tarım arazilerinin kullanımında verimliliğe önem verilmesi, verimin artırılması amacıyla teknolojilerin geliştirilmesi, biyoçeşitliliğin korunması, doğal kaynakların korunması, sulama tekniklerinin daha dikkatli kullanılması, yüksek verimli tarım arazilerinin tarım dışı uygulamalarda kullanımının engellenmesi, dağ yamaçlarındaki stepelerde bulunan tarım arazilerinin genişletilmesinin önlenmesi, ormanların ve sulak alanların yok edilmesinin durdurulması veya minimuma indirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Aksu C, 2011, s. 7).

Sürdürülebilir kalkınmanın teknolojik açıdan amaç ve hedefleri ise ekosistemi kirletmeyen, doğal kaynakların kullanımını en aza indiren, daha verimli ve temiz teknolojilerle mevcutların değiştirilmesi, küresel karbondioksit (CO₂) salınımının sınırlandırılması amacıyla karbon emisyonunun azaltılması ve diğer sera gazlarının atmosferik seviyelerinin kısa süre içinde makul hale getirilmesi, zamanla fosil yakıt kullanımının azaltılarak enerji kaynaklarının sürdürülebilir hale getirilmesi, alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi, ozon tabakasının korunması amacıyla kloroflorokarbonların (CFC) kullanımının hızla durdurulması, doğal sistemlerin desteklenmesi, geleneksel ve kirletici ihtiva eden teknolojilerin kullanımının durdurulması, geri dönüşüme önem verilmesi ve toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesidir (Aksu C, 2011, s. 7).

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması yukarıdaki faktörlerle bağlantılıdır. Ancak bu faktörlerin tümünün her ülke için aynı seviyede ve eş zammalı gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü sürdürülebilir kalkınmanın

gerçekleşmesi önünde tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesinin güçlüğü, ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için doğal kaynakların doğru stratejilerle yönetilememesi, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutlarda gelir dağılımının dengesizliğindeki artış ve bu durumun küresel refah, huzur ve güvenliği tehlikeye atması gibi birtakım engeller yer almaktadır (Alagöz M, 2007, s.11).

4.3. KALKINMA VE ÇEVRENİN ETKİLEŞİM SÜRECİ: Kalkınma ve çevrenin ortak bir paydada buluşma sürecinin başlangıcı çok da eskiye dayanmamaktadır. Ancak çevre sorunlarının etkisinin gün geçtikçe daha da belirginleşmesi ve çok farklı boyutlarda gözlenmesi bu sorunların bütüncül olarak ele alınması ihtiyacını doğurmaktadır. Önceleri ulusal düzeyde değerlendirilen çevre sorunları 1970’li yıllardan itibaren uluslararası düzeye taşınmaya başlamış ve çevre, sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak kabul edilmiştir (Şekil.4.3.1).

Şekil 4.3.1. kalkınma ve çevrenin etkileşim süreci (Aksu C., 2011, s.12)

1972 yılında “Büyümenin Sınırları (Limits to Growth) Raporu”nun yayımlanması ve Stockholm’de gerçekleştirilen BM Çevre Konferansı bu alanda atılan ilk küresel adımlardandır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının ilk resmi tanımının yapıldığı Brundtland Raporu’nun ardından 1992’de gerçekleşen Rio Konferansı’nda çevre ve kalkınmaya yönelik stratejiler detaylıca incelenmiş 21. yüzyılın gündemi (Gündem 21) belirlenmiştir. Kyoto Protokolü ile birlikte küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda mücadelenin çerçevesi belirlenmiştir. 2000 yılında gerçekleştirilen BM Binyıl Zirvesi’nde BM’nin önderliğinde Binyılın Kalkınma Hedefleri belirlenmiştir. 2002 yılına gelindiğinde Rio Konferansı kararlarının uygulanmasında daha etkili

sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin oluşturulması hedefiyle Johannesburg'ta Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir (Aksu C, 2011, s. 11).

4.3.1. Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth):1968'de İtalyan iktisatçı ve işadamı Aurelio Peccei öncülüğünde biraraya gelen sanayici, iktisatçı ve akademisyenlerin oluşturduğu Roma Kulübü'nce, "İnsanlığı Tehdit Eden Sorunlar Projesi" çerçevesinde MIT'e (Massachusetts Institute of Technology) hazırlattırılan "Limits to Growth"(Büyümenin Sınırları) adlı rapor taşıdığı karamsar görüşlerle çevre sorunlarını insanlığın ilgisinin odak noktasına çekmeyi başarmıştır. Araştırmaya göre, insanlığın, bu kullanım biçimleri değişmeden sürmesi durumunda, karşılaşılabileceği en önemli tehdit doğal kaynakların tükenmesi ve doğal çevrenin kirliliği olacaktır. Aslında bu hayati önem arz eden sorunların arkasında nüfus büyümesinin besin üretiminden daha hızlı artması yatmaktadır (Duru B., 1995, s.36). Temelde nüfus büyümesi, ekonomik değişim, kaynak kullanımı ve dünyanın çevresel eğiliminin yönünü belirleyen olguları temel alan incelemelerinden sonra şu şaşırtıcı ve ürpertici tahminde bulunmaktadır: Eğer dünya nüfusunda, sanayileşmede, kirlenmede, gıda üretiminde ve kaynakların tüketilmesinde şimdiki eğilimler olduğu gibi sürerse, gezegenimizdeki büyüme sınırlarına önümüzdeki yüzyıldaki bir zamanda ulaşılabilecektir. Bunun ilk sonucu nüfus ve sanayi kapasitelerinde birdenbire ve kontrolsüz bir biçimde ortaya çıkan düşüşler olacaktır (Walter A., 1973, s.29-30). Rapor, JayForrester'in sistem dinamiklerinden yararlanarak nüfus, sanayileşme, kirlilik, gıda ve doğal kaynak konularında şimdiki eğilimin sürmesi halinde gelecek yüzyıl içerisinde büyümenin sınırlarına ulaşılabileceğinden söz ederek insanlığın böylesi acı verici bir sona doğru gitmemesi için "sıfır büyüme" önerisini sunmuştur. "Sıfır büyüme"yi öğütleyen yapıt birçok yönlerden eleştiriye maruz kaldı. Öncelikle itiraz az gelişmiş ülkelerden, "sıfır büyüme" konusuna geldi. Diğer eleştiriler ise raporun büyük sermaye çevrelerinin çıkarlarının savunucusu olması (Duru B., 1995, s.37); insani değerler ile toplumsal değerleri ihmal etmesi, siyasal sistem ve süreçlerle ilgili araştırmalara dayanmamış, inceleme yapmamış olması (O'Riordan T., 1976, s.61-62.). verilerinin eksik ya da yanlış olması, yanlış varsayımlar üzerine kurulması,

gerçekçi olmayan bir dünya modeli gerçekleştirmesi (Duru B. ,1995 s.37); noktasında odaklanmaktaydı.

4.3.2. Stockholm Çevre Konferansı: Stockholm’da 1972 yılında ilk BM Çevre Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta farklı ekonomik, sosyal, kültürel, ideolojik yapılara karşın tüm dünya çevre sorunlarına ve çözüm yollarına bir pencereden bakmak için bir araya gelinmiştir. Bu anlamda farklılıklarına rağmen tüm dünyayı ortak bir amaç için ilk kez bir araya toplayan en yaygın platform olma özelliği taşımaktadır. Konferansta ülkeler kendi içlerinde az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler olarak ayrıma gitmişler, az gelişmiş ülkeler çevre sorunlarının sorumlusunun gelişmiş ülkeler olduğunu savunarak çözümün de onlar tarafından bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak kendi içlerinde yaşadıkları ekonomik ve toplumsal azgelişmişliğin de çevresel sorunlara neden olduğu konusunda fikir birliğine ulaşmışlardır (Aksu C, 2011, s. 13).

Konferansta;

- Yerleşim alanlarında çevre planlaması ve çevre yönetimi
- Doğal kaynaklar ve deniz kirliliği
- Uluslararası düzeyde çevreye zararlı maddelerin tanımlanması ve denetimi
- Çevre sorunları ile ilgili eğitim, bilgi, sosyal ve kültürel politikalar
- Çevre eylemlerinde ulusal örgütlerin mevcudiyeti

konuları ile ilgili tartışmalar yapılmıştır. Çevre sorunlarının küresel oluşu ve sorumluluğun daima ortak olduğu fikrinin benimsendiği konferansta ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin artırılmasında kalkınmanın rolü ve çevreyi koruma faaliyetlerinin kalkınma önünde bir engel olmadığına altı çizilmiştir (Aksu C, 2011, s. 13).

Stockholm Çevre Konferansı çevre hukukunun bir anlamda “miladi” olarak kabul edilmektedir. Ancak bağlayıcılık gücü olmayan ilke ve zorunluluklar çevre sorunlarıyla mücadelede yeterli olmamıştır.

4.3.3. Akdeniz Eylem Planı: BM Çevre Programı’nın (UNEP) kurulmasıyla birlikte Akdeniz’in korunması öncelikli hedefler olmuş, 1974 yılında da “Bölgesel Denizler

Programı Faaliyet Merkezi” kurularak Akdeniz Eylem Planı (MAP) tasarısı hazırlanmıştır. Akdeniz’e kıyısı olan 16 ülke tarafından Barselona’da gerçekleşen hükümetler arası toplantıda kabul edilen plan, bugün 21 Akdeniz ülkesi ve AB tarafından yürütülmektedir. Akdeniz’de yaşanan çevresel sorunları disiplinler arası ve bütüncül bir boyutta ele almak ve bölgesel düzeyde işbirliğini sağlamak amacıyla kabul edilen plan, 1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı’nın ardından sadece deniz kirliliğini önleme üzerine hazırlanmış bir çalışma olmaktan çıkıp Akdeniz Bölgesi’nde sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir plan halini gelmiştir (Aksu C, 2011, s. 14). Bu bağlamda belirlenen temel hedefler;

- Değerlendirmek ve deniz kirliliğini kontrol altına almak
- Doğal deniz ve kıyı kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini sağlamak;
- Sosyal ve ekonomik kalkınma ortamını bütünlüyci kılmak;
- Deniz çevresinde ve kıyı bölgelerinde kirliliği önlemek ve azaltmak, kara ve deniz kaynaklı kirliliği mümkün olduğunca önlemek
- doğal ve kültürel mirası korumak;
- Akdeniz’e kıyısı olan devletler arasında dayanışmayı sağlamak;
- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesine katkıda bulunmak

olarak belirlenmiştir (UNEP, 2014)

4.3.4. Brundtland Raporu: 1983 yılında dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland önderliğinde Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) kurulmuştur. Komisyonun kurulmasında salt kalkınma uğruna çevreden özveride bulunulması yönündeki kaygı temel konu olarak ele alınmış, çevre ve kalkınma arasındaki bağın anlaşılmasını (IUCN, 2006) sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, 1987 yılında pek çok ülkeden temsilcilerden oluşan bir grubun hazırladığı “Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)” isimli rapor hazırlanmıştır. Ortak Geleceğimiz Raporu’nda çevrenin korunmasıyla kalkınma arasındaki bağlantı konu alınarak, uluslararası düzeydeki çevresel sorunların önemi farklı açılardan değerlendirilmiştir. Değişimin ve yeni bir küresel etik anlayışının yalnızca gerekli

olduğuna değil; günün insan kaynağı, teknolojisi, kaynakları ile aynı zamanda mümkün olabileceğine değinilmiştir. Raporda evre ile ekonomik sorunlarını birbiriyle ilişkili olduğunu ve insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında doğal kaynakların korunması gerektiği savunulmaktadır. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma stratejisi ortaya srlmştir. Raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı “Bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarında ödün vermeden karşılamak” biçiminde tanımlanmaktadır. Buna göre sürdürülebilir kalkınmanın  içeriği vardır;

- Mevcut büyümenin sürdürülemezliği,
- Bugünün ihtiyaçlarının karşılanması,
- Gelecek nesillerin yaşam kalitesinin ve refahının güvence altına alınmasıdır.

Bu rapora göre öngörülen kalkınma modeli evre ve kalkınma arasındaki dengeyi kurmak, evre üzerindeki baskıyı azaltıp ve kaynakları tüketmeden ekonomik büyümeyi sağlanabilir (Aksu C, 2011, s. 14).

Sürdürülebilir gelişme kavramının, Brundtland Raporu’nda ortaya konulan vizyonu, özünde ekonomik büyüme ihtiyacını gözeten ve büyümeyi azamileştirmeyi amaçlayan politikalara yönelik bir ağrı olarak nitelenebilir. Bunun yanı sıra, kolay etkilenebilen (vulnerable) insanların durumlarının tehlikeye atılmaması ya da kaynak tabanının gelecekteki yaşayabilirliğinin azaltılmaması, kavramın önemli bir diğer boyutu olarak görülebilir. Kavram, ekonomik kalkınmaya farklı bir bakış açısı getirip, büyümede kaliteyi, en az miktar kadar önemli kabul etmektedir (Bozlağan R., 2005, s.1020).

4.3.5. Rio Konferansı: 1972 yılında yapılan Stockholm Konferansı sonrası ortaya çıkan “Birleşmiş Milletler İnsan evre Bildirgesi” ve 1987’de yayımlanan “Ortak Geleceğimiz Raporu” uygulamaya yönelik çalışmaları sınırlı ve daha çok teorik olarak nitelendirebileceğimiz çalışmalar olsalar da 3-14 Haziran 1992’de Brezilya’nın başkenti Rio de Janerio’da yapılan “Birleşmiş Milletler evre ve Kalkınma Konferansı”nın (UNCED) temelini oluşturmaktadırlar. 178 ülkenin katılımı ile uluslararası alanda en fazla katılımın gerçekleştiği toplantı “Dünya Zirvesi” (Earth Summit) olarak da adlandırılmaktadır (Sencar P., 2007, s.96).

Konferansta BM'nin çevre sorunları dahilinde tek küresel yetkili kurum olduğu kabul edilmiş, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla BM İktisadi ve Sosyal Konseyi (ECOSOS) oluşturulmuştur (Aksu C, 2011, s. 14). BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı (UNDP) gibi kuruluşların çalışmalarının BM bölgesel Ülkelerin ekonomik ve çevresel faaliyetlerini bir arada yönlendirecek ilkelerin benimsenmesi açısından önemli bir adım olan konferans sonunda uluslararası düzeyde beş temel belge ortaya çıkmıştır.

- Rio Bildirgesi
- Gündem 21
- İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
- Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi
- Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri (Sencar P., 2007, s.96).

4.3.5.1. Rio Bildirgesi: Bildirgede Stockholm Konferansı'nın ilkelerine bağlı kalındığı, bunu sağlamak amacıyla ülkeler ve toplumlar arasında küresel işbirliklerinin oluşturulması, uluslararası antlaşmalarla birlikte çevre ve kalkınma arasındaki bütünleşmenin ve herkesin ortak çıkarlarının korunması vurgulanmıştır. Bunun yanında ortak yaşam alanımız olan dünyanın bütüncül ve birbiriyle bağlantılı doğasına dikkat çekilmiştir. 27 ilkeyi kapsayan bu bildirinin yasal anlamda bağlayıcı yoktur ancak ülkelere politik anlamda yükümlülükler getirmiştir (Rio, 1992).

4.3.5.2. Gündem 21: Rio Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiştir. "İnsanlık tarihi bir dönüm noktasındadır" ifadesiyle başlayan Gündem 21 (Agenda 21) 1990'lı yıllardan başlayarak 2000'li yıllar süresince çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılması ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılması amacıyla belirlenen ilke ve eylemleri ortaya koymuştur.

Gündem 21 temelde dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyal ve ekonomik boyuttur. Bu bölümde uluslararası işbirliği, sürdürülebilir kalkınmanın hızlandırılması, açlıkla mücadele, tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi, nüfus ve

sürdürülebilirlik, insan sağlığının korunması, sürdürülebilir insan yerleşimleri, karar verme düzeyinde çevre ve ekonominin bütünleşmesi konuları ele alınmıştır, ikinci bölümde de kaynakların korunması ve yönetimi başlığı altında atmosferin korunması, arazilerin kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanması, çölleşme, kuraklık ve erozyonla mücadele, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, biyoteknoloji ve atık yönetimi gibi çok sayıda konu ele alınmıştır. Üçüncü bölümde etkin grupların rolünün güçlendirilmesi başlığı altında kadınlar, çocuklar ve gençler, yerli halklar, sivil toplum örgütleri, yerel otoriteler, iş çevreleri, ticaret birlikleri, bilimsel ve teknolojik topluluklar gibi grupların faaliyetlerinin artırılması konuları değerlendirilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde ise uygulama mekanizmaları başlığı altında finansman, teknoloji transferi, bilim, bilinçlendirme, uluslararası iş birliği, kurumsal düzenlemeler, hukuki araç ve mekanizmalar ile bilgilendirme konuları ile ilgili incelemeler yapılmıştır (Aksu C, 2011, s. 15).

4.3.5.3. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi: 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), Biyolojik Çeşitlilik ve Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi ile birlikte, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda ortaya çıkmaları sebebiyle "Rio Sözleşmeleri" olarak adlandırılmışlardır. "Rio Sözleşmeleri" sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal çerçevesini oluşturan en önemli yapıtaşları arasında yer almaktadırlar (REC, 2006, s5).

İklim değişikliği çerçeve sözleşmenin temel amacı karbondioksit (CO₂) ve diğer sera gazı emisyonlarının azaltılması, atmosferdeki sera gazı birikimlerini iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde tutulması, az gelişmiş ülkelere bu yönde kaynak ve teknoloji transferi yapılmasıdır. Sözleşme dahilinde Ek-I (pazar ekonomisine geçiş sürecinde bulunan ülkeler ile gelişmiş ülkeler) ülkeleri için 2000 yılına kadar sera gazı salınımlarını 1990 yılı düzeyine indirilmesi (Aksu C., 2011, s.16) Ek-II (gelişmiş ülkeler) ülkeleri için ise sera gazı salınımlarını 1990 yılı düzeyine indirilmeleri dışında, gelişme yolundaki ülkelere, ulusal bildirimlerin hazırlanması için maddi yardım sağlama, iklim değişikliklerini önlemek için alınacak tedbirlerin ve izlenecek politikaların uygulama maliyetini

karşılatabilmeleri için gerekli maddi kaynağı sağlama ve gerekirse bu ülkelere teknoloji transferi yapma yükümlülüğü verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014) .Ancak bu hedef daha çok iyi niyet düzeyinde olup yaptırım gücü azdır. Fakat iklim değişikliği sürecinin temel metnini oluşturması sebebiyle oldukça önem arz etmektedir. Sözleşme çerçevesindeki en üst karar organı “Taraflar Konferansı (COP)”dır. Konferans her yıl toplanmakta, sözleşmenin uygulanması konusunda değerlendirmelerde bulunup, sözleşmeyi daha ileriye taşıyacak kararlar üzerinde tartışmalar yapılmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin sözleşme hükümlerini yerine getirmelerinde desteklenmelerinin, gelişmiş ülkelerin ise finansman konusunda yükümlendirilmelerinin kabul edildiği bu sözleşme ,Rio Konferansı’nda 153 ülke tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, bazı maddelerine itiraz ederek imzalamamıştır. Çünkü bu konferansta, gelişmiş ülkeler kategorisine dahil edilen Türkiye, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere hem mali yardımda bulunacak, hem de teknoloji transferi yapma yükümlülüğü altına girecektir. Anlaşmaya göre Türkiye için 2000 yılının 1990 yılı enerji kaynaklı CO2 emisyon miktarı olan 136 milyon ton hedefini tutturması, bir anlamda enerji tüketimini de 1990 seviyesi olan yaklaşık 53 milyon ton düzeyine geçmek demektir. Dolayısıyla 1990 emisyon düzeylerine dönmek, Türkiye açısından sanayileşmenin durdurulmasını gerektirmektedir (Sencar P. ,2007, s.111)

4.3.5.4. Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi: Sözleşme Rio Konferansı sırasında imzaya açılmış, Aralık 1993 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede yer alan üç temel amaç şu şekilde sıralanmaktadır;

- Biyolojik çeşitliliğin korunması
- Biyolojik çeşitlilik bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı
- Genetik kaynakların kullanımından doğan faydanın adil ve eşit paylaşımı

Sözleşme taraflarının her biri mümkün olduğunca yerinde ve dışarıdan koruma, biyolojik çeşitlilik unsurlarının sürdürülebilir kullanımı, bunların devamlılığının sağlanmasına ilişkin teşvik tedbirlerinin alınması, araştırma, eğitim, kamu eğitimi ve bilgilendirme, etki değerlendirme ile negatif etkilerin minimize edilmesi, genetik kaynaklara erişim, teknolojiye erişim ve teknoloji transferi, bilgi alışverişi, teknik ve

bilimsel işbirliği ile biyoteknoloji gen kaynaklarının kullanımından doğan faydaların tüm dünya ülkeleri arasında adil ve eşit paylaşılması konusunda üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirme noktasında anlaşmaya varmışlardır (Aksu C., 2011,s.17)

4.3.5.5. Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri: Bildirinin amacı gerek doğal, gerekse sonradan oluşturulan ve tüm coğrafi bölgelerdeki ve iklim kuşaklarındaki orman varlıklarının korunması ve yönetimi olarak bilinmektedir. Bildiri ilkelerine göre tüm ülkeler ağaçlandırma ve korumayla dünyanın yeşillendirilmesi çalışmalarına katılım sağlamalı, orman işletmeleri gelecek nesillerin de ihtiyacını karşılayacak şekilde yönetilmeli, ormanların ülke içi ve ülke dışı güçler tarafından istismar edilmesi önlenmeli, ticari, teknik ve ekonomik tedbirlerle ormanların zarar görmesi engellenmeli, asit yağmurları gibi ormanlara zarar veren kirleticiler için gerekli tedbirler alınmalıdır (Sencar P. 2007, s.112).

4.3.6. Kyoto Protokolü: Rio Konferansı'nda hazırlanan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde sera gazı emisyonlarının azaltılması için ülkelerin tedbirler alması gerektiği ortaya çıkmıştır. Ancak bu sözleşmenin herhangi bir yasal bağlayıcılığı bulunmadığı için beklendiği gibi bu sözleşme sonrasında da sera gazı emisyonlarında kayda değer bir düşüş gözlenmemiştir. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra 1997 yılında Kyoto'da gerçekleştirilen BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşesi içerisinde katılımcı hükümetler tarafından "Kyoto Protokolü" imzalanmıştır. Taraflar Konferansı'nda kabul edilen Kyoto Protokolü , Sözleşme'nin sonal amacına ulaşması için kurgulanan ilk somut adım olarak 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir (REC, 2006, s5).

Protokol şimdiye değin imzalanmış en geniş kapsamlı çevre işbirliği anlaşmasıdır. Bu anlaşmaya göre ülkeler iki gruba ayrılmıştır: Gelişmiş ülkeler (Ek-I ülkeleri) ve gelişmekte olan ülkeler (Ek-I'de yer almayan ülkeler). Gelişmiş ülkeler (Ek-I ülkeleri) sera gazı emisyonlarını 2008-2012 yılları arasında 1990 yılı seviyesinden (%5,2) aşağıya çekmekle yükümlüdürler. Protokolün yürürlüğe girmesi için 1990 yılındaki toplam CO2 emisyonunun en az %55'inden sorumlu, sanayileşmiş ülkelerinde içinde bulunacağı en az 55 ülkenin Protokolü imzalaması şartı bulunması

gerektiğinden (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2014) Protokol ancak Rusya'nın da katılımıyla 2005 yılında yürürlüğe girebilmiştir.

Sözleşmeye göre;

- Atmosfere salınan sera gazı miktarı %5,2'ye çekilecek
- Endüstriden, motorlu taşıtlardan, ısıtmadan kaynaklanan sera gazı miktarını azaltmaya yönelik mevzuat yeniden düzenlenecek
- Daha az enerji ile ısınma, daha az enerji tüketen araçlarla uzun yol alma, daha az enerji tüketen teknoloji sistemlerini endüstriye yerleştirme sağlanacak, ulaşımda, çöp depolamada çevrecilik temel ilke olacak
- Atmosfere bırakılan metan ve karbon dioksit oranının düşürülmesi için alternatif enerji kaynaklarına yönelinecek
- Fosil yakıtlar yerine örneğin biodizel yakıt kullanılacak
- Çimento, demir-çelik ve kireç fabrikaları gibi yüksek enerji tüketen işletmelerde atık işlemleri yeniden düzenlenecek
- Termik santrallerde daha az karbon çıkartan sistemler ve teknolojiler devreye sokulacak
- Güneş enerjisinin önü açılacak, nükleer enerjide karbon sıfır olduğu için dünyada bu enerji ön plana çıkarılacak
- Fazla yakıt tüketen ve fazla karbon üreten daha fazla vergi alınacaktır.

Protokol çerçevesinde gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltabilmeleri için uygulayacakları ulusal politikalar dışında “esneklik mekanizmaları” adı verilen üç mekanizma yoluyla da belirlenen hedeflere ulaşabilecekleri belirtilmiştir.

Bu mekanizmalardan ilki olan Ortak Yürütme Mekanizması (Joint Implementation) ile emisyon hedefi belirlenmiş olan bir ülke, emisyon hedefi belirlenmiş olan bir başka ülkede emisyon azaltıcı proje yatırımı yaparsa Emisyon Azaltma Kredisi (Emission Reduction Unit) kazanabilecek, kazandığı kredi de toplam hedefinden düşülecektir. Temiz Kalkınma Mekanizması (Clean Development Mechanism) ile emisyon hedefi belirlenmiş olan bir ülke, emisyon hedefi belirlenmemiş olan az gelişmiş bir ülke ile işbirliği sağlayıp o ülkenin sera gazı emisyonlarını azaltıcı projeler gerçekleştirirse Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltma Kredisi (Certified Emission reduction Credit) kazanacak ve yine toplam hedefinden düşülür. Üçüncü

mekanizma ise Emisyon Ticaretidir. Emisyon hedefi belirlenmiş olan ülkeler taahhüt ettikleri hedefi tutturabilmek adına kendi aralarında yapacakları emisyon ticaretine fırsat veren bu mekanizmada, sera gazı emisyonu belirlenen hedeften daha aşağıya çekmeyi başaran bir ülke yapmış olduğu bu indirim başka bir taraf ülkeye satabilmektedir. Tüm dünya emisyonunun %24'ünü tek başına gerçekleştiren ABD protokolü imzalamayıp, emisyon azaltımına gitmeden yalnızca emisyon ticaretiyle az gelişmiş ülkelerden emisyon ticareti yapmayı savunmaktadır. Ancak AB, esneklik mekanizmalarının istismar edilmemesi için bir sınırlama getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü küresel ısınma gibi dünyanın sonunu getirebilecek büyüklükteki bir felaket günbegün etkisini daha da hissettirirken, sorumluluğun yalnızca “ticaret”le sağlanabileceğini düşünmek en hafif ifadeyle iyimserlik olarak değerlendirilebilir. Yürürlüğe girişinden itibaren tüm dünyada oldukça ses getiren bu protokol, kendi içinde de belirtildiği gibi herkese ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar düştüğünü göstermektedir. Sanayileşmenin ve kalkınmanın uzun yıllar enerji yoğun sektörlerle gerçekleştirilmesi, sera gazı emisyonları oldukça yüksek olan kömür ve petrol gibi yakıtların kullanımı sonucu ortaya çıkan tabloya yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir (Aksu C., 2011, s.17, 18)

Önceden de belirttiğimiz gibi, Türkiye 1992 yılında imzaya açılan BMİDÇS'nin orijinal metninde hem Ek-I hem de Ek-II listesinde yer aldığından sözleşmeyi imzalamamıştır. Fakat, 1995 yılında gerçekleştirilen COP1'den 2000 yılında gerçekleştirilen COP 6'ya kadar geçen sürede OECD (ekonomik kalkınma ve işbirliği) üyesi olmakla birlikte gelişmiş değil, gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle BMİDÇS'nin Ek'lerinden çıkmak için girişimlerde bulunmuş ancak bunu başaramamıştır. 2000 yılında tutum değişikliği yapılarak Ek II'den çıkmamız ve Ek I'de özel statüyle yer almamıza ilişkin öneri sunulmuştur. 29 Ekim- 6 Kasım 2001 tarihlerinde Fas'ın Marakeş kentinde yapılan 7.Taraflar Konferansı'nda (COP 7) Türkiye'nin Ek II'den çıkarak özel koşulları tanınmış Ek I ülkesi olarak BMİDÇS'ye taraf olma isteği kabul edilmiştir. 24 Mayıs 2004 tarihinde de Türkiye resmen sözleşmeye katılan 189. taraf olmuştur (DSİ. 2010).

2007 yılındaki Bali Yol Haritası ile birlikte 2012 sonrası süreci belirleme çalışmaları başladığından Türkiye'nin de masada yer alarak söz sahibi olabilmesi için “Birleşmiş

Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) yönelik "Kyoto Protokolüne Katılmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı" 05 Şubat 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Söz konusu 5836 sayılı Kanun 17.02.2009 tarih ve 27144 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye'nin Kyoto Protokolüne taraf oluşunu bildiren "Katılım Belgesi" ilgili Bakanlar Kurulu Kararının 13 Mayıs 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmasını müteakip, 28 Mayıs 2009 tarihinde söz konusu Protokol'ün depositeri BM Genel Sekreteri'ne tevdi edilmiştir. Türkiye, Kyoto Protokolü'nün 25inci maddesi uyarınca "Katılım Belgesi"nin tevdi tarihini izleyen doksanıncı gün olan 26 Ağustos 2009 tarihinde Protokole resmen taraf olmuştur (DSİ. 2010).

EK-I Ülkeleri (40+AB) Sanayileşmiş Ülkeler (26+AB)+ PEGSÜ (14)	Ek-II Ülkeleri (23+AB)
<p><u>Sanayileşmiş Ülkeler:</u> Almanya, ABD, AB, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Lüksemburg, Kanada, Norveç, Portekiz, Yeni Zelanda, Yunanistan.</p> <p>Türkiye, Lichtenstein, Monaco.</p> <p><u>Pazar Ekonomisine Gecis Sürecinde Olan Ülkeler (PEGSÜ):</u> Beyaz Rusya, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya, Hırvatistan.</p>	<p><u>Sanayileşmiş Ülkeler:</u> Almanya, ABD, AB, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Lüksemburg, Kanada, Norveç, Portekiz, Yeni Zelanda, Yunanistan.</p>

Tablo 4.3.6.1. BMİÇDS 'nin Ek-I ve Ek II ülkeleri (DSİ Genel Müdürlüğü)

4.3.7. BM Binyıl Zirvesi: 2000 yılının Eylül ayında dünya liderleri BM'nin New York'taki ofisinde bir araya gelerek Binyıl Deklerasyonu'nu yayımlamışlardır. Bu zirve 1990'lı yıllardan bu yana yapılan bölgesel, ulusal ve uluslararası konferansların zirvesi olarak kabul edilmektedir. Yayımlanan deklerasyonla ülkeler insanlığı açlık, yoksulluk, hastalık ve ayrımcılıktan kurtarmak; barış, huzur, adalet ve refah içinde bir dünya düzeni kurmak için zaman kısıtlaması da içeren bir dizi taahhütte bulunmuşlardır.

Binyıl kalkınma hedefleri (Millenium Development Goals):

- yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması,

- temel eğitim hakkı,
- kadınların konumu ve toplumsal cinsiyet eşitliği,
- çocuk ölümlerine yönelik tedbirler,
- anne sağlığını iyileştirmek,
- salgın hastalıklarla mücadele,
- çevresel sürdürülebilirlik
- kalkınmaya yönelik küresel ortaklıkların geliştirilmesi

gibi 8 amaç ve bu amaçların altındaki 18 hedeften oluşmaktadır. Hedeflerin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi belirtilmektedir. Bu hedeflerin büyük çoğunluğu üzerinde tüm taraflar anlaşmaya varmışlardır. Hedeflerin sayısal olması ve zaman sınırı nedeniyle ölçümler yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Tüm dünyada yapılan izleme çalışmaları değerlendirildiğinde söz konusu hedeflere ulaşma yönünde kaynakların yetersizliği, yaşanan ekonomik krizler ve hükümet politikalarında konuya gereken hassasiyetin gösterilmemesi ülkelerin tamamının eşit hızda olmayan bir gelişme içinde olduğunu göstermektedir (Aksu C.,2011, s.17). Binyıl Kalkınma Hedefleri 2013 Raporu, hükümetler, sivil toplum ve özel sektörün birlikte hareket etmeleri sayesinde hedeflerin çoğunluğuna ulaşmada önemli ilerleme sağlandığını belirtirken hangi konularda geride kalındığı ve acilen harekete geçilmesi gerektiğini de ifade etmektedir.

Erişilen hedefler içinde, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısının yarıya indirilmesi ve 2 milyardan fazla kişiye içme suyu kaynağı sağlanması bulunuyor. Sağlık ile ilgili hedeflerde de büyük ilerleme sağlanmış durumda. Sıtma ve veremden ölüm oranlarının azaltılması ve HIV enfeksiyonunun önlenmesi ile ilgili hedeflere 2015 yılına kadar ulaşılması bekleniyor. 2000 ile 2010 yılları arasında sıtmadan ölüm oranı yüzde 25 azaldı, bu sayede 1.1 milyon ölüm engellendi. 1995 ile 2011 yılları arasında 51 milyon verem hastası tedavi edildi, 20 milyon hayat kurtarıldı. Rapor yeni HIV vakalarının azaldığını, ayrıca 34 milyon HIV'li kişiden 8 milyonunun AIDS tedavisi aldığını belirtiyor (BM Türkiye Dergisi, 2013).

Önemli ilerleme sağlanan diğer alanlar içinde beslenme yetersizliğinden muzdarip insanların sayısında azalma sağlanması, kentlerde gecekondular veya varoşlarda

yaşayanların oranının azalması yer alıyor. 2000 ile 2010 yılları arasında varoşlarda yaşayan 200 milyon kişi daha iyi su, sanitasyon ve barınma olanaklarına sahip olmuştur. Böylelikle bu konuda 100 milyon olarak belirlenen Binyıl Kalkınma Hedefi aşılmış da olmuştur. Ancak, anne sağlığı, herkesin evrensel eğitime erişimi, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda hala ülkelerin hedeflere ulaşmak için çaba göstermesi gerekmektedir. Ayrıca özellikle çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili bin yıl kalkınma hedefi ciddi bir tehdit altında görülüyor. Küresel karbondioksit emisyonu artmaya devam ederek, bugün 1990'daki seviyeden yüzde 46 artmış durumda bulunmaktadır (BM Türkiye Dergisi, 2013).

2013 raporu orman alanları kaybının da çok endişe verici olduğunu vurgulamaktadır. Denizlerdeki balık stoklarının sömürülmesi devam ederken, çeşitli, kuş, memeli ve diğer türlerin de daha da hızlı bir şekilde soyları tükenme riski ile karşı karşıya geldikleri kaydedilmektedir. Raporda, kaydedilen ilerlemenin bölgeler arasında, ülkeler içindeki nüfus grupları arasında ve kırsal bölgeye eşit olarak yayılmadığı da vurgulanmaktadır. Rapor ayrıca küresel ekonomik krizin milyonlarca kişiyi işsiz bıraktığını, yoksul ülkelere yapılan kalkınma yardımlarının miktarının azalmasına neden olduğunu kaydedilmektedir.

Tüm bunlara karşın raporda hedeflere ulaşmak için sürdürülebilir bir ivmeyle çalışılmaya devam edilmesi için çağrı yapılmaktadır ve ülkelerin 2015 sonrası kalkınma gündemlerini Binyıl Kalkınma Hedeflerindeki kazanımları üzerine inşa edecekleri bildiriliyor. Rapor Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşma çabalarının özellikle geride kalan bölgelerde ikiye katlanmasının acilen gerekli olduğunu kaydediyor (BM Türkiye Dergisi, 2013)

4.3.8. Dünya Kalkınma Zirvesi (Rio+10): Rio Konferansı'nın üzerinden 10 yıl geçtikten sonra, Birleşmiş Milletler, 26 Ağustos–4 Eylül 2002 tarihleri arasında, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Doruğu'nu toplantıya davet etmiştir. İki yıllık bir hazırlık sürecinin ardından, 104 devlet ve hükümet başkanı yanında, heyetler ve sivil toplum örgütleri, finans ve iş dünyası temsilcilerden oluşan 21 bin kişinin katılımıyla gerçekleşen Birleşmiş Milletler Johannesburg Doruğu'nun amacı, 1992'de toplanan Rio

Konferansı'ndan sonra geçen süre içinde, Rio ilkelerinin ve özellikle Gündem 21'deki önerilerin hangi ölçüde yaşama geçirildiğinin değerlendirmesini yapmak ve amaçlara ulaşmada karşılaşılan zorluklara çözüm önerisi getirebilmektir (Sencar P., 2007, s.103).

UNCED (BM Çevre ve Kalkınma Konferansı) sekreteryası, 1993-2000 yılları arasındaki her yıl Gündem 21'i yoksul ülkelere uygulamak için 600 milyar dolar gerekeceğini tahmin etmişti. Bunun sadece 125 milyar doları Resmi Kalkınma Yardımından verilecekti, dolayısıyla geri kalanı için zengin ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıla'larının (GSMH) % 0.7'sinin bu tür yardımlar için ayrılması taahhüdü, Rio zirvesinin belki de en önemli kararlarından biriydi. Ancak bu yerine getirilemeyen bir taahhüt olarak kalmıştı. Nitekim bu yılki Jo'burg zirvesinde, katılımın daha ço gönüllü olmasına karar verilmişti (Gönel F.D., 2002, s.16).

Zirvede, küreselleşen dünyada refahın eşit olarak paylaşılmadığı, az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki ayrımın devam ettiği ve bu ülkelerin sorunlara bakış açılarının farklı olduğunun altı çizilmiştir. Zirvenin sonunda "Siyasi Deklarasyon" ve "Uygulama Planı" olmak üzere iki önemli belge yayımlanmıştır (Sencar P., 2007, s.103).

On günlük zirve sonunda hazırlanan Uygulama Planı, içinde uygulamaların pek olmadığı ve plandan ziyade temennilerin yer aldığı bir rapor olarak karşımıza çıkmakta. Bu temenniler arasında, olumlu sayılabilecek bir-iki unsur var, ancak yapılamayanlar ya da taslaklardakinden farklı olan ifadeler, bu olumlu unsurların üzerine de gölge düşürmektedir. Alınan kararlar üzerinde değerlendirmelere geçmeden önce, Uygulama Planı'nda yer alan bazı temel kararlara bir göz atalım:

- Biyolojik çeşitlilikteki kayıplar 2010 yılına kadar azaltılacaktır
- Kimyasal ve zehirli atıkların olumsuz etkileri 2020 yılına kadar en aza indirilecektir
- Zarar gören balık bölgeleri 2015'e kadar –mümkün olduğunca- iyileştirilecektir, ayrıca denizleri korumak için 2012 yılına kadar bir network sistemi kurulacaktır

- DTÖ'nün ticaret kuralları, açıkça Çoktarafli Çevre Anlaşmaları (MEAs)nın yerinegeçemeyecektir
- Kyoto Protokolünü onaylayan ülkeler, diğer ülkelere de onaylamaları çağrısında bulunmalıdır
- Orman gibi doğal kaynakların kaybedilmesi süreci mümkün olduğunca kısa zamanda durdurulmalıdır
- Kullanılabilir temiz su ve sağlık koşullarına sahip olmayan sayısız insanın bu problemi 2015 yılında çözümlenmeli
- Ekolojik olarak zararlı desteklemeler (kamu desteklemeleri ve teşvikler) kaldırılmalıdır (Gönel F.D.,2002, s.19).

Görüldüğü gibi, toplam dört madde dışında diğer maddelerde herhangi bir tarihe rastlamak mümkün değildir, bunun yerine “mümkün olduğunca kısa sürede” gibi temmeni şeklindeki ifadeler söz konusudur. Kimi maddeler ise önceki taslak hallerinden daha farklı hale gelmiştir, örneğin ilk maddede yer alan “azaltılmalı” ifadesinin, taslaklarda “tümüyle sona erdirilmeli” şeklinde olması gibi... Bu maddede böyle bir ifadenin yer alması, altı ay önce Hague’da yapılan biyolojik çeşitlilik ile ilgili BM anlaşmasından önemli bir geri adım atılması olarak değerlendirilebilir.

Şüphesiz burada yer alan kararlar, üzerinde en çok konuşulan, tartışılan ve onay alan kararlardır. Oysa, çok tartışılan çok konuşulan ancak bir türlü gerekli onayı ya da özeni alamayan konular da mevcuttu. Bunlar arasında en önemli konu, ABD’nin de onaylamadığı ve bir türlü yürürlüğe sokulamayan Kyoto Protokolü. Ancak mesele sadece söz konusu protokolün yürürlüğe sokulamaması değil, Paragraf 19e’de “temiz fosil” yakıtlarının kullanılmasını teşvik eden bir ifade yer almaktadır. Bu ifade, Jo’burg zirvesinin yüzkarası olarak tarih sayfalarına yazılacak ve Dünya Dostlarının ifadesi ile Kyoto Protokolüne ihanet eden bir ifadedir. Söz konusu maddede, güneş veya rüzgar gibi yenilenebilir enerji hedefleri yerine “daha temiz fosil yakıtların kullanılması ve büyük hidroelektrik projelerinin desteklenmesini” önerilmektedir. Dolayısıyla, petrol, kömür ve gaz gibi fosil yakıtlar problemin bir parçası olmaktan çıkartılıp çözümün bir parçası olarak sunulmaktadırlar. Böyle bir karar alındıktan sonra, fosil yakıtların kullanılması sonucu ortaya çıkan altı zehirli gaz (Karbon

Dioksit, Metan, Nitrusoksit, Hidroflorokarbon, Perflorokarbon, Sülfür Heksaflorid) için önemli sınırlamalar getiren Kyoto Protokolü anlamsızlaşmaktadır (Gönel F.D., s.20).

Bütün bunlara karşın Faaliyet Planı içerisinde yer almayan hemen her konu az ya da çok Siyasi Deklarasyonda kendine bir yer bulmuş gibi gözükmektedir. Örneğin, STK'ların yukarıda sözü ettiğimiz deklarasyonu çerçevesinden bakarsak, zirvenin Faaliyet Planında eksik kalan ya da yeterince vurgulanmayan pek çok konusu Siyasi Deklarasyon içinde yer almaktadır. Bunların başında, insan hakları ve insanların eşit muamele görmesi ile ilgili ifadelerin, 77'ler Grubunun karşı çıkışına rağmen, Siyasi Deklarasyonun sadece giriş kısmında (madde 2 olarak) yer alması gelmektedir. Küreselleşmenin övüldüğü metinde, dünyada yoksulluğun, ekonomik gelişmemişliğin, çevresel bozulmanın, ülkelerin içlerinde ve aralarındaki sosyo-ekonomik eşitsizliğin farkında olduğundan söz edilmektedir. Bu farkındalığın ardından gelen vaatler arasında ise, bir Siyasi Deklarasyona yakışır şekilde, Kalkınma Yardımlarının makul seviyelerde olması için gelişmiş ülkelere çağrı yapılacağı, (ABD'ye rağmen!) çoktarafılığın dünyanın geleceği olduğu, gezegenimizin korunup, evrensel zenginlik ve barışın sağlanmasına çalışılacağı gibi ifadeler yer almaktadır (Gönel F.D., 2002, s.21).

4.4. RİO KONFERANSI'NIN ARDINDAN TÜRKİYE'DE YAŞANAN GELİŞMELER: Türkiye genel olarak kalkınma, özel olarak da sosyal ve çevresel politikalar, başta 1992 Rio ve 2002 Johannesburg Zirvesi'nin çıktıklarından ve zirvede imzaya açılan uluslararası BM Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ile Gündem 21 belgesinden etkilenmiş ve halen etkilenmektedir.

Bu süreçte Türkiye için önemli bir başka eşik ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine giriş talebi ve bu çerçevede yaşanan gelişmelerdir. Bilindiği üzere, Avrupa Birliği Konseyi Helsinki Zirvesinin 11 Aralık 1999 tarihinde açıklanan Sonuç Bildirgesi ile Türkiye ve AB ilişkilerinde yepyeni bir döneme girilmiştir. Nitekim Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinin başlamasıyla birlikte, siyasi ve ekonomik kriterlere uyum, topluluk mevzuatının üstlenmesi ve bu kapsamda gerekli idari ve

kurumsal uyumun sağlanması ile uygulamanın iyileştirilmesi öncelikle ele alınan hususları oluşturmuş ve bu konular geleceğe yönelik hazırlanan ulusal kalkınma strateji ve politika belgelerine yansımıştır (Rio+20, 2012, s.9).

Çalışmamızın bu kısmında "Türkiye'nin 2012 BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansına (Rio+20) Hazırlıklarının Desteklenmesi Projesi" kapsamında ulusal hazırlıkların, yoksulluğu gidermeye yönelik olan kısmına ve bu bağlamda Türkiye'nin mevcut durumuna değinilecektir.

Gündem 21 ve bununla bağlantılı olarak oluşturulan Yerel Gündem 21, yönetim ve yerel yönetimlerde önemli yaklaşım değişikliklerinin önünü açmaktadır. Yerel yönetim alanında 1992 Rio Konferansı'nın ana çıktılarında Gündem 21 Türkiye'de başarıyla uygulanmıştır. Yerel Gündem 21 programının ana hedefi, karar alma sürecinde sivil toplum kuruluşlarının katılımını artırarak ve yerel yatırımları etkileyerek yerel yönetimin rolünü güçlendirmiştir. Program, Kamu kurumları, yerel otoriteler ve sivil toplum kuruluşlarını kapsamaktadır. Başlıca karar alma ve uygulama mekanizmaları "Kent Konseyleri" şeklinde oluşturulmuştur, kadın ve genç konseyleri, çocuklar ve yaşlılar için platformlar ve engellilerin oluşturduğu çalışma grupları tarafından desteklenmektedir. Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, 2001 yılında en iyi uygulama örneği olarak seçilmiş ve 2002'de Johannesburg'daki Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde küresel "iyi örnek" olarak tanımlanmıştır. 2005'te Belediye Kanunu'na Kent Konseylerinin oluşumu dahil edilmiş ve 2006'da da işleyiş mekanizmalarını düzenleyen Kent Konseyleri Yönetmeliği çıkartılmıştır. Bu sayede Yerel Gündem 21 süreci, Kent Konseyleri'nin kurulması ile kurumsallaşmıştır (Rio+20, 2012, s.10).

Nüfus, nüfusun yapısı ve dinamiği ile nüfus hareketleri, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik politika ve uygulamaları yönlendiren başlıca değişkenlerdendir. Sürdürülebilir Kalkınma, nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve bu yaşam kalitesinin tüm toplum kesimleri arasında adaletli bir şekilde yaygınlaştırılmasını temel almaktadır. Nüfus büyüklüğü, ister doğal ister ekonomik olsun kısıtlı kaynakların dağılımını ve yeterliliğini belirlemektedir. Göç olgusu göçün başladığı ve bittiği mekanlarda yine özelleşmiş politikaların belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Rio+20, 2012, s.12).

2010 yılında yayımlanan Türkiye Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporunda güçlenen ekonomik yapı ve büyüme rakamlarının ülke içerisinde gelir dağılımının iyileştirilmesi ve ekonomik büyümenin yeterince istihdam yaratamamasından yani sosyal politikalara henüz beklenen ölçüde yansımadağı ifade edilmektedir (Türkiye Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu, 2010).

Doğal afetlerin oluşturduğu risk düzeyini etkileyen bir husus da iklim değişikliğidir. Aynı zamanda iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından da gelecek dönemde üzerinde durulması gereken hususlardan en önemlisidir. İklim değişikliği, afet risklerinin mekansal dağılımı ve sıklığını etkilediği gibi, diğer birçok sosyo-ekonomik ve çevresel değişken üzerinde de etkili olmaktadır (Rio+20, 2012, s.15).

4.4.1. Rio+20 Konferansına Hazırlık Projesinin yoksulluğu gidermek konusundaki açıklamaları: Yaşam kalitesinin artışı için temel hizmetlere (eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim gibi altyapılara ve su, toprak kaynakları gibi doğal kaynaklara) erişimin artırılması ve insani gelişmenin sağlanması için fırsat eşitliği ile hakkaniyete dayalı (gelirlerin dengeli dağılımı, insana yakışır iş olanakları gibi) ve toplumun tüm kesimini kapsayıcı bir sosyal ortamın oluşturulması sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında esastır. Bu çerçevede ele alındığında yoksulluk, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşma konusunda aşılması gereken en büyük sorunlardan biri olarak görülmektedir.

Bireyin toplum içerisinde sağlıklı ve üretken bir yaşam sürebilmesi ve sağlıklı seçimler yapabilmesinin altyapısının hazırlanması, sürdürülebilir kalkınmada temel anlayıştır. Sağlık, gelir, cinsiyet veya yaşam koşulları açısından, toplumun diğer kesimlerinden daha az kaynaklara veya imkanlara sahip olan bireylerin sosyal açıdan toplumla bütünleştirilmesi ve seçim yapabilecekleri fırsatların oluşturulması bu açıdan önem arz etmektedir.

Yoksullar aynı zamanda ekonomik (krizler, istihdam dalgalanmaları gibi) ve çevresel (kirlilik, kronik ve bulaşıcı hastalıklar) değişimlere karşı toplumun diğer kesimlerine kıyasla daha kırılgandırlar. Bu tür dalgalanmalardan etkilenmelerini azaltacak imkanlar ve beceriler daha kısıtlı olduğundan, kendi şartları içerisinde özelleşmiş

politikalarla güçlendirilmesi gerekir. Örneğin kentlerde kentsel yoksulluğu azaltacak istihdam politikalarının yürütülmesi ile kırsal alanda geçim kaynaklarını çeşitlendirerek doğal veya doğal olmayan risklerden ekilenebilirliklerinin düşürülmesi etkileyici olabilmektedir.

Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanında, yoksulluğun yanı sıra sosyal dışlanma ile mücadele prespektifi yasal düzenlemelerde ve uygulamalarda yeterince yer almamaktadır. Sosyal yardımların hak olarak düzenlenmemiş olması, mevzuatımızın eksikliklerinden bir tanesidir (Rio+20, 2012, s.17).

4.4.2. Mevcut Durumun Değerlendirilmesi Çalıştaylarında Yoksulluğun Giderilmesi: Türkiye'nin 2012 BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'na (Rio+20) Hazırlıklarının Desteklenmesi Projesi kapsamında yapılan çalıştaylarda yoksulluğun giderilmesinde karşılaşılan sorunlar ve nedenleri irdelenmiş, aşağıda belirtilen başlıca konular belirtilmiştir:

Temel İhtiyaçlara Yönelik Hizmetlere Erişim (Kamu Hizmetlerine/Kurulumlarına, Toprak, Su, İstihdam Olanakları, Kredi, Eğitim, Sağlık, vb.)

- Merkezi ve yerel birimler arasında koordinasyon eksikliği,
- Plansız/düzensiz kentleşme, kent planlarının uygulanmaması,
- İnsani ve bölgesel gelişmişlik farklarını giderecek istihdam ve diğer temel hizmetlere erişim olanaklarının yetersizliği,
- Temel kamu hizmetlerinin maliyetine vatandaş katılım payının belirlenmesindeki standart eksikliği (Rio+20, 2012, s.26).

Yerel/ Toplumsal Kalkınma Programları; Yoksulluğun giderilmesiyle İlgili Kuruluşların Güçlendirilmesi:

- Rekabetçiliği teşvik edecek destekleyici, bölgesel farklılık ve potansiyellerin "kalkınma anlayışı" içerisinde ortaya çıkarılamaması,
- Yoksullukla mücadelede merkezi ve yerel kurumlar arasında görev, yetki ve sorumlulukların paylaşımındaki belirsizlik,
- Uygulamaların sürekliliğinin sağlanamaması,

- Gerçek hedef kitleye yeterince ulaşılamaması (Rio+20, 2012, s.27).

Kentsel Alanda Yoksulluğun Giderilmesi:

- Eğitim programlarının duyurulmasında, hedef kitlelere ulaşılmadaki yetersizlikler,
- Eğitim programlarının yeterli olmaması,
- İş gücü talebinin yeterli olmaması,
- Plansız, programsız kentleşme,
- Kentsel yoksulluk tanımının yetersizliği,
- İstihdam ve nitelikli iş gücü eksikliği,
- İş gücü arzı ve talebindeki uyumsuzluk,
- Kayıt dışı ekonominin yaygınlığı,
- Güvensiz istihdamın yaygınlığı,
- Göçün yüksekliği ve bunun iyi yönetilemesi,
- Gelir gruplarında dikey hareketliliğin sınırlılığı,
- Kreş, Yaşlı bakımevi ve benzeri hizmetlerdeki yetersizlik (Rio+20, 2012, s.28).

Gecekondusuz Şehirler, Yeterli ve Güvenli Konutlar/Çevre:

- Kamu yapı denetiminin yetersizliği,
- Göç nedeniyle kaynaklara ve altyapıya erişimin eksikliği,
- Altyapılı arsa arzının yetersizliği,
- Siyasi ve mali rantın arazi kullanım kararlarındaki belirgin rölü,
- Kentlerin güvenli ve yüksek yaşam kalitesini sağlayacak şekilde geliştirilmesine dikkat edilmemesi,
- Kentsel gelişimde kadın, çocuk ve yaşlıların ihtiyaçlarına duyarlı olunmaması,
- nüfus ve yapı yoğunluklarının yüksekliği,
- Güvenli, standardı olan inşaat malzemelerinin kullanılmaması,

- Özellikle kent çevrelerindeki Hazine ve orman arazilerine kaçak yapılaşmanın önüne geçilememesi,
- Yapı yerleşim yeri seçimi ve inşaatlarında ekolojik dengenin , afetlere karşı duyarlılığın gözetilmemesi ve bu konularda yeterli bilincin olmaması,
- Satın alma gücünün düşüklüğü,
- Siyasi etkilerle belli dönemlerde sık sık imar affı getirilmesi,
- Devletin barınma ihtiyacına yönelik kout ve yerleşme politikasının olmaması veya yetersizliği,
- Nüfusun belli merkezlerde yığılması (Rio+20, 2012, s.30).

5.BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ YOKSUL YERLEŞİM BÖLGELERİNDEKİ KONUTLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR MEKANSAL İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

Bu çalışmada tez Başlığı olan "Yoksul Yerleşim Bölgelerindeki Konutların Sürdürülebilir Mekansal İyileştirme Yöntemleri" ni sunmak adına mekan kavramı ülke bazında ele alınmıştır. Yoksulluğa köklü bir çözüm arayışı içinde olan ve gelişmeyi ekonomik, çevresel ve toplumsal açıdan hedefleyen sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda Türkiye'nin mevcut durumu ve yapılabilecekler sunulmuştur.

Bana göre bu doğrultuda atılması gereken ilk adım; farkındalık yaratmak olmalıdır (Eğitim ve Yapılabilecekler). Bugünün kaynaklarının işletilmesi, teknik gelişmelerin yönlendirilmesi, hem bugünün gereksinimleri hem de gelecek nesillerin gereksinimleri ile tutarlı olması için bunu sağlayacak bireylerin yetiştirilmesi gerekmektedir. 2.adım; çevreye duyarlı ve olası yıkımlara karşı savaşıyan grupların hem doğayı korumak hem de çevre bilincinin gelişmesi adına yaptıkları faaliyetleri desteklemektir. (Çevre ve Yapılabilecekler).

3.adım; herkese daha yaşanılabilir bir dünya yaratmak için kalkınmayı sadece ekonomik büyümede görmeyip, toplumsal ve çevresel değerleri korumaya yönelik bütüncül bir kalkınmayı hedef belirtmektir (Sürdürülebilir Kalkınma ve Yapılabilecekler). Son adım ise; dönüşüm projelerinde rant eksenli müdahalelerin sosyal dokuyu yok edip, yoksulluk ve işsizlik adına hiç bir gelişme sağlamayıp böylelikle sorunu çözmemiş sadece başka boyutlara taşımakla sonuçlanmasını önleyici tedbirler alınıp buna yönelik stratejiler geliştirmektir (Kentsel Dönüşüm ve Yapılabilecekler)

5.1. EĞİTİM: Dora ve Bertrand Russell (1979), büyük bir öngörü ile şöyle yazmışlardır: “Tedbir alınmazsa sanayileşmenin bugünkü kuşaklara bolluk, bir sonrakilere yoksulluk, üçüncü kuşaklara ise açlık doğurması...” kaçınılmazdır. Bugün

gerçekten de, üçüncü dünya ülkelerinde doğal kaynakları zengin ülkelere sömürülen milyonlarca insan açlıktan ölmektedir. Bugün tüm dünyada 800 milyon aç insan olduğu belirtilmektedir. Son 50 yılda, açlıktan ölenlerin sayısı 400 milyon (www.worldometers. 2014). I. Dünya Savaşından günümüze kadar, savaşlarda ölenlerin sayısı ise 148 milyondur (Leitenberg M., 2006). Bazen rakamlar bile, insanlığın karşı karşıya kaldığı felaketi bütün çıplaklığı ile göz önüne serebilmektedirler. Çevre bilincinden uzak, hızla sanayileşen ülkeler, insanlığın geleceğini tehlikeye atmaya devam etmektedirler. Bu durumda zaman kaybetmeden; nasıl bütçe oluşturulacağı hesabı yapılmadan, savunma giderlerini eğitim bütçelerine aktararak eğitim kurumlarında oluşturulacak çevre bilinci, tek çözüm yolu gibi gözükmemektedir. Bugün ne yazık ki, sürdürülebilir kalkınma felsefesini ulusların eğitim sistemlerinde anlamlı bir şekilde yansıtmak bir program mevcut değildir. Bütün ulusların eğitim sistemleri, mevcut ideolojik düzenlerini korumaya yönelik şekillenmiştir. Bu tarz eğitim sistemlerinden, evrensel ve duyarlı bir çevre tutumu geliştirilmesi çok zordur. Örneğin, Irak’da meydana gelebilecek çevresel bir felaket, Amerikan kamuoyunda hiç de endişe yaratmayacaktır. Aynı şekilde, tersi de Irak için geçerlidir. Birbirlerine karşı nükleer bombalar kullanacak kadar yanıp tutuşan Pakistan ile Hindistan, İsrail ile Filistin, Rusya ile Çeçenistan, Güney Kore ile Kuzey Kore, Irak ile Amerika ...vb. ülkeler, sürdürülebilir kalkınmada birbirlerini nasıl yok sayabileceklerdir? Ya da nasıl bir araya geleceklerdir? Dolayısıyla, sürdürülebilir kalkınma, savaşı ve birbirleri ile iletişim içindeki bir dünyada daha anlamlı olacaktır. Bunun için de; eğitim sistemlerinin “dünya yurttaşlığı” bilincini geliştirecek ortak ve üst düzeyde bir hedef etrafında yapılandırılması gerekmektedir. Elbette bunun için; mevcut savaş tehditlerinin çok kısa sürede bitirilmesi öncelikli hedef olmalıdır. Aksi takdirde, sürdürülebilir kalkınma, iyi niyet düzeyinin üstüne çıkamayan ütopyik bir olgu olmakla karşı karşıya kalabilir. Sürdürülebilir kalkınmanın bir girişim olmaktan çıkarak, günlük yaşama aktarılmasının tek yolu; sürdürülebilir kalkınma olgusuna inanmış ve bunu yaşam felsefesi haline getirmiş bireyler yetiştirmekten geçmektedir. Ancak bunun için ne yazık ki somut adımlar atılabilmiş değildir (Yapıcı M. 2003, s.226).

Bugün dünyada sürdürülebilir kalkınma ve eğitimi konusunda örgütlü nadir sivil toplumlardan birisi Uluslar arası Çevre Eğitim Vakfı FEE'dir (Foundation for Environmental Education). FEE, 1981 yılında kurulmuş, kar amacı olmayan, Avrupa çapında ve Güney Afrika'da toplam 26 ülkeyi temsil eden üye organizasyonlarla çalışan bir sivil toplum örgütüdür. Sürdürülebilir çevre konusunda, insanların yeterince bilgili olduğunu veya bildiğini çevreyi koruma yönünde uyguladığını söylemek mümkün değildir. Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE)'nin hedefi, toplumu bilgilendirerek onların bu konuları anlamalarını sağlayıp içinde buldukları kurum, organizasyon ve toplumu aktif davranışlara yönlendirmelerini sağlamaktır. FEE'nin programları iki standardı yansıtmaktadır: anlamak ve harekete geçmek, harekete geçmek için öğrenmek ve fırsat yaratma olanakları sağlamak. FEE kuruluşundan itibaren, çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma temelinde gelişen uluslararası projelerinin Avrupa çapında uygulanması ve geliştirilmesi ile bugün de Güney Afrika Cumhuriyeti'nde aktif bir şekilde uygulanması ve yaygınlaşması için faaliyet göstermektedir. Projeleri sayesinde Gündem 21'in işlerliğini artırırken, tüm yaş gruplarından halkın çevresel sorunların çözümüne aktif olarak katılımını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak ne yazık ki bu çabalar istenen düzeye ulaşmamaktadır (Yapıcı M. 2003, s.226).

Bir diğer alçak gönüllü çaba ise; Eko-Okullar Projesidir. Bu proje; okullarda çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi vermeyi hedefleyen uluslararası bir projedir. Amerika'dan Afrika'ya kadar, dünyanın dört bir yanındaki okullar bu projeye katılabilmektedirler. Her ülkenin ulusal bir koordinatörü, o ülkedeki çabaları organize etmekle sorumludur. Ülkemizde, Eko-Okul Projesinin ulusal koordinatörlüğünü, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı üstlenmektedir. İsteyen her ilköğretim okulu, ulusal koordinatörlüğe başvurarak projeye katılabilmektedir (Can T., ss.22-23) Ancak devlet politikası haline gelmedikçe; bu gönüllü çabaların istenen sonuçları ulaşması, kuşkusuz mümkün görünmemektedir.

Kalkınmanın sürdürülebilir olması için, yoksulluk, nüfus ve çevre ilişkisi önem kazanmaktadır. Yoksulluk gerçekte bir ülkenin ya da uygarlığın çöküşünü sağlayan ilk basamaklardan biri olmaktadır. Eğer bir toplumda yoksulluk çığ gibi büyüyorsa bu

toplumun hem sosyal hem de çevresel olarak çökmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle ülkelerin ya da uygarlıkların çöküşü ile toplumda yoksul kitleler arasında doğrudan bir ilişki olduğu inkar edilemez bir gerçektir (Kılıç S., 2013, s.15). Gelişmekte olan ülkelerde ekonomi, çoğu zaman dar bir çerçevede sanayiden ibaret bir sektör gibi görülmektedir. Oysa bu ülkelerde sanayi ekonomide ağırlıklı bir sektör olsa da, doğal kaynaklar ve en önemlisi de tarım temel bir sektördür. Her şeyden önce de doğal kaynakların korunması insanın hayatta kalabilmesi için temel bir zorunluluktur. Diğer yandan “yoksulluk en büyük çevre düşmanıdır”. Doğa bütün ekonomik faaliyetlerin temeli olmakla birlikte, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde bu gerçek çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Çünkü ülkeler ekonomik ve teknolojik açıdan belli bir seviyeye ulaştıktan sonra, çevrenin korunması için kolaylıkla mücadele edebileceklerini düşünmektedirler. Bu nedenle de “önce ekonomik gelişme, sonra çevre koruma”, anlayışı adeta bu ülkelerin temel bir politikası haline gelmiştir. Oysa bu yaklaşım, son derece yüksek maliyeti olan, çoğu zaman da geride temizlenecek bir çevre bıraktıran, “önce kirlet sonra temizle” anlamına gelen politikalar (Kılıç S., 2013, s.14).

Çevre sorunlarının temelde iki farklı biçimde ortaya çıktığı gözlenmektedir. Birincisi, doğal kaynakların üretim/tüketim etkinlikleri çerçevesinde yanlış kullanımı, ikincisi ekosistemin kapasitesini aşan miktarlarda atığın doğaya bırakılmasıdır. Hava, su kirliliği, toprak bozulması, ormansızlaşma, katı atıklar, sulak alan tahribatı ve enerji kaynaklarının aşırı kullanımı çevre kirliliği çerçevesinde ele alınmaktadır (Çevre Bakanlığı, 2002).

Hava kirliliğinin en önemli iki nedeni kentleşme ve sanayileşmedir. Türkiye’de kentlerdeki yoksullukla bağlantılı olarak kalitesiz yakıt kullanımının artması kentsel hava kirliliğinin hızla yükselmesine neden olmaktadır. Ormansızlaşma ve yanlış tarım teknikleri kullanılması sonucunda ortaya çıkan erozyon Türkiye’nin önemli sorunlarından olmaktadır. Toprak çözümlenmesi yaptırmadan ve gereğinden fazla gübre kullanılması da toprak verimliliğinin azalmasına ve toprak yapısının bozulmasına yol açmakta, bitki örtüsüne zarar vermektedir. Türkiye, toprak kirliliğinin ve bozulmasının yanı sıra, tarım topraklarının yerleşim ya da sanayi alanı

olarak tarım dışı kullanımlara açılması sorunuyla da karşı karşıyadır. Bu tür uygulamaların yol açtığı toprak bozulması sonucunda, tarım kesimi çalışanları arasında yoksulluk artmaktadır. Ormansızlaşma ise orman alanlarının yasadışı yollarla tarıma açılması, konut, yol vb. amaçla kullanılması sonucu ortaya çıkan bir sorundur (Çondur ve Cömertler, 2010, s.67).

Ne yazık ki, çevresel felaketlerin bütün ülkelerin ortak geleceğini tehdit eden bir sorun olduğu göz ardı edilmektedir ve gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerin yoksulluk ve nüfus artışı ile ilgili sorunlarıyla tek başına mücadele etmelerini beklemektedirler. Bu durum karşısında geliştirilen savunma mekanizması da yurttaşlarından topladıkları vergilerin, hak etmeyenlerce tüketilmesinin yanlışlığı olmaktadır. Oysa, yağmur ormanları yok olduğunda, ozan tabakası solunumu güçleştirecek düzeye geldiğinde, yüksek radyasyon etkisi altında, zehirli atıklarca dolup taşan ve yakın bir gelecekte yaşanılmayacak hale gelecek bir çevre de, toplanan vergilerin hiç bir fayda sağlamayacağı açıktır. İnsanların bu gerçekleri görmesi, ancak eğitim kurumları aracılığıyla kazandırılabilir. Eğitim, bu farklılıkları ortadan kaldırarak, ortak bir bilinç oluşturacak yegane yoldur. Ne yazık ki; mevcut ders programlarındaki çevre ile ilgili konu ve üniteler, sürdürülebilir kalkınma düşüncesini yeni yetişen nesillere aktarmada oldukça yetersiz kalmaktadır. Ama ders içeriklerinin değişmesi, sorunu halletmekten oldukça uzak bir çözümdür. İlk önce yapılması gereken; sürdürülebilir kalkınma felsefesini yaşantıya dökebilecek öğretmenler yetiştirmek olmalıdır. Bunun için; gönüllü öğretmenler; hizmet içi eğitim seminerinden geçirilerek, bu amaçla müfredat programlarına yerleştirilecek çevre derslerini verebilecek yeterliliğe ulaştırılmalıdırlar. Bunun dışında; uzun vadede ihtiyacı karşılamak için, öğretmen yetiştiren kurumların programlarına seçmeli, çevre ile ilgili dersler konulmalı ve öğretmen kaynağı bu şekilde oluşturulmalıdır. Bir diğer konu; dünyadaki bütün okul programlarında sürdürülebilir kalkınma için ortak bir içerik ve hedeflerin belirlenmesidir. Bunun için de ilk önce; Uluslararası konferans bünyesinde “sürdürülebilir kalkınma eğitimi” komisyonu kurulmalı ve bu kurumun aldığı kararlar çerçevesinde eğitim programları biçimlendirilmelidir (Yapıcı M., 2003, s.227).

2002 yılında 100 ülkeden 60.000 delegenin katılımıyla Johannesburg'da Birleşmiş Millet'lerin gelmiş geçmiş en geniş katılımlı Dünya Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Zirvesi gerçekleşmiş, ancak zirvede herhangi bir somut adım atılamamıştır. Bu durumda geleceğe yönelik iyimserliğin korunması da zorlaşmıştır. (Cumhuriyet Gazatesi, 2002). Genel olarak bakıldığında sivil toplum örgütlerinin zirveden memnun kalmadıkları görülmektedir (Milliyet Gazetesi,2002). Devletlerin kendi ulusal çıkarlarını, yeryüzünün geleceğine tercih etmeleri, sürdürülebilir kalkınma anlayış ve felsefesine ters düşmektedir. Bu durum da, eğitim kurumlarının, sürdürülebilir kalkınma felsefesinin gerçekleştirilebilirliği için, önem ve işlevini daha da artırmaktadır (Yapıcı M., 2003, s.228).

5.1.1. Yapılabilecekler: Sürdürülebilir kalkınma olarak ifade edilen kavram aslında, insanlığın bir geleceği olmaya devam edecek mi, etmeyecek mi? sorusuna cevap aramayı ifade etmekte ve bunun için de yapılması gerekenler üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla yalın olarak bakıldığında sürdürülebilir kalkınma kavramının gerçek derinliğine ilişkin bir çağrışıma sahip olmaması ve sadece ekonomik bir modelmiş gibi basit bir olgu gibi görünmesi nedeniyle özellikle eğitim kurumlarında sürdürülebilir kalkınma felsefesini bireylere kazandırmada zorluklar yaşanmasına sebep olmaktadır. Televizyon programlarında, çizgi filmlerde bu konuyla ilgili bilgilendirmenin olması özellikle çocukların bu düşüncüyü kazanmasında yararlı olacaktır. Bu tür eğitsel programların, çizgi filmlerin, belgesellerin ve konulu filmlerin hazırlanmasında teşvik edici yöntemler geliştirilmesinde yarar vardır. Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesiller için sağlıklı bir çevre bırakma umuduyla çabalarken; neden gelecek nesillerin yetişkinleri olan çocukların da katılımı ile Uluslararası Konferans çerçevesinde mini bir çocuk ve çevre zirvesi yapılmamaktadır? Bu şekilde; çocukların duyarlılığını artırmak daha kolay olabilir. Eğitim kurumlarının sürdürülebilir kalkınma felsefesini programlarına yansıtması, insanlığın ortak geleceğine ilişkin kaygıların paylaşarak, çözüm yollarının üretilmesinde ve uygulanmasında çocuk ve gençlerde dil, din, cinsiyet, ırk ayrımı gibi yapay sorunlardan uzak ortak bilinç ve uzlaşma ortamı yaratabilir. Silahlanmaya ve savaş araçlarına yapılan yatırımın yerine bu bütçenin eğitime ayrılması ve eğitim sistemlerinin barış dolu bir dünya için ortak bir ruh ve felsefe ile

yeniden donatılması sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek toplumların oluşmasında yararlı olabilecektir. Bu yöntemin tek olumsuz yönü; eğitim sistemlerinde yapılan yatırımların etkilerinin uzun zaman içinde ortaya çıkmasıdır. Ama yine de eğitime yapılan yatırım, insanlığın ortak geleceği için denemeye değer bir çaba olarak görülmelidir.

5.2. ÇEVRE: Türkiye'de çevre hareketinin oluşmaya başladığını gösteren ilk kıpırdanmalar genellikle kamunun eylem ve işlemlerine sonucu ortaya çıkan yöresel çevre sorunlarına yöneliktir. Çevreyi olumsuz yönde etkileyecek uygulamalara karşı ilk itirazlardan, 1975'de Murgul'da faaliyete geçen Etibank Bakır İşletmeleri'nin bitkiye, tarım alanlarına verdiği zararların sonucunda yöre halkından dava açanların çıkması, Çarşamba Ovası'nda 1970'lerden sonra açılan fabrikaların aynı biçimde çevreye zarar verip tazminat davasına konu olması örnek olarak gösterilebilir (Duru B., 1995, s.56). Türkiye'de çevreci hareketin doğuşu anlamına gelen bu tür eylemlerin diğer örnekleri şöyle sıralanabilir:

1977'de Ankara'da Elmadağlı Köylüleri, yakınlarındaki barut ve çimento fabrikalarının tarım üzerindeki zararlı etkilerinden şikayetçi olup belediyeleri aracılığıyla bu durumu Ankara'ya bildirmeleri, Yine aynı dönemde, 1970'lerin ikinci yarısından sonra, çevresel bozulmaya yönelik ilk protesto gösterileri ortaya çıkmaya başlamıştır. Artık hükümet yetkilileri ile görüşmek ya da dava açmak gibi alışlagelmiş yöntemlerin yanında o güne kadar gerçekleşmemiş, daha etkili olabilecek yollara da başvurulmuştur. 1980'lere gelinceye değin gerçekleştirilen bu türden eylemler şöyle özetlenebilir:

25 Temmuz 1975'de Samsun'da Bakır İzale Tesisleri'nin tarım ürünlerine verdiği zararı protesto etmek için yöre köy ve mahallelerden toplanan halk bir yürüyüş gerçekleştirmişti. 1977'de Silifke Taşucu Balıkçılar Kooperatifi üyeleri o günlerde Akkuyu'da nükleer santral yapılacağı biçimindeki söylentiler üzerine harekete geçip bu nükleer santrali protesto etmek için deniz araçlarıyla bir gösteri yaptılar. Çukobirlik ve SS İçel İli Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Kooperatifler Birliği, Akkuyu'ya nükleer santralin yapılmasının ilk olarak gündeme geldiği bu yıllarda "Akdeniz'e Nükleer Saldırı" adında bir broşür hazırladı. Aynı yıllarda Ziraat

Mühendisleri Odası Adana Şubesi tarafından "Nükleer Santrale Hayır" kampanyası başlatıldı. TMMOB de 1979'da "Nükleer Enerji Raporu"nu hazırladı (Duru B., 1995, s.57).

1980'li yıllarda, kamuoyunu etkileyebilen çevreci bir tepki niteliğindeki ilk hareketlilik, 1984'de, Gökova'da (Kemerköy) termik santral yapılacağı haberlerinin ardından ortaya çıkmıştır. Korunma altına alınması gereken bir doğal güzelliği bulunan, üstelik turizm merkezi olan yörenin hükümet tarafından enerji kaynağı olarak görülmesi bakışları bir anda Gökova'ya yönelndirmiştir.

Gökova'daki santral aracılığıyla, Türkiye'de kamuoyu ilk kez, olası bir çevresel yıkımın sonuçları ile bu kadar içiçe girebilmiş; böylece çevre sorununun toplumun değişik katmanları arasında duyumsanabilmesi sağlanabilmiştir. Daha sonraki hareketler güçlerini büyük ölçüde Kemerköy Termik Santrali'ne gösterilen tepkilerden alacaklardır. Gökova'da ortaya çıkan bu hareket Türkiye'de çevre bilincinin gelişiminde bir dönüm noktası olmuştur. Ancak hareket Batıdaki kimi örnekleri gibi, sanayileşmeye karşı sergilenen olumsuz tavrın sonucunda ortaya çıkan bir tepki değildir; yalnızca, yanlış yer seçimi sonucunda doğanın bozulmasına, tarım ve turizm sektörünün olumsuz etkilenmesine karşı duyulan endişelerin ortaya konulmasıdır. Aynı dönemde Afşin-Elbistan Termik Santrali'nin deneme üretimine geçmesine karşı herhangi bir tepki gösterilmemesi bu konuyu tasdiklemektedir (Duru B., 1995, s.58).

Türkiye'de çevre bilincinin gelişimi açısından Türkiye'de çevre bilincinin yeşermesine katkıda bulunan gelişmelerden bazı örnekler şöyle sıralanabilir; Ankara'da Zafer Park'ın otoparka dönüştürülmesine karşı açılan dava, 1987'de, yine Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin, kent merkezindeki Güvenpark üzerinde otopark ve çarşı yapılmasını uygun gören imar planı değişikliğini gerçekleştirilmesi ve bu karara yapılan itirazlar, 1987'de Köyceğiz-Dalyan'da "caretta-caretta" türü kaplumbağaların yumurtladıkları bölgede kurulması planlanan turistik tesis için, açlık greviden protesto mektuplarına kadar, bir dizi eylemin gerçekleştirilmesi, İstanbul'da, belediyenin geniş bir yol açmak için yıkmayı düşündüğü eski Rum evlerine karşı bir grup çevrecinin gerçekleştirdiği eylem, 1989'da Aliağa'da termik

santral kurulacağı haberinin duyulmasından sonra ortaya konulan tepkiler, Haziran 1994'de Antalya'da Köprüçay üzerine kurulması planlanan barajlara karşı Beşkonaklı yurttaşların "Baraja Hayır" eylemi yapmaları (Duru B., 1995, ss.62-69). Bunlar dışında, birçok sivil toplum örgütünün birleşmesiyle oluşan "Çevre Platformu" na da değinmek gerekir. İstanbul'da, çevre konularında çalışmalar yapan 45 kadar meslek odası, dernek, vakıf ve topluluğun biraraya gelerek oluşturduğu "Çevre Platformu" ilk toplantısını 17 Kasım 1994'de gerçekleştirmişti. Toplantının sonunda da, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Çevre Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına özel olarak ulaştırılan, basın yoluyla da kamuoyuna duyurulan bir bildirge yayımlanmıştı. Aradan bir ay geçtikten sonra yapılan kimi etkinliklerin sonuçlarını ortaya koymak üzere 1995 yılı içerisinde bir bildirge daha yayımlanmıştır. Özellikle İstanbul'da yaşanan hava kirliliğinin ele alındığı bu bildirgede şöyledir "... günlük ve göstermelik politikalardan uzak, ancak kısa ve uzun vadeli köklü çözüm önerilerini kapsayan ciddi bir çevre politikasıyla ve eşgüdüm içinde çözümlenebilecek çevre ve hava kirliliği sorunu için yapılan çalışmalar yetersiz kalıp ayrıca çok geç kalınmıştır. Çevre kirliliği ile mücadelede katkıda bulunmak ve yapılan çalışmaları denetlemek üzere valilik başkanlığında meslek odaları ve sivil toplum örgüt temsilcilerinden oluşan ve sürekliliği olan bir "danışma meclisi" kurulmasının ve bu meclis üyelerinin yöresel çevre komisyonu toplantılarına gözlemci olarak katılmasının gerekli olduğu inancındayız." Özetle, bugüne dek alınan kararların, yapılan çalışmaların soruna köklü bir çözüm getirmede; çevre konusunda sorumlu birimler arasında eşgüdümün sağlanamadığı; gönüllü kuruluşların bu konudaki rolünün artırılması gerektiği bildirgede belirtilmiştir (Duru B., 1995, s.72).

Türkiye'deki çevre hareketinin sürdürücüleri konumundaki toplulukların parti biçiminde örgütlenmeye gitmelerinin en önemli sebepleri: çevrenin çeşitli alanlarında etkinliklerini sürdüren, ancak toplumu bilinçlendirmede, daha ötesi kitleleri harekete geçirmede fazla başarılı olamayan pek çok gönüllü kuruluşun hem güçbirliği yapmalarını sağlayabilecek hem de onların kimi eksik yönlerini tamamlayacak bir üst örgütlenmeye gitmenin gerekliliğinin ortaya çıkmasıdır. Üstelik böyle bir örgütlenme yurt çapında etkin olabilecek, siyaset alanında etkili bir

güç konumuna erişebilecektir. Bu düşüncelerle Yeşiller Partisi kurulmuştu. Mart 1988'de "Radikal Parti" olarak anılan topluluğa, bir mektupla, parti çalışmalarında işbirliği içinde beraber hareket etme önerisini yapıldı fakat bu topluluk çağrıya olumlu yanıt vermedi. Mektubun bir benzeri de, "Radikal Parti", "Yeşil Dayanışma Grubu" ve "Ankara Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu"na parti çalışmalarına katkı için bir toplantı önerisi getirildi. Ancak, daha sonra da yinelenen bu çağrılara olumlu yanıtlar alınamadı (Duru B., 1995, ss.77-78). Böylece, daha önce, Dalyan ve Gökova'daki çıkışlarıyla kamuoyunda seslerini duyuran Yeşiller'in, 6 Haziran 1988'de tek bir çatı altında biraraya gelmeleriyle Türkiye'de ilk kez çevreyi odak noktası olarak alan parti kurulmuştur.

Yeşiller Partisi çevreci sivil örgütlenmelerden gelen katılımcıların çabalarıyla kurulmuş gibi gözüküyor. Fakat bu değerlendirme Yanlış olmayan ancak eksik noktaları bulunan bir değerlendirmedir, Gerçekten de ilk parti başkanının ve çevresinin Hava Kirliliği ile Mücadele Derneği'nden gelmeleri, Parti içerisinde büyük etkisi olan İzmir Örgütü'nün, kendi yerel topluluklarından ortaya çıkması bu değerlendirmenin bir yönünü haklı kılmaktadır. Ancak Parti yapısı incelendiğinde üyelerinin büyük bölümünün geçmişte herhangi bir sivil çevreci oluşumla bağlarının bulunmadığı da anlaşılmaktadır. Üstelik Yeşiller Partisi'nin kurulma aşamasında, Türkiye'de çevre hareketi içinde önemli yerleri olan pek çok sivil örgütün bu partileşme sürecinden bilinçli olarak kendilerini uzak tuttukları da bilinen bir gerçektir.

Yeşiller Partisi'nin hem uygulamada, hem de hukuksal anlamda işlevini kaybetmesinden sonra yine bütüncül bir örgütlenme arayışı başlamıştır. Adana Çevre ve Tüketiciyi Koruma Derneği (ÇETKO) Başkanı'nın önerisi ve Dünya Dostları Derneği'nin öncülüğünde (Cumhuriyet gazetesi, 1994). 9-10 Nisan 1994 tarihlerinde, yeşil bir partinin kurulmasına gerek bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla Ankara'da bir toplantı gerçekleştirildi. Her türlü örgütlenme biçiminin merkezîyetçiliği, sıradüzeni (hiyerarşiyi), otoriteyi de beraberinde getireceği, bunun da nihai amaç için uygun olmayan araçların kullanılması anlamına geleceğini düşünenler de vardı. Bugün, Türkiye'deki çevreci hareket içerisinde bütünleştirici bir

örgütlenmenin, yani bir siyasal partinin ya da derneğin gerekli olduğu konusunda bir oybirliği söz konusu değildir; böyle bir partinin gerekli olup olmadığına dair tartışmalar sürmektedir (Duru B., 1995, s.87).

Gönüllü kuruluşlar, adından da anlaşılacağı gibi, ilgili oldukları herhangi bir konuda kar amacı gütmeyen, yalnızca gönüllü olarak o konunun gerektirdiği işlerde katkılarını sağlamak amacıyla biraraya gelen bireylerin birlikteliklerinden oluşmaktadırlar. Devlet mekanizmasının kimi zaman kimi durumlarda yeterince hızlı, kendini yenileyebilir bir durumda olmadığından dolayı, bu tür kuruluşların resmi kuruluşların ulaşamadıkları bir çok konuda büyük bir boşluğu doldurma gizilgücünü taşıdıkları söylenebilir. Türkiye'de. Kuşkusuz gönüllü kuruluşların kimliklerinin oluşmasında üyelerinin toplumsal konumları, siyasal tutumları, dünya görüşleri büyük önem arz etmektedir. Yalnızca çevre koruma, doğayı sevdirmek, kirliliği önleme amacıyla kurulan örgütler olduğu gibi, tüm bu sorunların aslında egemen olan sistemden kaynaklandığı düşüncesinden hareket eden, daha köktenci katılımcıların oluşturduğu topluluklar da bulunmaktadır .

Bu çalışmada örgütlerin biçimsel yapılarından daha çok üyelerinin dünya görüşlerine, çevreye bakış açılarına, önceliklerine, siyasal düşünceleri ve tüm bunların yansıması olarak da eylem türlerine göre bir değerlendirme yapılarak, a.Çevre Korumacılar, b.Çevreciler, c.Yeşil Toplumcular biçiminde bir bölümlenme yapılmıştır.

Bunlardan çevre korumacılar, adlarından da anlaşılacağı gibi, insan merkezci bir düşünce yapısına sahip, siyasal alanda çevre sorunlarının yeri olduğuna inanmayan ya da yer alması için özel bir çaba göstermeyen katılımcıların oluşturduğu, genellikle yalnızca çevreyi koruma konusunda çalışmalar gerçekleştiren örgütlerin kümesini anlatmaktadır. Yeşil Toplumcular ise, çevrecilik açısından bunların tam tersi doğrultuda bir düşünce yapısına sahip üyelerin oluşturduğu örgütler ya da topluluklar kümesini anlatmak için kullanılmıştır. Bunlar, Çevre Korumacılar'a ve Çevreciler'e göre daha köktenci gözükse, siyaset ve çevreyi birbirinden ayrılmaz ikili gören, kamuoyunda ses getiren eylemler gerçekleştiren, sosyalizmden feminizme kadar oldukça değişik siyasal ve toplumsal akımlara bağlı destekçilere sahip olan

birlikteliklerdir. Çevreciler ise bu iki grup arasında kalan ve tam olarak herhangi birisinin içine yerleştirilemeyen örgütleri anlatmak için kullanılmaktadır. Bu kümedeki örgütler diğer iki kümenin belirgin özelliklerini, ağırlıkları değişse de, bünyesinde taşıyabilen katılımcılara sahiptir. Herhangi bir siyasal soruna tepki göstermek için Yeşil Toplumcular'la ya da ortaya çıkan bir çevre sorununa çözüm getirmek için Çevre Korumacılar'la işbirliğine gidebilmektedirler (Duru B., 1995, s.173).

Türkiye'de çevre hareketini sürdürenleri çevre korumacılar, çevreciler ve yeşil partililer olarak bölümlendirirsek;

Çevre korumacılar bölümüne giren çevre hareketleri: AQUA Kültür Derneği (1988) - Doğal Hayatı Koruma Derneği (1975) -Samsun Doğayı Koruma Derneği (1980) - Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) (1992) -Türkiye Çevre Vakfı (1978) -Türkiye Hayvanları Koruma Derneği (1975) -Türkiye Ormancılar Derneği (1930) -Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (1955) -Yeşil Çevre Kulübü (1994).

Çevreciler bölümüne ait çevre hareketleri: Çağdaş İstanbul Platformu (1994) - İskenderun Çevre Koruma Derneği -İzmir Kültürel ve Doğal Yaşamı Destekleme Derneği -Karadeniz Çevrecileri / Doğal Çevreyi Koruma Derneği (1994) -Kültürel ve Doğal Yaşamı Koruma Derneği (KÜDYAK) (1995) -Tarsus Çevre Koruma Kültür ve Sanat Merkezi (ÇEKSAM) (1992)-Turgutreis Gönüllüleri (1990) -Yeşil Bisikletliler -Yeşiller Derneği

Yeşil Toplumcular bölümüne ait çevre hareketleri: Arkadaş Çevre Grubu (1987) -Çevre Duyarlılığı Grubu -Dünya Dostları Derneği (1993) -SOS Akdeniz (1990)

Çevre için sürdürülen savaşının gerisinde yatan amaç konusunda her üç küme arasında şu ayrımın ortaya çıktığı görülmektedir. Yeşil Toplumcular çevre adına sürdürülecek savaşın doğa için yapılması gerektiğine en çok inanan gruptur. Bunu sırasıyla Çevreciler ve Çevre Korumacılar izlemektedir. Çevre Korumacılar, doğaya karşı kendi tutumlarını yadsıyan bir değerlendirmede bulunmuşlar gibi görünse de, gerçekte ortaya çıkan bu sonuçları olağan karşılamak gerekecektir. Genellikle doğa

sorunları ile en çok uğraşır gözüken grup olan Çevre Korumacıların bu davranışlarının gerisinde yatan amaç doğayı korumak olmakla beraber, insan soyunun devamını sağlamak ya da ekonomik gelişme kaygıları Yeşil Toplumcular'a ve Çevreciler'e göre daha belirgindir. Derneklerin büyük bir bölümü çevre sorunlarını gidermede en uygun olacak ekonomik yaklaşımın sürdürülebilir kalkınma olduğunu düşünmektedirler. Ekonomik kalkınmanın hızlandırılması gibi bir yaklaşımın çevre sorunlarını daha da ağırlaştıracağı düşünülmekte, büyümenin durdurulması ise sorunun ortadan kaldırılması için uygun görülmemektedir. Her üç kümede de, çevre için en uygun ekonomik yaklaşımın sürdürülebilir kalkınma olacağı savunulmaktadır.

Ancak sıfır büyüme düşüncesini savunanlar ya da ekonomik kalkınmaya inancını kaybetmiş olanlar da yok değildir. Sıfır büyüme yaklaşımı en çok Yeşil Toplumcular arasında taraftar bulmaktadır. Çevre Korumacılar arasında böyle bir yaklaşımı savunan hiç kimse yok denebilir. Buna koşul olarak ekonomik kalkınmanın hızlandırılması da en çok Çevre Korumacılar tarafından istenmektedir; Yeşil Toplumcular kümesinde hiçbir dernek böyle bir gelişmeyi çözüm olarak görmemektedir.

Derneklerin genel olarak çevre sorunlarının, bilim ve teknolojiye ilerlemelerle üstesinden gelinebilecek bir sorun olduğuna inandıkları görülmektedir. Bu açıdan derneklerin çevre sorunlarına çözüm bulma konusunda bir iyimserliği paylaştıkları sonucuna varmak mümkündür. Derneklerin büyük bir bölümü, teknolojinin insan doğasına uygun olmayan biçimde kullanılmasının çevre sorunlarını yarattığını, bu yönde gelişmesinin ise sorunları ağırlaştırıcı yönde bir etkisinin bulunduğunu düşünmektedirler. Çevre Korumacılar teknolojinin gelişmesinin çevre sorunlarını gidereceğine en çok inanan kümedir. Bunu sırasıyla Çevreciler ve Yeşil Toplumcular izlemektedir. Teknolojinin gelişmesinin tam tersine olarak çevre sorunlarını artıracığını düşünenler ise daha çok Yeşil Toplumcular arasından bulunmaktadır. Bu son kümede teknolojiye tam anlamıyla bir güvensizliğin egemen olduğu anlaşılmaktadır. Gençlerden daha büyük yaşlara doğru gidildikçe teknolojinin çevre sorunlarına çözüm bulacağına yönelik inanç azalmaktadır. Çevre sorunlarına yakında

çözüm bulunabileceğine dair beklentinin en çok Çevre Korumacılar arasında yaygın olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Çevreciler ve Yeşil Toplumcular izlemektedir. Yeşil Toplumcular'ın bu konuda oldukça kötümser olduğu da gözlenen bir diğer konudur. Çevre sorunlarının insanlığın sonunun geldiğini gösteren bir işaret olduğunu savunanlar en çok bu kümeden çıkmaktadır. Daha önce de belirtilen, Yeşil Toplumcular kümesinde teknolojiye karşı duyulan güvensizlik burada da kendisini göstermektedir (Duru B., 1995, s.170).

Çevreci hareket, Türkiye'de, 1980'li, özellikle de 1990'lı yıllardan bu yana önemli bir gelişme göstermiştir. Özellikle son yıllarda belirgin bir biçimde görülen bir eğilime burada değinmekte fayda var: Yalnızca çevre koruma amacını taşıyan bu çok sayıda dernek ve vakfın yanına, hem biçim hem de içerik açısından oldukça farklı nitelikler taşıyan pek çok oluşum eklendi. Bu tür yapılanmalar, katılımcılarının dünya görüşlerinden kaynaklanan etmenlerle, öncekilerden oldukça farklı biçimlerde gelişmiştir. Öncelikle, vakıf, hatta dernek türü örgütlenmelerin özgürlükçü bir ortam sağlamadığı kanısına varılarak, gerektiğinde herhangi bir örgütlenmeye gidilmeden kimi işler başarılmaya çalışılmıştı. Biçimsel anlamdaki bu yenilikten daha da önemli olan ikinci gelişme ise, artık çevreye yalnızca kirlilik ve doğanın bozulması açısından bakılmamasıydı. Son yıllarda, yaşar kalma sorunu, çevrenin siyaset alanında uğrunda savaşında bulunulacak bir öge olarak kabul edilmesi ve egemen yaşam biçimlerinde ve dünya görüşlerinde kökten bir değişikliğe gidilmesini gerektiren önemli bir sorun olarak görülmesi çevreci hareketin çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu çalışmada Yeşil Toplumcular olarak adlandırılan küme bu görüşler çevresinde birleşen katılımcılardan oluşmaktadır. Ancak, her ne kadar son yıllarda çevreci hareket daha köktencileşse de, çevre korumadan öteye hedefleri bulunan yeni örgütlenmeler ortaya çıksa da, bu eğilimin tersi yönde gelişen yeni yapılanmalara rastlamak da mümkündür (Duru, B., 1995, s.173).

5.2.1. Gönüllü çevre kuruluşlarının devletle ilişkileri: Bu konuda iki eğilimden söz etmek gerekir: İlk olarak, devlet, son yıllarda çevre konusunda söz sahibi olmak istemiş, bu amaçla yasal düzenlemeler gerçekleştirmiş, hatta örgütlenmelere bile gitmiştir. İkincisi, genel olarak gönüllü kuruluşlara kuşkulu bir gözle yaklaşan resmi

makamlar, yine bu dönemde, tutumunu yavaş yavaş değiştirmeye, bu tür kuruluşlarla işbirliği yollarını aramaya başlamıştır. İşte bu iki eğilimin birleşmesi devlet ve gönüllü çevre kuruluşları arasında, pek de güçlü olmayan, bir iletişimin kurulmasını doğurmuştur. Örneğin Devlet Planlama Teşkilatı IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, gönüllü kuruluşlara karşı takınılan tutum şöyle dile getirilmiştir: "Çevre sorunları konusunda faaliyet gösteren, vakıf, dernek ve benzeri gönüllü kuruluşların faaliyetleri desteklenecek ve özendirilecektir.". Fakat V. ve VI. Planlarda gönüllü kuruluşlarla ilgili bir düzenlemeye gidilmemiştir (DPT, 1989, s.295). VII. Plan'da ise bu tür kuruluşlara özel bir önemin verildiği dikkati çekmektedir.

Nisan 1991'de, 6-14 yaş grubundaki çocuklara doğa ve çevre sevgisini aşılacak amacıyla tüm köy, kasaba, ilçe ve illerde bir "Çocuk Çevre Kulübü" kurulması öngörülmüştür. Ülke yüzeyinde kurulması öngörülen bu kulüplerin üst birliği olarak da Türkiye Çocuk Çevre Kulübü öngörülmüştür. Bu kulüplerin gerçekleştirecekleri etkinlikler, Türkiye Çocuk Çevre Kulüpleri Yönetmeliği'nde şöyle belirtilmiştir: Okullarda bulunan çevre kollarını daha işler bir duruma getirmek; okullar arasında işbirliği sağlamak; çevre konusunda yarışmalar, konferanslar, seminerler, toplantılar düzenlemek; kitle iletişim araçları yoluyla kamuoyunda çevre bilinci oluşturmak; çevre kirliliği yaratan kaynakları belirleyip önlem almak; genel temizlik kampanyaları düzenlemek; piknikler, kamplar düzenlemek; çevre ile ilgili çalışmalara, yönetim, karar süreçlerine çocukların katılımını sağlamak (Resmi Gazete, 13 Nisan 1991)

Her ne kadar, belirlenen yaş sınırları içinde bulunan tüm çocukların bu kulüplerin doğal üyesi oldukları belirtilmekte ise de, öngörülen örgütün kurullarının cumhurbaşkanı, bakanlar, müsteşarlar, genel müdürler, valiler, daire başkanları, ordu temsilcileri, belediye başkanları gibi çocuk sayılmayan, üstelik büyük çoğunluğunun çevre konusu ile uzaktan yakından hiçbir alakası bulunmayan kimselerden oluştuğu dikkati çekmektedir (Duru B., 1995, s.122).

5.2.2. Yürürlükteki Yasal Düzenlemenin Gönüllü Örgütlerin Etkinliklerine Etkisi: 1982 Anayasası'nın 33. maddesi "Dernek Kurma Hürriyeti" başlığını taşımaktadır. ilk hükümde "herkesin, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına

sahip(tir)" olduğu belirtilir. Ancak ardından gelen maddede, bu özgürlüğün nasıl sınırlanacağı ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Bu maddenin vakıflara ve bu türdeki kuruluşlara da uygulanacağı belirtilir. Anayasa ile dernek kurma ve üye olma hakkına getirilen sınırlamalar şöyle sıralanabilir: Derneklerin siyasal amaç gütmeleri, siyasal eylemde bulunmaları ve siyasal partilerle işbirliğine girmeleri yasaklanmıştır. Kimi, çevre sorunlarına yol açacak uygulamalara, yasal düzenlemelere ya da tam tersine hiçbirşey yapmamaya, ilgililerin kayıtsızlığına karşı, ya da yalnızca çevre bilincinin toplumda yer etmesi amacı güten kuruluşların başvurabilecekleri sınırlı yollardan birisi de toplantı yapmak ve gösteri yürüyüşü düzenlemektir. Konuyu düzenleyen başlıca kaynak olan Anayasanın ilgili maddesi (m.34) aynı zamanda tüm gönüllü kuruluşların bu konudaki hareket sınırlarını da çizmektedir.

Bu madde, herkesin önceden izin almaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı olduğunu kabul etmekle başlar: Ancak silahsız ve saldırsız olmak kaydıyla. Sonradan gelen bölümde ise bu hakla getirilen kısıtlamalar sıtalanmaktadır: Gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer "yetkili merci" tarafından belirlenebilir. "Kanunun gösterdiği yetkili merci" ulusal güvenlik ve Cumhuriyet'in ana niteliklerinin korunması amacıyla gösteri yürüyüşü ve toplantı düzenlemeyi yasaklayabilir ya da iki ayı geçmemek şartı ile erteleyebilir. Dernek, vakıf, sendika ve meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı yapamazl, gösteri yürüyüşü düzenleyemezler (Duru B., 1995, s.132).

Hukuksal bir bağlayıcılığı olmamakla birlikte, yeryüzünde, gönüllü çevre kuruluşlara giderek artan oranda önem verme eğilimini vurgulaması açısından 13-16 Kasım 1990 tarihlerinde Fransa'nın Limoges kentinde yapılan bir toplantının ardından yayınlanan Bildirgede özetle, çevre derneklerinin etkili bir korumayı sağlamada iyi bir araç olacakları, bu konuda yurttaşların katılımını kolaylaştıracakları belirtilerek herkese bu tür örgütlerde toplanma çağrısı yapılmıştır. Devletlere derneklerle ilgili yasal düzenlemeleri iyileştirme önerisinde bulunulmuş ve çevre koruma ve çevre hukuku dernekleri için uluslararası bir tüzüğün geliştirilmesinin gerekliliğine değinilmiştir (Kaboğlu İ., 1990, s.122).

5.2.3. Yapılabilecekler: İster ülke yönetiminin çevre hareketına negatif tutumu, isterse yasal düzenlemelerin bu hareketleri sınırlayıcı maddeleri olsun hiçbir çevre hareketi yapan kuruluşların belirleyiciliği ve yönlendiriciliğinden bir şey kaybettirmemiştir.

Bütün sorunları dinledik, anladık, kavradık peki bir yurtdaş olarak ne yapmalıyız? Şu gerçek açıktır ki; tüm yasal zorluklara rağmen ülkemizi, mahallemizi, sokağımızı ve hatta evimizi kaybetmemeye karşı savaşmak karamsarlığa kapılıp teslim olmaktan daha zordur. Fakat şunu da bilmekteyiz ki yaşadığımız mahalle hakkında bizlerle birlikte o mahalleyi paylaşmayanların söz söyleme önceliği olmamalıdır. Bunun için alınan kararlara katılım mekanizmaları geliştirmemiz gerekmektedir, yalnız bu mekanizmalar hiç bir devlet tarafından vatandaşlarına sunulmamaktadır. Bu mekanizmaları yaratmak ve sürece dahil olmak yurtdaşların hakkı ve sorumluluğudur.

5.3. SÜRDÜRLEBİLİR KALKINMA: Sürdürülebilir kalkınma, en genel anlamda iki temel kavramı içermektedir: (i) Sürdürülebilir, yani bir şeyin sürekli olması, (ii) Kalkınma yani büyümeden farklı olarak, niceliksel bir değişimin, ilerlemenin ve iyileşmenin aynı zamanda niteliksel de olmasıdır (Rio+20 , 2012, s.8).

Uluslararası alanda, BM'nin ilk olarak bu sorunu tanımlaması ve çözüm arayışları çalışmaları çerçevesinde Stockholm'da, Rio'da ve Johannesburg'da olmak üzere, bir dizi konferans gerçekleşmiş ve bu konferanslar sonucunda bir dizi bildiri düzenlenmiş ve sözleşmelere taraf olunmuştur. Tüm bu konferanslar sonucunda, çevre sorunlarının küresel bir boyut kazandığı, artık ulusal çabaların tek başına yeterli olmadığı ve temelinde sürdürülebilir kalkınma ilkesinin olduğu ortak bir çevre politikası geliştirilmesi gerektiği görülmüştür. Ancak tüm dünyada ortak kabul gören çevre politikaları ve uygulamalarının olduğunu söylemek çok da mümkün değildir. Dünyada çevre korumaya yönelik alınmaya çalışılan ortak önlemler, kimi zaman gelişmiş ülkeler tarafından (Kyoto Protokolü'nde olduğu gibi), kimi zaman gelişmekte olan ülkeler tarafından, ancak çoğu zaman her iki ülke grubu tarafından kabul görülmemiştir (Sencar P., 2007, s.170).

Türkiye'deki çevre sorunlarının altında hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve düzensiz kentleşme yatmaktadır. Nüfus artışı ve bu nüfusun ihtiyaçlarını karşılama sürecinde doğal kaynaklar üzerinde yaratılan baskı, kaynakların tükenmesine sebep olmaktadır. Sanayileşme ve düzensiz kentleşme ile birlikte hava ve suyun kalitesinin bozulduğu, çevre üzerinde kirliliğin giderek artmakta olduğu görülmektedir. Türkiye, büyüme ve kalkınmayı sanayileşerek gerçekleştirmeyi hedef alan bir ülke olarak, 1950'li yıllardan itibaren girdiği bu süreç içinde çevre sorunlarını dikkate almamıştır. Ve uzun yıllar boyunca çevre koruma önlemlerine, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal kalkınmasına bir darbe olduğu gözüyle bakmıştır (Sencar P., 2007, s.171).

Türkiye'de öncelik ekonomik kalkınmaya verilmiş ve başlangıçta sadece ortaya çıkan kirliliği giderme amacına yönelik politikalar benimsenmiştir. Daha sonra kirlenmeyi önleyici politikalara yönelinmiş ve nihayet sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun çözüm arayışlarına girilmiştir (Sencar P., 2007, s.172).

5.3.1. Yapılabilecekler: Sürdürülebilir kalkınmanın başarılı olması için, üst düzey politik sahiplenme olmalıdır. Ayrıca ortak bir kararlaştırma ile bir vizyon belirlenmelidir. Belirlenen vizyon; stratejik hedefler ve bu hedefler çerçevesinde oluşturulmuş uygulama mekanizmaları ile hayata geçirilmelidir.

Ülkemizde sürdürülebilir kalkınmanın önündeki en büyük engel, uygulamayı gerçekleştirmeye yardımcı olacak araçlar, mekanizmalar, finansman, kurumsal kapasite veya insan kaynağı olarak görülmüştür. Türkiye gibi iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek bir ülke için Sürdürülebilir kalkınmaya erişme konusunda en önemli tehditlerden biri sera gazı emisyonlarının azaltılmamasıdır. Fakat ülkemiz her zaman bu konunun maliyetine odaklanmıştır. Halbuki Terazinin diğer kefesini oluşturan iklim değişikliğinin etkilerinin maliyeti daha fazla olmaktadır.

Bir diğer önemli konu ise çevresel maliyetlerin Gayri Safi Millî Hâsıla içine alınması gerektiğidir. Kalkınmanın ulaştığı seviyeyi tespit edebilmek için, çevresel maliyetlerin GSMH içine yerleştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde GSMH olması gerekenden daha yüksek gözükecek ve gerçek olmayan bir iyimserlik yaratılacaktır.

Bunun içinde ülkemizde ayrıntılı bir çevre envanterinin çıkarılması şarttır. Zira Türkiye’de mevcut çevre envanterleri yeterli olmaktan çok uzaktırlar.

5.4. KENTSEL DÖNÜŞÜM: Tarihin her evresinde kent dönüşmekte olan bir elementdir. Bu bir zorunluluktur, Önemli olan bu dönüşümün kamuya, insanlara yararlı oluşudur. Günümüzden kalkışla tarihi, doğal, kültürel değerlerimizin yıpranmadan geliştirilmesi ve bu alanlarda yaşayan sosyal dokunun dağıtılmaması, onların desteklenmesi, evsizleştirilmemesi konusudur. dolayısıyla bu konu sosyo-ekonomik ve aynı zamanda politik bir konudur. Dönüşen kent, sanayi devrimi ve ikinci dünya savaşından itibaren hızlanmıştır. İkinci dünya savaşının ardından ortaya çıkan barınma sorunu batı ülkelerinde kullanılan kavramıyla "renovation urbaine", Türkiye’de kullanılan karşılığı olan "kentsel yenileme" kavramıyla 1970’li yıllara kadar köhnemiş olan konutların iyileştirilmesine yönelik çabaları kapsamış , 1970’li yıllardan sonra birdenbire nitelik değiştirmiştir (Okyay İ., 2008b, s.29).

1973 dünya petrol kriziyle arap ülkelerinde iş gören batılı çok büyük müteahhitlik firmaları bu krizden etkilenip kapanma tehlikesiyle, dolayısıyla binlerce mühendisi, uzmanı, kalifiye işçisini işten çıkarma durumuyla karşı karşıya kaldı. Avrupalı devletler bu duruma bir çözüm buldu ve dolayısıyla "kentsel dönüşüm" dediğimiz, sadece yapı parseli, yapı adası bazında değil, mahalle ölçeğinde yıkımlara giderek ve el değiştirerek yeni şehir modelleri ortaya çıkarıldı. Mahalle ölçeğinde genellikle de 19. yüzyıl örnek mimarisini teşkil eden mahalleler toptan traş edildi. Daha sonra bunun çok yanlış bir iş olduğu anlaşıldı, çünkü yeni yapılan mahallelerde sadece tarihi değerler yok edilmiyordu, sosyal doku yok ediliyordu, küçük esnaf yok ediliyordu, hinterlandını kaybediyordu, ayrıca yoğunluk artıyordu. yoğunluğun artması beraberinde sosyal donatı, okul, güvenlik, polis gibi gereksinimleri getiriyordu. Kentsel dönüşüm bu şekilde bütün bu zararların yanı sıra devlete daha pahalıya mal olmaya başladı. bu yüzden artık avrupa ülkelerinde kentsel dönüşüm mahalle ölçeğinde yapılmıyor (Okyay İ., 2008b, s.30).

Türkiye’deki kamu ve özel sektör yatırımlarının yüzde 35’i inşaat sektörüne ayrılmıştır. Bu rakam sadece inşaatı değil, bu sektörde çalışan işgücü, mühendisler, müteahhit firmalar ve malzeme üretimini kapsamaktadır. Bu durumda, İnşaat sektörü

Türkiye'nin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu sektör duraklamaya başladığı zaman ülke ekonomisi büyük bir kriz geçirecektir. Türkiye bu krize bir çözüm bulmuştur; 5366 sayılı yasa. Bu yasa inşaat sektörüne kentlerin merkezinde yeni iş alanları yaratmak olarak kendini göstermiştir. Sadece ekonominin gelişmesine yönelik değil, bir kentin, kentsel rantın yaratılması, ama bu kentsel rantın. kamu yararına, tarihi çevre yararına, orada yerleşmiş olan sosyal doku yararına mıdır yoksa birtakım gruplaşmaların yararına mıdır? tartışmaya açık bir konudur (Okyay İ, 2008b, s.30).

Bu konuyu incelemeden önce Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerinde yasal olarak kimler nelerle yetkilenmiş belirlemek gerekir. 2004 tarihinde Toplu Konut Yasasına getirilmiş olan değişikliklerle TOKİ kendi mülkiyetindeki alanlarda kentsel dönüşüm projeleri hazırlama, onaylama ve uygulama yetkisine sahip, dolayısıyla TOKİ'nin de inşaat sektörünü asıl tetikleyici büyük alanlara sahip olduğunu bildiğimize göre kentlerde TOKİ'nin bu yasayla yapmış oldukları Önemli bir araçtır. İkinci yasa 2005 tarihinde 5393 sayılı belediye kanununda yapılan bir değişiklikle belediyelerin belirledikleri herhangi bir alanda kentsel dönüşüm yapma yetkisine sahip olmaları. Üçüncüsü, sadece sit alanları sınırları içerisinde ilan edilen yenileme alanları kapsamında söz konusu olan kentsel dönüşüm süreçleri (Dinçer İ, 2008b, s.32).

TOKİ Toplu Konut Kanununun 7. maddesinden yararlanarak: Gecekondu bölgelerinin tasfiyesine ve yeniden kazanımına yönelik olarak gecekondu dönüşüm projeleri geliştirebiliyor, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapabiliyor. Belediye Kanunu çok daha büyük yetkiler veriyor ve "Belediye kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak, veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir" diyor (Dinçer İ, 2008, s.33).

Buna bir de 1980'li yıllardan itibaren planlama kurumunun çok parçalı hale getirilmesini eklersek, kentin içersinde her parselde birbirinden bağımsız kuruluşların, birbirinden bağımsız planlama kurumlarının plan yapma ve kenti dönüştürme yetkisine sahip olduğunu tespit etmemiz gerekiyor. bu durum "bütüncül

plan" kavramını ortadan kaldıran çok önemli argümanlar olarak karşımıza çıkıyor ve mücadele alanının çok çeşitli yönlerde genişletilmesini gerektiriyor. Dolayısıyla bu çok parçalanmışlık aslında denetimsizliği ve plansızlığı da kendiliğinden getiriyor (Dinçer İ, 2008, s.32).

Türkiye'deki duruma ve literatüre bakıldığında genel olarak kentsel yenileme, kentsel dönüşüm süreçlerindeki tehditler nelerdir diye kısa bir özet yapmak gerekirse;

- Alan seçiminde hiç bir bilimsel kriter olmaması
- uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde model farklılığı
- süreçteki tüm aktörlerin temsil gücünün eşit olmaması

5.4.1. Yapılabilecekler: Bir kentsel yenileme sürecinin başarılı olabilmesi için dikkat edilmesi gereken çok sayıda konu vardır. Fakat uygulanan projelerin ortak noktaları göz önünde tutularak neler yapılabileceğini şöyle açıklayabiliriz; uygulamaya başlamadan önce önemli olan konu proje alanının doğru seçilmesidir. Türkiye'deki durum ve literatür incelendiğinde alan seçiminde hiç bir kriterin göz önünde tutulmadığı ve hazineye ait arazilerin bedelsiz olarak belediyeler ve il özel idarelerine devredildiği gözükmektedir. Halbuki başarılı bir yenileme uygulamasının gerçekleştirilmesi için dönüşüme tabi tutulan alanın fiziksel görünüm, sosyal donatı, risk oranı vb. gibi faktörlere göre seçilip, alan çalışmalarında bu faktörler hassasiyetle incelenmelidir.

İkinci en önemli konu ise projenin ikna yoluyla değil uzlaşma yoluyla uygulanması gerektiğidir. Yani yerel halkla birlikte ihtiyaç tespiti yapıp, onların da sürece katılımı sağlanıp, süreç sonunda mümkün olduğunca tekrar eski mahallelerinde yaşamlarını sürdürmeleri için tedbirlerin alınmalıdır.

Uygulanan projelerin hemen hepsinde göz ardı edilen bir diğer konu da güç dengelerinin doğru bir şekilde kurulmamasıdır. Şöyle ki projenin teknik planları hazırlanırken çizim, kontrol ve onay işlemleri birbirinden farklı ve uzman birimlerce gerçekleştirilmelidir.

SONUÇ: Bu bölümde toplanan veriler ve sunulan önerilerin tamamını gözden geçirmek gerekirse şöyle denilebilir; yoksul yerleşim alanlarında sürdürülebilir iyileştirme eyleminin insan ve insanlık olarak 2 farklı ölçekte gerçekleştirilmesi gerektiğidir. İnsan ölçeğindeki yoksulluğu yenmek yahut ulusal veya bölgesel çöküntü yerleşim alanlarını iyileştirmek için çözüm olarak görülen kentsel dönüşüm sürecinin iyi işlemesi gerekmektedir ve bunun için de dönüşüm sürecini iyi kurgulayıp uygulamak gerekmektedir. İnsanlık ölçeğindeki yoksulluğu gidermek, başka bir deyişle küresel zenginliği korumak adına öncelikle bireyleri bilinçlendirip, sonradan ortak yaşam alanı olan "Dünya" da ortak bir geleceğimiz olduğunu göz önünde tutarak ulusal çıkarlar yerine tüm insanlığın yararına olan çevre kirliliğinin vahim sonuçlarını azaltmak adına gelişme sürecinde sadece ekonomik gelişmeyi değil toplumsal ve ekolojik kalkınmayı hedefleyip bu konularda faaliyet gösteren kuruluş ve dernekleri koruyup desteklemektir.

KAYNAKÇA

Yılmaz B., (2006), Yakındaki uzak: İstanbul'un bir kentiçi mahallesinde sosyal dışlanma ve mekansal sürgün", Türkiye'de Büyükşehirlerin Varoşlarında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma içinde, Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006.

AGFE İstanbul Misyonu, İstanbul Raporu, 2009

Aksu, C., (2011), Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre, Ege Kalkınma Ajansı.

Aktan, C.C., (2002), Dünyada Gelir Yoksulluğu ve Türkiye'nin Konumu, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu

Alagöz M. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. 11, ISSN:1694-528X,

Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım M., (2011), Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi, *Niğde üniversitesi İİBF*, 2, ss. 60-76.

Aslanoğlu, R. A. (2000), Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Ezgi

Atkinson R. (2005), kentsel dönüşüm, ortaklıklar ve yerel katılım: İngiltere deneyimi, Özdemir D., Özden P., Turgut S., *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu* içinde ,27-30 Kasım 2004, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi

Aydın, T. (2005), kentsel yoksulluğun aşılmasında sürdürülebilir mahalle yenileştirilmesi yaklaşımı ve küçük çekmece örneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Yenileme, Y.L. Tezi, İstanbul

Balcıoğlu, İ., (Ed.), (2000), Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açından Şiddet, İstanbul, Yüce Reklam

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyon Raporu, Ankara

Bayülkem F., (1986), Aksaray Dispanseri çevresinde sosyal, ekonomik ve ruh sağlığı yönünden özellikler, *Tıp Dergisi* ,3, s.128-129.

BM Türkiye Dergisi

Bozlağan R., (2005), Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, Sosyal İstanbul Üniversitesi, *İktisat Fakültesi Siyaset Konferansları*, ISSN: 1304-0103, ss. 1011-1028.

Bölgesel Çevre Merkezi (REC Türkiye), (2006). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü-Metinler ve Temel Bilgiler, Ankara

Can, T., Eko-Okullar Projesi, Tübitak, *Bilim Çocuk Dergisi* , 62, s.:22-23.

Çalgüner, T., (1990), Çevre Bakanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma mı? Danışılabilir Kalkınma mı?, *Çevre Ve İnsan* , 43, Ankara.

Çezik, A., (1982), Kentleşme Yerleşme Sektör Raporu, Ankara: DPT

Çevre Bakanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu (Taslak), 2002.

Çondur, F. ve Cömertler, N., (2010), Çevre Kirliliği ve Yoksulluk İlişkisi: Büyük Menderes Havzası Örneği, *Ekonomi Bilimler Dergisi*, 2, s.65-72

Dinçer, İ., ve Enlil, Z. M., (2002) “Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaristanbul,” Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu Dünya şehircilik Günü 26. Kolokiyumu, Ankara. 6-8. Kasım. 2002 TMMOB şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi. Yoksulluk, *Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiri Kitabı* içinde. ss. 415–424.

Dinçer, İ., (2008), Değişen Mimarlık Dönüşen Kent, Teknik Kongre, İTÜ Taşkışla, TMMOB

- Dora Ve Bertrand Russell, (1979), Endüstri Toplumunun Gelece ği, İstanbul: Bilgi
- DPT, (1989), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara
- DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <http://www.kalkinma.gov.tr/>
- DSİ Genel Müdürlüğü, (2010), Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı, İklim Değişikliği Birimi, (http://www.dsi.gov.tr/docs/iklim_degisikligi/iklim_degisikligi_cerceve_sozlesmesi_ve_turkiye.pdf?sfvrsn=2)
- Dulupçu M. A., (2000), Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler, *Dış Ticaret Dergisi*, 20, s.46-70
- Duru, B., (1995), Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye'de Gönüllü Çevre Kuruluşları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Y. L. Tezi, Ankara
- Ergil, D., (1980), Türkiye'de Terör ve Şiddet, Ankara: Turhan
- Erman, T., (2004). "Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları", *European Journal of Turkish Studies*, N°1 , Gecekondu.
- Es, M., ve Ateş, H., (2004), Kent Yönetimi, Kentlileştirme ve Göç, *Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Sosyal Siyaset Konferansları*. 48, ss.205-248
- EUROPEAN COMMISSION, (1999), European Spatial Development Perspectives (ESDP) Agreed at the Informal Council of Ministers responsible for Spatial Planning in Potsdam, Luxembourg
- Gibson, M., Kocabaş A., (2003), The Sustainable Urban Regeneration, Recent Developments In UK and European Practice Ders Notları, İstanbul
- Gibson, M. S., Langstaff, M. J., (1982) An Introduction to Urban Renewal London: Hutchinson Publishing

Gibson M., Kocabaş A. (2001), London: Sustainable Regeneration, Challenge and Response, Urban Design and Local Specificities in The Process of Globalisation, International Urban Design Meeting, *MSU, Istanbul, ISBN 975-7634-51-4*, s.177-228

Gibson M., Kocabaş A., Öztaş, T., (2003), Sustainable Neighbourhood Regeneration In Istanbul As Part Of Eu Harmonization Process And Earthquake Resistant Housing Development a Strategy And Action Plan , İBB Araş. Fikir Projesi Raporu, 59-Y ve KD.M 460.101, İstanbul

GLA (2001), Economic Development and Regeneration, Factsheet, London

Gürkan, N. G., (2000) Gelişme ve Nüfus Sorunu Olarak Göç Olgusu, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Y. L. Tezi, Muğla

Güçlü A., (2007), Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye'nin Çevre Politikaları, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Y. L. Tezi, Ankara

Göymen, K., (1982), Kentle Bütünleşme Sürecinin Yönetmel Boyutu, Kentle Bütünleşme, Ankara: TGAV

Gönel F. D., (2002) "JOHANNESBURG ZİRVESİ: DAĞ FARE DOĞURDU AMA KİMSE ŞAŞIRMADI", *Birikim Dergisi*, 162, s.16-21

İMO, Toki Raporu, 2009

IUCN. (2006). The Future of Sustainability: Re-thinking Environment and Development in the Twenty-first Century. Report of the IUCN Renowned Thinkers Meeting. http://cmsdata.iucn.org/downloads/iucn_future_of_sustainability.pdf

Kaboğlu, İ., (1991), Çevre Hukuk Dernekleri Dünya Toplantısı Limoges Bildirgesi, 16 Kasım 1990", *Argumentum*, 8, s.122-124

Karpat, K., (1976) The Gecekondu, Rural Migration and Urbanization, London: Cambridge University Press

Kartal, S. K., (1992), Kentlileşme, Ankara: Adım

Keleş, R., (1980), Kent Bilimleri Terimler Sözlüğü, Ankara: TDK

- Keleş, R., (1998) Kentbilim Terimleri Sözlüğü, 2.Baskı, Ankara: İmge
- Keskin, D., Sürat, Ö., Yıldırım, Ö., (2002), Londra'nın Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Deneyiminden, Türkiye Ve İstanbul Özelinde Yenileşme Çalışmalarında Nasıl Faydalanılabilir?", Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul
- Kılıçaslan S. C. ve Güven, S., (1990), Çevre Bakanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma ve Kadın, *Çevre ve İnsan* , 45, Ankara
- Kılıç S., (2013), Çevre Sorunları ve Yoksulluk, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi*, 1, s.9-20
- Kongar, E., (1982), Kentleşen Gecekonular ya da Gecekondulaşan Kentler, Kentsel Bütünleşme, Ankara, *Türk Sosyal Bilimler Derneği Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı*, 4, s.23-54
- Kongar, E., (2002), 21.Yüzyılda Türkiye: 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, 31. Basım, İstanbul: Remzi
- Köktürk, E., (2003), Türkiye'de Gecekondu ve İmar Affı Üzerine Bir İnceleme, *hkm Jeodezi Jeoinformasyon Arazi Yönetimi*,89, ISSN 1300-3534, s: 49-66. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası
- Köktürk Erdal ve Köktürk Erol, (2010), Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi, Kocaeli Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü, Arazi Yönetimi Anabilim Dalı, İzmit
- Kunzmann, K., (1988) 'Planning for Spetial Equitiy in Europe' *International Planning Studies*7
- Küçükçekmece Belediyesi (2004), Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul 2004 Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması, Ön bilgilendirme teknik raporu: Olimpiyat Köyü ve Çevresi, Cennet Mahallesi, Kanarya Mahallesi, İstanbul.
- Lefebvre, H., (1976). Reflection on the Politics of Space, *Antipode*, 8-2, s.30-37

Leitenberg, M., (2006), “20. Yüzyıldaki Çatışma ve Savaşlarda Ölüm”. Cornell Üniversitesi

Mutlu, S., (2007), Türkiye'de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Kent ve Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı, Y. L. Tezi., Ankara

Nasiboğlu S., Bektaş H., Önal İ., (2009), Kentsel Dönüşüm ve Demiryolları Uygulamaları, Uluslararası Demiryolları Sempozyumu'na Sunulan Bildiri, 15-17 Ekim 2008, İstanbul.

Ocak, E., (2003), Yeni İstanbul-Yeni Yoksulluk, *Cogito*, 35, s.109 - 112

Odyakmaz, N., (1996), Son Değişiklikleriyle Açıklamalı- İçtihatlı “İmar Kanunu ve İlgili Mevzuat”, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: Alfa

Oktik, N., (1997), Köyün Çekiciliği-Kentin İticiliği II. Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç (Mersin Kasım, 1996), Ankara: DİE

Okyay, İ., (2008a), İktisadi Mekanın Doğası ve Türevi, *Megaron, YTÜ Mim. Fak., E-Dergisi*, 1, s.112-116

Okyay, İ., (2008b), Değişen Mimarlık Dönüşen Kent, Teknik Kongre, İTÜ Taşkışla, TMMOB

O'Riordan, T., (1976), Environmentalism, London: Pion

Özden P. P., (2010), Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm politikaları ve Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış, Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama Kitabı içinde, Ankara: Nobel

Özdemir, D., (2010), Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları, Ankara: Nobel

Perouse, J.F., Dekhli, K., (2002), Gözardı Edilen Bir Mahalle:Küçükçekmece Ayazma Mahallesi, *İstanbul*, 40, s.81-83

Rosenbaum, Walter A., (1973), *The Politics of Environmental Concern*, New York: Praeger

Rio'dan Rio'ya: Türkiye'de Sürdürülebilir kalkınma'nın mevcut durumu, (2012), Türkiye'nin 2012 BM Sürdürülebilir Kalkınma (Rio+20) konferansına Hazırlıkların Desteklenmesi. (taslak)

Sağır, M., (1997), Sivas'ta Kentleşme, İşsizlik ve Göç, II. Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç (Mersin Kasım, 1996), Ankara: DİE

Sencar P. (2007). Türkiye'de Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi., Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Y.L. Tezi, Trakya

Sezal, İ., (1992) Kentleşme, Alternatif Üniversite Serisi, İstanbul: Ağaç

Smith, A. (1776), *Ulusların Zenginliği*, (Çev: Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı), İstanbul: Alan

Sönmez, N., (1990), Sürdürülebilir Tarımsal Kalkınma Türkiye'nin Durumu Ve Sorunları, Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı 29-30 Kasım 1989 , Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı

Taş, Y. H. ve Özcan, S. (2012). Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. 3.Oturum: Büyüme ve Gelişme III. Yalova Üniversitesi

Tekeli, İ., (1982) Başkent Ankara'nın Öyküsü, Türkiye'de Kentleşme Yazıları, Ankara: Turhan

TMH, (2012), 47I 57/2012-1. s.13-15

Turan, M. T. ve Beşirli, A., (2008), Kentleşme Sürecinin Ruh Sağlığı Üzerinde Etkileri, *Anadolu Psikiyatri*, 9, S.238-243

Turgut, R. S. ve Çaçtaş C. E., (2009), Gecekondu Alanlarında Kentsel Dönüşüm Uygulamasına Bir Örnek: Küçükçekmece/Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, *Çağdaş yerel yönetimler, TODAİE*, 3, S.23-53

TÜİK, Yoksulluk Çalışması (2011), Sayı:10952, 04.12.2012. Görünüm tarihi: 6 KASIM 2014. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10952>.

TÜİK, Yoksulluk Çalışmaları (2008), 22.12.2008. Görünüm tarihi: 6 KASIM 2014.
<http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/20122008-3.pdf>

TÜİK, 2007, nüfus sayım verileri

Türkiye Binyıl kalkınma Hedefleri Raporu, (2010),

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/mdg/mdgreportTurkey2010/>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014

UNDP (2011), Human Development Report 2010 , <http://hdr.undp.org/en/>

UNEP. Akdeniz Eylem Planı. 21 EKİM 2014 (http://www.did-cevreorman.gov.tr/sayfa_detay.asp?id=45)

UN. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. 15 Mart 2011.

UN. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, (1992), Annex-I Rio Declaration on Environment and Development. (görünüm tarihi 22ekim 2014), <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>

WB. Veriler/Göstergeler. 20 Ekim 2014. <http://data.worldbank.org/?display=graph>

Uşaklıgil, E., (2014), "Bir Şehri Yok Etmek, İstanbul'da Kazanmak ya da Kaybetmek", İstanbul: Can

Yapıcı, M., (2003), Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim, *Afyon kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 5(1), s.223-229

Yıldız, M. Z., (2004), Disiplinlerarası Kent Çalışmaları ve Coğrafya, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu II (2003), Ankara: DPT

Yılmaz, A., (2007), AB'ye uyum sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar, *Dumlupınar üniversitesi Sosyal Bilimler*, 17, s.215-240

Yılmaz, M., (2008), Sustainable Housing Design Considerations For Turkey, Planning and Design Principles, Ankara: Hacettepe Üniversitesi

Yörükhan T. ,(2006), Şehir yenilemesi Sırasında İş Birliği, Ankara: Nobel

Cumhuriyet Gazetesi, 7 Nisan 1994

Milliyet Gazetesi , 5 Eylül 2002.

Sabah Gazetesi, 14 Şubat 2003, s. 3

Takvim Gazetesi, 14 Şubat 2003, s.13

Cumhuriyet Gazetesi , 5 Eylül 2002.

Resmi Gazete, 13 Nisan 1991

Resmi Gazete, 10.07.2004

Resmi Gazete, 03.07.2005

Resmi Gazete, 04.03.2005

Resmi Gazete. 31.05.2012

Resmi Gazete. 17.06.2010

Resmi Gazete. 09.05.1985

www.kucukcekmece.bel.tr

www.worldometers.info/tr/

EK1

5393 sayılı Belediye Kanununun 69. maddesi: Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konutyaomak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir.

Belediye, bu amaçla bütçesinden gerekli parayı ayırmak suretiyle işletme tesis edebilir.

Arsalar hariç üretilen konut ve işyerlerinin satışı 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tabi değildir. O belediye ve mücavir alan sınırları içinde kendisine, eşine veya onsekiz yaşından küçük çocuklarına ait konutu olmayan dar gelirli kişiler ile afete maruz kalanlara, sanayi bölgelerinden nakledileceklere ve üyelerinin tamamı bu durumda olan kooperatiflere, bedeli 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre oluşturulan takdir komisyonu tarafından belirlenecek tutardan aşağı olmamak üzere arsa tahsisi yapılabilir. Durumları 775 sayılı Gecekondu Kanununun 25 inci maddesine uyan kimselere de bu maddeye göre arsa ve konut sağlanabilir. Bu fıkranın uygulama esasları, İçişleri Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak çerçeve yönetmeliğe uygun olarak belediye meclisleri tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

EK2

5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi: Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilan edilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili resim ve harçların dörtte biri alınır. Bir yerin kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilebilmesi için; o yerin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve az ellibin metrekare olması şarttır. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar. mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır.

EK3

5793 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un Geçici 8. maddesi: Hazinen özel mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ile kıyı kenar çizgisinin deniz yönünde (kıyıda) bulunan Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerler ve deniz, göl ve akarsularda doldurma veya kurutma yoluyla elde edilen alanlar üzerinde, tersane, yat limanı, kurvaziyer limanı, dolfen, iskele, dolgu, rıhtım, boru hattı, şamandra, platform ve benzeri kıyı yapıları yapılmak amacıyla, özel düzenlemeler hariç olmak üzere lehlerine kırkdokuz yıldan az süreli olarak irtifak hakkı tesis edilen veya kullanma izni verilen yatırımcılar tarafından; bu maddenin yürürlüğe giirdiği tarihten itibaren en geç dört ay içinde başvuruda bulunulması ve sözleşmeden doğan mali yükümlülüklerin yerine getirilmesi, irtifak hakkından veya kullanma izninden dolayı Bakanlık aleyhine davalar var ise bu davalardan tüm yargılama giderleri üstlenilerek kayıtsız ve şartsız feragat edilmesi ve rayiç bedel esas alınarak tespit edilecek irtifak hakkı veya kullanma izni bedeli üzerinden yeni sözleşme düzenlenmesi şartıyla, irtifak hakkı ve kullanma izni sözleşmelerinin süresi hakkın başlangıç tarihinden itibaren kırkdokuz yıl olarak değiştirilir.

Ek4

Ek bend: 3.7.2005-5398 S.K./13.mad: Organize turlar ile seyahat eden kişilerin taşındığı yolcu gemilerinin (kuvaziyer gemilerinin) bağlandığı, günün teknolojisine uygun yolcu gemisine hizmet vermek amacıyla limen hizmetlerinin sağlandığı, yolcularla ilgili gümrüklü alan hizmetlerinin görüldüğü, ülke tanıtımı ve imajını üst seviyeye çıkaracak turizm amaçlı (yeme-içme tesisleri, alışveriş merkezleri, haberleşme ve ulaştırmaya yönelik üniteler, danışma, enformasyon ve banka hizmetleri, konaklama üniteleri, ofis binalar) fonksiyonlara sahip olup, kuvaziyer gemilerin yanaşmasına ve yolcuları indirmeye müsait deniz yapıları ve yan tesislerin yer aldığı kuvaziyer ve yat limanları,

Ek fıkra: 3.7.2005-5398 S.K./13.mad: Özelleştirme kapsam ve programına alınan ve ashil şeridi belirlenen veya belirlenecek olan alanlar ile kıyı ve dolgu alanlarında yapılacak yat ve kuvaziyer limanlarının ihtiyacı olan yönetim birimleri, bakım ve onarm birimleri, teknik ve sosyal altyapı ve konaklama birimleri ile ilgili kullanım kararları ve yapılanma şartları imar planı ile belirlenir.

Ek5

**İSTANBUL - İKİTELLİ (AYAZMA VE TEPEÜSTÜ BÖLGELERİ)-
HALKALI KENTSEL YENİLEME (GECEKONU DÖNÜŞÜM)
PROJESİ'NE İLİŞKİN**

PROTOKOL

TARAFLAR:

MADDE 1 - İşbu Protokolün tarafları:

1. BÜYÜKŞEHİR : İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı,
2. TOKİ : T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı,
3. BELEDİYE : Küçükçekmece Belediye Başkanlığı'dır.

MADDE 2 - İş bu Protokolün konusu, İstanbul Küçükçekmece İlçe sınırları içerisinde bulunan ve halihazırda yoğun gecekonu işgali altında bulunan İkitelli - Ayazma Bölgesi, Tepeüstü Bölgesi ile bu gecekonu sahiplerine yapılacak olan sosyal konutların yer alacağı Halkalı Gecekonu Önleme Bölgeleri'nin kentsel dönüşümünün gerçekleştirilmesini teminen TOKİ, BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE işbirliği ile gecekonu alanlarının tasfiye edilerek çağdaş bir kent oluşturulmasıdır.

TEMEL HÜKÜMLER:

MADDE 3 - Tepeüstü Mevkii ile Ayazma Mevkii ve civarındaki yaklaşık 120 hektarlık alanda ek listede belirtilen (Ek:1) ada/parselde yaşayan tapu sahibi olan veya olmayan çoğu dar gelirli ve her türlü sosyal güvenceden yoksun olan vatandaşlarımızın gerek yerlerinin istimlak edilmesi suretiyle alacakları kamulaştırma bedelleri ile başka bir yerde barınmak için konut almaları mümkün olmayacağından; gerekse gecekonduda ikamet eden vatandaşlarımızın yasal konumu gereği doğabilecek problemleri engellemek amacıyla TOKİ'ce tahsis edilmek üzere Halkalı (Bezirgan) Mahallesi 182/1 ada/parselde TOKİ'ye ait arazi üzerinde 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ve ilgili diğer kanunlar çerçevesinde TOKİ tarafından konut yapılacaktır.

Söz konusu parsel üzerinde olup tapu kayıtlarında yer alan tahsisli alanlar BELEDİYE tarafından boşaltılacaktır.

MADDE 4 - TOKİ tarafından Halkalı 182/1 ada/parselde inşa edilecek olan konutlardan Ek Protokolle belirlenecek olanlar Tepeüstü ve Ayazma mevkiindeki gecekonu bölgelerinin tasfiyesi için kullanılacaktır. Bu konutlar ile ilgili tüm tasarruf hakkı TOKİ'ye aittir. Konutların satış bedeli, vadesi ve benzeri konular TOKİ'ce belirlenecektir. Bu alana yerleştirilecek hak sahiplerinin tespiti BELEDİYE'ce yapılacak olup, BÜYÜKŞEHİR Belediye Başkanı tarafından onaylanacaktır. Hak sahiplerinin belirlenebilmesi için gerekli kriterler ve hak sahiplerinden istenecek belgeler TOKİ ve BELEDİYE tarafından belirlenecek olup, bu hususta gerektiğinde Ek Protokol düzenlenebilecektir. Hak sahiplerine konut teslimi BELEDİYE tarafından yapılacaktır.

MADDE 5 -Ayazma ve Tepeüstü Mevkiilerinde ekli krokide belirlenen (Ek:2) yaklaşık 120 hektarlık alandan İSKİ koruma bandı dışında kalan yaklaşık 90 hektarlık alandaki taşınmaz sahibi 3 üncü şahıslarla TOKİ, 2985 sayılı Kanun uyarınca anlaşmalar yapabilir. Anlaşma sağlanamayan hallerde gerçekleştirilecek kamulaştırma işlemi için

6/14/00

1/2/00

1/2/00

1/2/00

teşekkül ettirilecek Kıymet Takdir Komisyonu TOKİ, BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE temsilcilerinden oluşacaktır. Kıymet Takdir Raporları 1 (Bir) ay içerisinde tamamlanacak, bunu müteakip TOKİ, BELEDİYE ve BÜYÜKŞEHİR temsilcilerinden kurulacak olan Uzlaşma Komisyonu kamulaştırma işleminde öncelikli olarak becayiş yöntemini benimseyecek, bilahare kamulaştırma işlemi yasal prosedür uyarınca TOKİ tarafından sona erdirilecektir.

MADDE 6 – Halkalı 182/1 ada/parsel'in bulunduğu yerde yoksa atık su (gerektiği takdirde arıtma tesisi dahil) yağmursuyu, içme suyu ve doğalgaz çalışmaları parsel sınırına kadar BÜYÜKŞEHİR tarafından yapılacak olup, bu çalışmalar nedeniyle TOKİ' den herhangi bir bedel talep edilmeyecektir. Bu alandaki 18.madde uygulaması BELEDİYE tarafından, ayrıca TOKİ ve BELEDİYE tarafından önerilecek her ölçekteki planlar BÜYÜKŞEHİR tarafından karara bağlanacaktır.

Ayazma Bölgesinde Ek.2'de yer alan krokide belirlenen proje alanı sınırına kadar atık su (gerektiği takdirde arıtma tesisi dahil), yağmursuyu, içme suyu ve doğalgaz çalışmaları ile birlikte aynı bölgede Vadi tabanındaki İSKİ kamulaştırma sahasındaki kamulaştırma işlemleri ve rekreasyon çalışmaları BÜYÜKŞEHİR tarafından yapılacak olup bu çalışmalar nedeniyle Ayazma Mevkiinde yapılacak konutlar ve ticaret merkezlerinden BÜYÜKŞEHİR'e verilecek arsa payı ile Ayazma ve Tepeüstü bölgelerindeki gecekonduların yıkım masrafı ve enkaz bedellerinin ödenmesi maliyeti karşılığında BELEDİYE'ye Ayazma Mevkiinde yapılacak konutlar ve ticaret merkezlerinden verilecek arsa payı, maliyet hesaplarına göre daha sonra hazırlanacak Ek protokolle belirlenecektir.

İstanbul genelinde, BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE; gecekonduların tasfiyesi maksadıyla 182/1 ada/parselde yapılacak konutlardan bir bölümünü talep edebilir. TOKİ'nin bu bedellerine karşılık kendisine verilecek arsa karşılığında (maliyet bedeli tutarında) bu talebi karşılar. BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE'nin bu husustaki taleplerine müteakip konu Ek Protokole bağlanacaktır.

Gerek Tepeüstü bölgesindeki, gerekse de Ayazma bölgesindeki gecekonduların ve binaların boşaltılmasından, tasfiye edilmesinden BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE sorumludur. Ayazma bölgesinin boş olarak TOKİ'ye teslimi Halkalı Gecekondular Bölgesinde yapılacak konutların hak sahiplerine teslimi tarihinden itibaren 3 (üç) ayı geçemez, aksi takdirde BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE, TOKİ'nin uğrayacağı her türlü zararın tazmin etmekte yükümlüdür.

Ayazma Bölgesinde yapılacak inşaatların yapım şekli ve ihale sistemi TOKİ'nin yetkisindedir.

Ayazma bölgesinde gerçekleştirilecek Kentsel Tasarım Projeleri ve İmar Planları, BÜYÜKŞEHİR'ce hazırlanacak olan Olimpiyat Köyü, Kongre Vadisi ve rekreasyon alanları projeleri ile bütünsellik oluşturacaktır.

Ayazma ve Tepeüstü Bölgelerine ait Kentsel Tasarım Projeleri, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar, TOKİ tarafından BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE'nin görüşleri alınarak suretiyle hazırlanıp, 2985 sayılı kanuna göre onaylanacaktır.

4/1/1/1/1/1

1/1/1/1/1/1

1/1/1/1/1/1

1/1/1/1/1/1

MADDE 7 –Ayazma Bölgesinde TOKİ tarafından yaptırılacak olan konut ve ticaret alanlarında Madde 6'da tanımlanan esaslara bağlı olarak BÜYÜKŞEHİR'e ve BELEDİYE'ye bırakılacak arsa payları, uygulama projelerinin tasdikinden ve kat itfakının kurulmasından sonra yapılacak Ek Protokol ile belirlenecektir.

MADDE 8 – TOKİ tarafından Halkalı Gecekondu Önleme Bölgesinde yaptırılacak konutların Tepeüstü ve Ayazma Bölgelerinde, işbu protokolün 4 üncü maddesi uyarınca belirlenecek kriterlere uygun olarak isim tespiti yapılmış hak sahipleri dışında başka kişi veya kurum/kuruluşa teslim ve/veya tahsis işlemi yapılamaz. BELEDİYE' nin hak sahipleri dışındaki kişilere yapacağı teslim işlemi TOKİ'yi bağlamaz. Bu tür teslim işlemlerinin iptali ile konutu tahliye etmeye TOKİ her zaman yetkilidir. Ayrıca BELEDİYE, bu nedenle doğabilecek TOKİ zararlarını tazmin etmekle yükümlüdür.

MADDE 9 – FESİH ;

İşbu protokolden doğan yükümlülüklerin taraflardan biri tarafından ihlal edilmesi veya makul süre içerisinde yerine getirilmemesi veya yerine getirilmesi hususunda (diğer taraflardan biri tarafından) ihtarname keşidesine rağmen verilen süre içerisinde yerine getirilmemesi halinde, ihtarname ile verilen süre sonunda başkaca ihlara gerek kalmaksızın protokol kendiliğinden feshedilmiş sayılır.

Tarafların fesih nedeniyle doğabilecek zararlarını, zarara neden olan taraftan talep hakları saklıdır.

MADDE 10 - Protokolden doğan anlaşmazlıkların çözümünde ANKARA ve İSTANBUL Mahkemeleri ve İcra Daireleri yetkilidir.

MADDE 11 – Bu Protokol yürürlüğe girdikten sonra ihtiyaç duyulması halinde Ek Protokoller düzenlenebilir ve düzenlenen ek protokoller işbu protokolün ayrılmaz parçası haline gelir.

MADDE 12 - İşbu Protokol, tarafların karşılıklı imzalarını müteakip, yürürlüğe girer.

MADDE 13 - İşbu Protokol 13 (onüç) maddeden ibaret olup, taraflar arasında varılan mutabakat gereğince 13/6/2004 tarihinde üç asıl nüsha olarak imzalanmıştır.

Ekler: 1- Tepeüstü ve Ayazma Böl. ada/parsel listesi
2- Tepeüstü, Ayazma ve Gecekondu Böl. krokisi

KÜÇÜKÇEKMECE
BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Aziz YENİAY
Belediye Başkanı

T.C. BAŞBAKANLIK
TOPLU KONUT İDARESİ

Erdogan BAKIRAKTAR
Başkan V.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYE BAŞKANLIĞI
BAŞKANLIĞI

Kadir TOPBAŞ
Büyükşehir Belediye Başkanı

4/17 GP

EK7

I.GRUP SORULAR

B -1 AİLE REİSİNE YAKINLIĞI

B -2 CİNSİYET

B -3 YAŞ

B -4 MEDENİ DURUM

B -5 DOĞUM YERİ

B -6 EĞİTİM DURUMU

B -7 MESLEK

B -8 AKTİF İŞ DURUMU

B -9 İŞİNDEKİ MEVKİİ

B -10 ÇALIŞTIĞI İŞYERİNİN SEMTİ

B -11 GİDİLEN OKULUN MEVKİİ

B -12 SOSYAL GÜVENCE DURUMU
1) VAR 2) YOKB -13 NÜFUS CÜZDANI
1) VAR 2) YOKB -14 RESMİ NİKAH
1) VAR 2) YOK**II.GRUP SORULAR**

B -15 HANEDEKİ AİLE SAYISI

B -16 HANEDEKİ KİŞİ SAYISI

B -17 HANEDEKİ ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI

B -18 İSTANBUL'A NE ZAMAN GELDİNİZ?

B -19 BU SEMTE NE ZAMAN GELDİNİZ?

B -20 İSTANBUL'A NEREDEN GELDİNİZ?

B -21 BU SEMTE NEREDEN GELDİNİZ?

B -22 İSTANBUL'A NİÇİN GELDİNİZ?

B -23 BU SEMTE NİÇİN GELDİNİZ?

B -24 BU SEMTTE YAŞAMAKTAN MEMNUN
MUSUNUZ?

1) EVET 2) HAYIR

B -25 MEMNUN DEĞİLSENİZ NEDEN?(BİR
ÖNCEKİ SORUYA HAYIR CEVABI VERENLERE
SORULACAK)B -26 İMKANINIZ OLSA NASIL BİR YERDE
YAŞAMAK İSTERSİNİZ?B -27 NASIL BİR EVDE YAŞAMAK
İSTERSİNİZ?

1) MÜSTAKİL BAHÇELİ

2) APARTMAN

B -28 YAŞAMAK İSTEDİĞİNİZ ÇEVREDE
BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?(Aşağıdaki Tercihler Kişinin Onem Sırasına Göre 1' den
7'ye Kadar Suralanacaktır.)

B 28A	Hemşehrilerle Aynı Çevrede Yaşamak
B 28B	Akrabalarla Aynı Çevrede Yaşamak
B 28C	Rekreatif Alanların Olması
B 28D	Eğitim Alanlarına (İlköğretim Okulu vb.) Yakın Olmak
B 28E	Kentin Merkez Alanlarına Yakın Olmak
B 28F	Çalıştığı Yere Yakın Olmak
B 28G	Deprem, Sel gibi Afetlere Karşı Dayanıklı ve Korunaklı Bir Çevrede Yaşamak

B -29 İSTANBUL'DA EN BEĞENDİĞİNİZ
SEMT HANGİSİ?B -30 İSTANBUL'DA GÖRMEĞİĞİNİZ VE
MERAK ETTİĞİNİZ BİR YER VAR MI? VARSA
NERESİ?B -31 MÜMKÜN OLSA KÖYÜNÜZE DÖNMEK
İSTER MİSİNİZ?

1) EVET 2) HAYIR

B -32 EVET İSE NEDEN?

B -33 HAYIR İSE NEDEN?

III.GRUP SORULAR

B – 34 ÇOCUKLARINIZ DÜZENLİ SAĞLIK KONTROLÜNDEN GEÇİYOR MU?
1) EVET 2) HAYIR

B – 35 HAFTA SONLARINIZI - BOŞ VAKİTLERİNİZİ NASIL DEĞERLENDİRİRSİNİZ?

B – 36 HANGİ SIKLIKTA GAZETE OKURSUNUZ?
1) HERGÜN 3) HAFTA SONLARI
2) FIRSAT BULDUKÇA 4) HİÇ OKUMAM

B – 37 HANGİ SIKLIKTA KİTAP OKURSUNUZ?
1) HAFTADA 1-2 KİTAP OKURUM
2) AYDA BİR KİTAP OKURUM
3) ÇOK SEYREK KİTAP OKURUM
4) HİÇ KİTAP OKUMAM

B – 38 HANGİ SIKLIKTA SİNEMA YA DA TİYATROYA GİDERSİNİZ?
1) HAFTADA 1-2 KERE
2) AYDA BİR
3) ÇOK SEYREK
4) HİÇ GİTMİYORUM

B – 39 AİLENİZ YİYECEK – GİYECEK, EŞYA vb. YARDIMI ALIYOR MU?

B – 40 YARDIM ALIYORSANIZ HANGİ SIKLIKTA (YİYECEK – GİYECEK, EŞYA vb.) YARDIM ALIYORSUNUZ ?

B – 41 KENDİNİZE AİT BİR ARACINIZ VAR MI?
1) EVET
2) HAYIR

V. GRUP SORULAR

B – 42 EVİNİZİN YAPILDIĞI YIL?

B – 43 HANENİZDE AŞAĞIDA BELİRTİLENLER (AYRI OLARAK) VAR MI?

B 43 A	MUTFAK	
B 43 B	BANYO	
B 43 C	TUVALET	
B 43 D	SU (ŞEBEKE)	
B 43 E	ELEKTRİK (ŞEBEKE)	

B – 44 EVİNİZİ NASIL ISITTIYORSUNUZ?
1) ODUN, KÖMÜR 3) ELEKTRİK
2) DOĞALGAZ 4) DİĞER.....

B – 45 KONUTUNUZUN MÜLKİYETİ KİME AİT?
1) KİRA 4) LOJMAN
2) KENDİMİZİN 5) BEDELSİZ
3) AKRABALARA AİT 6) DİĞER.....

B – 46 AYLIK NE KADAR KİRA ÖDÜYORSUNUZ?

(“KİRA” CEVABI VERENLERE SORUNUZ)
1) 0-49 Milyon TL 5) 200 – 249 Milyon
2) 50 – 99 Milyon 6) 250 – 300 Milyon
3) 100 – 149 Milyon 7) 300 – 350 Milyon
4) 150 – 199 Milyon 8) 350 – 400 Milyon

B – 47 AYLIK GELİRİNİZİN NE KADARINI KİRAYA VERİYORSUNUZ?

1) DÖRTTE BİRİNİ
2) ÜÇTE BİRİNİ
3) YARISINI
4) YARISINDAN FAZLASINI
5) DİĞER.....

B – 48 AYLIK GELİRİNİZİN NE KADARINI MUTFAK GİDERLERİNE HARCİYORSUNUZ?

1) DÖRTTE BİRİNİ
2) ÜÇTE BİRİNİ
3) YARISINI
4) YARISINDAN FAZLASINI
5) DİĞER.....